The University of Jordan
THE LIBRARY

הצופה

שישי, י"ד תשרי תשל"ז (8.10.1976), שנה ... גיליון 11348, המחיר 2.70 ל"י, כולל מס ערך מוסף
עתון התנועה העולמית של המזרחי והפועל המזרחי
מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר־אילן ז"ל

פורד הורה לפרסם שמות חברות שייכנעו לחרם הערבי

...זר לפרסם מידע על העבר ● ביקורת חריפה בין חברי הקונגרס

...7 (עי"ר ועטי"א) — ...י הורה היום למשרד ...אמריקני לפרסם בעתיד ...ך של חברות אמריקאי־ ...יות לחרם הערבי נגד ...אמר לפרסם מידע על ...

...נ ממלא אחר דרישת ...רסום מלא של מידע ...שנכנעו לחרם הערבי. ...ביקורת חריפה בקרב ...רס התומכים בתחיקה ...החרם.

...ונתן שר האוצר אליוט ...סתרה הצהרה שמסר ...בוקר בוויכוח הטלוי־ ...עמד הדימוקראטי ג'ימי ...ז יפרסם הממשל את ...חברות המשתתפות כבר־...

...של הסבירו את השינוי ...ורד המסחר מכבד התי־ ...נה בעבר לחברות אמ־ריקאניות, ושלפיה לא יימסר מידע על פעולות בעבר.

בצו שפירסם הציב הנשיא נאמר, כי החל מהיום יועבר משרד המסחר לבדיקה חופשית, והעתקת דוחו"ת המטפלים בחרם הערבי נגד ישראל. הפקידים לא יכלו להסביר מדוע הנשיא מסר בוויכוח הטלוויזיוני הצהרה לא נכונה.

אנשי קארטר שמחים על שתי "שגיאות גסות" של פורד

הנשיא פורד הודים היום מיליוני אמריקאים בשתי שגיאות גסות בוויכוח הטלוויזיוני עם ג'ימי קארטר, ומשקיפים סבורים כי שגיאות אלה יזיקו לו במערכת הבחירות לנשיאות.

פורד הכריז כי ברית המועצות אינה שולטת במזרח אירופה, והוא הבטיח בטעות כי משרד המסחר יגלה היום את שמותיהן של חברות אמריקאיות שסייעו לחרם הערבי נגד ישראל. עוזריו של קארטר גילו קורת רוח רבה בעקבות שגיאות אלה. הם אמרו כי יעלו את שאלת מזרח אירופה מדי יום ביומו עד לבחירות ב־2 בנובמבר.

חוגים בירושלים: פרסום הרשימה — אחד האמצעים למלחמה בחרם הערבי

סופרנו בקריית ירושלים מוסר: בקשר לדברי הנשיא פורד כי היום—מחר תפורסם רשימה של חברות אמריקאיות הנכנעות לחרם הערבי, אמרו חוגים מדיניים בבירה, כי אם אומנם תפורסם הרשימה, דבר המוטל בינתיים בספק, הרי יש לקדם זאת בברכה. פרסום הרשימה עשוי להוות אחד האמצעים למלחמה במדיניות החרם הערבי על ישראל. נראה כי לא די בצעד זה, אם כי הוא נחוץ. נציגי ישראל מאיצים מכבר במדינות השוק האירופי, בקנ־זה ועוד, כי יחוקקו חוקים שיחייבו חברות לדווח על כל פנייה ולחץ מצד משרד החרם הערבי. הצעת חוק בכיוון זה נמצאת עתה בדיוני בית הנבחרים האמריקני, והמשך הדיון בה נדחה בינתיים לינואר. ידוע שהחוק עוכב בהשפעתו ובהשראתו של הבית הלבן.

(על הוויכוח הטלוויזיוני בין פורד וקארטר — ראה עמוד 2).

שר החוץ בעצרת האו"ם:

ישראל מוכנה לחידושה של ועידת ג'נווה בהרכבה המקורי

מרכז האו"ם, 7 (עתים) — סגן ראש הממשלה ושר החוץ, יגאל אלון, הכריז הערב בנאום הכללי בעצרת האו"ם, כי ישראל מוכנה ליטול חלק בחידושה מחדש של ועידת השלום בג'נבה, בהרכבה המקורי, בכל עת שתהא מקובלת הדדית.

מר אלון אמר כי בוועידה כזו או בכל דרך אחרת שתספק את הצדדים נקווה לשאת ולתת עם כל אחת משכנותינו על הסדר שלום סופי מבוסס על עשרה הנקודות, אשר מצד אחד תעניק לישראל גבולות בני הגנה ומצד שני תספק את האינטרסים הערביים האמיתיים, לרבות פתרון צודק וקונסטרוקטיבי לבעיית הזהות של הערבים הפלשתינים במסגרת הסדר שלום עם שכנותינו ממזרח. רק שלום שישרת את האינטרסים של ישראל ושכנותיה לאורך ימים. השלום הוא בראש מעייניה של ישראל וממשלתה לא תניח להסיחה מן המאמצים הכנים מידים הנדרשים להשגתו.

בהתייחסו לבעיית לבנון, אמר מר אלון, בין היתר, כי ישראל מצפה שהמבנה החוקתי של לבנון בעתיד ייקבע על ידי אזרחי לבנון לקהילותיהם ועל ידם בלבד, כי כוחות זרים סוריים ושאינם סוריים כאחד ייצאו מגבולות לבנון, ומעל לכל — שלבנון לא תשוב להיות לבסיס להתקפות על ישראל ועמה.

קריאה לפעולה נגד הטירור הבינלאומי

מר אלון קרא לאו"ם לנקוט פעולה נגד הטירור הבינלאומי, והזהיר כי העצרת הכללית עלולה לאבד כל אמינות כגוף בינלאומי יעיל אם לא תאמץ הצעה זו.

ישראל תומכת לכן בהצעת שר החוץ המערב גרמני, האנס דיטריך גנשר, לפיה ינסחו האומות המאוחדות אמנה האוסרת חטיפת בני ערובה וקובעת העמדה לדין או הסגרה של החוטפים.

ישראל מוכנה להגבלה מאוזנת של מירוץ החימוש

להלן אמר שר החוץ, כי בשלוש השנים האחרונות, לפי הערכה, הגיע שוויו של הנשק שסופק ע"י המזרח והמערב כאחד, "לארצות ערב הסמוכות לישראל לסכום של כ־7.5 מיליארד דולר ואילו העסקות הנוספות שנחתמו לאספקת נשק מסוף 1976 ואילך, מוערכות בכ־22 מיליארד. סה"כ קרוב ל־30 מיליארד דולר מושקעים ע"י מדינות ערביות הים בגודלו שקשה למוח אנוש אלה באמצעי לחימה. זה סכום מדי להתפס אותו.

כל עוד ימשיכו מדינות ערב לחמש עצמן בנשק מודרני ומתוחכם בקנה מידה עצום זה, חייבת ישראל לעמוד במרוץ והיא תעמוד בו, אמר מר אלון בהוסיפו. כי אנו חוזרים ומדגישים שהננו מוכנים עכשיו, אפילו לפני תשלום, לשאת ולתת עם שכנותינו על הגבלה מאוזנת של מירוץ החימוש לאיזור, במזרח שתקל את המעמסה על כולם מבלי לשנות לרעה את הביטחון ואת כושר ההגנה של שום צד.

הגר"ש גורן והרמטכ"ל בחנו אפשרויות לקביעת כניסות נפרדות במערת המכפלה

מאת סופרנו

הרב הראשי לישראל, הגר"ש גורן, ערך סיור מקיף במערת המכפלה יחד עם הרמטכ"ל, רב־אלוף מרדכי גור. הם עמדו על הסידורים הקבועים במקום להבטחת סדרי התפילה נאותים לבני הדתות השונות, בצורה מסודרת ובאין מפריע.

הרב הראשי והרמטכ"ל בדקו בין היתר את פתחי הכניסה למערה. כן בחנו אפשרויות לקביעת כניסות אלטרנטיביות, כדי למנוע מפגש בין יהודים ומוסלמים, בכניסה למערה.

כפי שנודע לסופרנו, עם שחרור מערת המכפלה בשנת תשכ"ז, הועלתה הצעה על ידי הרב הראשי לישראל, אז הרב הראשי לצה"ל, לפתוח פתח מיוחד שיוביל ישר אל קברי האבות, בלא לעבור כלל דרך המבנה שבעליהם, אשר לטענת המוסלמים משמש להם מסגד.

הצעה זו נבחנה אז על ידי הגורמים השונים, אך לא הגיעה לשלבי ביצוע.

לא מן הנמנע שהיא תועלה לדיון מחודש נוכח האירועים במערת המכפלה וחילול הקודש בה.

מהנחיות משרד החוץ להסברה בחו"ל:

ההתפרעויות בחברון — פרי הסתה מקומית וזרה

מאת סופרנו יהגה כהן

ההתפרעות בחברון היא פרי הסתה מקומית וזרה — דבר זה עומד במרכז ההנחיות שנשלחו מטעם משרד החוץ בירושלים להסברה בחוץ לארץ, על ידי נציגויות ישראל, בקשר לחילול הקודש במערת המכפלה בידי פורעים ערבים.

בהנחיות מובאות דוגמאות ומובאות מדברי הסתה המושמעים השכם והערב בכלי התקשורת הערביים, התולים עצמם בטענות שוא כמו זו שהועלתה על ידם לאחר המקרה של נסיון ההצתה במסגד "אל אקצה", המסיתים הערבים מבחוץ, ובמידה מסויימת גם מבפנים, ניסו להאשים בזה את ישראל, ועד מהרה הוברר שאין זו אלא האשמת שוא.

נקודה שנייה בהנחיות ההסברה היא ההדגשה כי עד בשנת 1967, מיד אחרי מלחמת ששת הימים, נעשה הסדר לגבי תפילות של יהודים ושל מוסלמים במערת המכפלה. הסדר נעשה בין שר הביטחון לבין המופתי של חברון והוא פעל לשביעות רצון הצדדים. אגב, הסדר זה נשלח רשמית למזכ"ל האו"ם על־ידי נציגנו, א. גאסינג, שביקר אז בירושלים. מסמך ההסדר נכלל בדו"חו של נציג זה והמסמך נמצא בתיקי האו"ם.

סופרנו מציין, כי לפי שנמסר לו מחוגים מוסמכים, הרי אם כי אין החוק הישראלי חל על חברון וקריית ארבע, מופעל שם הלכה למעשה חוק ופיקוח על המקומות הקדושים, שאושר בכנסת אחרי מלחמת ששת הימים.

נוסף לנקודות הנ"ל מודגש בהנחיות ההסברה כמה ליברלים הוגנים הם חוקי ישראל ונהלי הממשל הצבאי, לגבי חופש הדת ודרך השמירה על המקומות הקדושים שבישראל ובשלטונה.

נקודה נוספת שבמרכז ההסברה הישראלית היא, ששום טענה או פרובוקציה, כביכול, אסור שתצדיק ותתרץ מעשי פשע כאלה של חילול ספרי קודש.

הדלקת הנר

	ע"ש	מוצ"ש
ירושלים	4.40	5.50
תל־אביב	4.58	5.52
חיפה	4.50	5.51
אילת	4.55	5.52
באר־שבע	4.56	5.58

לפי עדויות בכתב המצויות בידי "גוש אמונים"

חיילים קיבלו הוראות להכות בתושבי קריית־ארבע במקרה של תפילה ללא אישור המושל

מאת שאול מיזליש

בידי מתנחלי חברון ואנשי "גוש אמונים" עדויות בכתב של חיילים (צוערי בית הספר לקצינים) בהם הם מצהירים על כך שניתנו להם הוראות להכות תושבי קריית־ארבע בכל מקרה של תפילה ללא אישור המושל.

בעדויות שנאספו בידי אנשי "גוש אמונים", מואשם, בין היתר, אחד המפקדים (בדרגת סגן־אלוף), כי בפקודותיו לחיילים שזר נימה "כמעט אנטישמית". כותב המכתב מעיד שהמפקד הוא בעל דעות שמאליות והפקודות שניתנו מפיו היו ברוח של הסתה נגד יהודי הקריה ובעד ערביי חברון.

העדויות הועברו לידיו של הרמטכ"ל, רב־אלוף מרדכי גור, בעת שנכח בישיבת הכנסת שדנה במאורעות חברון.

העוצר בחברון יוסר בהדרגה מתחילת השבוע

העוצר בחברון יוסר מראשית השבוע הבא בצורה הדרגתית. כתב עתיים מוסר, כי עיריות ביהודה ושומרון גם שלחו מברקים לשר הביטחון, שמעון פרס, בהם ביקשו להסיר את העוצר.

בינתיים הודיעה עיריית חברון, כי הרוחות בעיר הצטננו ואפשר לבטל את העוצר. כן הודיעה כי לא רק תושבי חברון סובלים קשה ממצב זה, כי אם גם 150 אלף תושבי הכפרים על הר חברון, שאינם יכולים לשווק את תוצרתם החקלאית ואינם יכולים לקנות מוצרים הדרושים להם.

ראשי ערים ביהודה ושומרון שלחו אתמול משאיות עמוסות מזון לתושבי חברון, לחלוקה בין התושבים.

הרב לוינגר לא קיבל הודעה שהוא צפוי למשפט

עו"ד אברהם בן צבי, פרקליטו של הרב משה לוינגר, אמר לכתב עתיים, כי עד כה לא בא שום איש להודיע לרב כי הוא צפוי למשפט על הפרת צו ההגבלה שהוצא נגדו על ידי המימשל הצבאי בחברון. "אם מדובר בכך שיועמד לדין בקרוב, הרי שום כתב אישום לא הוגש נגד הרב, וגם אם יוגש, נדחה לפי תקופת החגים", אמר.

מנהיג מפלגת המרכז בשוודיה נבחר כראש ממשלה

שטוקהולם, 7 (יופי"ע, ע"ר) — בית הנבחרים השוודי אישר היום את תורבירן פלדין כראש ממשלת שוודיה. זו הפעם הראשונה במשך 44 שנים שלא סוציאליסט נבחר לתפקיד זה.

174 צירי הבית הצביעו בעד מועמדותו של פלדין, 160 התנגדו ו־15 חברים נעדרו.

פלדין, בן 50, עומד בראש מפלגת המרכז, החולשת על 86 מושבים בבית הנבחרים. בקואליציה משתתפות שתי מפלגות נוספות — השמרנים, שזכו ב־55 מושבים והליברלים שקיבלו 39 צירים. הישיבה נמשכה שבע דקות בלבד.

תחזית מזג האוויר

כמויות משתנות של עננים בגובה רב ובינוני. חם ויבש בעיקר בהרים ובפנים הארץ. בדרום ייתכנו ממטרים בודדים. תקיף לשבת: דומה.

הטמפרטורות: ירושלים 20—33, תל אביב 21—29, חיפה 22—28, באר־שבע 20—34, רמת הגולן 18—31, גה־ליה 66—28, צפת 20—31, טבריה 20—35, נצרת 20—34, עפולה 17—33, השומרון 22—32, נמל תעופה בן גוריון 18—34, יריחו 22—38, עזה 21—28, אילת 26—38, מפרץ שלמה 27—35 מעלות.

מובטחת בחירתו מחדש של ואלדהיים

מרכז האו"ם, 7 (עי"צ) — מועצת הביטחון תתכנס בקרוב, כדי להמליץ על בחירתו של קורט ואלדהיים לתפקיד מזכיר האו"ם לתקופה נוספת של חמש שנים החל ב־1 בינואר 1977. על כך נמסר ממקור בהיכון.

המקור ציין, כי בחירתו מחדש של ואלדהיים מובטחת, מניחים שנשיא מועצת הביטחון לחודש אוקטובר, נציג פקיסטן איקבאל אקהונד, יציע למנות את ואלדהיים לתקופת כהונה נוספת והיא תתקבל ללא התנגדות.

צרפת תבצע באיראן תכניות בשווי שמונה מיליארד דולר

תבנה 8 תחנות כוח גרעיניות ● דסטאן והשאה הפרסי: על ישראל לפנות את השטחים הערביים הכבושים

טהראן, 7 (ע"ר, יופי"ע ועי"צ) — נשיא צרפת, ואלרי ז'יסקאר דסטאן, אמר כאן היום, כי השלים עסקות עם השאה האיראני בשווי של כ־8 מיליארד דולר, כולל בניית שמונה תחנות חשמל גרעיניות.

העבודה בשתי תחנות הכוח הראשונות — כל אחת בת 90 מגוואט — תחל בקרוב, והיא מבטיחה לתעשייה הצרפתית הזמנות ב־1.5 מיליארד דולר.

דיסקאר סיים את ביקורו הרשמי בן ארבעת הימים בסעודת עבודה עם השאה, ויצא מיד לנמל התעופה של טהראן כדי לשוב לצרפת.

בהודעה משותפת שפורסמה בתום הביקור נאמר בין היתר, כי שני הצדדים הסכימו שיש צורך דחוף בפתרון גלובאלי במזרח התיכון. הם הכריזו כי ישראל חייבת לפנות את השטחים הערביים הכבושים, וכי לפלשתינים צריכה להיות זהות לאומית.

במסיבת העיתונאים אמר נשיא צרפת, כי חלקה של צרפת בהסכמים שהושלמו מגיע ל־3.5 מיליארד דולר. הוא לא אמר אם כבר נחתמו ההסכמים.

מלבד בניית תחנות הכוח הגרעיניות הוסכם על סלילת מסילת ברזל כפולה בין טהראן ובאנדאר־שאפור, במפרץ הפרסי; סלילת אוטוסטראדה במקביל למסילת הברזל, בהשתתפות עם חברות אמריקניות; שיתוף פעולה בין מדענים מצרפת ואיראן בתוכניות שונות; הקמת תחנת כוח קונוונציונאלית בעיר טאבריז.

יש לציין כי מערב גרמניה כבר החלה בהקמת שתי תחנות כוח גרעיניות בנות 1300 מגוואט כל אחת. כן הוסכם כי תקים שלושה כורים גרעיניים.

ארה"ב נושאת ונותנת עם איראן על מכירתן של שמונה תחנות כוח גרעיניות, אולם ממשלת איראן התלוננה כי השיחות כמעט נכנסו למבוי סתום.

פרטיזנים פוצצו גשר רכבת ברודזיה

סולסבורי, 7 (ע"ר) — פרטיזנים אפריקניים פוצצו גשר הרכבת בצפון־מערב רודזיה וגרמו לנפילת 11 קרונות לתוך נהר — על כך הודיע היום דובר הרכבת. התקרית אירעה אתמול בקרבת העיר מאטסטי, במרחק כ־50 קילומטר מגבול בוטסוואנה וכ־40 קילומטר ממפלי ויקטוריה.

הדובר ציין, כי איש לא נפגע, אך נזק רב נגרם לגשר, העובר על פני הנהר מאטסטי, יובל של הזמבזי.

נציגי הליגה הערבית ו"השוק" נפגשו בקהיר

קאהיר 7 (עי"צ) — נציגי השוק האירופי המשותף ונציגי הליגה הערבית נפגשו היום בבניין הליגה הערבית בקאהיר.

מקור ערבי אמר, כי בפגישה זו דנו שני הצדדים בתוצאות הדיונים ואיגוד הערבי בשלב הקודם ויקבעו את הכנס השני של הדו־שיח, שיערך בשבוע הבא בתוניס.

...תה כללית בצרפת

(עי"ר, יופי"ע, ועי"צ) — ...ת עליה הכריזו האי־...עים השמאליים הגדו־...ת שיבשה היום את ה...המדינה, וכמעט מליון ...ברחובות נגד התוכ־...אנטי־אינפלציונית החדשה של ... אלפי פועלים צעדו ...ת פאריס, בהנהגה של ...וזה נגד המדיניות הכלכלית של הנשיא דיסקאן.

השביתה פגעה קשה במיגזר הציבורי, קיצצה ב־75 אחוז בתנועת האוטובוסים והרכבות, וגרמה לביטולן של כמעט כל הטיסות הפנימיות. בפאריס לא הופיעו היום עתונים. הטלוויזיה הממלכתית שבתה, חלוקת הדואר בוטלה והספקת הגאז והחשמל לבתים פרטים קוצצה.

הממשלה עשויה להקפיא המלצתה למינוי ידלין כנגיד בנק ישראל

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

צפוי שבימים הקרובים תתפרסם הודעה רשמית מטעם היועץ המשפטי בעניין החקירה המתנהלת נגד אשר ידלין, המיועד לנגיד בנק ישראל.

כפי הנראה תהיה זו רק הודעת ביניים ולא סוף פסוק בנושא. לכן צופים שהממשלה בישיבה קרובה תנקוט עמדה לגבי המלצתה הקודמת למנות את מר ידלין לנגיד בנק־ישראל. ייתכן שהיא תחליט על הקפאת המלצתה.

במקרה זה תנהג הממשלה באחת משתי הדרכים הבאות:

* מינוי זמני של אישיות מוסמכת למילוי תפקיד הנגיד בהסתמך על האפשרויות על־פי פקודת הפרשנות בדבר הנהלת הבנק על ידה.
* מינוי משנה לנגיד בנק ישראל, שימלא את תפקיד הנגיד בהעדרו.

ייתכן שהחלטות בעניין זה יתקבלו בשבוע הבא.

● רבת עמון, 7 (עי"צ) — המלך חוסיין חתם היום על צו מלכותי, הממנה את הגנראל סאלח אל כורדי, איש חיל האוויר, למפקד של חיל האוויר הירדני במערכת ההגנה הירדנית.

חוגים מדיניים בבירה:

ישראל רואה בכל מדינות ערב מאגר נשק אחד

מאת סופרנו בקריית ירושלים

בהתייחסם לדבריו של שר ההגנה האמריקני, דונאלד ראמספלד, שאמר כי "ישראל חזקה כיום יותר מאשר אי פעם", ובלי לסתור דברים אלה, אמרו אמש חוגים מדיניים בירושלים לסופרנו, שאין לקבל דברים אלה, כשהם נאמרים בקשר לאספקת נשק אמריקני לסעודיה, או לכל ארץ ערבית אחרת.

ישראל רואה בכל מדינות ערב מאגר נשק אחד ומשותף לכל מקרה של מלחמה בישראל. בכל מקרה אין אספקת נשק למדינה ערבית, גם אם סעודיה אינה נחשבת מדינת עימות.

שאלת הסגרתו של יהודי להודו—להכרעת נשיא ארה"ב

וואשינגטון 7 (עסט"א) — השאלה אם ארה"ב תסגיר את אליהו אפרים גירואד להודו, כדי שיעמוד שם למשפט פלילי או שהוא ירשה להישאר בארה"ב משום שהוא טוען כי הוא מהווה מטרה לנקמה פוליטית בהודו — הועברה להכרעתו של הנשיא.

גירואד חי במשך 18 שנה התובע הכללי של הצי ההודי וגם נשיא הפדרציה של הקהילות היהודיות בהודו, הגיע החודש לפרשת דרכים, כאשר בית הדין העליון בארה"ב לא היה מוכן לדון בערעורו בו דרש לבטל את פקודת ההסגרה נגדו, לאחר מאבק משפטי בבית הדין בניו יורק במשך ארבע שנים.

בעניין ההסגרה מחליט בדרך כלל סגן שר החוץ האמריקאי, שכיום הוא צ'רלס רובינסון. אולם נוכח התקררות היחסים בין הודו לבין ארה"ב בעקבות משטר החירום שהנהיגה ממשלת הודו בעת האחרונה, שפגע במידה מסויימת גם בזכויות האזרחים שם, מצפים לכך שמשרד החוץ קיסינג'ר יעביר את הכרעת ההסגרה לנשיא.

בינתיים נמצא גירואד בן ה־63 במעמד של משוחרר בערבות של 50 אלף דולר מאז שהוגשה בקשת ההסגרה על ידי ממשלת הודו באוגוסט 1972.

ממשלת הודו טוענת, כי לפני 15 שנה, כאשר היה גירואד אחד ממנהלי קרן הפרסים של הצי ההודי, הוא העביר כספים לאנשים שלא היו ראויים לכך.

גירואד טוען כי הוא נקי מכל אשמה והודיע כי המניעים של ממשלת הודו נגדו הם פוליטיים בעיקרם. לטענתו, רודפת אותו ממשלת הודו משום שהגן על הציונות ועל ישראל בעת שממשלת הודו תמכה בצורה עיקשת בגוש הערבי. כמו כן טען שהודו רודפת אותו בגלל השקפותיו האנטי־קומוניסטיות והפרו־מערביות בעוד שממשלת הודו הדוקה את קשריה עם הקומוניסטים ועם מדינות אנטי־מערביות.

התקפות על רה"מ בפגישה בביתו של ח"כ א. אבן

מאת סופרנו לענייני מפלגות

בפגישה שנערכה אמש בביתו של ח"כ אבא אבן הועלו האשמות נגד ראש הממשלה, יצחק רבין, על שהוא מקיים "מלחמות יהודים" ואינו מנהל מלחמות כנגד מי שצריך.

בפגישה, שבה השתתפו חברי כנסת עסקנים בכירים, הובעה תמיכה על הצעתו של שר המשפטים, חיים צדוק, שכל שר הרוצה להתמודד על מועמדות מפלגת העבודה לראשות הממשלה, חייב להתפטר מהממשלה. הדברים הובעו כתמיכה בשר הביטחון, שמעון פרס, המקיים יחסים הדוקים עם אבא אבן.

ח"כ א. מלמד הגיש שאילתא בעניין מכירת מטוסי "מיראז'" לעיראק

ח"כ אברהם מלמד הגיש לשר־החוץ, יגאל אלון, שאילתה בעניין ידיעות שהתפרסמו בעתונות, כאילו צרפת עומדת למכור לעיראק כ־150 מטוסי קרב "מיראז'־פי־1".

מר מלמד שואל, האם הידיעה נכונה; האם ממשלת צרפת מודעת לסתירה בין עמדתה הרשמית הדוגלת בשמירת עצמאותה ובטחונה של ישראל והמעשה של מכירת מספר גדול של מטוסי תקיפה מן המשוכללים בעולם; האם ברור לממשלת צרפת גודל האחריות שהיא קבלה על עצמה כשהיא התלויה לתת בידי משטר מהקיצוניים ביותר בעולם־הערבי כלי הרס והשמדה כמטוסי ה"מיראז'" מומחל הודיש ביותר?

ביום השביעי
שתו 777
ברנדי בינלאומי
כרמל מזרחי
מיקבי ראשון לציון וזכרון יעקב

הוועד למען קרית־ארבע בבת־ים
במוצאי שבת
א' דחג הסוכות (9.10.76)
בשעה 8 בככר המצבה בבת־ים
עצרת עם
זעקת כאב על חילול הקודש בחברון
ינאמו:
ראש העירייה — יצחק ולקר
יו"ר המועצה הדתית — יצחק טורק
רבני העיר
ונציג קרית ארבע

אם חתונה מכובדת
אם אף תיק עם
התזמורת המפוארת
בהנהלת ברוך שור"ק
תל־אביב, שינקין 28
טלפון 284381
— מחירים נוחים —

ארומור
צפוי דלתות וקירות

תנחומינו הכנים למכובדנו
סגן יו"ר המועצה הדתית
מר מרדכי בנדה נ"י ומשפחתו
לפטירת אחיו היקר
ר' מאיר ב"ר ישראל בנדה ז"ל
המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא יוסיפו לדאבה עוד
הרבנות הראשית והמועצה הדתית
נתניה
ד. טנא, ראש המועצה

לאליעזר ריגלר
השתתפותנו בצערך
במות האם ע"ה
התנועה להתחדשות
דתית לאומית במפד"ל

ישיבת בני־עקיבא כפר הרא"ה
עצרת זכרון
לחללי מלחמת יום־הכיפורים ולכל תלמידנו, שעלו במעלות קדושים וטהורים במערכות ישראל ושהלכו לעולמם, נקיים אי"ה בהיכל הישיבה ביום רביעי, ג' מרחשון 27.10.76 בשעה 7 בערב.
המשפחות השכולות והורי המחזורים מוזמנים להשתתף.

התנועה להתחדשות דתית לאומית במפד"ל
"הישן יתחדש והחדש יתקדש" (מדברי מרן הרב קוק זצ"ל)
כנס בני־תורה
של תלמידי ישיבות ההסדר
יתקיים ברצות ה' ביום שלישי ... תשרי תשל"ז (21.10.76) ב' דחול המועד סוכות, בשעה 3.30 אחה"צ, בסוכת מלון דבורה, רח' בן יהודה 87 תל־אביב.
ישתתפו:
הרב מ.צ. נריה
הרב ח. דרוקמן
שר הסעד ז. המר
חה"כ ד"ר י. בן־מאיר
פתיחה: אליעזר שפר
שמחת בית השואבה

בעלותך לרגל לירושלים
אל תשכח לסעוד
במסעדת "החומה"
מסעדה קואופרטיבית של הפועל המזרחי
רח' ... 126, העיר העתיקה ● טל. ...
סוכה במקום

ב"ה
קריאה לציבור, לרבנים וגבאי בתי־הכנסת
כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש ביקש להביא לידיעת הציבור הצעתו־קריאתו — שכל אחד ואחד ישתדל להזמין שכנים ומכירים — שאין להם סוכות — לסוכתם, ולכבדם בקיום מצוות ישיבה בסוכה וקיום מצות נטילת ארבע המינים.
במיוחד נקראים הרבנים שליט"א להשתדל שסוכותיהם וסוכות בתי־הכנסת תהיינה פתוחות לרבים שיוזמנו להיכנס אליהן ליהנות מהן להתכבד בהן במטעמת כדי לקיים את המצווה, וכן לקיים מצות נטילת ארבעת המינים.
במיוחד יש להזמין לסוכות את בני הנוער, שיתבשמו מזיו הסוכה ומצוותה.
גם ילדים ובני נוער נקראים להזמין את שכניהם ומכריהם לסוכות הוריהם, כדי לזכותם במצוות הסוכה, מתוך חיבה ושמחת החג.
זכות וחובה מיוחדת היא לנוער.
בברכת חג שמח
אגודת חסידי חב"ד

תנועת בני תורה
רח' עמוס 27 * ת.ד. 5227 * טלפון 271363 — 286994 ירושלים
במוצש"ק יו"ט ראשון של חג הסוכות אור ליום א', ט"ז תשרי תשל"ז
בשעה 8.00 בערב תתקיים בעזהי"ת
בביהכנ"ס "גבורת ישראל", רח' בר־כוכבא 54 תל־אביב
עצרת חג
ושמחת בית השואבה בליווי תזמורת
בהשתתפות:
הרב ב. מ. אזרחי שליט"א — ראש ישיבת "עטרת ישראל" ראש התנועה
הרב שלום מ. שבדרון שליט"א — מגיד ...
הרב בן ציון נשר שליט"א — רב השכונה וראש כולל "שיח יצחק"
הרב יצחק פרץ שליט"א — רבה של רעננה וראשי התנועה
בני ישיבות ושוחרי תורה מוזמנים

הלימוד בליל הושענא־רבה
בבית הכנסת בר־אילן שד' נורדוי 63 תל־אביב.
יתחיל השנה בשעה 22.30

...לבבות
...לי הצלחה לחברנו
יוסף סיטבון
...מינויו כמזכיר כללי של מחלקת הכשרות שע"י הרבנות הראשית בחיפה.
התנועה להתחדשות
דתית לאומית במפד"ל

דירה חדשה להשכיר
הרצוג, רח' ...פלד, קומה א' דירה 3 — 3 חדרים
להשכיר.
... בערב, בטלפון 36822 תל־אביב.

המפלגה הדתית לאומית — הפועל המזרחי
תל־אביב, אחד העם 108
שבת וחג הסוכות תשל"ז (9.10.76) בשעה 8.30 ב"מלון דבורה" רח' בן־יהודה 87, תתקיים אי"ה
מסיבת שמחת בית השואבה
ע"י שולחנות ערוכים
ד"ר יצחק רפאל שר הדתות
ירצה על במעגלי היצירה והמאבקים
עו"ד ח. מ. בסוק, סגן ראש עירית ת"א
הרב ש. בן־הרוש שליט"א
מר ראובן בן־דוד יו"ר מועצת התנועה ...
... עמד "הזאבים" (...)
בשירה זמרה ונגינה חסידית

מלון "פאל"
...י ותרבות דתית
רח' פרישמן 22 תל אביב
תכנית השבוע
שבת קודש, ט"ו תשרי תשל"ז 9.10.76 בשעה 21.00
...ת הרב הרב משה לוינגר על ארועי חברון
ראיונים שלמה נקדימון ושאול פייזליש
בתכנית האמנותית הזמר צבי גולן
פיאנו בר לפני ואחרי התכנית.
...שני י"ז תשרי תשל"ז 11.10.76 בשעה 20.30
שירה בצבור עם אפי נצר
ריקודי עם ועמים בהדרכת המרקידה לאה
בברכת מועדים לשמחה

... الأصل

ישראל בעימות פורד וקארטר

של הצופה

מדיניות ארה"ב במזרח התיכון לגבי ישראל וארצות־ערב תפסה מקום מרכזי בעימות הטלוויזיוני השני בין המועמדים לנשיאות ג'יראלד פורד הריפובליקני וג'ימי קארטר הדימוקרטי. מאה מיליון אמריקנים חזו בהופעה, ולפי סקר, עימותים אלה להשפיע על אלה שטרם החליטו בעד מי להצביע.

בוויכוח זה, קארטר היה התוקף, פרץ אל המקום שטרם התנסה בו, והנשיא פורד התגונן על מדיניותו בעניני חוץ. קארטר, שזוגל בערכים מוסריים־חברתיים, תפס את הכימשל בנקודה חלשה, הקלכה עם כניעה לאיומי חרם ערבי על חברות הסוחרות עם ישראל וחברות המנהלות עסקים עם יהודים. „זו חרפה, קרא המועמד הדימוקרטי, שמדינות זרות פועלות נגד עקרונות מגילת־הזכויות של ארצות־הברית. עתה נוגעות ביהודים, מחר בקתולים ומחרתיים בבאפטיסטים. כשאבחר נשיא אלחם בה".

רוגזם של יהודי ארה"ב על הכימשל, שהפריע לחוקק חוק נגד הנכנעים לחרם, ידוע היטב לקארטר, שהסתער על יריבו בתוקף והבטיח ביטול הכניעה באמצעות חקיקה לאיומי חרם.

פורד בהגנתו טען, שכאילו הקונגרס אחראי לאי־אישור החוק, וכדי לשכנע את צופי העימות, אמר שיתן הוראה לשר הכסחר לפרסם שמותיהן של חברות אמריקניות שכייעו לחרם הערבי נגד ישראל. הבטחה זו, שלדבריו תינתן למחרת השידור, הפילה מבוכה רבה. שכן משרד־הסחר ודאי אינו מעוניין להוקיע בפומבי חברות כלכליות גדולות ומרובות שנכנעו להרם. יש להניח, שהריפובליקנים אינם מסכימים להוראת פורד, שעלולה לקפח אותם בקרב חוגים כלכליים רבי־השפעה. לכן „תיקון" שר־הסחר את הודעת הנשיא, בקבעו, שהסכוון לא לאלה שנכנעו בעבר אלא לאלה העלולים להכנע בעתיד. אי־אפשר לומר, שתיקון זה הרים את קרנו של המועמד הריפובליקני בקרב הלוחמים בחרם הערבי.

קארטר גם תקף את פורד בשינוי מאזן מכירות־הציוד של ארה"ב על־ידי הצדפת ארצות ערב, כגון סעודיה, על ישראל, בעלת־הברית העיקרית במזרח התיכון. פורד השיבו, שמימשלו פעל לקיומה ובטחונה של ישראל, „ומכירת הנשק לאיראן ולסעודיה תואמת את האינטרסים של ארה"ב וישראל".

בהבטחותיו אמר קארטר, שאם אילי־הנפט הערביים ינסו להסיל אמברגו על דלק מארה"ב, הוא יפעיל כנגדם אמצעים כלכליים חמורים ביותר.

בקביעת הנושא הישראלי במרכז עימות בין המועמדים במדיניות־החוץ, הוכח שלקול היהודי ערך רב בהתמודדות זו, ובעיית־ישראל במלוא היקפה היא מיבחן מדיני־מוסרי לאזרחי ארצות־הברית. שני המועמדים שקדו לציין בהבלטה את מדיניותם העקרונית לבטחון ישראל.

איזון סעוות

המושב המיוחד של הכנסת, שכונס לדון בהתפרעויות ערבי חברון בבתי־הכנסת של מערת־המכפלה, בסערו הפילולי בין הצדדים תיה מסוג המושבים באווירת בחירות. הן האופוזיציה והן הקואליציה ברובה, השמיעו נעימות קולניות, רחוקות משיקול־הדעת, שמנעו קבלת החלטה משותפת בנושא הכאוב. כשהמערך קבע באמצע מהלך המושב לשנות החלטתו הקודמת ולהוריד הצעת הליכוד בסדר היום, המפד"ל שמרה על עמדתה העקרונית ולא נתנה את ידה לתהפוכות המערך.

לפי הסיכומים, ייעשו מאמצים לגלות את האשמים, ללא משוא־פנים ולהביאם לדין, לנעול את המערה לצורכי־שיפוץ ובה משמר מתוגבר, גם לחזק את כוחות־הבטחון בעיר חברון; להחזיר יחסי־כבוד הדדיים בין הדתות ולשמור על מדיניות של שני יישובים שכנים, חברון וקריית־ארבע.

מגמת הרגיעה במקום, סבירה, שכן שילהוב־יצרים ועל רקע דתי, ודאי מיותר ומזיק מבחינה מדינית. התעמולה הערבית, שקולותיה מרובים משל ישראל, מפיצה, שמחללים אתרי־דת מוסלמיים, והיא מתקבלת כעובדה גם בארצות־המערב. שיסוי אנטי־ישראלי על רקע דתי דרוש לאש"ף לשיקום מעמדו הירוד.

אך יש להבחין בין רגיעה באמצעים נמרצים לבין איזון מלאכותי בין הצדדים המסתמן בהודעות דוברים בכירים של המכשלה ובפירסומים של חוגיהם צוטטו דברי ראש־הממשלה, ש„תברא חקירה נמרצת, ללא משוא־פנים, שמתפקידה לגלות את האשמים משני הצדדים בהפרות חוק וסדר". שר־הבטחון מטיח האשמות קשות כנגד הרב לווינגר, תוך קביעה שיועמד לדין בפני בית־משפט צבאי, על־סמך כתב־אישום מסויים. השר גם הודיע בפומבי, שצעירים יהודים פגעו בספרי הקוראן שבמסגד המוסלמי במערת המכפלה.

מיותר לומר, שיש להתיחס בכבוד רב לצה"ל ולציית להוראותיו בשטחי המימשל הצבאי, כפי שנוהגים האזרחים, רובם ככולם, ולגנות כל דיבור שיש בו שחץ. אך יש משים הצדדי פרופורציה משווע בהעמדה בשורה אחת, „אשמים משני הצדדים", הפורעים הערבים מכאן, ואנשי קריית־ארבע עם לווינגר מכאן.

מסע־השיסוי נגד לווינגר, שמגיע להשתוללות אצל אילו מצעירי השמאלנים לסוגיהם, כהתבטאויותיהם שלוחות־הרסן, מכוון נגד תנועת־ההתנחלות כולה של גוש־אמונים בקרית־ארבע, עופרה, קדום וכיוצא. ההסתה זוממת להציג תנועה זו כמפירת־חוק, מתייחסת בבוז לכל סדר, פוגעת בכבוד הצבא ומפקדיו, גם גורמת למתיחות בין יהודים לערבים, ולכן יש להפעיל נגדה אמצעים שיביאו לפירוקה. ניפוח עניין הפגיעה בספרי־הקוראן, שהודוה בראדיו פעמים רבות, כשאין להעלות על הדעת, שיהודים שומרי־מצוות יחללו שבת במעשה מעין זה, מעיד, שמייצרים איזון בין פורעי חברון לבין אנשי קריית־ארבע. אין כאיזון זדוני זה לעיוות הדין ולסילוף המציאות.

תנועת גוש־אמונים, שבראשה בני־תורה, חלוצים ולוחמים, גם השוללים מבצעי־התנחלות בניגוד לדעת השלטונות, מעריכים את רוחה הגדולה, רוח של אמונה בד' ובישראל וזיקה עמוקה לארץ־ישראל, מבחינה מדינית־מעשית היא רואה בהתנחלות, ללא קיפוח כל שהוא של אזרחים ערבים, הדרך לקניין ממשי בכל חלקי ארץ־ישראל. ותיקי ההתישבות העובדת, בעמק יזרעאל, עמק הירדן והגליל, שאינם מן המחנה הדתי, רבים מהם מזדהים עם הצעירים החלוציים של אנשי גוש־אמונים. הם מודים שמורשת החלוציות של העליה השנייה והשלישית, קניינה של מחנה־העבודה הכללי, נישאת היום על כתפי דור שומרי־מצווה מתנועת גוש־אמונים.

הם שיקמו את גוש־עציון, ביזומתם ובתושייתם, ועתה מכריז ראש המסגלה שבכל הסדר ישאר הגוש בתחומי מדינת־ישראל. הם הלכו להר חברון, על אף הסתייגות בממשלה, הקימו את קריית־ארבע ומתלבטים בהרחבתה בגלל יחס עויין שר זה ואחר; קריית־ארבע טרם הוכרה להלכה ולמעשה כחלק ממדינת ישראל. זה מקור לרוגז רב. מאחר שחברון היא מוקד יהודי לאחר ירושלים, הרי מובן, שעם מדיניות שני יישובים נפרדים, אי־אפשר לדרוש מיהודים לוותר על ביקור בבית־הצלמיין שבו קודשי חברון ועל תפילה בבית־המדרש העתיק על־שם אברהם אבינו. וישנה מערת־המכפלה שדבוקים בה יהודים וערבים. תושבי חברון עינם רעה ביהודים שבשכונתם וביהודים המתפללים במערת־המכפלה. מסתבר, שתושבי קריית־ארבע רואים את עצמם בעלי זכויות במקום לא פחות מערבים; המציאות יוצרת מיתוח.

זכותו הגדולה של לווינגר בהבאת יהודים לחברון ובהקמת חברון החדשה, היהודית, יחד עם חבריו לדעה. זכות של חלוץ יהודי נועז. זכות זו עומדת לו גם כשכאן ושם הופעתו מחוספסת. אין כלווינגר, חלוץ ולוחם, לכיבוד חיילי צה"ל, ואם התפרץ בשעת רוגז בדברים קשים, ודאי התחרט על כך. שלטון ישראלי, ללא חישובים צדדיים, צריך להתייחס אליו בסיבלנות, גם תוך נזיפה בו על ביטוי זה או אחר. קריית־ארבע תחדל להיות נרגזת כאשר הממשלה תאפשר לה לגדול גידול מתמיד.

ראש הממשלה בראיון באחד העתונים היום, שתמציתו נתפרסמה אתמול, כצדד ב„מדיניות יד קשה יותר כלפי גוש אמונים וגם כלפי מסיתים ערבים". שניהם בנשיקה אחת. בדבריו באה ביקורת על מדיניות המימשל ביהודה ושומרון, ש„גרמו לתופעות חמורות המתפרצות כרפיון מסויים בתגובות הממשלה הן כלפי אירועים במיגזר הערבי והן כלפי גוש אמונים בשטח".

מה פירושה הכמעשי של מדיניות יד חזקה: „יחסל את קריית־ארבע, ולהוריד מחנה־קדום בכוח? מדוע לא ילכת לקראת תביעותיהם במקום להפעיל כוח כנגדם? אם אמנם ראש הממשלה יקבל דעת השמאלנים ממפ"ם ומאגף מסויים במפלגתו, מקיקולים לגופם או משיקולים פנים־מפלגתיים, וילחם במתנחלים אלה בזרוע נטויה, הוא עלול לגרור את המדינה לאש־מריבה קשה. במעשים אלה עלול גם לעודד את ההוגים הזבלניים של הערבים.

לא ביד חזקה אלא בלב נבון יש להתייחס לתנועה חלוצית שיודה יציבת לשירות העם וארץ־ישראל.

פורד: נבקוט יוזמה להסכם כללי במזרח התיכון בהקדם האפשרי

סאן פרנציסקו, 7 (עי"ה, יופי"ע, עי"ה) — „נבקוט יוזמה כדי להגיע להסכם כללי במזרח התיכון בהקדם האפשרי" — הכריז הנשיא פורד במהלך העימות עם ג'ימי קארטר שנערך בסאן פרנציסקו במסגרת מסע הבחירות.

פורד, שעליו מתח קארטר ביקורת חריפה ביותר בקשר עם החרם שהטילו מדינות ערב נגד חברות בבעלות יהודית או שעושות עסקים עם יהודים, הבטיח כי הממשלה תפרסם היום ברבים את שמותיהם של אנשי העסקים האמריקניים, שנכנעו לחרם.

ידו של קארטר היתה על העליונה

בהופעתם של שני המועמדים חזו כמאה מיליון צופים ברחבי ארה"ב ומיד לאחר תום השידור נערך סקר דעת קהל, שגילה כי הפעם היתה ידו של קארטר על העליונה. 40 אחוז מהנשאלים הביעו את הדעה כי הופעתו של מועמד המפלגה הדמוקרטית היתה מרשימה יותר מאשר זו של יריבו הנשיא פורד. 30 אחוז העדיפו את דרך הופעתו של הנשיא ו־30 אחוז סברו כי אפשר להגדיר את התוצאה כתיקו.

סקר דומה שנערך לאחר הוויכוח הראשון שקיימו שני המועמדים ישדד אף הוא ברחבי ארה"ב גילה כי 39 אחוז מהנשאלים העדיפו את פורד ורק 31 אחוז סברו כי הופעתו של קארטר היתה מרשימה יותר.

„החרם נגד ישראל — חרפה מוחלטת"

במהלך הדיון אמר קארטר כי החרם נגד ישראל ועסקים שבבעלות יהודים הוא בגדר „חרפה מוחלטת" והבטיח שיילחם נגד החרם הערבי אם ייבחר לתפקיד נשיא ארה"ב.

עוד אמר מועמד המפלגה הדמוקרטית כי זו הפעם הראשונה בתולדות ארה"ב שמדינות זרות הצליחו לפגוע במגילות הזכויות והוסיף „לגבי זה עניין של מוסר — בשלב מאוחר יותר עלולים לפגוע בקאתולים או בבאפטיסטים".

לעומת זאת טען פורד כי הממשל בראשותו פעל בקונגרס למען העברת צעדים נגד החרם. הוא הטיל על הקונגרס את האחריות לאי־אישור חוק, שנועד לצמצם את השפעות החרם בארה"ב.

מועמד המפלגה הדמוקרטית הופיע הפעם בצורה תוקפנית ולא גילה כל סימן של עצבנות, שאיפיינה את הופעתו הראשונה בוויכוח טלוויזיוני עם פורד.

ויערך „מודל" ישראלי של שאלונים שהנהיג ג'ימי קארטר

מאת סופרנו לעניני מפלגות

שר המשפטים, חיים צדוק, הזמין שאלונים שהנהיג בארה"ב ג'ימי קארטר לבחינת מועמדים לתפקיד סגן־הנשיא, כדי לערוך „מודל" ישראלי של שאלונים אלה בארץ.

המדובר בשאלון, ששאלותיו בוחנות את רמת כישוריו והתאמתו של המועמד לתפקיד, את רקעו ואת מידת מוסריותו. שאלון זה אין ממלא המועמד עצמו אלא הוא מחולק בין מכריו, אנשים שעבדו עם המועמד, וידידים שאינם קרובים. צדוק בוחן את האפשרות להנהיג שיטת שאלון כזו לגבי כל מינוי לתפקיד בכיר במדינה, וזה יהיה אחד הלקחים שיופקו מ„פרשת ידלין".

במהלך הדיון אמר פורד כי הוא פעל למען הרגעת הרוחות במזרח התיכון, הביא שלום לאמריקנים בעקבות מלהכת וייטנאם, נקט יוזמה למען שלטון הרוב בחלק הדרומי של אפריקה וחיזק קשריה של ארה"ב עם יפאן ועם מדינות נאט"ו, בעלות בריתה של ארה"ב.

על כך הגיב קארטר בהאשמה שבעלות הברית אינן נותנות יותר אימון ביכולתה של ארה"ב להנהיגן. עוד אמר קארטר כי פורד תמך במשטרים רודניים בצ'ילה ובמדינות אחרות ומנהל מדיניות החוץ שלנו בתנאי חשאיות.

העדפת מדינות ערב על פני ישראל

בנושא מכירות הנשק אמר קארטר כי ארה"ב הפכה מאז 1969 ל„סוחר הנשק של העולם". האשים את פורד כי שינה את מאזן מכירות הנשק של ארה"ב, תוך העדפת מדינות ערב על פני ישראל, האמר כי תופעה זו מהווה „סטייה מהתחייבותנו לבעלת הברית העיקרית שלנו". לעומת זאת המעיט הנשיא פורד כי הממשל בראשותו „עשה מלאכה יפה בהגישו סיוע לבעלת הברית הטובה שלנו ישראל". עוד אמר, כי ארה"ב פועלת למען קיומה ובטחונה של ישראל, אך הוסיף כי מכירת נשק לאיראן ולערב הסעודית תואמת הן את האינטרסים של ארה"ב והן את אלה של ישראל.

במהלך הדיון הצהיר ג'ימי קארטר כי אם ינקטו מדינות ערב פעם נוספת באמצעי של חרם נפט נגד ארצות הברית, יראה בכך „הצהרה של מלחמה כלכלית". על צעד מעין זה יגיב, אם ייבחר בנשיא ארה"ב, על ידי הפסקה מיידית של כל היצוא האמריקני למדינות ערביות אלה.

קארטר ופורד לחצו ידיים עם תום הדיון. הם ייפגשו לעימות טלוויזיוני שלישי בוויליאמסבורג שבווירג'יניה ב־22 באוקטובר ואז ידונו בבעיות כלליות.

סבורים כי העימות הטלוויזיוני בין שני המועמדים ישפיע בעיקר על אלה מבין אזרחי ארה"ב, שטרם החליטו למי לתת את קולם.

הקואליציה בגרמניה זכתה ב־2 מושבים נוספים

בון 7 (עי"ר) — הקואליציה הסוציאל דמוקראטית־ליבראלית בגרמניה המערבית זכתה בשני מושבים נוספים בבית הנבחרים המערב גרמני.

לאחר תוספת שני הצירים יגיע הרוב הפרלמנטארי של הקואליציה לעשרה מנדאטים.

תוספת שני המנדאטים נתאפשרה, לאחר שהתברר שבאיזור בחירות היתה טעות בספירת הקולות.

תאילנד תנקוט קו תקיף נגד שכנותיה הקומוניסטיות

בנגקוק 7 (עי"ר וע"י) — שליטיה הצבאיים החדשים של תאילנד כפו היום ממשלה זמנית הזקה על 42 מיליון תושבי ארצם, על רקע אי־וודאות בדבר יחסיה העתידיים עם השכנות הקומוניסטיות ברוחם־מזרח אסיה.

נראה, כי הקשר הצבאי נתקבל בברכה בידי הציבור, ולא נראו סימנים של התנגדות. הציבור רואה ב־השתלטות אנשי הצבא [illegible] ליציבות במדינה.

משקיפים סבורים, כי המנ[illegible] הצבאיים ינקטו קו תקיף [illegible] המורדים הקומוניסטיים [illegible] קו קשוח יותר כלפי הכמ[illegible] וייטנאם, לאוס וקאמבודיה.

אחרי הנצחונות הקומוני[illegible] שלוש מדינות שכנות אלה היתה מדיניות החוץ של כושתתת על דו־קיום בש[illegible] עתה נראה כי המשטר הח[illegible] קו תקיף יותר כלפי מדינו[illegible]

חברון — פרס — והאמת

אנו החתומים מטה האמנו כי באמת תוקם ועדת חקירה ממלכתית־צבורית שתחקור ותקיים דיון ממצה, בהתפרעות הערבים במערת המכפלה, ערב יום הכפורים תשל"ז, ובמדיניות הממשל בחברון.

לאחר הופעתו של שר הבטחון ודבריו ביום ד' בכנסת, נראה כאילו הוא כבר יודע את ממצאי ועדת החקירה שטרם הוקמה.
ולכן, אין לנו ברירה ומחובתנו לפרסם את האמת, ללא ועדת חקירה, ולקוות שהממשלה אמנם תקיים מה שהבטיחה, והועדה אמנם תקום.

א. „מבצע אברהם אבינו"

שר הבטחון אמר בכנסת כי מתפללים לא נגררו מבית כנסת אברהם אבינו בשבת.
האמת: אנו החתומים מטה עמדנו בתפילת שחרית של שבת, עם נשים וילדים, כשחיילי צה"ל קבלו הוראה, לפרוץ בכח לבית הכנסת ולגרור אותנו החוצה.
שש שעות תמימות נמשך „המבצע" המחריד, תוך הפעלת כח נגד צבור המתפללים ביניהם אורחים רבים, נשים וקשישים.
בסערת ההתרגשות היו מקרי התעלפות בין המתפללים והחיילים.

1. יונה כהן
2. שלום שמעון
3. אברהם טוברובסקי
4. אברהם פרוכטמן
5. אפרים לווינגר
6. משה לקס
7. דוד קרומביין
8. איתמר שניוויס
9. אפרים רוזנברג
10. אשר לשם
11. אלי בבר
12. מנחם לבני
13. שלום ארונסון
14. אילן תור
15. סעדיה קהלני
16. נועם ארנון
17. זאב פרידמן
18. משה ברונר
19. מנחם קוייברגר
20. יצחק אידלס
21. אברהם גרינוולד
22. גדעון חרל"פ
23. מנחם בית־הלחמי
24. צבי גולדפישר
25. אברהם ג'יספאן
26. אברהם זוננשיין
27. אברהם טיימנס
28. יצחק רונס
29. משה כץ
30. יואל פורת
31. מאיר כהן
32. שלמה הוס
33. יעקב עמר
34. יונדב פרלמן
35. שמואל מרגוי
36. יחיאל שטייכץ
37. שולה סולידנו
38. צביה סבדוור
39. דבורה סלנט
40. ניצה פיין
41. מרים כץ
42. בת־אל אילוז
43. מזל נחליאל
44. מלכה רפאלוביץ
45. לאה סניטר
46. רויסל אלשיך
47. לוינגר יראת
48. אפרת מזרחי
49. רות־ורדה גרינוולד
50. רונית כהן
51. דבורה ביטון
52. אמירה מייבסקי
53. אופרה פרנקל

ב. מחדל יום הכפורים:

שר הבטחון אמר בכנסת, כי פנוי הערבים המתפרעים ממערת המכפלה נמשך עשר דקות.
האמת: אנו החתומים מטה מעידים כי הפורעים הערבים שהו במערת המכפלה **חצי שעה ויותר.**
הם נכנסו דרך השער המזרחי, שם דרך קבע אין כל שמירה, דחפו הצידה את החיילים הספורים שנמצאו בלתי חמושים במערה — ובמשך 30 דקות עשו שפטים בכל דבר בעל אופי יהודי. ספסלים פורקו, ובעזרת מוטות העץ נופצו ארונות הקודש לרסיסים, ספרי תורה נקרעו בסכינים, תפילין וחומשים נקרעו ופוררו, שולחנות ועמודי תפילה רוסקו לחתיכות קטנות, הכל פחר באולמות התפילה, ובחצרות מערת המכפלה.
סגן אלוף אבנון — אסר על החיילים לפתוח באש.
מסעדת המתנחלים הסמוכה, הותקפה על ידי המון פרוע — רק צרור ירויות מנשקו של בעל המסעדה פיזר את הפורעים שצרו עליה.
אותה שעה היה הממשל הצבאי מרוכז במצור על בית כנסת אברהם אבינו למנוע תפילת יהודים.

מאיר מנצורה **יואב ערמוני** **צבי קצובר**

המוסלמים מוסרים על ריכוזי כוחות סוריים בדרום לבנון

יחידות „כוח השלום הערבי" נצטוו לנטוש את עמדותיהן — אם לא תיפסק ההפגזה הכבדה

ביירות 7 (יופי"ע, ע"ר, צ"צ) — המוסלמים והמחבלים מסרו היום על תנועות מאסיביות של כוחות סוריים בדרום לבנון, והכריזו על מצב של כוננות מירבית מסביב לנמל צידון שבדרום, המרוחק 22 ק"מ מקווי הסורים.

בתי חולים והמיליציות מסרו כי לפחות 54 אנשים נהרגו ביממה האחרונה בביירות. 14 נוספים נהרגו בלילה שעבר בהפגזות ובקרבות מסביב לנמל טריפולי שבצפון.

מוסלמים והמחבלים הכריזו על „כוננות צבאית מירבית" בעקבות „תנועות מאסיביות של כוחות סוריים" במזרח הבקעה לעבר גזין, 50 ק"מ מדרום מזרח לביירות.

רדיו ביירות שבשליטת המוסלמים מסר, כי צידון, השוכנת במרחק 22 ק"מ ממערב לגזין, הפכה ל„סירה מבוצרת" ובה מתרסים ברחובות ונקודות ביקורת בכל צומת.

המחבלים מוסרים על התנגשות עם ספינת תותחים ישראלית

תחנת השידור של המחבלים „קול פלשתין" טענה הערב, כי ספינות־תותחים של המחבלים והמוסלמים, התנגשו היום עם ספינת תותחים ישראלית בקרבת הנמל צידון.

הרדיו מסר, כי ספינת התותחים הישראלית נראתה במים הלבנוניים בין הכפר גייה וצידון. עוד טען הרדיו, כי בהתנגשות שנמשכה 15 דקות הופעלו רקיטות ומקלעים, וספינת התותחים הישראלית נמלטה לעבר הגבול הדרומי.

„כוח השלום הערבי" עשוי לנטוש עמדותיו

מזכיר הליגה הערבית, מחמוד ריאד, הודיע היום בקאהיר, כי הורה ליחידות „כוח השלום הערבי" בלבנון המוצבות באיזור המוזיאון של ביירות, לנטוש את עמדותיהם — אם לא תיפסק ההפגזה הכבדה של האיזור.

ריאד מסר על כך לעתונאים, לאחר שדן על המצב בלבנון עם מפקד הכוח, מאיור גנראל מוחמד חסן גניים.

ציין, כי הכוח לשמירת השלום הוא סמלי בלבד ואין הוא מסוגל למלא את השליחות שהוטלה עליו, אלא כאשר ייפסקו הקרבות.

הליגה הערבית שלחה ללבנון כוח המונה 2,300 אנשי צבא, רובם אזרחי ערב הסעודית, סודן, סוריה ולוב. כוח זה שוהה בלבנון במשך שלושה חודשים. אך עד כה נבצר ממנו לנקוט בפעולה ממשית להשכנת שלום במדינה.

קרבות בין סיעות יריבות של המחבלים

בינתיים נמסר על קרבות בין סיעות יריבות של ארגון המחבלים „החזית העממית לשחרור פלשתין — הפיקוד הכללי".

מקורות פלשתינאיים מהימנים ציינו כי קרב עז התנהל בין חברי ארגון זה התומכים בעיראק ואחרים התומכים בסוריה באיזור איברה של ביירות. בקרב הפעילו הצדדים רקטות, רימוני יד, מקלעים כבדים ונשק אוטומטי קל.

משקיפים הביעו את הדעה שההתגשות בין כוחות יריבים בארגון זה עשוייה להעיד על התפוררותו. לוחמי „החזית" נחשבים כלוחמים מאומנים ביותר מבין הכוחות הפלשתיניים.

שעה שהקרב התנהל, הודיע חבר השוב של הארגון על גירושו של אחמד ג'יבריל, המפקד הכללי של „החזית" משורות הארגון. איש זה אמר כי ג'יבריל שיתף פעולה עם סוריה.

יועלו מחירי הדלק

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

מחירי הדלק לסוגיו יועלו כתוצאה מהצטברות הפיחותים הזוחלים. עד כה טרם נקבע מועד להעלאת המחירים.

מקורות ממשלתיים אמרו, כי בעקבות הפיחותים הזוחלים מאז העלאת מחירי הדלק הקודמת, בשיעור של יותר מעשרה אחוזים, נוצר צורך לייקר את הדלק. הכמשלה אינה מעלה את המחירים לאחר כל פיחות קטן אבל היא תצטרך להגיש לצרכנים את החשבון המצטבר. את ההעלאה ניתן לבצע כצעד בפני עצמו ואפשר לבצעה בעת ייקור מצרכי היסוד.

ישנה התחייבות של הממשלה שלא להעלות את מחיר מוצרי היסוד לפני החגים. בשנה שעברה בוצעו צעדים כלכליים במוצאי שמחת תורה.

חישובים שנערכו באוצר מראים, כי אם תהיה דחייה ממושכת בצמצום הסובסידיות יהיה צורך להגיש תקציב נוסף לשנה זו.

תוגדל מערכת הסיוע לסטודנטים

שכר הלימוד באוניברסיטאות לא יכול להיות נמוך מזה המשולם בבתי הספר התיכוניים — אמר אתמול שר החינוך והתרבות, מר אהרן ידלין שסקר את עמדת הממשלה בנושא שכר הלימוד באוניברסיטאות בישיבת ועדת החינוך והתרבות של הכנסת.

שר החינוך ציין, כי לאור מדיניות זו מקובלת עליו החלטת ראשי האוניברסיטאות על גובה שכר הלימוד בהשל"ז שנקבע ל־4933 ל"י, „ואי אפשר לרדת מזה".

יחד עם זאת, הוסיף השר, בודק משרד החינוך והתרבות את האפשרויות להגדיל את מערכת הסיוע לסטודנטים על־ידי הלוואות ומענקים. בשנת הלימודים הבאה יסתכם סיוע זה בכ־75 מיליון ל"י.

שר החינוך התייחס בדבריו גם להצעתו של חה"כ א. כץ, יו"ר ועדת החינוך, להעניק פטור בסך 350 ל"י לסטודנט עבור כל שנת שירות בצה"ל. א. ידלין אמר, כי הצעה זו מעוררת בעיות ושאלות רבות כגון מדוע לא יינתנו מילגות כאלה לכל חייל משוחרר, האם שרות לאומי נכלל בקטגוריה זו ועוד.

ועדת החינוך לא סיכמה את הדיון בנושא ונמסר, כי הוועדה תסכם את הדיון עוד לפני פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות בראש חודש חשון.

זכו בהגרלת הפיס

בסך 700,000 ל"י זכה המס' 683714
בסך 100,000 ל"י זכה המס' 082532
בסך 50,000 ל"י זכה המס' 268019
בסך 10,000 ל"י זכו המספרים: 365697 494865
בסך 5,000 ל"י זכו המספרים — 098660 271417 278850 286993 409132 447924 471772 592138 674487 702070
בסך 1,000.— ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב — 0988 08417 10565 14325 16926 24678 34937 43801 53931
בסך 500.— ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב — 05647 16774 32239 37197 37343 39517 59320 64433 84773 95078
בסך 200 ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־4547 8817 9504
בסך 100.— ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב — 0230 0528 0794 0913 1132 1179 1181 1844 2414 2649 2909 3243 3637 4084 4249 4546 4846 4872 4919 5175 5349 5526 6250 6703 6879 6980 7146 7222 7467 7643 7814 7985 8676 9166 9381 9550 9571 9643 9647 9829
בסך 8 ל"י זכו הכרטיסים הרגילים שמספריהם מסתיימים בספרה: 7.

הרכב הנכסים של קרנות בנאמנות בנק המזרחי המאוחד בע"מ ליום 30.9.76

סך כל הנכסים 352,287,000 ל"י

הרכב הנכסים	„סלע" קרן נאמנות צבירה — שווי הנכסים	%	„שחם" קרן נאמנות — שווי הנכסים	%	„חלמיש" קרן נאמנות להכנסה חדשית — שווי הנכסים	%
אגרות חוב צמודות למדד המחירים לצרכן ובריבה נושאות ריבית בשיעור של 6.5% לשנה	14,142,000	7.70	9,550,000	8.21	3,431,000	6.54
נושאות ריבית בשעור של 4% לשנה	50,149,000	27.32	17,649,000	15.18	15,715,000	29.97
צמודות ב־90% למדד המחירים לצרכן	19,531,000	10.63	4,556,000	3.92	6,083,000	11.61
אגרות חוב לפי ברירה	54,750,000	29.83	14,788,000	12.71	14,763,000	28.15
אגרות חוב צמודות למטבע חוץ	696,000	0.38	668,000	0.58	548,000	1.05
אג"ח ומניות הנסחרות במטבע חוץ	22,454,000	12.23	39,412,000	33.89	4,453,000	8.50
אמצעים נזילים במטבע חוץ	3,683,000	2.01	18,830,000	16.19	2,314,000	4.42
אגרות חוב ושטרי הון הניתנים להמרה במניות	5,911,000	3.22	3,503,000	3.01	1,338,000	2.55
מניות	8,503,000	4.63	7,095,000	6.10	3,155,000	6.03
אמצעים נזילים בל"י	3,760,000	2.05	246,000	0.21	611,000	1.17
סה"כ נכסים	183,579,000	100	116,297,000	100	52,411,000	100
תאריך ההנפקה	27.1.75		5.10.75		28.4.76	
עליה במחיר היחידה מיום ההנפקה	93.85%		43.94%		18.35%*	
תשואה שנתית	49.26%		43.94%			

* הדיבידנד הושקע מחדש

בנק המזרחי המאוחד בע"מ

עוד הנחות ועוד יתרונות בביטוח רכב ב„יובל"

בתכנית „הבונוס הכפול"

נהג טוב וזהיר זכאי לקבל פוליסת ביטוח טובה יותר בפרמיה זולה יותר. לפי עקרון זה הפעילה חברת „יובל" לפני 7 שנים את החידוש המהפכני בביטוח רכב: **הבונוס הכפול**

לאור הנסיון והתנאים שהשתנו מאז, הוכנסו בשיטה שיפורים מרחיקי לכת:

1. ביטול נכוי הנחת מחלפים בעת תיקון נזקים שנגרמו לרכב שגילו עד 5 שנים, ולמבוטחים חדשים — לרכב שגילו עד 3 שנים.
2. הנחה מיוחדת ומוגדלת — להעדר תביעות 55% — למבוטח הנבחר וזה ללא תביעות במשך שלוש שנים רצופות ועד 55% — בשנה השישית.
3. הנחת גיל של 25% לנהגים בגיל 65—25, 35% בגיל 68—40.
4. ביטוח שמשות בפרמיה נמוכה של 80 ל"י בלבד, וזאת מבלי שהמבוטח ישא בהשתתפות עצמית ומבלי שיופסד את הנחת העדר תביעות.
5. כיסוי חינם של נזקי טבע, תאונות אישיות לנהג, והוראה בעקבות אישפוז.
6. אי נהיגה בשבתות או בחגים — 10% הנחה.
7. נהג יחיד באותו רכב — 15% הנחה.
8. 2 נהגים באותו רכב — 10% הנחה.

אתה נוהג טוב — מגיע לך בונוס!

מדוע תוותר על הסכום של מאות לירות?!

לפני חידוש פוליסת הרכב שלך —

בקש מסוכן הביטוח שלך פרטים על

הבונוס הכפול של

יובל

חברה לביטוח בע"מ
שדרות רוטשילד 44, תל אביב
קרן היסוד 27, ירושלים

שאלי, שרופה באש...

(המשך מעמוד 3)

בקול שקט ממשיך הראשון לציון את דבריו ואחריו סגן הרב הראשי תא"ל גד נבון. שקט משתרר בקהל. בדר המשטרה נפתחות. הרב צבי יהודה קוק, נעול באנפילאות בד צועד מדורות לעבר הבמה כשהרב יוחנן פריד מחזיק בידו. הרב לוינגר מגיע אף הוא אל הרחבה, ועולה במהירות אל מטעף המדרגות שם עומדת המפלה. עדיין אי־אפשר לדעת מה יקרה. הרב האזורי אומר פרק תהילים בקול נרגש בשהקהל חוזר אחריו. ממול במורד הרחוב מוכנים ליציאה שני הקומנדקרים נושאים את שבעת כדי ההרס בהם טמונים הגווילים המחוללים.

הפמליה יורדת. הרב לוינגר תופס את המיקרופון ומבקש מהקהל שלא יזוז כן המקום לפני שישמע את דבריו, אותם יאמר בפקודת רבו, הרב צבי יהודה קוק. רוב הקהל נשאר דום במקום. רק מספר מאות צועדים אחרי הקומנדקרים.

הצבא מעלימים את המיקרופון, אולם הרב לוינגר ממשיך לנאום ואחריו אומר הרב צבי יהודה קוק, מספר מלים.

ההמון זורם בסמטה הצרה לעבר בית הקברות העתיק. החיילים ה־עומדים על הגגות מסתכלים מטה אל נחל האדם הזורם ועולה על גדותיו.

★

היה זה מעמד נורא הוד. חברון היתה אז כולה יהודית מבית הקברות העתיק, שם ליד קורבנות תרפ"ט נטמנו גווילי פרשות תשליו, ועד לאהרונה המלונים שנמצא עדיין ליד רחבת מערת המכפלה, ומשם לאורך כל הדרך נצבו מאות חיילים המעונים עד קריית ארבע שם התחילו הילדים הקטנים לקשט את הסוכות שנבנו בחיפזון.

ורק המטוס שהנמיך טוס מעל בתי האבן של חברון הזכיר שעדיין אין אנשי זה סוף פסוק.

תקציב „עמידר" קטן מאשתקד

מאת סופרנו לכלכלי

תקציב „עמידר" לשנה זו יהיה קטן מזה של אשתקד ויגיע ל־405 מיליון ל"י לעומת 408 מיליון ל"י.

ההקטנה בתקציב היא בעיקר בשל צמצום הפיתוח בשנה זו. השנה, למשל, תבנה „עמידר" 7000 חדרים נוספים לדירות קיימות, במסגרת מיבצע לשיפור תנאי דיור, במקום 16 אלף חדר שבנתה אשתקד.

הוצאות האחזקה יגדלו מ־35 ל־45 מיליון ל"י והתקציב לעבודה קונ־לתית הוכפל והועמד על שני מיליון לירות.

בתקציב ההכנסות יש גידול ניכר בסעיף שכר דירה, שיעלה מ־78 ל־109 מיליון ל"י. עליה זו היא כתוצאה מהעלאת שכר הדירה בשי־עור של 22 אחוזים, הוחל מחודש יולי, שאושרה בממשלה.

„עמידר" תטפל השנה ב־200 אלף דירות.

מחלקת

התרבות וההסברה

המפלגה הדתית לאומית • הסתדרות הפועל המזרחי בישראל

רח' אבן גבירול 166, תל־אביב, ★ טל. 316—440, 462178

עלייה לרגל - טיולי סוכות תשל"ז

מאיזור	תאריך	מסלול	מקום מפגש	מס' אוטו	שעה
תל־אביב	10.10.76	גוש עציון, הרודיון	ארלוזורוב, ת"א	1	6.30
בני־ברק	10.10.76	פיתוח גליל, כביש צפון	סניף הפועהמ"ז	3	7.00
נס־ציונה	10—13.10.76	4 ימים סיני	סניף הפועהמ"ז	1	6.00
כפר הרא"ה	10—11.10.76	2 ימים רמה	ע"י הצרכניה	1	7.00
כפר יונה	10.10.76	ירושלים, חברון	ביה"ס בר־אילן	1	8.00
תל־אביב	11.10.76	קדום, ירושלים	היכל התרבות	1	6.30
פתח־תקוה	11—13.10.76	3 ימים סיני	סניף הפועהמ"ז	1	6.30
רחובות	11—12.10.76	2 ימים צפון, רמה	סניף הפועהמ"ז	1	6.30
רחובות	11—12.10.76	מעלה בית חורון, מצדה	רמבים 69	1	6.00
כרמיאל	11—13.10.76	3 ימים אילת	אילנות 6/3	1	5.30
ברקת	11—12.10.76	2 ימים ראש הנקרה, מטולה	ע"י הצרכניה	1	6.00
פתח־תקוה	11.10.76	כנרת, צפת	טרומפלדור 22	2	6.15
נתניה	11.10.76	ירושלים, חברון	ע"י הסניף	1	8.00
נס־ציונה	11.10.76	ירושלים, חברון	ע"י תחנת אגד	2	7.00
תל־אביב	14—11.10.76	4 ימים סיני	אבן גבירול 166	1	6.30
ראשון־לציון	11.10.76	ירושלים, חברון	סניף הפועהמ"ז	2	6.45
קדימה	11.10.76	ירושלים, חברון	סניף הפועהמ"ז	1	6.45
בית דגן	11—12.10.76	בקעת הירדן, רמת	ביה"ס רמבים	1	6.00
אשקלון	11.10.76	ירושלים, חברון	ע"י הסניף	1	7.00
נהלים	10—13.10.76	4 ימים סיני	ע"י הצרכניה	1	6.00
גבעתיים	11.10.76	רמת הגולן	ע"י הסניף	1	6.45
כפר־סבא	11.10.76	ירושלים, חברון	ע"י הסניף	1	7.00
טבריה	11.10.76	ירושלים, חברון	ע"י הסניף	1	6.00
בית שאן	13.10.76	ירושלים, חברון	ע"י הסניף	1	6.00
עקרון	12.10.76	ירושלים, חברון	ע"י הסניף	4	6.30
אליקים	12.10.76	ירושלים, חברון	ע"י הצרכניה	2	6.00
אור־יהודה	12.10.76	ירושלים, חברון	ע"י המועצה הדתית	3	8.00
אזור	12.10.76	ירושלים, חברון	ע"י הסניף	2	7.00
גבעת שמואל	12.10.76	ירושלים, חברון	ע"י קלנוע	2	6.30
בני־ברק	12.10.76	ירושלים, חברון	שיכון ד'	1	7.00
יפו	12.10.76	ירושלים, חברון	ע"י הסניף	2	6.30
פתח־תקוה	12.10.76	ירושלים, חברון	ע"י מוסד עליה	2	6.30
תל־אביב	13.10.76	גליל, גולן	היכל התרבות	1	6.30
כפר הרא"ה	13.10.76	בית ג'וברין, חברון	ע"י הצרכניה	1	6.30

כלייה להשתלה הועברה במהירות שיא מחיפה לחדרה

בנסיעה במהירות שיא מחיפה לחד־רה, שנמשכה 14 דקות בלבד, עלה בידי נהג האמבולנס החיפני יהודה משה להעביר מביה"ח רמב"ם בחיפה לביה"ח הלל יפה בחדרה כליית נפ־טר לצורך השתלה.

כתב עתיים מוסר, כי לפני יומיים הגיעה הודעה דחופה לסניף החיפני של מד"א ובה בקשה להעביר לחדרה כלייה של נפטר, אשר הודיע לפני מותו כי הוא תורם אותה לחולה נזקק. הסתבר, כי רקמותיו התאימו לחולה־כליות ששכב אותה שעה ב־הלל יפה והמתין להשתלה.

עם התקבל שם הידיעה על מציאת כלייה מתאימה הוחל בהכנתו לניתוח ובעת ובעונה אחת התקשרו הנוגעים בדבר עם סניף מד"א בעיר בבקשה להעביר את הכליה.

מיד הוחל בפעולה אינטנסיבית ל־חישרי האמבולנס והכנתו להעברה. הנהג יהודה משה הגיע לרמב"ם ונטל משם את הכלייה. אחרי כן הדליק את האורות, ותוך כדי צפירה לאורך כל הדרך החל לדהור לחדרה. תוך 14 דקות היתה הכלייה בחדר הניתוח ושם השתלה בגופו של החולה.

מעצר עד תום התהליכים לחשוד בשוד הכספות

הבנקאי לשעבר יוסף אפשטיין מ־פתח־תקוה, הנאשם בקבלת רכוש גנוב בהיקף של 9 מיליון לירות מן הכספות שנפרצו בבנק ברקליס דיס־קונט ברמת־גן — נעצר אתמול ב־פקודת בית המשפט המחוזי בתל־אביב עד תום ההליכים המשפטיים נגדו.

פרקליטות מחוז ת"א הגישה נגד אפשטיין כתב אישום אשר בו נאמר, כי בפריצה למרתף הבנק בסוף ינואר השנה פרצו 249 כספות פרטיות ו־מהכן נגנבו כסף ישראלי וממבע־חוץ, איגרות חוב וניירות ערך יש־ראליים וזרים, מטילי זהב, יהלומים, תכשיטים, מטבעות, מדליות זהב ו־רכוש אחר בשווי עשרות מיליוני לירות.

השופט התחשב בהרשעה הקודמת החמורה, ובכך שהאשמה הנוכחית בדבר מתן יד לעיסקה נפשעת הנ־עלתה זמן לא רב לאחר שחרורו, „מכאן שבהיותו חופשי הוא מהוה סכנה רצינית לרכוש של הציבור", קבע השופט לוין, ולפיכך ציוה ל־עצרו עד תום המשפט.

„חג שכולו שמחה" נערך בחיפה

במעמד רב רושם נערכה אתמול בחיפה הפתיחה החגיגית של תכנית „חג שכולו שמחה" בגן הזכרון הצי־רוני, שם הוקמה סוכה ע"י העירייה והמועצה הדתית.

ילדי הגנים בעיר באו בתלבושת חגיגית ונערכה תכנית מגוונת של שירה וריקודים. השתתפו ראש ה־עיריה ירוחם צייזל, ראש המועצה הדתית, ישראל לבנון ומנהל משרד החינוך במחוז הצפון ד"ר י. גולד־שטיין, הרב הראשי הרב שאר־ישוב כהן, בירך את הילדים והביע סיפוק על עריכת תכנית חג הסוכות בעיר הכרמל.

הסוכה תוכננה והוקמה על ידי מהנדס העיריה והיא מרשימה ב־יופיה ובגודלה. בחול המועד סוכות יתקיימו בכל ערב אירועים חגיגיים בגן הזכרון והסוכה תשמש מוקד משיכה לתושבי העיר והסביבה.

מנהל מעבדה רפואית חשוד בגניבה

מנהל המעבדה הרפואית של קופת חולים־מכבי ברמת־גן, מרדכי כנא, מואשם בגניבת 150 אלף ל"י ממע־בידו, בצורת בדיקות רפואיות ועבו־דה לצרכים פרטיים.

בכתב אישום שהוגש לבית המש־פט המחוזי בתל־אביב נאמר, כי כנא בן 42, מרמת־גן עבד כמנהל המע־בדה הרפואית של קופ"ח מכבי ב־רמת־גן בסוף 1968 עד אפריל השנה.

חיפה

קבלת קהל בסוכת הרב הראשי לחיפה — הרב אליהו בקשי דורון

קבלת פנים בסוכתו של הרב ה־ראשי של חיפה הרב אליהו בקשי־דורון ברח' יוסף 28, בימים: א' ד־חול המועד לפנה"צ; ב' דחול המו־עד בכל היום; ג' לחוה"מ אחה"צ.

קבלת קהל בסוכת הרב הראשי לחיפה — הרב שאר ישוב כהן

קבלת אורחים בסוכתו של הרב הראשי של חיפה הרב שאר ישוב־כהן בימים שני ב' דחוה"מ ורביעי ד' דחוה"מ בשעות 9.30—12.30 ברח' קורצ'ק 1 פינת חורב 29.

ביכנ"ס „נצח ישראל" — חיפה

בית כנסת לנוער בביה"ס „יבנה — נצח ישראל" לזכר תלמידי ביה"ס שנפלו במערכות ישראל.

התפילות בליל שבת לפי זמני הד־לקת נרות, בשבת בבוקר בשעה 8.15 לפני התפילה בשעה 7.30 שיעור בתלמוד ע"י הרב ישעיהו גגר, רבו של בית־הכנסת.

לפני הקריאה לימוד משניות לזכרם של תלמידי ביה"ס שנפלו.

תורנות בתי מרקחת

בליל שבת

ירושלים: „מעלות דפנה" — מע־לות דפנה בנין 128, מרכז מסחרי, טל. 281804; „אל ארזי" — רחבת שער הפרחים, טל. 282682.
תל אביב: „פרנקל" — רח' המלך ג'ורג' 28, טל. 223721; „ברק" — רח' ז'בוטינסקי 109, טל. 446682.
חולון: „נאות שושנים" — רח' ה־גאולים 44, טל. 56671;
בת ים: „בלפור" רח' בלפור 90, טל. 883448.
רמת גן: „הגיה" — רח' ארלו־זורוב 130, טל. 721489
בני ברק: „רפואה" — רח' ר' עקי־בא 62.
הרצליה: „רעננה" — רעננה, רח' אחוזה 78, טל. 05221066.
נתניה: „נתניה" — רח' הרצל 11, טל. 22842.

בשבת

ירושלים: „בסיס" — רח' שטראוס 10, טל. 222911.
תל אביב: „ברק" — רח' ז'בוטינ־סקי 109, טל. 446682; „יאני" — רח' יהודה הלוי 67, 612474.
חולון: „אסותא" — רח' סרומפל־דור 4, טל. 858197.
בת ים: „עזראי" — רח' בלפור 135, טל. 883849.
רמת גן: „רמה" — רח' ז'בוטינ־סקי 65, טל. 793483.
בני ברק: „רמה" — רמת גן, רח' ז'בוטינסקי 65.
הרצליה: „השרון" — רמתיים, דרך השרון, טל. 05221081.
נתניה: „תרופה" — רח' הרצל 2, טל. 28656.
באר שבע: „יונה".

מוצאי שבת

ירושלים: „הבירה" — רח' חזקיהו המלך 23, טל. 33843; „אלסנטראל" — רח' צלאח א־דין, טל. 282196.
תל אביב: „הנביאים" — רח' ה־מלך ג'ורג' 72, טל. 286740.

לוח הצופה

● סגל קונה הכל הישים טלוויזיה מקררים מערכות ותיסולים. 932267, 863784.

● 3 חדרים מרוהטים להשכיר לשנה + טלפון וחול מנובמבר בבני ברק הרצל 56 רבטשפגר טל. 702808.

● בשיכון הפועלים יד אליהו 3 + פא יצחק שדה 76. סלה טל. 624421.

● בבני ברק למכירה 2 גדולה + הול ומרפסות ק"ב 773824.

לוח ירושלים

● נאה תבונה (23) דתי משכיל, מבוסס האוהב את החיים למרות מחלת כליות מחפש אותך, ת. ד. 2341 ירושלים (לעליה).

מוסד הרב קוק

מוסד הרב קוק

ת. ד. 642 ירושלים

הופיע הכרך השלישי של

חידושי הריטב"א על הש"ס

לרבינו יום טוב ב"ר אברהם אלאשבילי

זצ"ל על פי כתבי יד ודפוסים ראשונים

בצירוף מבואות, ציוני מקורות, מקבילות, הערות וביאורים

מסכת יומא
על־ידי
הרב א. ליכטנשטיין

מסכת מגילה
על־ידי
הרב מ. שטרן

מסכת ביצה
על־ידי
פרופ' א. הורביץ
המחיר: 50.— ל"י

כרך א'
מסכת עירובין
על־ידי
הרב משה גולדשטיין
המחיר: 40.— ל"י

כרך ב'
מסכתות סוכה ותענית
על־ידי
הרב א. ליכטנשטיין

מסכת מועד קטן
על־ידי
הרב צבי הירשמן
המחיר: 45.— ל"י

משרד ההפצה: תל־אביב, רח' אלנבי 87, טל. 295036

במפלגה ובתנועה

תנועת האשה הדתית לאומית

שבת — מ"ר הצעיר

בני ברק — במועדון ברח' גינצ־בורג 14 מסיבת עונג שבת ב־4.30 אחה"צ. הרב זאב וסרלאוף ירצה על חג הסוכות.

מחנה יהודה — במועדון בשעה 4.30 אחה"צ הרב משורר ירצה — חג הסוכות.

ש"כ פגיה — תרצה הרבנית מ־שורר על חג הסוכות. פותחת [בנ־]ה המורה ברכה מוסק.

יום שני ג"ל תשרי

רמת גן — בחוג הח' זהבה פוני בבית החב' בריל לילי רח' רות 11 — תרצה כרים יקיר — פעולותינו במסגרת שרותי ספד ורווחה.

גבעתיים — יערך טיול לרמת ה־גולן, נוהרו במספר מקומות. נא להי־רשם בסניף רח' הלויה כס' 56 טל־פון 258880.

אשקלון — יערך טיול לים המלח ולירושלים.

יד רמב"ם — תחרות הסוכה הנאה.

רמת גן — ביום שלישי ה' השרי ב־8 בערב בבית הנדלר רבקה רח' השר משה 53 מפגש חברות בהש־תתפות הח' יהודית פולק — חב' ה־הנהלה הארצית.

מסניף בני ברק — ביום רביעי י"ש בתשרי בשיתוף עם החוג לדוברות אנגלית בשעה 10.30 בבוקר. סרט וולט דיסני לילדים.

המדור לקליטה הברתית של עולים

מסיבות חג עם עולינו ארוחה בסוכות לליל שבת

תל אביב — במעון עולים „קסם" — סעודת חג בסוכה, פרקי חזנות ו־שיחה בעניני דיומא — החזן שפירא.

במעון עולים „הירקון" — סעודת חג בסוכה, פרקי חזנות ושיחה ב־עניני דיומא — ה' פרנס.

ביום ראשון

מושב נחלים — ברכז הקליטה לוד — כ־130 עולים יהיו אורחי משפ־חות המושב.

נתניה — „בסוכת עליות" שאור־גנה ע"י ועדת הקליטה העירונית תארחנה פעילותינו עולים בכל ש־עות הערב.

באר שבע — מסיבת חג בסוכת הרב סילברס — ראש ישיבת בני"ע „אהל יצחק". למשפחות עולים.

משפחות עולים יהיו אורחים ב־סוכות פרופסור שמעון גליק והי' יצ־קב גנן — שופס מחוז באר שבע וב־סוכות משפחות פעילותינו.

יום שני

מירת הכרמל — עליה לרגל של עולים מלווים ע"י משפחות ישרא־ליות.

ביום ג' — בשעה 7.30 בערב

פתח תקוה — מסיבת שמחת בית השואבה בסוכת הרב שבתאי סלומון — הבה של כפר אברהם.

ביום רביעי

רחובות — קרית משה — הרב מנ־דלבאום — „מהות החג" — דינים והלכות.

באר שבע — במרכז הקליטה ב' — מסיבה ל־100 משפחות מדרום אמ־ריקה. המנחה בספרדית — רג'י מר־רנה.

תל אביב — טיול חג לעמק האלה, גוש עציון — קרית ארבע, ערד מצ־דה, המדריך אור קולי.

הסמפ"ל הפועהמ"ז בת"א

במוצאי שבת וחג סוכות ב־8.30 בסוכת מלון דבורה רח' בן יהודה 87 תתקיים אי"ה מסיבת שמחת בית ה־שואבה ע"י שולחנות ערוכים. ד"ר יצחק רפאל ירצה על: במעגלי היציר־רה והמאבקים. ברכות: עו"ד ח. מ. בסוק הרב ש. בן הרוש. הכנחה: מר ראובן בן דוד. צמד הזאבים (האחים וולף) — בשירה, זימרה ו־נגינה חסידית.

סניף הסמפ"ל חיפה

שיעורי תורה:

בביהכנ"ס הפועהמ"ז בבית התנועה ברח' ההלוץ 59 בשבת ב־7 בבוקר שיעור בגמרא — החבר מנחם שבר; ב־10.30 שיעור ברמב"ם — החבר מאיר אוריין. בכל יום ראשון ב־6.30 בערב, שיעור בגמרא — הח' מנחם המר.

בביהכנ"ס בשיכון הפועהמ"ז בקרית אליהו בשבת בשעה 10.00 שיעור ב־גמרא — יצחק לבנון. אחה"צ שיעור בגמרא — ישראל סולקבץ. בכל ימות השבוע לפני תפילת מנחה שיעור ב־מסגרת לימוד הדף היומי ע"י הרב בהרב ליבר.

בביהכנ"ס המרכזי בקרית אליהו בשבת ב־3.30 שיעור ברמב"ם — הח' דוד אורבך.

בביהכנ"ס המרכזי בקרית אליעזר בימים א' ו־ה' ב־17.30 שיעור ב־רמב"ם ושיעור ציוני בספרי נביאים בהדרכת דוד אורבך.

תל־אביב

קבלת קהל בסוכה
הרב הראשי הגר"ש גורן

מרן הרב הראשי לישראל, הרב שלמה גורן יקבל קהל בסוכתו בת"א בימים ראשון, שני, חמישי דחול־המועד סוכות, לפנה"צ בין השעות 10.00—13.00; אחה"צ בין השעות 17.00—19.00.

קבלת קהל בסוכת הרב הראשי לת"א הרב ח. ד. הלוי

הרב הראשי לת"א־יפו חיים דוד הלוי יקבל ביקורי חג בסוכתו (שד' רוטשילד 96) ביום ראשון א' דחול־המועד־סוכות בין השעות 10 עד 1 לפני הצהרים, 4 עד 7 אחה"צ.

ביקורי חג בסוכת הרב הראשי לת"א־יפו הרב י. י. פרנקל

הרב הראשי יצחק ידידיה פרנקל יקבל בקורי חג בסוכתו בתל־אביב, רח' בלפור 39 בימי חול המועד: יום ראשון, בין השעות 12—10 לפני הצהרים, 7—5 אחה"צ; יום שני בין השעות 12—10 לפני הצהרים.

בבית הכנסת הגדול בתל־אביב

בשבת א' דסוכות, יתפלל בבית־הכנסת הגדול, אלנבי 110, הרב ה־ראשי לת"א־יפו הרה"ג ר' יצחק ידידיה פרנקל שליט"א.

לפני התיבה יעבור החזן מר יהו־שע לרר בלווי מקהלה בנצוחו של מר מנשה לברן. מנחה 4.58 — שחרית 8.00.

למשתתפים בכנס התנ"ך בשדה בוקר

כנס תנ"ך יתקיים בשדה בוקר, ב־יום שני, ב' דחוה"מ סוכות, לציון שנת ה־90 להולדת דוד בן גוריון ז"ל, ובהשתתפות נשיא המדינה — פרופ' אפרים קציר. מספר המקומות מוגבל. פרסים והרשמה רק עוד היום — בבית התנ"ך בה"א.

בית התנ"ך בחג הסוכות

במשך כל ימי סוכות תהיה תערו־כת התנ"ך בדפוס ובאמנות — שד' רוטשילד 16, פתוחה לקהל בשעות הרגילות — 9.30—1.30 לפנה"צ.

ירושלים

קבלת קהל בסוכת הראשל"צ הרב הראשי הגר"ע יוסף

כבוד הראשון לציון הרב הראשי לישראל מקבל אורחים בחול המועד סוכות בימים א—ב ט"ז, י"ז תשרי תשל"ז בין השעות 10.00 לפני ה־צהרים עד 1.00 אחר הצהרים בסו־כת היכל שלמה רח' המלך ג'ורג' 58 ירושלים.

הרמב"ן וארץ ישראל
בבית הכנסת ברובע היהודי

ביום שלישי, ג' דחול המועד סו־כות, בשעה 4.30 יתקיים ערב עיון בבית כנסת הרמב"ן בעיר העתיקה בנושא: הרמב"ן וארץ ישראל, בעק־בות הופעת ספרו של יעקב אבן־חן, על הרמב"ן ותקופתו. ישתתפו: הרב אביגדור נבנצאל, רב הרובע היהודי, ח"כ ד"ר זרח ורהפטיג יו"ר אגודת בית כנסת הרמב"ן. הסופר צבי קפ־לן. המחבר יעקב אבן חן. לאחר מכן יערך בקבוק שמחת בית השואבה ל־תושבי הרובע לאורחים ולעולי רגל.

טקס חלוקת מלגות להשל"ז

הקרן למלגות המשותפת של המר־כז לחינוך הדתי וחוג עולי ארצות המערב תחלק מלגות למאות תלמידי הישיבות התיכוניות ומוסדות חינוך פנימייתיים דתיים בטקס מיוחד ש־יערך ביום רביעי חול המועד סו־כות, בשעה 3.30 אחה"צ באולם ה־גדול של היכל שלמה בירושלים.

אורח הכבוד של הטקס יהיה הרב הראשי לישראל הראשון לציון, הרב עובדיה יוסף שליט"א. לטקס הוז־מנו ראשי ישיבות, ראשי ארגון עולי ארצות המערב, הורים והתלמידים מ־קבלי המלגות.

התפילה לשלום העולם
בחג הסוכות בהר ציון

בהתאם לנוהג התקיים התפילה המסורתית לשלום העולם ביום ב' י"ז תשרי לפנות ערב — בהר ציון בסוכת השלום שליד הקבר המיוחס לדוד המלך.

התפילה הערך על ידי הרב דר. ש. ז. כהנא בהשתתפות תלמידי יש־יבת ההפרצות ונציגים של מדינות שונות שידליקו שבעים נרות לשלום שבעים אומות העולם.

בתי קולנוע

ירושלים

שעות הצגה
בימי חול — 4.00—7.00—9.00

אוריון — שבוע 2 — איש ההפקר

ארנון — תעתועי שחור הזקן

אורנע — שבוע 2 — כל אנשי הנשיא

הבירה — מעקב באפלה

מיטשל — שבוע 3 — פוליס פיטון 357

חן — תעלולי האיש החזק בעולם

דרייב אי־ן — פילבי

פאר — שבוע 18 — קן הקוקיה

תל־אביב

אסתר — שבוע 6 — לנו התחתיכות האנגליות

גת — שבוע 13 — להיות או לא להיות

חיפה

אורה — צלילי חצות

אמפי — קו העוקץ

ארמון — זורו

אורלי — שבוע 15 — קן הקוקיה

פאר — אליס בארץ הפלאות

חן — אמריקני בהונג קונג

רון — שבוע 6 — אנשים יפים

היום

יום ששי, י"ד תשרי תשל"ז 8.10.76

הפרק: דבה"י ב' כא־כב; המשנה: מעשר שני ג, ד־ז; הדף: יומא י'; ההלכה: אורח חיים ה, כ—יא.

שבת — הפרק: קהלת; המשנה: מעשר שני ג, ח־ט; הדף: יומא יא; ההלכה: אורח־חיים ח, יב־יד.

שידורי ישראל

חדשות

מהדורות חדשות בגלים א', ב', וצ' משודרות מדי שעה מ־6 בבוקר עד 1 בלילה.

יומני חדשות

7.05	(ב)	הבוקר הזה
8.05	(צ)	יומן הבוקר
13.00	(ב)	בחצי היום
17.05	(צ)	יומן הערב
19.05	(א)	היום הזה
23.45	(צ)	יומן חצות

רשת א'

07.07 „מחרוזת בוקר": רגר, ברים, דליב; „פילבוהד, מוצארט, [illegible]; 10.15 שיר ושזמון; 10.35 [illegible]; 11.15 מבדק הרפואה; 11.35 עבודה לצב; 12.05 [illegible]; 13.00 „קלאסיקלי" — קונצ'רטו של ...; 14.10 ילד וילד והורים; 15.00 רגע של עברית; 15.01 „קבלת שבת" — יוראה שבת ראשון של סוכות; 16.05 „מוסיקה קלאסית בבקתה".

רשת ב'

06.00 „קבע ישראלי", „זה הזמן אהליך יעקב"; 06.11 התעבורות בוקר; 06.20 „שעון בוסיקאלי"; 06.55 היום והדיבור; 06.59 רגע של עברית; 07.00 „הבוקר הזה" — סקירת עתוני הבוקר, הודעות של מבצעים של משרד...; 07.53 „אור ירוק" — ...; 08.10 „בוקר טוב" — שירים ופרפראות; 08.55 הודעה; 09.05 „בוקר טוב"; 10.05 „כאן בבית"; 11.45 ...; 12.05 „בחצי היום" ...; 12.30 ...; 13.05 „בחצי היום"; 13.30 שירים ישראליים; 14.10 „סובסביה"; 16.10 שירים עבריים; „והבהה בהגיד" — שירים לערב סוכות.

גלי צה"ל

05.58 ברכת השחר; 06.10 צלילי בוקר; 07.07 קבל אתה שבע; 08.05 יומן הבוקר; 09.05 ד"ש בזמר; 10.05 חיים והציים; 11.55 באהוני הבדים; 12.05 ניגוני עמי; 13.55 הודעות להיירים; 14.05 בצפר הברינה; 15.50 בואי שבת; 16.05 ארבע לפני שבת עם הדירה הריכאי.

טלוויזיה כללית

15.00 „יותר יותר — גבוה יותר — חזק יותר" — בעדר בסורס לנהגר; 15.30 „סלום לבוא חג" — שירים ושיחות על חג הסוכות.

במוצש"ק

רשת א'

20.45 „סיפורדיו"; 21.15 הבימה על כפר קהלת; 22.05 „ניגון הריקוד החסידי"; 22.40 „חידון מוסיקאלי חי".

רשת ב'

19.05 „צומת הבוקה ההיכוני"; 20.05 „בידה וכצבירות" — לקט; 21.05 יומן השבוע; 21.47 פרקי היום בתנ"ך; 22.05 קהלת; 23.05 „שיחת חולין"; 01.05 „קצה־דרידי" רגע של שיר.

גלי צה"ל

19.53 סיפור לחג; 20.05 כעניין לעניין; 21.05 אופטימיין לסוכה — עורך: כבה אישון; 22.05 תיבת הנגינה; 23.05 שעה של נחם; 23.45 יומן חצות; 00.05 ציפורי לילה; 02.00 כבוק ידיעות; 02.05 לא רוצים לישון.

טלוויזיה כללית

20.00 „ושאבתם מים בששון"; 20.30 בבא להורות; 21.00 כבא ספורט; 22.00 כנפליה — כרב בחח; „הנה אהה ברזולי" 23.10 פסוקו של יום והרשום.

האופרה הישראלית

9.10	האלמנה העליזה
10.10	האלמנה העליזה אולם האודיטוריום, חיפה
11.10	טוסקה — פוצ'יני
12.10	האלמנה העליזה
13.10	דייגי הפנינים
14.10	די פלדרמאוס — שטראוס
16.10	האלמנה העליזה
18.10	דייגי הפנינים
23.10	קאבלריה רוסטיקאנה — מאסקאני — פאליאצ'י — ליאונקאבאללו
25.10	קאבלריה רוסטיקאנה — פאליאצ'י ירושלים — בנייני האומה
27.10	האלמנה העליזה
28.10	קאבלריה רוסטיקאנה — פאליאצ'י חיפה — אולם ארמון
30.10	האלמנה העליזה

האופרה הישראלית

במוצ"ש 9.10.76

התזמורת: מבצע מקס באשלף; ב־7.00 וב־9.30

הקאמרי: מולם בין בני: אקוס: ירושלים

הצופה

עתון יומי

HATSOFE DAILY

הוצ"ל: הצופה בע"מ. העורך: ש. דרויאנוב. מערכת ומנהלה: תל־אביב, רח' המסגר 66, טל. 35421. ת"ד: 2045. חשבון בנק הדואר 41144 ★ סניף ירושלים: רח' בן־יהודה 3, ת"ד 1148, טל. 35620, 528344, בערב טל. 234910 ★ סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 3, טל. 663628 ★ ת"א: רח' המסגר 66, 30.

●

אין בהצופה אחריות לתוכן מודעות למכנת.

[illegible] الأصل

נשלמו ההכנות בכותל המערבי לקליטתם של עולי הרגל בסוכות

מאת סופרנו בצפת

ברחבי הארץ הולכות ונשלמות ההכנות לקראת חג הסוכות. שווקי ארבעת המינים בעריה הגדולות של המדינה שקקו אמש בקהל רב, שמיהרו לקנות את צרכי החג. היום מ־צפים לתנועה ערה בשווקים, בעיקר של אלו המחכים הפיך לקנות את ארבעת המינים ברגע האחרון — כאשר מתחילה ירידה תלולה במחיריהם.

השנה הורגש מחסור חמור באתרוגים מובחרים, ומניחים שהסיבה לכך היא הייצוא המוגבר לחו"ל.

סוכות מרווחות במיוחד לקליטת קהל רב נבנו בחצרות האדמו"רים ובבתי הרבנים הראשיים בערי ה־מדינה.

כן ייערכו חגיגות שמחת בית ה־שואבה בהשתתפות המונים במקומות שונים בארץ.

בערים במקומות רבים הוכרזה ת־חרות „הסוכה הנאה" וצוות שופטים יקבע את הזוכים בתחרות.

נשלמו ההכנות בירושלים

ברחבת הכותל המערבי הושלמו ה־הכנות לקליטתם של המוני המבקרים שיעלו לרגל בחוה"מ.

משרד הדתות הקים ברחבת הכותל סוכה גדולה לשימושם של המבקרים, לראשונה הוקמה גם סוכה נפרדת ל־נשים. הסוכות קושטו בציורים מר־היבים ובפירות שבעת המינים. תל־מידות ביה"ס „שפיצר" בירושלים קשטו גם השנה, כמנהגן מידי שנה, את הסוכות שהוקמו ברחבת הכותל.

משרד הדתות שלח לקראת החג אלפי אתרוגים לראשי קהילות ולר־בנים בחו"ל. כמו כן הוכנו ארבעת המינים לשימושם של המבקרים ב־כותל.

ביום שלישי תתקיים עלייה לרגל מטעם משרד הדתות באזור הפרוס.

בחצר מצודת מגדל דוד הוקמה גם השנה ע"י העיריה סוכה נאה שתהיה פתוחה לאזרחי העיר ולעולי הרגל.

סוכות ציבוריות יופעלו ע"י חב"ד בקריאה מיוחדת אל הציבור, ביקש הרבי מלובביץ' רבי מנחם מנדל שניאורסון להשתדל שהסוכות ובמיוחד הסוכות שליד בתי הכנסת ושל הרבנים בישראל, תהיינה פתו־חות לקהל ובאופן מיוחד לצעירים ולבני נוער. יש להזמין — אמר הרבי — את האנשים, ובעיקר את בני הנוער להכנס לסוכה להנות מן הישיבה בצילה ולהתכבד במטעמת של אכילה ושתיה, לקיום מצוות ישיבה בסוכה, ומצוות נטילת ארב־עת המינים. כן על כל אחד להזמין את שכניו — שאין להם סוכות ל־קיים את מצוות סוכה בסוכה שלו, ובמידת הצורך — לקיים מצוות נ־טילה ארבעת המינים.

תשובה שניתנה לשאלה הלכתית במאה שעברה

אתרוגי ארץ־ישראל עדיפים על אתרוגי קורפו

שאלה כשרותם של אתרוגי ארץ־ישראל לעומת כשרותם של אתרוגי האי היווני קורפו, אשר היתה נושא למחלוקת רצינית בין הפוסקים במאה שעברה, הותירה אחריה גם הדים רבים ומעניינים בספרות השאלות ו־התשובות בהלכה.

בחיפוש שנערך במחשב של אוני־ברסיטה בר־אילן, בו מאוחסנים ב־מסגרת פרוייקט השו"ת של האוני־ברסיטה אלפי תשובות בהלכה מן הדורות השונים, נמצאה בין השאר תשובה מעניינת העוסקת בעדיפותם של אתרוגי ארץ ישראל על אתרוגי קורפו. התשובה נכתבה על ידי ר' ישראל יהושע בן דוד טרונק שחי במאה הי"ט (1820—1893) והיה רב העיר קוטנא שבפולין והודפסה ב־ספרו „ישועת מלכו".

בתשובתו יוצא המחבר נגד רבים המעדיפים דווקא לקנות את אתרוגי קורפו על אתרוגי ארץ ישראל „ו־זכרנו שישנה אחת, שאתרוגי קורפו לא היו בהדרים כלל ורבו הפסולין בדינא, ועל כל זה לא אבו בשום אופן ליקח אתרוג אחר, כאילו יצאה בת קול משמים שפרי עץ הדר המו־זכר בקרא (בתורה), הוא רק מתושבי צורי היהודים היושבים על אי קור־פו..."

בהארו את חומרת המצב בספר הרב מקוטנא בתשובתו „ויש מסכלי הזמן שהפריזו על המידה עד לומר שגם יהושע בן נון ציווה ליקח לו פרי עץ הדר של חג הסוכות מאי קורפו ולא רצה ליקח כפרי עץ הדר של ארץ ישראל. לא ידעתי אנה ראו זאת וסכלי הדור ידם רב להם אצל הבוגם לשמוע למעשיות זרות כאלה" — כותב המחבר.

אמנם, אין בכוונתו לזלזל בשאר האתרוגים, שנתפשט המנהג לצאת בהם בלי פקפוק, אך „על כל זה ראוי והגון למען ישוב א"י לברך על אתרוגי א"י והמצוה מהודרת במצוות חיבוב א"י וישוב א"י כי על ידי זה יוכלו רבים שם להתפרנס".

כידוע, יצא ב־1876 ערעור על את־רוגי קורפו בגלל החשש שהם אתרו־גים מורכבים ונוסף על כך פרץ סכ־סוך עם הסוחרים היוונים אשר הפ־קיעו את מחיר אתרוגיהם מתוך מח־שבה שמסורת היהודים מחייבת אותם לברך על אתרוגי קורפו בלבד. הסכ־סוך הגיע לשיאו כאשר כל הסוחרים היהודים באתרוגים התאחדו והחליטו להחרים את אתרוגי קורפו עד להור־דת מחיריהם. באותה שנה נפתחה ביתר שאת הדרך לאתרוגי ארץ יש־ראל לשוקי העולם.

הדסים מהרמה — לראשונה בשוק „ארבעת־המינים"

מאת סופרנו בגליל

הדסים מהישובים הדתיים של רמת הגולן הופיעו השנה לראשונה בשוק „ארבעת המינים".

הופעת הדסים אלו מנעה עליה במחירים והשנה נמכרים ההדסים ב־מחיר של אשתקד — 3 ל"י ההדס בממוצע.

גם מחירי האתרוגים לא עלו השנה למרות שהוצאות הייצור עלו בכ־50 אחוז. הדבר מוסבר ביבול הגדול של אתרוגים וכן משום שהביקוש קטן יותר משום שהיום הראשון של החג הוא בשבת. נוסף לזה עשו הסוחרים מאמצים לספוג חלק מה־התייקרויות. מחירי האתרוגים המוב־חרים הגיע ל־45 עד 70 ל"י. אתרו־גים פשוטים ניתן היה להשיג גם ב־5 ל"י.

היצע מועט היה באתרוגים בלתי מורכבים. זאת בשל מחלה שפגעה באתרוגים אלה.

עליה גדולה חלה במחירים של לולבים. אלה נמכרו במחיר מופקע של 12־20 ל"י. לולבים אלה סופקו בעיקר מאל־עריש ותושבי העיר ניצ־לו את העובדה שמגדלי תמרים יש־ראליים לא רצו לקלקל את העצים שלהם ונמנעו לקטוף לולבים.

השנה חל גידול בייצוא האתרוגים בשל הדרישה הגדולה לאתרוגים יש־ראליים. הייצוא עלה כ־350 אלף לחצי מליון דולר. אתרוגים ישרא־ליים נשלחו לכל העולם ובין היתר נשלחו כמתנות אתרוגים לארצות הגוש המזרחי, כולל בריה"מ. האת־רוגים לארצות אלו נשלחו לקהילות לרבנים, לבתי כנסת ואף לאנשים פרטיים.

קיבוצים חילוניים רבים, כולל קיבוצים של „השומר הצעיר", רכשו השנה לרא־שונה אתרוגים. א. לודמיר, ב„מרכז אתרוגי ישראל", מסר, כי בין היתר הזמינו אתרוגים הקיבוצים מעגן מי־כאל, בית־השיטה, הזורע, גבעת חיים איחוד וגבעת־עז. הקיבוצים הסתפקו ב־אתרוגים בלבד ולא השלימו את „ארבעת המינים", ולא רכשו לולבים, הדסים וער־בות.

תושב טבריה שנעצר ע"י הירדנים הוחזר ארצה

תושב טבריה שנעצר באפריל ה־שנה ע"י הירדנים בתחומי ארצם ו־נידון שם ל־15 שנות מאסר על סחר בסמים, הוחזר לפתע ארצה דרך גשר אלנבי, ושם נעצר ע"י אנ־שי משטרת ישראל שהמתינו לו.

האיש שלמה אזורי בן 40 חשוד כי חצה את הגבול ליד נווה אור ו־עסק גם בסחר סמים והברחתם מירדן לישראל.

מפרסומים שהגיעו ארצה דרך סוכ־נויות זרות נודע, כי הירדנים דנו אותו ל־15 שנות מאסר לאחר שנמצא אשם אצלם בעיסוק בסחר והברחת סמים.

בחקירתו במשטרה הכחיש האיש כל קשר לסחר בסמים או הברחתם, וטען כי הירדנים תפסו אותו שעה שעסק בדייג ליד נווה אור.

כתב עת"ים מציין כי בשלב זה טרם ברור מה הניע את הירדנים להחזירו לישראל זמן כה קצר אחרי משפטו.

משפחתו של אזורי טוענת, כי על מעצרו נודע לה רק מפרסומים בעי־תונים. את ההודעה למשטרה על היעדרו מסרה המשפחה רק ב־14.5.76, אף שהוא נעצר ע"י הירדנים כבר 3 שבועות קודם לכן. את האיחור במסירת ההודעה למשטרה נימקו בני המשפחה בכך כי היו רגילים שהוא מרבה להיעדר מהבית כך שהיעדרות זו לא נראתה להם תחילה כמשהו שונה ממקרים דומים בעבר.

תרופה חדשה למחלת לב פותחה באוניברסיטת ת"א

מאת סופר „הצופה"

תרופות חדשות, אחת למחלת לב ואחת למחלת פרקינסון, פותחו בבית הספר לרפואה של אוניברסיטת תל־אביב.

בסאון האוניברסיטה נמסר על כך אתמול, כי התרופה, שפותחה ע"י פרופ' ששון כהן מהחוג לפסיכולוגיה ופרמקולוגיה של ביה"ס לרפואה, — נוסתה על חיות ועתה ניתן להתחיל בנסיונות בבני אדם.

התרופה אחת מחזירה את פעימות הלב לקצב סדיר במקרים המורים וקה יתרונות רבים על פני תרופות קיימות. אורך החיים שלה בגוף מ־מושך יחסית והיא פחות רעילה מ־תרופות דומות, בעיקר מבחינת הש־פעה על מערכת העצבים. התרופה זו נמצאת בהליך הוצאה כפטנט בארץ ובחו"ל.

התרופה השניה, למחלת פרקינסון — מחלה של מערכת העצבים הפו־געת בעיקר במבוגרים — עונה כנגד זה על הדרישה המקובלת ברפואה המודרנית שהתרופה תשפיע רק ב־מוקד המחלה ולא בדרגים אחרים של מערכת העצבים.

אישים ומוסדות

— הרב ד"ר מיכל כ"ץ, מרצה ראשי למקרא ותלמוד בישיבה־אוני־ברסיטה בניו־יורק, ביקר במערכת „הצופה". בביקור, שבו השתתף גם אחיו, הרב־הדיין ר' אהרון כ"ץ מירושלים, סח על החיים התורניים באמריקה. הרב כ"ץ פירסם באחרו־נה „פירוש על ספר דברים" לרבנו פינחס ב"ר אליהו, לפי כתב־יד עם מבוא והערות.

— מר יוסף בראוביטש, מנהל ו־עורך ראשי של השבועון האורטו־דוקסי „ג'ואיש פרס" בארה"ב, ביקר במערכת „הצופה". בשיחה מסר, שתפוצת עתונו מגיעה לרבע מיליון עותקים, ובין קוראיו כעשרים אלף לא־יהודים. הכיוון הוא יהודי־צב־אי.

— קהל רב ובראשם רבנים, חברי בית־הדין, ראשי ישיבות, מרן הרא־שון לציון, ואישי ציבור נכבדים, נכחו בטכס כלולותיהם של הרב מרדכי גוזי מישיבת „הזון־עובדיה" צב"ג מרת בלהה ויצבן, מסמינר הרב וולף מבני־ברק. החופה נערכה באולם סמינר „בית־יעקב" בירוש־לים.

ליחיא ומשפחתו
מבית שאן
מזל טוב
לנשואי הבן
התנועה להתחדשות דתית לאומית במפד"ל

לפנימיה לבנות בירושלים
דרושה מבשלת
לפנות טלפון 02—535307

האוניברסיטה הפתוחה
מסלול להשכלת מבוגרים
לעבודה מגוונת ורבת ענין עם צוות אקדמי צעיר
דרושים למשרות מלאות:
אסיסטנטים לקורסים במדעי היהדות
תאור התפקיד:
סיוע לצוות כותבי יחידות הלמוד באתור, עתות, הכנת חומר עזר, תרגילים וכו', עזרה בהכנת חומר הלמודים לניהוי, סיוע בעריכה והגהה של חומר הלימוד.
הכשורים הדרושים:
א. לקורס „עולמם של חכמים"
* תואר ראשון (לפחות) במדעי היהדות * התמחות בתלמוד ובתולדות ישראל בתקופת המשנה והתלמוד * רצויה התמצאות במקורות ובספרות המחקר * שליטה מלאה בעברית וידע טוב באנגלית.
ב. לקורס „קוי יסוד בתולדות עם ישראל בימי הביניים"
* תואר ראשון (לפחות) בהסטוריה של עם ישראל * רצויה התמחות בימי הביניים * שליטה מלאה בעברית וידע טוב באנגלית.
(העובד עשוי להדרש לנסוע לעתים לחיפה).
המעונינים במשרה א. יפנו בכתב אל האו"פ / כת ארש ת.ד. 39328 רמת־אביב בצוין קורות חיים ונסיון קודם.
המעונינים במשרה ב' יפנו לטלפון 425222 שלוחה 36
סודיות מובטחת

משחטת מלועוף של מילואות
מפעל לעבוד בשר והודיים
עופות שלמים טריים וקפואים
מבחר מגוון של מוצרים מפוטמים
צעירים והודיים בעבוד מודרני
הזמנות מתקבלות בטלפון וע"י המחלקים
הכתובת: ד.נ. אשרת
טלפון: 04־713282/3/4, 04־910337

מיוחד במינו
לבעל הקריאה
לגבאי ביהכ"נ
לבר מצוה
שורה מול שורה
בדיוק נמרץ לפי התניך
בהוצאת קורן ירושלים
חמשה חומשי תורה ומגילת אסתר
עם סימון מקומות הפסקה אפשריים
לשם תוספת קוראים בשעת הצורך.
פורמט 24X32 ס"מ; 688 עמ'; כריכה מהודרת.
מחיר הספר ‎-.98 ל"י
להשיג בחנויות מובחרות
או ע"י הזמנה בעזרת התלוש
לכבוד הוצאת קורן ירושלים בע"מ
ת"ד 4044, ירושלים
נא לשלוח לי____עותק/ים לפי הכתובת:
(באותיות דפוס) ____
רצ"ב המחאה ע"ס____
(כולל הוצאות משלוח)

ת"ק החברה לייצור, שיווק וייצוא תשמישי קדושה בע"מ
RELIGIOUS ARTICLES PRODUCTION, DISTRIBUTION & EXPORT CO. LTD.
המרכז: אלון שבות־גוש עציון
ב"ה
הנהלת חברת ת"ק
(תשמישי קדושה בע"מ)
שמחה להודיע לציבור כי החלה מכירת
מזוזות • תפילין • מגילות • ספרי־תורה
מעשי ידי סופרים תלמידי־חכמים מן הכוללים
שליד ישיבות ההסדר מכל רחבי הארץ.
מכירה לבודדים:
תל־אביב: מורשת, רח' פנקס 2, טל. 449485
ירושלים: לוברבוים, רח' האמרכלים 28
מכירה למוסדות ולסוכנים:
אלון שבות: ת"ק — החברה לתשמישי קדושה בע"מ.
ירושלים: משרד אלון שבות רח' אלחריזי טל. 62568
מכון מרכזי להגהות ותיקונים — אלון שבות
פרוספקטים בעברית ובאנגלית ישלחו לפי פניה
אספקת תשמישי קדושה ברמה האמינה ביותר

לוח זמני נסיעות בקו 400 - ה...
המועד סוכות - לירושלים וחזרה
בימים א'-ה' חול המועד סוכות
מגבעתיים — רמת־גן — בני־ברק:
מהשעה 06.00—16.00 כל חצי שעה אוטובוס
מהשעה 16.00—19.00 כל שעה אוטובוס
מירושלים:
מהשעה 08.00—18.00 כל חצי שעה אוטובוס
מהשעה 18.00—21.00 כל שעה אוטובוס
יום ששי ערב שמחת תורה
מגבעתיים — רמת־גן — בני־ברק:
מהשעה 06.00—13.00 כל חצי שעה אוטובוס
מירושלים:
מהשעה 08.00—15.00 כל חצי שעה אוטובוס
מוצאי שמחת תורה (מוצ"ש)
מגבעתיים — רמת־גן — בני־ברק ומירושלים:
בשעות 20.00, 22.00
בברכת חג
ההנהלה

החומה
HAHOMA
המסעדה היחידה הכשרה
בתוך חומות העיר העתיקה
• בלב הרובע היהודי, מסעדה בעלת רמה, מטבח אירופי ומזרחי
כניסה ברכב פרטי: משער יפו עד לשער ציון ולמגרש החניה שליד הרובע היהודי.
• פתוחה במוצאי שבת בהשגחת המועצה הדתית
טלפון 02—271332
לרשות האורחים סוכה בחול המועד סוכות.
רחוב היהודים 128 העיר העתיקה ירושלים

מעונינים לשכור
דירה מרוהטת
בבני־ברק
(אפשרי ללא ריהוט)
3־4 חדרי שינה + סלון,
לתקופה של 3־5 שנים.
טל. 784821

לימונטה
ספס חדיש נגד כתמים

הסתדרות נשי מזרחי באמריקה
וצוות עובדי מוסדותיה:
בית צעירות מזרחי, באר שבע
בית צעירות מזרחי, ירושלים
בית צעירות מזרחי, בי"ס איזנברג, תל־אביב
בית הנוער, בקעה, ירושלים
בית הילד (תל־רענן), ירושלים
המרכז הקהילתי, חיפה
כפר בתיה, רעננה
משק הילדים מוצא, ירושלים
מוסד עליה (כפר אברהם). פתח־תקוה
מאחלים לכל בית ישראל
שלום, בטחון ואחדות
בשנת תשל"ז

שיכון ופיתוח לישראל בע"מ — משרד השיכון
בשיתוף עם
מינהלת קרית ארבע
דירות למכירה בקרית ארבע
דירות בנות 3 ו־4 חדרים בשטח מ־71 מ"ר עד 96 מ"ר במחיר ממוצע 142,500 ל"י עד 180,000 ל"י
תנאי רכישה נוחים, הלוואות מ־50,000 ל"י עד 100,000 ל"י
הלוואה עומדת (מענק) — 35,000 ל"י.
לעוברים נדרשים, תמריצים נוספים.
פרטים ומכירה:
בסניף שיכון ופיתוח בירושלים, רח' מרדכי בן הלל 15, בחול המועד סוכות בימים א'־ה', בשעות 8.00—12.00; ובמשרדי מינהלת קרית ארבע, טל' 02־971505־7, בחול המועד סוכות בימים א'־ה', בשעות 9.00—13.00.

קרן אור אינק.
מוסד לילדים עוורים
עם מגבלה נוספת
ת.ד. 1323 ירושלים
דרושים:
זוג דתי — בעל רקע חינוכי
(מוריה מסופר)
מזכירה — אנגלית עברית
עובדת מטבח

משרד הדתות
הודעה לציבור
מחסן הספרים של משרד הדתות
שברחוב אורבך 3 ביפו,
יהיה סגור בחג הסוכות
החל מיום ששי י"ד תשרי תשל"ז (8.10.76) עד
ליום ראשון כ"ג תשרי תשל"ז (17.10.76).

לבית כנסת גדול
באיזור הדר־הכרמל
דרוש
שמש
(כולל תפקידי החזנה)
מועמדים יפנו בכתב לפי הכתובת:
ת.ד. 33283 חיפה

בס"ד
להנהלת פעילים יד לאחים
שלוחות ברכות נאמנות ורגשי הוקרה
עם עריכת המחזור השמיני של „ישיבות לעם"
חזקו ואמצו
בברכת מועדים לשמחה
המועצה הדתית פרדס חנה

מסעדת מלון קרלטון נהריה
הגעתון 23 * טלפון 922211
מברך את כל בית ישראל
בשנה טובה וחג שמח

בס"ד
לחברי פעילים יד לאחים
שהפיצו תורה וקרבו לבבות
במסגרת „ישיבות לעם", אב תשל"ו
שלוחות רגשי הוקרתנו
תחזקנה ידיכם
בברכת מועדים לשמחה
המועצה הדתית דימונה

בס"ד
לחברי פעילים יד לאחים
שהפיצו תורה וקרבו לבבות
במסגרת „ישיבות לעם", אב תשל"ו
שלוחות רגשי הוקרתנו
בברכת מועדים לשמחה
המועצה הדתית טבריה

בס"ד
לחברי פעילים יד לאחים
שהפיצו תורה וקרבו לבבות
במסגרת „ישיבות לעם", אב תשל"ו
שלוחות רגשי הוקרתנו
תחזקנה ידיכם
בברכת מועדים לשמחה
המועצה הדתית מזכרת בתיה

בנק המזרחי המאוחד בע"מ
קרנות נאמנות

	מחיר יחידה	מחיר פדיון
סלע	198.97	194.13
שחם	147.79	144.25
חלמיש	116.4 ב"ד	113.57 ב"ד

המנהל: חברת השקעות של בנק המזרחי המאוחד בע"מ

בס"ד
המועצה המקומית ירוחם
למתנדבים בעם
חברי פעילים יד לאחים
שלוחות רגשי הוקרתנו על הפצת דבר ה'
במסגרת המחזור השמיני של „ישיבות לעם"
תחזקנה ידיכם
בברכת מועדים לשמחה
יעקב עם שלם, יו"ר

בס"ד
המועצה הדתית יבנה
בשם תושבי העיירה יבנה
מביעים אנו רחשי הוקרה עמוקים
להנהלת פעילים יד לאחים
עם עריכת המחזור השמיני של „ישיבות לעם"
יישר כחכם
בברכת מועדים לשמחה
הרב יוסף אבוחצירא, רב המקומי — יעקב חזוט, יו"ר המועצה הדתית

בס"ד
להנהלת פעילים יד לאחים
שלוחות ברכות נאמנות ורגשי הוקרה
עם עריכת המחזור השמיני של „ישיבות לעם"
חזקו ואמצו
בברכת מועדים לשמחה
המועצה המקומית שלומי

ם שבועה

מאת יצחק מאיר

לא, זה איננו פוגרום.
לא המון משולהב מול גולים עלובים,
לא שתיקת המושלים על דמו המותר
של היהודי הקטן הנושא רק שריון
של טלית על גוו הכפוף להציל
מסירוף גרזינים פטורים מחשב
עצמות נחותות ברזלים הכחול
על בטנה הלבנה של אומה במנוסה.
פוגרום זה מלה של היסטוריה:
פוגרום הוא בסוף שאיננו שייך
לעם שהכה צבאות ופרש
מרחבים של שלטון על ערים ומדבר
ועומד על חומות הרותו הגבוהות,
המוש מכף רגל עד ראש זה כמוס
שפתיים אשר נשבעו כי לעולם
לא יסגיר למאורת החולשה עוד חייו.
בי, פליט השואה ואחי
גבורי מערכות אדושם השותקים
בצוקי המנוחות את שתיקות פדיוני,
בו אין עושים פוגרום עוד.
בי מכה המובס,
בי לוחם מבקש
עלבון נשקו המחוליד בסיני,
בי שולח נכדו של פורע ובן
נושא דגלי סהרון השנאה
את זעם קרנו השבורה וקורע
גווילי האוצרים את ההון שסרה
עם שעט הסוס עזות הפלדה
ויכול.
לא פוגרום, כי אם פרק של גל פרתחי
בעד סדקי מבוכת שומרי
שאט אבדו בהבזק מצלמות
ובערב הרב של סוקרי מרקחות
ומול צדקנות עממים הנחים
על גזילת הרבם הרעבה, וקיהם
קולח זרמי הטפה לזולת —
עד איבדו בסתתם בצו השלטה
בלתי מתפשרת של סדר בסיסי.
אוי ממשל הירא למשול:
הסדר איננו בר תוכן,
על סדר אין דוב ומיקוח
הסדר פשוט הוא דינו של שליט,
ויקוב הסדר את הר קללת
מחלוקת פורצי הדרכים
ההולכים יחדיו ובנפרד כאחד
לנ...נת לב אדון העיתים.
לא, זה איננו פוגרום.
על גליטת ספרי ויום שבועה;
באתי לארץ הזאת
לחיות בה, ואין לי אחרת,
וכל יודעים כי קראתי שלום,
כי עודני קורא בגרון ואינני
חוסך מקרוא שלום ואינני
ליום מתיאש כי בא עוד יבוא.
מודים ושאינם מודים יודעים
לא באתי לחיות על החרב.
לחיות, כי לי, ואין לי אחרת
הארץ הזאת בה באתי לחיות
קונם בשלום וקונם ברם
אם קשת שלומי נהדפת אחור.
בה היום, ואבוא לפתוח לבו
לנגוסת המקפוק בברקה.

שאלי, שרופה באש...

מאת שמחה אהרוני

המסוק שהנמיך טוס מעל בתי-האבן של חברון במשך כל שעות הבוקר, לא עורר תשומת-לב מיוחדת בקריית-ארבע. כאן מיהרו לסיים את הקמת הסוכות, בחצרות מכוסות הדשא שליד בנייני המגורים, בטרם ירדו העירה ללוות את גווילי ספרי התורה שחוללו ע"י הפורעים במערת המכפלה.

הכאב, הזעם והעצבות שורדים בקריית ארבע. תושביה לא עצמו עין כאן ערב יום הכיפורים כשהגיעה אליהם הידיעה על הפרעות שנערכו במערה.

זאת ניכר על פניהם העייפות, בדיבורם העצוב בשרשרת הדיונים האין-סופיים במשרדי מינהלת הקריה. קרית-ארבע אבלה.

המסוק חולף ביעף מעל הגגות המקומרים, שעליהם ניצבים צנחנים מרובים דרוכים, מקיף את מערת המכפלה שבה שבעה כדי חרס גדולים עם שרידי ספרי-התורה.

„הם פרצו למערה דרך הכניסה שבדרום מזרח, שהשמירה עליה נתונה בידי הערבים. מאות מהם התנפלו כארבה על ארונות הקודש, הוציאו את ספרי התורה, וניפצו אותם אל האבנים וריסקו אותם. הם עשו שמות בכל. ארונות קודש, ספסלים ומאות כסאות הפכו בין רגע לשברים. מה שנשאר עדיין כשר לחבלה התנפץ על ראשיהם של החיילים שבאו אחר כך — מספר לנו יוסי מראשוני המתנחלים שהגיעו למערה. „זה היה מחזה מזעזע, כל המערה היתה מלאה קרעי גווילים, לא היה שטח אחד שלא היה מכוסה בגווילים הקרועים. כשהגענו עסקו חיילים בריכוז הגווילים המחוללים כדי שאפשר יהיה לקברו".

קרענו קריעה...

במינהלת הקרייה פעילות רבה. שר הפנים, ד"ר יוסף בורג יושב זה שעה ארוכה בחדרו של ראש המינהל משה מייבסקי ודן עם החברים על המצב. הטלפונים מטרטרים ללא הרף, שיחות מכל רחבי הארץ, רובם פריסות עידוד והשתתפות בצער, ה-אחרות — בעיות שדורשות טיפול מיידי. על הדשא משתרעים להם נהגי האוטובוסים. בעוד שעה קלה יתמלאו אלה בהמון אדם כדי לצאת למערת המכפלה.

מספר יוסי: „לא נשאר דבר שלם. לחוות עץ צבים הפכו לשברים. כל כלי הקודש מכסף, „כתרים" ו„ידות" לחוות, שרשרות, נעלמו. שלטי ה-נחושת של המצבות נעקרו בזדוניות מיוחדת, עקרו גם אותיות נחושת מתוך הלחוות".

מוסיף גרצון: „כשנכנסנו נאלמנו דום. קרענו קריעה. כולם פרצו בבכי — זה היה מחזה בלהות".

שעה קודם לכן, הודיעו על כך לקריה. מושל חברון ביקש את הרב אליעזר ולדמן להילוות אליו למערה. כשחזרו משם עיניהם היו אדומות מבכי. מספר יוסי: „מפקד חברון, סא"ל יהושע בן שאול שחזר מזועזע מהמערה ביקש לכנס את חברי המינהל. עיניו היו אדומות. הוא אמר לנו: רבותי זה חורבן".

ואכן היה זה הורבן שתוכנן היטב — סבורים אנשי קרית-ארבע ואינם מוכנים לקבל את הגירסה כאילו ה-התפרעויות היו „ספונטאניות". „ל-דעתנו, ההתפרעות היתה מתוכננת ומאורגנת ע"י המועצה המוסלמית העליונה של חברון, שכל חבריה, פרט לשייח ג'עברי, היו אותה שעה בחברון. חברי המועצה ... בראשם ישבו מתוצאי שבת — ... באולם הגדול של מערת המכפלה עד המש דקות לפני כניסת המתפרעים למערת המכפלה. אז התחלקו והניחו להם את העבודה" — אומרים אנשי הקריה.

הרחבה שליד בנייני המינהלה שוקקת המוני אדם. מכוניות זורמות לקריה וממלאות את רחובותיה ה-רחבים.

מגיעות גם מכוניות מיוחדות. חברי מועצת הרבנות מירושלים באים בזה אחר זה. המועצה החליטה לקיים ישיבה מיוחדת בקרית-ארבע, חברי המועצה נוספים לאולם הגדול של בית הספר. עד מהרה מגיע גם הרב הראשי לישראל הגר"ש גורן שינהל את הישיבה המיוחדת של מועצת הרבנות הראשית.

הכל נצמדים לחדשות...

חדשות. הכל נצמדים לרדיו. מי ליד המקלט שבמכוניתו ומי שמקרב טרנזיסטור לאזנו. מנסים לדלות ידיעות נוספות על המתרחש. מתאכזבים. ורדיו כאילו מתעלם מן ה-אווירה הכבדה השוררת בחברון. תיאורו רחוק מלהביע את המתרחש כאן. אינו מספר על נחל-אדם הזורם על הכביש בין כרמי הגפן בדרך ל-קריה. ועל ההמונים המתחילים להצ-טופף ברחבה שלפני מערת המכפלה. אינו מספר על מאות החיילים בחגור מלא, היושבים על כל בית בחברון, על כל מסעף כביש וסימטה.

חברון ביום קבורת גווילי הקודש היתה עיר שכאילו זה עתה נכבשה מחדש. בדיוק כפי שנראתה לאחר כיבושה במלחמת ששת-הימים. עיר רפאים, שתושביה מציצים מבעד ל-סורגי החלונות באימה ובמשטמה גם יחד. חברון כפי שצריכה להיות.

אומר מנחם לבני מראשוני ה-מתנחלים בקריה: „המדיניות של הממשלה — שקט בכל מחיר — היא שגרמה להידרדרות הזאת. פעם מוב-נה היה יצירת שקט כדי לבסס את השלטון. כיום זהו שקט, של הסתרת דברים, של ניסיון להשתיק. הנה גם עתה, מיד לאחר ההתפרעויות ב-מערה ביקש שר הביטחון לקיים את הלוויה במהירות ולא להפכה ללוויה ממלכתית. זה מזכיר את אירועי תרפ"ט. הבריטים קברו את הרוגי תרפ"ט בלילה כדי לא להרגיז את הערבים". אנחנו שמענו על סדרי הלוויה הצבאית דרך הרדיו. התנגדנו. דרשנו לוויה ממלכתית, מלבד העובדה שראינו בכך ענין לאומי כללי, אי-אפשר היה מבחינה הלכתית לערוך לוויה הפוזה. צריך למיין את הגווילים, ישנם דינים לכך".

בחדרו של ראש המינהל, מר משה מייבסקי מתכנסים לישיבה מסכמת. הוא חותם על מכתב למושל חברון ובו בקשה לאפשר לרב לווינגר להש-תתף בלווית שרידי ספרי התורה, עד לבית הקברות היהודי העתיק וחזרה. אחד מתושבי הקריה יוצא במכונית מיוחדת לבנייני הממשלה.

היחסים בין תושבי הקריה לבין המימשל, שורים בתהפוכות רבות. מספר לנו מנחם לבני: „ביחסים בינינו לבין המושל היו עליות ו-ירידות רבות בשמונה השנים. באופן כללי הם אינם בריאים, משום ש-היישוב נבנה באופן לא בריא. ל-מעשה, המקום שאנו נמצאים בו הוא שטח צבאי, ובתקופות שונות התייחס המימשל אל היישוב האזרחי כאן כאל מחנה צבאי. זהו קונפלקט רציני. ההתנגדות הגדולה של תושבי הקריה ליד ביתו של הרב לווינגר כשבאו לעצרו נבעה מהעובדה ש-חששנו כי היום זה הוא ומחר אנו. יש להבין את המצב. האם אפשר להניח שקצין העיר של תל-אביב יכול להוציא איסור על תפילות ב-בית-הכנסת הגדול ז?"

כשהיתה ההתנחלות בסבסטיה, בא הצבא וסגר את שערי הקרייה. אלו יחסים לא בריאים. הכוח היחיד ה-מופעל נגד האזרחים הוא הצבא. המשטרה אינה מהווה את הכוח ה-דומיננטי וזאת הבעייה.

וזהי מדיניות המוכתבת מלמעלה. המושל החדש של חברון ומפקד יהודה ושומרון מגלים יחס של הבנה לקריית ארבע, אולם הם מודרכים מלמעלה ע"י החוגים הבטחוניים ש-בעיניהם אנו „גורמים מטרידים" או „גורמים מזיקים", וזה ההדריך ה-ניתן גם לחיילים. מכאן אפשר להבין גם את מה שקרה בבית הכנסת של אברהם אבינו".

בהפסקת התפילה

הפסקת התפילה בליל שבת — שובה בבית הכנסת של אברהם אבינו היא שלדעת אנשי קריית ארבע, נתנה את „האור הירוק" לפתוח ב-התפרעויות במערת המכפלה. מסביר לנו גדעון יקותיאלי: „ההודעה ה-

(סוף בעמוד 11)

בחברון — למחרת הפרעות

מאת: א. ש. יגאל

שחרית של ממחרת יום-הכפורים. אנו יוצאים את ירושלים, בדרכנו לחברון, בדר-כנו לקרית-ארבע. ידענו על המתיחות של הימים שבין כסה לעשור, הוגד לנו על האסון שאירע בערב יום-הכפורים: התפר-עותם של פרחחי-חברון, התפרצותם לאו-למות שעל מערת-המכפלה — אסון חילול ספרי-התורה, שנקרעו לגזרים, קריעת ספרי-קודש, שבירת ארונות-קודש וכל שהיה באולמות התפילה. כל זאת היה במחשבתנו, היה בלבבנו — ואנו בדרך לקרית-ארבע היא חברון.

יצאנו את ירושלים, ומכוניתנו מלאה חיילים וצעי-רים, זה מבקש עד לגוש-עציון, זה מבקש עד לקרית-ארבע. איש כנראה לא הכיר את רעהו, לפיכך שתקו הכל. איש לא דיבר — ואנו נוסעים.

הדרך נראתה לנו כה ארוכה, כה מתמשכת. זה עתה עברנו את גילה המתחדשת, את בית-גילה העתי-קה, את קבר-רחל, את בתיה הצדדיים של בית-לחם, והדרך ארוכה-ארוכה....

המכוניות בודדות, והנהיגה נוחה. משום-כך הנך פנוי אף להשבות. חברון עיר האבות, עיר קברי האבות. אלוני-ממרא. „ויבואו עד חברון..." חברון — עיר מלכותו הראשונה של דוד, ובה מלך שבע שנים וששה חדשים. ובחברון — מערת-המכפלה. „למערת-המכפלה הגיע הרמב"ם, וכה כתב: „ובאחד בשבת, תשעה בחודש, יצאתי מירושלים — לחברון, לנשק קברי אבותי במערה, ואותו יום עמדתי במערה והת-פללתי, שבח לאל יתברך על הכל". כאן ביקר רבי בנימין מטודילא הנוסע — המספר כי ראה במערת-המכפלה „הביות הרבה מלאות עצמות של ישראל, שהיו מביאים שם מתיהם בימי ישראל, כל אחד ואחד עצמות אבותיו, ומניחין אותם שם עד היום הזה..." כאן ביקר ר' פתחיה מרגנסבורג. כאן רצה להקבר הרמב"ן, כאן ביקר אף ר' משולם מוולטירא, המסייר מאיטליה — וכאן בחברון נערך פוגרום ביהודי העיר בתחילת המאה השש-עשרה למנינם, כשהעיר תחת השלטון התורכי. היהודים גורשו — ואת היישוב ה-יהודי בחברון חידש ר' מלכיאל אשכנזי; כמאה שנה לאחר מכן ישב כאן המשורר ר' ישראל נג'ארא, ולאחר ימים ושנים גדלה כאן דכותו של רבי חיים-יוסף-דוד אזולאי (החיד"א). לכאן לחברון הגיעו ח-סידי חב"ד ויסדו בה כולל, וכאן גדלו זה בצד זה קהילת אשכנזים של חסידים ומתנגדים, וקהילת ספ-רדים שבראשם רבנים נודעים ממשפחת פראנקו ומ-משפחת מאני וממשפחת קסטל. כאן גדלה קומתו הרבנית של בעל „שדי חמד", הוא רבי חיים-חזקיה מדיני. וכאן התפתחה ישיבה, שמשכה אליה תלמידים מארצות שונות, וכאן גם פעלה משפחת סלונים ה-נודעה.

וכאן פרצו מאורעות הדמים של חודש אב תרפ"ט — — —

כן. מאז רשומה חברון אף בתודעתנו פנימה. פרקי למוד בספר בראשית עם דברים בעל-פה ששמענו בבית-אבא על הפרעות בחברון, קברי האבות בלולים בדברים על „הפוגרום", ועל קבר-האחים שהוקם על-ידי קבוצה פועלים מחברי הפועל-המזרחי הראשונים בירושלים — כל-אלו נתערבו בתודעתנו יחדיו.

ועד חידוש היישוב היהודי בקרית-ארבע — —

ואנו עדיין נוסעים. כבר חלפנו על פני צומת-הדרכים המובילה לישובי גוש-עציון. עצרנו. שני חיילים ירדו ממכוניתנו. ואנו נוסעים, והדרך כה שקטה, וכה ארוכה — ויש מקום למחשבות על עתיק וחדש, על ישן ומתחדש — על מערת המכפלה ועל בתי-המגורים הנאים המתנוססים בקרית-ארבע...

והנה אנו בכפר הערבי חלחול. האם זו חלחול הנזכרת במקרא (יהושע טו, נח) „חלחול בית-צור וגדור" מערי „מטה בני-יהודה"? ודאי. זו חלחול שהיתה עיר בצורה בימי בית-שני, ובמלחמה עם הרומאים החריבה שמעון בר-גיורא, כאשר החריב גם את חברון. האבנם קבורים כאן גד הנביא וישעיה הנביא, ואולי גם יונה הנביא? עתה, זהו כפר ערבי תוסס, מלא פורעים ופרוחחים. אנו מסתכלים לכל עבר — ועוברים ביעף — והדרך עוד ארוכה... ארוכה...

הגענו עד לצומת הקריה „צומת הזכוכית". סבונו צפונה, ולא נכנסנו העיר — השרויה בעוצר. הנה שלט: „אלוני ממרא"... עוד סבוב, עוד סבוב — והנה בתיה הנאים של קרית-ארבע...

עננה כבדה מעל לקריה

אנו לא ראינו זאת — אך עינו של משורר ודאי היתה רואה עננה כבדה תלויה מעל קרית-ארבע. עיני הבשר שלנו ראו את הבתים הנאים, מול הסמל ה-מבהיק, אזני הבשר שלנו קלטו אף את קולות ה-שחוק של הילדים הרכים, שיחקו במגרשי המשח-קים, עינינו ראו נשים צעירות ההולכות וחוזרות בקניות מצרכי-מזון, ומכוניות משא ההולכות ושוקדות את איזור התעשיה — אך עננה כבדה שכנה על כל קרית-ארבע...

האסון שקרה במערת המכפלה לפני יומיים, בערב יום-הכפורים — חילול הקודש וקריעת ספרי-התורה. ספרי-התורה בהם קראו תושבי קרית-ארבע מאז יסוד יישובם, מאז שחזרה חברון במלחמת-ששת-הימים — חוללו ונקרעו.

ואבל שוכן על קרית-ארבע, והעם בלב, וכאב חריף...

הקריה ותושביה יושבים על ההר, וממול — בתי חברון, בתיהם של הפורעים... וביניהם הכרמים הנוה-נים פרים...

אנו מעיינים בעלון מקומי. בשבת-שובה — שיעורו של הרב דב ליאור, ראש ישיבת ההסדר, על ה-תשובה ועל יום-הכיפורים. הרב דב ליאור אף נותן שיעור לנשי הקריה, והן באות ומאזינות, וספרי ההל-כה נפתחים לפניהן. בבית-הכנסת אהל-אברהם יערך שיעור בגמרא מפי ר' צמרים יפרח. הרב יועזר ילמד בביתו דף גמרא במסכת שבת, הרב גיאת ישוחח בעניני הלכה — —

חיי תורה ומחשבה, חיי חברה מלאי תוכן ורענן. וכמובן — גם מהדי הימים האחרונים. באותו עלון מסופר גם תוכן ישיבתה של מינהלת קרית-ארבע. השאלה: האם צריך הרב משה לוינגר, רבה של הקריה, להיענות לצו המושל הצבאי ולהתייצב במש-רדו של המושל, לאחר שעבר על האיסור ובא להתפלל בבית-הכנסת-על-שם-אברהם-אבינו? ההחלטה היא פה אחד: לא. לאחר מכן — העלון מספר על חוגי לימוד וחוגי עיון — והתפילה כרגיל...

אך בערב יום-הכפורים השתוללו פרחחי חברון, ופרצו במערת המכפלה וכילו חמתם בספרי-תורה ר' ספרי קודש וארונות-קודש, וכל שנמצא בדרכם...

עתה — אבל כבד רובץ על הקריה, וזעם עצור בלבבות כל, ועננה כבדה תלויה מעל לבתיה הנאים של קרית-ארבע...

אנו פוגשים בהרב הראשי לישראל, הגר"ש גורן. הנה הוא יוצא מלשכתו של מר מייבסקי, מנהל הקריה. זה עתה סוכמו הפרטים אודות הלווית השרידים של קריעות הספרים — הם יושמו בכדי חרס, ופתח הכדים יכוסה בזכוכית כך יקברו — והמבהל יוכל לראות את שעוללו הפורעים... הספרים הקדושים שנקרעו ייקברו בארונות — והלוויה גדולה במיכך ממלכתי היערך כאן מחר, ויהיו כאן הרבנים הראשיים לארץ-ישראל, ראשי ישיבות ותלמידיהן, והמוני בית-ישראל... שעות רבות ישב הגר"ש גורן בקרית-ארבע, הרגיע את המשולהבים, הסדיר את הנוהג הסדר, דיבר עם אנשי הצבא בסגנונם ועם המתנחלים בלשונם; בדק את הגווילים, ביקר במערת-המכפלה, ושוב חזר לקריה... זה עתה סיים כל הפרטים — ומחר עם שחר ישוב לקריה, לקראת ההלוויה.

אנו סובבים בקריה. כבר צהרים. כבר אחר-הצהרים. בדרך האחורית, העוברת בין בית-הקברות המוסלמי מזה וביתו של ג'אברי ראש-העיר לשעבר, ופורע תרפ"ט לשעבר מזה, אנו נוסעים במכוניתנו אל עבר מערת המכפלה. חיילי צה"ל פרושים על פני השדה, שוכבים על הארץ מתחת לאילנות הרבות לצל ולבר-חיות. הנשק האישי ביד, הנשק הכבד יותר מוצב על הקרקע. כך על פני השדה, כך גם על הגדרות שמ-סביב, כך גם על גגות הבתים. אין רואים ערבי מערביי חברון. עוצר בעיר. רק ילדים ערביים נראים כשהקים בחצרות המוקפות חומות-אבנים. עוצר — ואנו נוס-עים לאט-לאט מגיעים עד לשערי מערת-המכפלה. הקצין הוא אדיב והקיף. לא, אין להכנס. המערה נסגרה הבוקר ליהודים ולערבים כאחד. בניהם בפנים את הקרעים, מנקים, „עושים שיפוצים..." אך הכניסה אסורה. בחברון העיר עוצר. לפיכך אין בידינו לנסוע דרך רחובות העיר. נחזור, איפוא, בדרך שבאנו. מכוניתנו עולה בגבעה, ושוב אנו בקרית-ארבע.

בבית-המדרש של הישיבה מתכנסים שני מנינים של מתפללים- מרבית התלמידים נהפזרו הבוקר ל-בתיהם, שכן „בין הזמנים" החל, וימשך עד ראש-חודש מרחשון. מנחה, ערבית.

הלילה ירד על קרית-ארבע. ממול מרצדים אורות מבתיהם של ערביי חברון. נעירת חמור נשמעת מעבר משכנות העם הדומה לחמור. אור הזרקור הצבאי חולף וחוזר ובולש, כמו בימי „חומה ומגדל". וכאן, בקרית-ארבע סובבים האנשים והם אבלים. והם זו-עמים — ועננה כבדה תלויה מעל הבתים הנאים...

לילה כבד

כבר שעת ערב מאוחרת, והאורות במשרדי קרית-ארבע עדיין דולקים. אנו פוגשים כאן באריה רוזנברג, מראשוני הקריה וממבצאי דרכה; אין הוא נושא כהם בכל תפקיד צבורי, אך קולו נשמע; אריה רוזנברג הוא בעל גרעין בקרית-ארבע, והוא תורם הרבה בזמנו לפעולות הקריה. כאן פגשנו גם במשה צהר, מראשי המדברים בקריה. הוא בעל מסגריה בקרית-ארבע, וכבר תשעה ילדים לו. הבן התשיעי נולד בראש-השנה, ועדיין לא נימול, לפי הוראת הרופא. „אייה נימול אותו בהקדם במערת-המכפלה..." אריה רוזנברג ומשה צהר מספרים לנו על חייהם בקרית-ארבע:

— יש מחשבה המטרידה אותנו בימים האחרונים: איך נעניק את הרגשת האבל והזעם שלנו לצבור הרחב? מה נעשה כדי שהמעשה הזה לא יישכח? ודאי שטוב היה לו היו מרבים לבוא ולבקר אותנו רבים מבני הארץ, היידים וטיילים, רואים את הקריה ואת אנשיה. ודאי שצריך היה להקים כאן מוזיאון שיספר על תולדות חברון ויהודה, גם על מאורעות

(סוף בעמוד 10)

בין חברון לקריית ארבע

מאת יונה כהן

אייר תשכ"ז, למחרת שיחרור ירושלים שבין... צה"ל, נכנסו שריונוי צה"ל לחברון. חוילנו מי הם תושבי חברון וכי ידיהם של ערבי... לים ברם, מהשבת האכזרי שביצעו בשכניהם רפ"ט ובתרצ"ח זכרו זאת היטב גם הערבים בבואם בבוקר הכ"ט באייר תשכ"ז לחברון פופת דממה, תושביה מכתמים בבתיהם מעבר ...יות. ים של דגלים לבנים קיבל את פני חיילנו, ...ת שליטתו בכל חלקי העיר בלא אף ...חת.

...ית חברון, השייח על ג'אברי, שידע הוא וידענו ...ו נקיות מהתקפות על יהודים, ודיבר קשות עם שבויינו ...יון, קיבל בדברי ברכה את שר הבטחון, דיין, בבואו ...ה. העתונאים עטו על דברי השייח שאמר: די לנו ...ם של הפלסטינאים שבעה מלחמות. עשרות שנים ... על איבה ושנאה ליהודים, בעסוך לחיות בשלום... ...י אחר בחברון אמר לנו בגילוי ובמפורש, בשבוע ...נו לחברון, בתשכ"ז, לשערבים חששו ממעשי נקם בערביי העיר, ורבה הפתעתם ושמחתם שלא כך היה. ...שבי גוש-עציון יודעים שהחברונים לא לקחו חלק ...הגוש. פרעות תרפ"ט — הי"ז מאורע רחוק...

...מערת-המכפלה, הובא השומר הירדני, מהמוד אל ...ס, שהלך לצידו של מפקד יחידת צה"ל, ובידו צרור ...ם ופתח את שער המסגד שנבנה על מערת-המכפלה. ...נוספים ובאנו לחדרים בהם מצבות קבורתם של אברהם ...; מימין; בפינה אחרת — קבר יעקב אבינו ובמרכזו ...ל קברו של יצחק.

...ולה, חיילים ומעט אורחים, חילוניים ודתיים, היתה ...באתנו בכו מאושר. שבוע קודם לכן, „לילה בו הגיעו האבות, הגיע הרב הראשי לצה"ל, האלוף שלמה גורן, ...צוה הלילה, כאשר חייל צה"ל דצבוים הרב הראשי ...סירו את הדגל הירדני מעל פתח המערה, שאברהם ...עפרון החיתי בארבע-מאות שקל כסף עובר לסוחר. ...יא ספר תורה והכניסו לארון שעמד שם. בו במקום ...ראשונה לשומר הערבי שידאג כי לא יפריעו יהודים ...ל בקברי האבות, שיישמרו ספרי קודש שיובאו למקום ...מקום.

...ושבים הערבים התרגלו אט-אט לזרם מבקרים יהודים ...ה. סוחרים וצעירים תריזים הקימו דוכני מימכר מזכרות ...ופכומים רבים גרפו יום יום מצבור המבקרים.

...מימשל היה בעוכרינו

...ב ראו קצין צה"ל נזוף בחייל או באזרח יהודי שלא ...בעובר אורח מוסלמי. כאידך ראו שפקידי הממשל ... בהגיגות רבה עם שוטרי החוק, הפקידים המקומיים. ...של לגבי שיבת היהודים למקומותיהם בחברון עוררה ...ת-לב מיוחדת בקרב הערבים... בכאב כבוש וכזעם ...ותיקי היהודים במקום בו היה הרובע היהודי שמצד ...מקומות תפילה הפכו דיר עזים. במיוחד חיישו ...יכ"נ עתיק ע"ש אברהם אבינו, שארון הקודש המפואר ...ובו מביכ"נ יהודי עתיק בעיר. ביהכ"נ נהרס בתרפ"ט ...ו באש בתרצ"ח. כבר אז. בביקורו הראשון בעיר האבות ...ליה, ביקש שר הדתות דאז, ד"ר זרח ורהפטיג, לשקם ...ב הזה, משום מה ביצוע התכנית נדחה...

...רון הקימו ועד פעולה, שדרש מיפקד הנכסים היהודים ...תיהם של כעשרים משפחות מיוצאי חברון לשוב לבתיהם ...לא מצבה.

...נה באו בפיקוחו של המימשל הצבאי, שכל צעד שמן ...המשל, המימשל התבקש ונענה לאפשר עריכת נישואיהם ...זוגות חיילי מילואים, שהיו משחררי חברון, להסמיך ...ילולותיהם כחדר מערת-המכפלה. בין הנזכרים היו גם ...חברון.

חיבלו והשייכים הסתייגו

...ומסיתים ניסו פעמים מספר לזרוע איבה, שוד ומות. ...ה. נורו פגזים ורימון על כוחותינו. צה"ל הרס את הבתים שהיוו מוקד התקפות חבלניות. נכבדי חברון השמיעו דברי גינוי והסתייגות כלפי הפורעים, ושלטונות צה"ל טיפלו בתושבים הערבים ברוך ובעדנה. השר אלון, כשר העבודה, סייר בעיר (1968) והכריז שחברון מסמלת את העובדה שבארץ הזאת תמיד יחיו יהודים וערבים בצוותא.

בעוד ראש העירייה מפרס תכניות פיתוח שממשלת ישראל מתבקשת לסייע בביצוען, נורו ונהרגו אנשי „משמר הגבול" בסיורם בשוק. לפי הוראות מגבוה, טיפלו כוחות הבטחון בתושבי חברון ב„כפפות משי". לא נעצר איש, לא הוכה איש. ללב הנגנב ספק אם אמנם זו הדרך, ואם החברונים לא יפרשו התנהגות שקולה ומתונה זו כ„חולשה" שמעודדים למעשי אלימות נוספים ומוגברים.

ראשית ההתנחלות בחברון

ההחלטה העקרונית של ממשלת ישראל על חידוש הישיבה בעיר האבות התקבלה בי"ד באייר תשכ"ט, כחודש ימים לאחר שקבוצת צעירים, שמנתה ח' משפחות, התיישבה בערב פסח תשכ"ח במלון „פארק" בחברון. הם זכו בברכתו של שר העבודה (אלון) שהיה ראשון השרים שביקר את המתנחלים ועודדם. ביום העצמאות תשכ"ח הניפו המתנחלים דגל ישראל על בית המלון. ראש עיריית חברון, אל-ג'אעברי, הודיע לשר הבטחון שאין הוא יכול להבטיח את בטחונם של היהודים היושבים במלון פארק... משלחת רצון טוב מנציגי המתנחלים נדחתה ע"י ראש העירייה הנ"ל.

התנגשות, לעיניהם של החברונים, בין אנשי הממשל הצבאי לבין המתנחלים היתה באב תשכ"ח, כאשר האחרונים הקימו דוכן כריכים כשרים ומשקאות. המושל הצבאי הורה להוריד את הדוכן ושלח פלוגת חיילים לבצע זאת, והערבים פרצו את ידיהם בהנאה...

הרוחות בציבור היהודי ובכנסת סערו כאשר הממשל הצבאי (באישורו של שר הבטחון, מ. דיין) נתן „צו גירוש" נגד כמה מהמתנחלים, הללו הודיעו שאין זכות מוסרית לאומית לגרש יהודים מעיר האבות. בסופו של דבר — הצו בוטל, הממשלה החליטה על הקמת ישיבה בחברון, והמתנחלים התחייבו לפעול בתיאום עם המושל הצבאי.

תפילות המתנחלים בראש-השנה תשכ"ט, שהיו בסדר ובשעות שהיו בהו"ש תשכ"ח, עוררו את זעמם של הערבים (אם כי בתשכ"ח החרישו...) וכתבו למושל הצבאי כי „תפילות יהודים במסגד שבמערת-המכפלה הוא פצע בליבות המאמינים המוסלמים..." נמצאו גם יהודים מסוג מסויים שתמכו בעמדת המוסלמים והציעו ליהודים לוותר על התפילה במערת-המכפלה. הממשלה דחתה זאת ואישרה ליהודים להתפלל בשעות מסויימות במערת-המכפלה. בחוה"מ סוכות (תשכ"ט) נזרק רימון-יד ממעקה המסגד לעבר המוני יהודים שהיו בכניסה למערה, עשרות יהודים, אנשים, נשים וטף, נפצעו. הערבים עצמם מיהרו להסתגר בבתיהם. זורק הרימון נתפס, צעיר כבן שבע-עשרה שנה. למחרת עוד הוסגר החבריינים אם לצאת לעבודה כרגיל. חששו מתגובות של כוחות הבטחון. הנכבדים חזרו והשמיעו באזני שר הבטחון דברי הסתייגות מזריקת הרימון, והחיים שבו למסלולם.

כשהתגובה המעשית לא איחרה

בציבור היהודי נשמעה התביעה לישובה מחדש של עיר האבות, כתשובה ותגובה למעשי הפשע. ועדת שרים (ובה ההים, שרי הבטחון, הדתות והמשפטים) נתנה למתנחלים „אור ירוק" לבצע בעזרתה תכנית הקמת חברון עילית. הוכשרה דרך מיוחדת לכניסת יהודים למערת-המכפלה.

המחבלים הוסיפו לזרוק רימונים. כוחות הבטחון לכדו בחברון ובחלחול הסמוכה לה חוליות אנשי סירוד ומסרות נשק ניכרות. המימשל הצבאי המשיך בפעולות שיקום ושיפור השירותים לחברונים, בתקווה שההתבונה בהם תגבר על האיבה והשנאה. ביום העצמאות תשכ"ט באו המתנחלים להתפלל, לשיר ולרקוד במערת-המכפלה, כשדגלנים בידיהם. המושל הצבאי הסיר את הדגלים וציווה להפסיק את הריקודים. משאלה סירבו — היתה התכתשות בין השוטרים הצבאיים לבין המתנחלים, לעיניהם של החברונים...

לאחר שנתיים של מגורים בחצר בניין המשטרה — אישרה הממשלה הקמת עיר יהודית בשם „קרית-ארבע", קיים עתה כזרחית צפונית לעיר חברון. בתחילת תשל"א באו ראשוני התושבים למקום. חברון היהודית, לצידה של העיר הערבית, הפכה עובדה.

נותרו עדיין ללא פתרון וללא הסדר סופי, ברור ומוסכם, סדרי התפילה במערת-המכפלה בחגים ובימים הנוראים; שלבי שיקומם של המקומות העתיקים והשייכים ליהודים שבחברון העיר; שלבי שיקומם של המקומות הקדושים ליהודים, דוגמת ביהכ"נ ע"ש אברהם אבינו, שהורחקנו מהם בחוזקה-היד ועוד. אלה הן בעיות מציקות ומציקות, המחייבות טיפול זהיר.

אשר אירע בשבוע שעבר בבית התפילה היהודי שבמערת-המכפלה, חילול ספרי קודש ע"י צעירים ערבים, פורעים מוסתים ע"י מבוגרים מהם, עלול להיות פשע-שיא, שדוגמתו לא יהיו יותר. עלול גם להיות שלב הכנה למעשי פשע גרועים ואכזריים יותר. החברונים מסוגלים לזאת. די להם לזרוק גפרור-שמועה על „פציעה בספר הקוראן", ועד שיווכחו שאין לזה יסוד, עלולים הם לגסית לפרוע פרעות...

קריית-ארבע גשר להבנה

שרשרת האירועים שמנינו לעיל מוכיחה כי המתנחלים, הראויים לכבוד והוקרה על להט אמונתם ודבקותם בעיר האבות, לא תמיד זוכרים ויודעים כיצד עליהם לנהוג. יש והם מתעלמים מחובתם להיות גשר שלום ובניין בין החברונים לבין היהודים, ולעשות הכל שלא ליתן להם עילה להתפרצויות רוגזה. כותב הטורים הללו בן שכונה „מעורבת" הוא, יהודים וערבים, היא שכונת שמעון הצדיק, שכנתה של שייך ג'ראח. במלחמת השיחרור נודעה שכונת שייך ג'ראח כ„שכונת הדמים". אולם עד חודשים מעטים לפני פרוץ מעשי האיבה, הזהרנו, תושבי שמעון הצדיק, ע"י תושבי שייך ג'ראח: כל עוד אנחנו כאן אין לכם לחשוש. כשנעזוב ויבואו אחרים (קרי: פורעים, טירוריסטים, בני כנופיות), אלוהים יודע מה יהיה...

הבאים לגור בקריית-ארבע, היא חברון, חייבים ללמוד היטב ערבית, ולבקש את קרבתם וידידותם של שכניהם. העיקר להימנע ממעשים שייראו כמעשי התגרות בהם. ודאי, החברונים במיוחד אנשי דמים הם. מעטים בהם כובשים שנאתם ומגלים ידידות ליהודים. המשימה קשה ומסובכת מאוד, אך אין תושבי קריית-ארבע פטורים מכך. צר לי לציין שצעדים מסויימים של אנשי קריית-ארבע, בניגוד להוראות המימשל הצבאי שלנו, הם הגורמים להתנגשויות מביישות ול„מלחמות יהודים" לעיני הערבים...

מתינות המימשל — מתפרשת כחולשה

ייטיבו אחינו, תושבי קריית-ארבע, אם יזכרו שעדיף המאבק על עקרונות והכרעות ליד שולחן הדיונים בממשלה, בוועדות שרים, במשרדיהם של שרים והממשל, לפתרון רצוי של בעיות כה עדינות, מאשר לגלות התנגדות בשטח, להיאבק עם חיילינו, שהם בנינו ואחינו, ועיניהם של הערבים רואות... בלי לפגוע, חלילה, בכבודם ובטוהר מגמותם של המתנחלים, אין הדעת סובלת „מרי אזרחי" כלפי צה"ל וסירוב מילוי הוראות.

מאידך, קשה להתנער מהרושם ששרי הממשלה והמימשל הצבאי, כמו שוכחים „עם מה ועם מי יש להם עסק". בלהיסוה כפי-ירי דיאגים הם למדיניות של „איזון" שמעודדת את הערבים בכלל, ואת החברונים בפרט. בלא להיכנס לפרטים אציין, כי כשם שאין לקבל בהכללה את האימרות ש„הערבים מבינים רק את שפת הכוח", וש„אם נותנים להם אצבע, יתבעו את כל היד" וכדומה, הרי יש מקום לשקול היטב אם העדר תגובה נמרצת, כפי שהוכחנו לעיל, איננה גורמת נזק גדול יותר לבטחוננו. איני סבור שיש להצטער כאשר כוחותינו ביודע ובמתכוון, נמנעים מהפעלת מכסימום של כוח, ומותר אפילו להתגאות בכך, אולם ודאי שמתינות התגובה איננה הולמת כל מקרה ומקרה. איני יודע אם הפורעים בחברון שהתחילו חוזרים להתפרעויותיהם, חוזרו לקריאת פורעי תרפ"ט „א-דולה מעאנא" (הממשלה אתנו)? אולם יש ונדמה לך שהתנהגות המושל הצבאי כלפי אנשי קריית-ארבע, ובמקומות אחרים בארץ משדרת תחושה זו בלב הערבים. דומה שפקידי מימשל ואישים מסויימים בממשלה „פתוחים" ורגישים לרגשות הדתיים (שלרוב אינם דתיים אלא שנאה ליהודים) של המוסלמים, מאשר לרגשותיהם של בנים שבים לארץ ולעיר אבותיהם, „אבות מהעבר הרחוק והקרוב.

*

לסיכום: חילול הקודש במערת-המכפלה בשבוע שעבר עלול להיות שלב ראשון בדרך להתפרעות הרצחנית, אם לא יושם להם קץ בכל הדרכים האפשריות, והוא עשוי גם להוות שיא שירתיע את עושי הנבלה, ובעזרת מוריהם ושייכיהם יפעלו להבקיש את המוני המוה וישובו לחפש דרכי שלום ובניין. ההתפרצות האחרונה את אזהרה היא, ויש לפעול שתהיה אחרונה.

עיטורי סופרים וספרים

כרך חמשה־עשר

מאת ש. קורא

במלאות שלושים שנה להופעת הכרך הראשון של האנציקלופדיה התלמודית, בשנת תש"ז, יצא עתה הכרך החמשה־עשר. שנתיים לכל כרך. בסיום הפתיחה לכרך הראשון כתבו עורכיו, הרב מאיר בר־אילן, ז"ל, ויבדל־לחיים ארוכים, הרב שלמה־יוסף זוין, לאמר: „מקווים אנחנו כי עבודתנו תפיק רצון מאת הלומדים והחכמים ותביא תועלת לכל ההוגים בספר. תפילתנו ועתירתנו, כי יזכנו השם־יתברך לגמור את אשר התחלנו והאנציקלופדיה התלמודית תהיה בקרוב בשלימותה ובשיכלולה".

כעבור שלושים שנה רחוקה עדיין האנציקלופדיה מסיומה; אך ארבעה־עשר הכרכים שיצאו־לאור כבר יצרו מהלך של שיטה, מיבנה, דיוק ונוסח בשקלא־וטריא שבסוגיות הלכה. הכרכים נמצאים בספריות הישיבות ועל שולחנם של ראשי ישיבות. עשרות ומאות ערכיהם מסייעים בידי ר"מים בהכנת שיעוריהם, כשם שמאירים עיניהם של מחברים תורניים, מדעיים, מורים ומחנכים בעבודותיהם. הם מקור לעיון, לימוד ויצירה.

עורך האנציקלופדיה התלמודית ומעצב דמותה, הרב ר' שלמה־יוסף זוין, העמיד דור של עורכים־מחברים מעולים, שמחמת חולשת־גוף בעומק השיבה מסר לידיהם עריכת הכרך שיצא־לאור עתה. במכתבו אליהם, כתוב בעצם כתב־ידו („מכיון שסוף־סוף קשה עלי הכתיבה מוכרחני לקצר"), נאמר בין השאר: „הנה אני בטבעי איננו סנטימנטאלי ואיני יכול להביע במו פי את הרגשות שבלב. האמנם גדולה מאוד השמחה שבלב, ויישר כוחכם, אהובי וחביבי, שהוצאתם מתחת ידכם דבר מתוקן כהלכה. ויהי רצון שנזכה כולנו לראות בהופעת הכרכים הבאים תכיפים כסדרם".

זו שמחת האדריכל המובהק, שטבע חותמו במיבנה, תוכן ונוסח הערכים בראותו בעיניו ממשיכים נאמנים ליצירתו הגדולה, כפי שהגדיר ארבעה יסודותיה: כינוס יסודות ועיקריו של הערך מן הספרות התלמודית במובנה הרחב; סידור בהרצאה בהירה ומדייקת, מובנת לכל הקורא קריאה עיונית, וסידור במיבנה הערך, פתיחתו בהגדרה קצרה כיון צידי נושאיו לפרקים, סימנים, וציון מקורותיו; מיצוי סברה ונימוק בתוך סבך של שקלות־וטריות ארוכות. האנציקלופדיה אינה באה לפסוק בשאלות־הלכה אלא באה להרצות דעות הלכתיות תמציתיות בכל נושא ונושא.

חכמי העריכה בכרך הט"ו ומשתתפיו, ברובם בני דור שני של יוצרים, בהדרכתו והשראתו של רש"י זוין, מעידים, שקנו יכולת ונסיון ברמה גבוהה בעבודה־יצירה קשה זו. הכרכים שיצאו עד כה גידלו חכמים, מטובי הלומדים בישיבות, המסוגלים לשאת את המפעל האדיר ולהוסיף כרך אחרי כרך באיכות מושלמת.

בכרך החמשה־עשר, מיכלול ערכיו בסוגיות של אות ח': חיישינן — חליצה, את שראשיתה במחצית כרך י"ב דרך הכרכים י"ג וי"ד, וכנראה תסתיים בכרכים ט"ז וי"ז.

הערך „חזקה", עמוד־תווך בהלכות הש"ס כולו, הוא בלבד מכיל למעלה משמונה מאות עמודים כפולים, כרך שלם, עבודת־יוצרים מקיפה, ממצה ומדוייקת של ענייני חזקה, כל אחד מוגדר לפרטי־פרטיו, שלדעת חכמי התורה לא היתה עד כה כמותה.

הרי מן המבוא הקצר בכרך י"ב לסוגי החזקה. חמשה־עשר במניינם, חמשה בשם סתמי, חזקה, ועשרה בשם לווי:

„בפירוש המלה „חזקה" כתבו המדקדקים הראשונים שהוא מלשון אחיזה, כמו ועודך מחזיק בתמך, ומי שיש לו אחיזה בקרקע ימים רבים ואין אחר יכול להוציאה מידו נקרא חזקה. וכן מעמידים את האדם על חזקתו, היינו על מעשיו שהחזיק בהם ימים רבים. סוגי החזקה בהלכה שונים הם, בין אלה מהם הנקראים בשם „חזקה" סתם, ובין אלה הנקראים בשם לווי (חזקת חיים, חזקת ממון וכדומה), ובכולם באה החזקה בתורת ראיה והוכחה על מצבו או דינו של גוף או דבר מסויים על יסוד מה שהיה בעבר („חזקה דמעיקרא"), או הקיים בהווה („חזקה דהשתא"), או על יסוד טבעו ותכונתו של אדם, וכיוצא, מלבד חזקה במובן של מעשה קניין בקרקע, שעצם המעשה של חזקה פועל הקניין. ומכל מקום יש מפרשים אף בחזקה זו עניין של ראייה והוכחה, היינו שמוכיחה על גמירת דעת של הקונה לקנות ושל המקנה להקנות".

נוסח מדוקדק, בהיר ומעמיק כאחד, מלווה חמשת ציוני מקורות, שלפעמים בהם גם מובאות קצרות, עניניות ביותר, מספרים שונים, המוסיפות השלמה להבנת הסוגיה.

בין ערכי הכרך החדש, גדולים, בינונים וקטנים בכמותם, מוצאים את הערך „חכם", כולל כארבעה טורים, ובו הגדרת התואר לפי דעות בגמרא ובמפרשיה, בכל צדדיו ובתחומיו. חכם הוא, לפי הפתיח, „חכם בחכמת התורה, מורה הוראות, וממונה על הציבור ללמד ולדרוש ברבים וכיוצא בזה".

כל קטע ופסוק מבואר בערך על מקורותיו בציוניו. חכם בחכמת התורה, דיין ומורה הוראות באיסור והיתר, גדול ותלמיד־חכם, שהראשון יש לו מינוי וממלא תפקידים בציבור, והשני יודע תורה ולומד תורה אך ללא מינוי מוגדר. לא די בכך אלא באה הערכת סגולותיו השכליות והנפשיות:

„ויש שנקרא חכם במובן הרחב, מי שחכם מטבעו, על־פי תכונת נפשו, ממעלות החכמה, כאותה ששנינו: מהיר לשמוע וקשה לאבד, חכם, וזו מעלה שכלית ואינה בידו של אדם, ואינה מן המעלות שאפשר לקנותן; וכן קראו חכם למי שחכם בהתנהגותו, כמו, שבעה דברים בחכם, חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו כו', וכן, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, איזהו חכם, הרואה את הנולד; וכן מי שחכם בחכמות העולם, כמו, הרואה חכמי אומות־העולם מברך עליהם, והם חכמים בחכמת העולם; וכל האומר דבר חכמה אפילו באומות־העולם נקרא חכם. וכן יש מהאחרונים שכתב כאותה ששנינו: המקדש את האשה ואמר לה על מנת שאני חכם, אין אומרים כחכמי יבנה, כר' עקיבא וחבריו, אלא כל ששואלים אותו דבר חכמה בכל מקום ואומרה, והיינו דבר התלוי בסברא, שהדברים אמורים אפילו שלא בדברי תורה, אלא במילי דעלמא או בתורה".

דברים מוגדרים בדיקדוק רב, בגיוון מקיף וברוחב הדעת, בשלכל פיסקה מקורות בש"ס, בבלי וירושלמי, הש"ס, רמב"ם, טור שולחן־ערוך, מפרשים ראשונים וגדולי האחרונים.

והרי עוד שני קטעים שבהם כללים והגדרות, כלליים והגותם.

„חכם קודם למלך, שחכם שמת אין לנו כיוצא בו, ומלך שמת כל ישראל ראויים למלכות. וכתבו ראשונים שקדימת חכם למלך אינה אלא במחשבה בלבד, לפי שתועלת החכם לאומה גדולה מתועלת המלך, אבל במעשה אין להקדים על כבוד המלך".

זו חלוקה בין סגולת החכם שתועלתה מרובה מזו של מלך, לבין מעמד המלך שסדרי המדינה חייבים לקבעו בראש בענייני כבוד.

„חכם עדיף מנביא, שהנביא צריך אות מופת לדבריו, אבל החכם אינו צריך לאות ומופת, שהקדוש־ברוך־הוא נתן לו ממשלה לגזירותיו ולדבריו, שנאמר על פי התורה אשר יורוך. ואמרו בזוהר, שהחכם שורה עליו רוח־הקודש בכל זמן והנביא לפעמים כן ולפעמים לא".

קטע מנוסח לפי מקורות בירושלמי, משנת רבי אליעזר, זוהר וביאוריו, מלחמות ד' לר' אברהם בן הרמב"ם, גבורות ד' למהר"ל מפראג ועוד.

הערך כולו עשוי בחכמה המורכבת בקיאות ובינה, אבחנה והגדרה, ריכוז ונוסח.

בין הערכים שבכרך, שרבים יהיו מעיינים בם, נציין כדוגמה „חכמות חיצוניות", לפי ההגדר: „החכמות שהן מחוץ לחכמת התורה בנוגע לאיסור והיתר לימודן", ופרקי הערך חמשה: לימוד החכמות, חכמת יוונית, ספרים חיצוניים, פילוסופיה, חכמות לימודיות ושימושיות.

בין הדעות השונות במחלוקת בדבר לימוד חכמות חיצוניות, והגדרת סיבן של חכמות חיצוניות, מובאת עובדה: „חכמנו היו בקיאים בכל החכמות, ואמרו עליו, על ר' יוחנן בן־זכאי שלא הניח מקרא ומשנה, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, תקופות וגימטריאות, ונכללים בזה חכמות גדולות כשיעור, הנדסה, מיספר ותשבורת; שיחת שדים ושיחת דקלים ושיחת מלאכי השרת, מה שאפשר לדבר עליהן, ונכללו בזה חכמות גדולות מעניין הטבע ומה שאחר הטבע".

הערך כולו אוצר של דעות והשקפות בבעיות המעסיקות כל חושב בתחום. כאן באים הדברים מן המקורות במרוכז ובדיקנות, שלובים זה בזה כשהרצאתם בהירה ועניינית ביותר.

והרי הערך „חלול השם", כהגדרתו, „איסור עשיית דבר שעל־ידי כך הוא עושה שם ד' כחולין", ופרקיו שמונה: מקורו וגדרו, בעבירה ובאונס, בעבירה במזיד, בעבירות מיוחדות, באדם חשוב, בפני נכרים, חומרו, תשובתו וכפרתו.

בעניין אדם חשוב נאמר: „יש דברים שהם בכלל חילול השם, והוא כשעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות, דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, שאין ראוי לאדם כמוהו לעשות כמעשהו ומבוקש ממנו יותר מזולתו. ואף־על־פי שאינם עבירות הרי זה חילל את השם. והכול לפי גודלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין".

הערך כולו פרק באורחות־חיים של יחיד ושל ציבור. בסיומו נאמר: „וכתבו ראשונים שמצינו תקנה לעוון חילול־השם על־ידי שיקדש את השם באותו דבר שחללו, ועל זה אמר הכתוב: ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל, ליכדך הכתוב כי תקנת חילול השם בקידוש השם, כי העבירה היא חולי הנפש והוא כחולי הגוף שאינו מתרפא כי אם בהיפוכו".

סוגיות גדולות כמודרה בערכים שבכרך, כגון סוגי חיישינן, ענייני חילב וענייני חלב, חיובי חלה, חלוקת שותפות, חלזון שבדמו צובעים תכלת עם ציורים, וערך רב־היקף „חליצה" על עשרים פרקיו.

מאחר שבכל ערך משוקעת עבודת־צוות מדוקדקה, העוברת שלבים מרובים עד לנוסחו האחרון, הרי כל זירוז בהופעת הכרכים כגון כרך בכל שנה, כרוך בתוספת צוותים מוכשרים, בנוסף לאמצעים הדרושים להוצאת כל כרך. מסתבר, שמפעל־לדורות כאנציקלופדיה התלמודית, אי־אפשר שזירוזו בהופעת הכרכים יגרע אפילו במשהו מסגולותיו היסודיות.

כל כרך נוסף של האנציקלופדיה התלמודית הוא יום־טוב למעייניה ולומדיה.

שמחת בית־השואבה

מאת הרב כ. פ. טכורש

ישנם מנהגים בישראל, שהשתרשו עמוק־עמוק בקרקע השיתין של עם ישראל, וחכז"ל עטרו למנהגים הללו עטרה מיוחדת. אחד מן המנהגים שמחת בית השואבה. לכאורה מנהג פשוט, אבל מנהג לתורה נעשית והוא נשתלשל מדור דור ומקורו עוד בנביאים, בשמואל (א', ז' ו') נאמר: „וישאבו מים וישפכו לפני ה'".

חכז"ל, התבטאו בצורה פיוטית על שמחת בית השואבה: „מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו", במוצאי יו"ט הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנים תקון גדול וכו', וארבעה ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדים של מאה ועשרים לוג שמן, שהם מטילים לכל ספל וספל וכו', ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה, חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם ואבוקות של אור בידיהם" (סוכה דף נ"א ע"א), והרמב"ם (פ"ח מהל' לולב הי"ב) מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היה במקדש שמחה יתירה, שנאמר „ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים".

הוספות יום טוב קובע, שזמן שמחתנו נקבע דווקא לחג הסוכות, מפני שמחת בית השואבה עיי"ש, וכדברי הרד"ק, מפני שיש בחג רקודין ושמחה לרגלי שמחת בית השואבה, ולמה באמת זכתה שמחת בית השואבה למעמד זה? הרבה טעמים נאמרו:

א) הרב ר' יצחק ניסנבוים, בספרו „היהדות הלאומית" (עמוד רל"ג) משער, כי זו היתה פרשת הקהל חדשה, לחזק את העם ובמיוחד את נשיו ואת צעיריו, בתורת ישראל וברוח קדשה, כדי שיוכלו להחזיק מעמד נגד התרבות הזרה — התרבות הרומאית, הכוונה היתה להמשיך את שמחת „הקהל", לאו דוקא במוצאי שמיטה, אלא בכל שנה ושנה, כדי להחדיר את רוח היהדות בימי הורדוס, שבשעתו נעץ הנשר הרומאי את צפרניו בבית המקדש.

מכאן, ההדגשה של פרשת המלך באותם הימים, — ימי הורדוס „מוצאי יו"ט הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה וכו', חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת וכו', והכ"ג נותנה למלך, המלך עומד ומקבל וקורא (סוטה דף מ"א ע"א). להראות על קיום התורה בידי המלכים, שמחת בית השואבה הבליטה את ההדגשה של התורה האלקית בנגוד לרוח הרומאית.

ב) ר' יעקב אשכנזי בספרו „ההלכה וההיסטוריה" לפרקי אבות, משער (עמוד ג"ר) שלכן התבטאה שמחת בית השואבה ביתר שאת בכל מצוות שבתורה, משום שבימי הלל היה מקום לציין נצחון גמור של הפרושים על הצדוקים. זהו נצחון התורה בשלמותה, מסוף ימי יוחנן הורקנוס והלאה, התגברו הצדוקים על הפרושים, הצדוקים ישבו בסנהדרין וכל עניני הדת היו בהתבין על ידיהם. המצב הזה שרר כל ימי ממשלת ינאי המלך עד מלכות אשתו שלמינון, ורק בימיה. נשתנה הדבר, הצדוקים הורחקו מהסנהדרין ומקומם לקחו הפרושים.

בחגיגה זו יש לראות חגיגת הנצחון המוחלט על הצדוקים, והראיה היא הנה של תורה שבעל פה, כפי שמוצאים בכמה מקרים, שעשו יו"ט על נצחונות כאלה עת נצחו את הצדוקים, ראה בבבא בתרא: (קט"ו ע"א), „ואותו היום עשאוהו יו"ט", ובמגלת תענית בהרבה מקומות, לפי־כך התבלטה השמחה ביתר שאת במצות נסוך המים, כי מצוה זו שימשה סלע המחלוקת בין הפרושים והצדוקים, שהאחרונים התנגדו לה, השמחה היתה כפולה: א) עקב ההתנגדות נתבטלה מצוה זו זמן רב ועכשיו חדשה: ב) חגגו את הנצחון של הפרושים על הצדוקים.

סמך להשערה זו, יש מוצאים בברייתא השנויה בסוכה (שם): יש מהם אומרים, „אשרי ילדותנו שלא בישה את זקנותנו, אלו חסידים ואנשי מעשה, ויש מהם אומרים: אשרי זקנותנו שכפרה על ילדותנו אלו בעלי תשובה". נראה, כי החסידים אנשי המעשה הם: הפרושים ובעלי התשובה. יתכן שהיו ביניהם גם מן הצדוקים שהתחרטו על מעשיהם ונמשכו אחרי הפרושים, לפיכך התבטאה השמחה ביתר שאת ועוז, זו שמחת התורה ונצחונה, ולפי המובן, של דברי חכמז"ל „וישאבו מים וישפכו לפני ה'" שהבאנו לעיל, וכי מים שאבו, אלא מלמד ששאבו דברי תורה (ילקוט שמעוני שמואל א, ז') וכן אמר ר"י בן לוי למה נקרא שמה „בית השואבה", שמשם שואבים רוח הקודש" (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א, ומ"ר בראשית פרשה ע').

יש להוסיף: אמנם לשמחה זו יש ערך היסטורי רב בין כלפי חוץ ובין כלפי פנים, בנסוך המים מרומזת המלחמה נגד אויבינו ושונאינו מבחוץ, ברומי העתיקה והיונית, ועוד, וגם נצחון האמת המוחלטת במחנגנו גופא.

ג) מלחמה לנו ברומי החזקה ועם רשעי עולם מדור דור. המלחמה הזאת נמשכת על פני כל תקופות חיינו: „שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו". הגלים של ים השונאים השונים הומים ורועשים, אומרים לבלע את עם ישראל חיים, והנביא מתבטא: „הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון" (ישעי' י"ז, י"ב) והיו זמנים שחלק מישראל לא יכול היה לעמוד בכל הצרות, והתבולל בגויים, על זה קובל הנביא ומתמרמר: „שתים רעות עשה לי עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות, בורות נשברים, אשר לא יכילו המים, ועתה מה לך לדרך מצרים לשתות מי שיחור ומה לך לדרך אשור לשתות מי נהר (ירמי' ב', י"ג—י"ח).

וכן „יען כי מאס העם הזה את מי השלח ההולכים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו, ולכן הנני ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור ואת כל כבודו ועלה על אפיקיו והלך על כל גדותיו (ישעי' ח', ז').

ובמלכים (ב' ח) וישלח אליו אלישע מלאך לאמר הלוך. ורחצת שבע פעמים בירדן וישב בשרך לך וטהר, ויקצף נעמן וילך וגו', הלא טוב אבנה ופרפר נהרות דמשק מכל מימי ישראל, הלא ארחץ בהם וטהרתי וירד ויטבול שבע פעמים כדבר איש האלקים וישב בשרו כבשר נער קטן ויטהר (שם ה', י"ד).

זה המאבק ההיסטורי הנצחי בין מים למים, בין מים טמאים למים טהורים „ואין מים אלא תורה", בין מי פרפר ודמשק העכורים לבין מי הירדן הצחים והטהורים, המאבק הוא על עכירת מימינו הזכים והיטמאם, אך מי התורה והמוסר שלנו — המעיין הזך ומפכה, הולכים וגוברים על מימות הגוים העכורים והזדונים, „ומי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו".

סכתי

מאת ראובן מנדלברג

סכתי כלילת יופי
ללא רבב ודופי,
בחבת קדש יסדה,
בגעגועי אהבה רפדה.

בקשוטי חן ענודה
בירק מבשם צמודה,
מרהיבת עין בזיוה,
ארמון מלכים מעיבה.

יקרה מזהב חוילה,
תנעם שבת בצלה,
ענג ושמחה תשביע,
זיו ונהרה תשפיע.

מתנוססת בהדר תפארת,
עדויה ירק אדרת,
מלבינה בצחור יריעות,
חשכת הליל מאירות.

בדרך לכותל

מאת ברכה קופשטיין

דבק האבק בעורי, בבשרי.
שאפתיו לקרבי,
שתיתיו כמו יין.
כפותי הוא לא צרב,
רק לטף אותן, לטף.
כמו אם את ילדה
מוליכה בידה
כן הוליכני האבק
בנתיבי המכורה.
והעם כלו —
על ילדיו הקטנים —
דש ולש האבק
בגילה ורננים.
בתודה לאל מתנים...
הרחבתי צעדי —
לא לבדי:
בין אבק, אבנים וצרורות
פגשתי את כל הדורות.
צעדתי דומם.
קשבתי לתפלתם:
„לא חלום ראינו —
זכינו!"
ודמעות — ככוכבים,
נוצצים ולוהבים —
את שבילי המאבק
מאירות לי כברק.
כל כך שוט מהלך עוד לא ארך;
בלהבה כה אדמה
מעולם עוד לא שקעה חמה;
וכה קרוב לנשמה
עוד לא שרה האדמה.
ומעולם, כל כך בעים
הלב עוד לא הורים הדם.
שירי אנעים —
כי טוב ומה נעים!

(עברית: דוד פאיאנס)

שבת

מאת עדנה מטווך

כבר ירדה השבת על גגות בתי עירי
והרוח השילה כנפיה.
מתנגן ועולה לו זמר שירי
ועוטה השבת ומלבשת.

על פסגת ברוש וקוף תגות צפרים
נגוהות מעמל השבוע,
גם עורב הצפון על צוקי ההרים,
לא פרץ בצחוקו הפרוע.

שיר תפלת יראים מתמשך ועולה
ובוקע בקדשה נבדלת.
חלון עירי ומנוחת יגעים,
נוסף בשלוה נאצלת.

מזהב כוכביו עטה הרקיע
שמלת שבתו הנכספת,
ותקרן דקקת נגוהות
אל שלות השבת הנחשקת.

נחנה אמי אל צמד פמוטים
להדליק הנרות הלבנים.
ותשא תחנתה לשערי שמים,
בתקוה שורת אמונים.

שעת שבת,
שעת שלום,
שעת מרגוע.
פרץ כנף סנאי ערב עיר.
מלאכי השרת מגבוה
ילוהו ברנה ושיר.

כך ירדה השבת על גגות בתי עירי
והרוח השילה כנפיה.
התנגן ועלה לו זמר שירי
ואין לו בשבי קסמיה.

לקט לחג הסוכות

חג האסיף תקופת השנה (שמות ל"ד)

ימי חג הסוכות הם ימי שמחה, כאמור (ויקרא כ"ג): „ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים", זוכים ע"י לאסוף שמחה השפעות טובות על כל השנה, כי שבעת ימי סוכות הם כנגד שבעת ימי הבנין, וזהו ענין: „חג האסיף" — בחינת „באספכם את תבואת הארץ", ועל־ידי זה תקופת השנה" — יהיו תקיפים שלמים ובריאים כל השנה.

(עקדת יצחק להאדמו"ר הקדוש הרה"ק מאלכסנדר זצ"ל)

★

ולקחתם לכם ביום הראשון (ויקרא כ"ג, מ')

במדרש (מובא בטור הל' ראש השנה): וכי יום ראשון הוא, אלא ראשון לחשבון עונות. מבואר בתשובת ר' יונה, שכל חוטא הרוצה לחזור בתשובה, צריך קודם להתעלם מכל העבודות שעשה, וידמה בנפשו שהוא כקטן שנולד, ואחר־כך, ברבות הימים יזכור את אשר עשה, ויתחרט ויעשה תשובת המשקל, ועפ"י דבריו אפשר לפרש (תהלים פ"א): „תקעו בחודש" — שתהיו כבריה חדשה, ואחר־כך: „ולקחתם לכם ביום הראשון — ראשון לחשבון עונות", כדברי ר' יונה.

(אור פני תבואה)

ור' שלמה הכהן מרדומסק מפרש, בדרך רמז: „עשה דוחה לא תעשה" (יבמות ג': ועוד) כשאדם רוצה לקיים מצוה, אל יחשוב על שפלותו ועל העבירות שעשה, אלא ידחה את ה„לא־תעשה" — העבודות שעשה, ממחשבתו, ויעשה את המצוה בשמחה.

(תפארת שלמה, שבת השובה)

★

ראשון לחשבון עונות

לכאורה צריך לאמר ראשון לעשיית עונות? תחילה נבאר למה שלשה המינים, לולב, הדס וערבה הם באגודה אחת, ואתרוג בפני־עצמו? כי הנה נאמר בנח: „צדיק תמים היה בדורותיו" (בראשית ו'). ואמרו חז"ל שבדורותיו היה צדיק, כי לעומת הרשעים שבדורו הי' באמת צדיק, אבל אלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום. ואולם וודאי שטוב ביותר הוא שהאדם יהיה צדיק בעצם, ולא יחסית נגד רשעים, ועל זה נאמר (תהלים ל"ב): „אשרי נשוי פשע, כסוי חטאה" — שפשעיו מכוסים ביחס לרשעים גדולים ממנו; ואמר עוד: „אשרי אדם לא יחשב ה' לו עון" משום ש„ואין ברוחו רמיה" — צדיק בעצם ולא רק ביחס הזולת, רשע ממנו. והנה כבר אמרו חז"ל שד' המינים הם כנגד ארבע כתות בני־אדם; אתרוג מרמז לצדיק גמור; לולב, עושה פירות ואין בו טעם, כנגד זה שיש בו תורה ולא מעשים טובים; ומי שיש בידו מעשים טובים ולא תורה, דומה להדס, שיש בו ריח ואינו עושה פירות. וערבה זהו כנגד רשעים גמורים. יאגדו אלו עם אלו ויכפרו אלו על אלו. וניתן לאמר שבהצטרף אלו שדומים ללולב והדס עם רשעים ואוגד עמהם — יחשבו לצדיקים, נגד הרשעים, ויכפרו על הרשעים אבל אתרוג אינו זקוק לצרפו כי הוא צדיק בעצמו. ואדרבה כשיאגדו אותו עם לולב והדס — יחשבו גם הם לרשעים, נגד האתרוג. ומכאן התשובה למה שנאמרה הלשון: „ראשון לחשבון עונות" — כלומר: מחשבים את העונות של הרשעים, כדי שעל ידי כך יחשבו הרוב לצדיקים.

(עפ"י כתב סופר)

★

בסוכות תשבו שבעת ימים (ויקרא כ"ג, מ"ב)

חז"ל קראו ליושב תחת הסכך של הסוכה, שיושב בצל סוכה וכן בזוהר נקרא „צלא דמהימנותא". לכאורה הלא לשון צל שייך רק כשאינו יושב תחת הדבר המיצל, אלא קצת רחוק ממנו, כמו היושב סמוך לאילן והצל שלו מתפשט עליו, והיושב תחתיו נקרא שיושב תחת האילן. אבן הפירוש הוא על דרך שאמרו במדרש: „ה' צלך", שכמו שהצל עושה כל התנועות שהאדם עושה — כך גם צלו של הקב"ה עושה למעלה כל מה שהאדם עושה למטה. וזהו הפירוש של צל סוכה — כלומר: כשאנו יושבים בסוכה שלנו למטה, שהיא דוגמת הסוכה העליונה, הנאצלה מהמאציל העליון, הרי כאלו אנו יושבים בצלא דמהימנותא של הקב"ה.

(עפ"י צרע קודש לר"נ מרופשיץ)

★

אמרו לפניו: רבש"ע, תנה לנו מראש ונעשנה. אמר להם הקב"ה: „מי שטרח בערב שבת, יאכל בשבת (עבודה זרה ג')

יבואר עפ"י דברי ר' שלמה הכהן מרדומסק, על הכתוב (בראשית כ"ז): „הקול קול יעקב, והידים ידי עשו", כי עשו כל מה שהוא עושה — עושה על־מנת לקבל פרס, ויעקב — שלא על־מנת לקבל פרס; כשיצחק אמר לעשו שיביא לו מטעמים, אמר לו: „בעבור תברכך נפשי". כי בלי ברכה לא יעשה. וכן אמרה רבקה ליעקב, שגם הוא יאמר שהוא דורש שכר, כדי שיצחק לא יחשוד בו. וכאשר יעקב אמר: „בעבור תברכני נפשך" — כדרך שאומר עשו — אבל דיבר בקולו. קול יעקב, בעדינות ובדרך־ארץ — אמר יצחק: „הקול קול יעקב", אבל „והידים ידי עשו" — הוא פושט ידיו לקבל שכר כמו עשו... ועפ"י הדברים האלה יש לפרש שזהו שיאמרו הגוים: „תן לנו מראש" — תן לנו שכר מראש" והתשובה: מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת — ואתם דורשים מראש?!...

(ש"י)

ליקט: שלמה יהלומי

אצ"ג בהגיעו לגבורות

מאת מ. אונגרפלד

שירת אורי־צבי גרינברג, היא ממשיכתה של שירת ריה"ל ור"ש אבן גבירול ומרוגנתה של שירת ח. נ. ביאליק. חזון, עצב וזעם דבוקים בשירתו, כולה מרד ומהפיכה. הר־געש יורק אש. „בחורב השיר אני בא, העשויה בחזון אש — בפטיש השכל הטוב על סדנו המוצק". כי המשורר העברי מצווה למרוד ולהמריד את כל בית ישראל ולהיות פייטן קטיגור ופייטן אוהב.

אצ"ג הוא מצאצאי האדמו"רים מסטרליסק ומפרמישלין, הראשון הנחיל לו „צביון תפילה מלכותית", השני הוריש לו „לפיד אש המצית את גופו ומלים מכנור הוא חוצב רק גחלי רחמים"; והשלישי העניק לו „כמירת הרחמים על דל והחלכה".

בבית אביו, האדמו"ר, ספג לתרבות יהדות ואם ענוגה יצקה לתוך נפשו רוך, חמלה חוזר. אותה רואה בדמות השכינה בעטות מצוקה, ועליה יתרפק בהשתפך עליו נפשו ובדמעתה ובאהבתה הגדולה יחונן את עמו הניתן למשיסה.

פנים שונות לשירת אצ"ג ומרובים ומגוונים רבדיה. בראשיתה חשבה להיות כינור שצליליו הקסמים מרננים על הוד החיים, הדר הטבע ואושר האהבה. אולם איככה ישיר משורר ישראל ככל הגויים, על חמודות החיים, כשבית אבא, בית כל ישראל, בוער באש ושבעים הזאבים מקיפים את שה פזורה ישראל ואורבים לטרפה? על כך קובל המשורר: „הן יכולתי להיות לשבטי ולארצי, ככינור, לידידות ודודי ומאווי אנוש בר פחות", אך סערות הזמנים הטורפים הפכוהו למשורר זועם, מקונן ומוכיח.

יש ששירת אצ"ג היא דמעת־הצער הכבדה הזולגת על עיניי עם ד' ויסוריו; יש שהיא פעמון־האזעקה הגדול ההולם על לב האומה ועל מצפון העולם; יש שהיא דגל המרד הטבול בדמעות עשוקים ומרודים; יש שהיא שופר הגאולה, המזעיק את נפוצות ישראל ביום פקודה; יש שהיא חרב־הנקמה הגדולה, החמוצה מדם רשעי עולם; ויש שהיא כינור פדותו של ישראל.

עוד בראשית צעדיו בשירה, עמד על מקור הרשעה בעולם, והחל להתמודד עם כוחות החושך והטומאה של מפיסטו, של סמאל, המשתוללים כל הימים בקרב גויי העולם ומשחיתים כל חלקה טובה אשר נטע ד' לגנו הם זוממים לכבות את אור הסנה הבוער, שהדליק ישראל בלב העולם. עד מהרה ראה את התהום הפעורה הרובצת בין ישראל והגויים.

מאז הוא עומד על דוכן חזונו ומגיד את פשעי הגויים לישראל סבא, העקוד על עקידת הנצרות והאיסלם. את שירתו הוא טובל בנחל דם קדושינו ובנהר דמעות מעונינו. פרצות אלה שהגויים עורכים בנו בארצות נדודינו, לא יחדלו, עד שאחרון היהודים הגולים לא ינער את רגלו מעפר ארצם וימצא את גאולתו בארץ אבותיו.

ספר שיריו „מפיסטו" בלשון אידיש, היא שירת האדם שנחרבה עליו עולמו בתהפוכות הזמן, שירה המורדת מתוך אכזבה ויאוש ובדידות. מר שיחו שפך בשיריו על קלון היהודים ומכאובם „באירופה של הצלב".

* * *

המשורר עלה לארץ בתרפ"ד, ושר את שירת הגאולה לאדם העמל, הבונה את מולדתו ביגיעת כפיו. הוא נצטרף למחנה החלוצים שעבדו, קדחו ורעבו בביצות העמק וסללו כבישים תוך רינה ומחול, והיה למשוררם. מתוך סיפוק נפשי קרא: פרולטרים בישראל קראו לי להיות פייטנם וכמוהם לחצוב בימי מני שיש לחייהם. בספר שיריו „הגברות העולה" קשר עטרות גבורה לצבא העבודה ונתן ביטוי לתלאותיהם וחלומותיהם של החלוצים. בקובץ שיריו השני: „אימה גדולה וירח" בערת האהבה לעמו ולבו המה במיוחד אל אחיו, „יהודי הפיאות בטלית ותפילין, שריטונם האויר חביב עליו מן הסימפוניה התשיעית לבטהובן".

בצד המוטיבים החלוציים והלאומיים שבשירתו בא לידי ביטוי, גם „הכאב המשולש" של האדם בימינו — כאבו של דורנו והכאב היהודי המיוחד במינו. נתערערו עליו, על האדם המבוהל המאויים של דורנו, כל הערכים החיוביים והוא נסתבך במעגלות הפחד מפני המוות, נתאכזב מהישגי בשדות המדעים והטכניקה ונתערטל מכיבושיו המוסריים, והוא נבעת ונבוך, כמי שנקלע לאמצע העולם ותלוי על בלימה. הכאב האישי שלו מביע המשורר במיוחד בספר „אנקריאון על קוטב העצבון", במבעו ובמזגו, נועד ונוצר המשורר להיות אנקריאון, הטועם במלוא חפניו מן החיים. אלא שבנסיבות הגורל האנושי והיהודי של התקופה, נגלגל אל קוטב העצבון.

במחברתו „כלפי תשעים ותשעה" הסביר אצ"ג את הפואטיקה שלו, חבלי התקופה הסוערת מחייבים שהאכספרסיוניזם יירש בספרותנו את מקומה של האמנות הקלאסית הטרקלינית. למשוררינו אמצעים אמנותיים מיוחדים במינם, כדי לבטא את עוצמת הכאב (החרון והזעף על העם היהודי. נוסח האכספרסיוניזם העברי הזה, אין בו קול דממה דקה וצלילים חרישים וצבעים ענוגים, אלא שאגת אריה. ליהודים שכמותינו באיכה העתים, אסור לעסוק ב„אמנות לשם אמנות", אלא נחוצה ספרות מכוונת ומתוכננת, מגמתית — ואקטואלית — —פוליטית, על הספרות העברית לשרת אידיאה ציבורית. ושירה אקטואלית פוליטית כזאת, כינס אצ"ג בחוברותיו ובספריו: „חזון אחד הלגיונות", „אזור מגן ונאום בן הדם", „כלב בית" ו„ספר הקטרוג והאמונה".

* * *

תמצית שירתו הפוליטית ומגמתה העליונה, היא חזון מלכות ישראל. החזון הוא מכוון להפעלת המונים, בשל החזון המלכותי הזה רועמת זועפת שירתו ומוכיחה את ה„מאשרים המתעים" ומייסרת את „אבות הנזיקין", המחבלים בהגשמת הציונות. המשורר מזג לשירת הנגונים שלו מוטיבים של גאולה ופדות מלהיבים, חזון הגאולה של הדורות, מיתוס הגבורה הישראלית, החזון הירושלמי, חזון מלכות ישראל.

בספר „כלב בית" מסביר המשורר את השקפתו על המצב שנתהוה בישראל. בכל שטח הפעולה הגשמית והרוחנית, מורגש חוסר רצון של תרבות ממלכה חוקית. מולדת, שקיווינו לה, משמעותה, מדינת יהודים לכל היהודים ולא רק בית לאומי, כמבוא לשירתו המדינית, באה חוברתו „חזון אחד הלגיונות". בעצם המאורעות הדמים בתרפ"ט, נכתבה החוברת „אזור מגן ונאום בן הדם" ובה דברי שבח להגנת החלוצים על ירושלים".

המשורר צפה מראש בשירתו מאורעות תרפ"ט ותרצ"ו—צ"ח, הרבו ותכפו אזהרותיו מפני הגורל האיום הצפוי לתפוצות ישראל בגולה, הוא נתקל בציוורון של אנשים שלא הבינו את התעודה שהטילה עלינו לדבריו, ההשגחה.

באה שירתו הגדולה, שבה ופרצה האש העצורה בעצמותיו. ספר „הקטרוג והאמונה" שלו, שיצא בתרצ"ו, כתוב באש ודם ובדמעות וכולו הוויות של מרי וחרדה לגורל העם, ועצב וזעם וצמאון לחזון ואמונה בעם.

אצ"ג טבל את עטו בדמם של שש מאות רבוא קדושינו המעונים וכתב את ספר „רחובות הנהר", המעלה את חורבן האומה בגויים על אימתו וקדרותו הנוראה, הספר הוא השיא ביצירתו הגדולה ועד הדמים לדורות. שירי השואה של אצ"ג, הם ספר הדמעות של דורנו. המשורר חזה מראש שואה איומה זו, במחזור שיריו „באו במחתרת" שפירסם בשנת תרצ"א; בשיריו „למנצח לשני יהודים" ו„מזמור שירי" בשנת תרצ"ג; ו„בשלגי פולין" בשנת תרצ"ט. באחד משירי ספרו הוא קורא: „אין טהורים לשלטון מיהודים, ואין ראויים מהם לשאת את כתר מלכות העולם ולמלא יעוד משיחי בקרב העמים".

למדריגות עליונות במלכות השירה והחזון, מגיע אצ"ג במחזור שיריו „לסעיף סלע עיטם".

שירה וחזון מתגננים גם בפרקי הפרוזה שלו, במאמריו הפובליציסטים הנישאים על כנפי מתח רב וצופים למרחוק, שפירסם בכתבי העת וביניהם הירחון הרמת גני.

הרבה דברי שיר ופרוזה יצאו מעטו של המשורר, המפוזרים בכתבי עת שונים, או השמורים עדיין בכתב במגירת שולחן הכתיבה שלו. קהל גדול של צמאים לשירה עליונה זו, מצפה לכינוסם בספרים.

לשון עברית ועגה עברית

מאת יעקב הורגין

בשורה טובה בפי לכל המלהגים בלעגי שפה אצלנו; לכל אלה, שמצאו את ידיעתם בעברית ברחוב הפוליגלוטי של החברה המהגרית שלנו: הנה קם ללשונכם סניגור אמיץ בדמותה של אמזונה לוחמת, ששמה בישראל נתיבה בן יהודה. עוד הפחד מפני שגיאות בדיבור ובכתב. הסניגורית האמיצה מצהירה במאמרים ובמילון, כי הלשון שבפיכם, זו הרחובית, המזולזלת, היא־היא לשונה הטבעית של ארצנו, ומשום כך ראוי לה להיות לנו גבירה.

הלשון — ממשיכה הסניגורית בהצהרותיה — הוא רכושם של שומעיה והרשות בידם לעשות בה ככל העולה על רוחם: לנקב ולזכור כל דבר כרצונם, לגרש ממנה את השלטון הרודני של הדקדוק ולהשתחרר מעולם של אפוטרופסים לשוניים, היושבים באקדמיה ללשון העברית ובאוניברסיטאות, במערכות העיתונים ועל האובנים של הספרות. באומץ ראוי לתהילה תובעת הסניגורית לפטור את הלשון מהיות מסכה על שולחנם של האפוטרופסים הלשוניים למיניהם, ומהיות ניזונית ממרקחות החידושים של תבשיליהם.

מעתה צריכה הלשון למשוך את חיותה לא מלמעלה, מן האצולה הפורסטית, כי אם מלמטה, מן ההמונים מזה ומן הזאטוטים מזה: מפי תינוקות של גני הילדים, ומאוצר המשגים והידיעות של עוזרות בית, נהגים וסתם יושבי קרנות ובמקרה של מחסור — מותר להושיט ידים ולקטוף, בלי פחד מענש, מלים ודרכי דיבור לועזיים מגידולי הלעז המשגשגים סביבנו ובתוכנו.

אמזונה לשונית זאת היא בת חסותו של „דבר השבוע", המותח אפריון עליה ומקדיש להצהרותיה שבכתב, ספק מהתלה, ספק יצר מהפכני, ואולי סתם עם־הארצות, חלק לא מבוטל מן הכמות המועטת של דפיו. ואולי בצדק. אפשר, שהסניגורית נושאת עמה שליחות מיסיונרית: להקל על פשוטי עם את השימוש בלשון, אלא שהדרך שהיא מציעה לצורך זה היא אלימה והרסנית לגבי הלשון, בחינת „פסיק רישיה ולא ימות". מסתבר ממאמריה, שהיא תובעת לפרוק מהלשון את עדיה היקר ביותר, הלא הם יהלומיה הלשוניים והנוצצים, לפשוט מעליה את מחלצות המסורת וההיסטוריה ולהלבישה „ג'ינס" פירחחי. והעיקר — היא תובעת לפרוץ את הסייגים ולבטל את המצוות, שהטילו עליה הדקדוק ושוחריו. אכן, על מלחמתה זאת ראויה היא המהפכנית האמיצה לאותה תרועה מקורית כל כך, שבעלי הספרים שלנו אימצוה לעצמם כדגל מקודש, והיא גם מכלל הלשון המומלצת על ידה: שלוש פעמים תרועות „כיפאק היי", ועוד שלוש תרועות „היי".

*

ועתה צחוק בצד, בעברית של נתיבה. הבה נעיין בתביעותיה ובהמלצותיה, מסתבר, שבראש תביעותיה הוא, שנאמץ לנו את העברית המומלצת על ידה המשמשת גם אותה ונשליט אותה כשפה הלאומית שלנו בכל תחומי חיינו. רוצה היא לשכנע אותנו, כי אותו בליל ממורי, בלי סימן של אותנטיות ומוצא חוקי, הרווח בקרנות הרחוב שלנו, הוא עגה עברית לגיטימית, פרי התפתחותה של לשוננו — ובכך המישגה היסודי שלה: עגה יש לכל לשון בארצות התרבות, בגלל התרחקותה המהירה של הלשון התרבותית מזו השגורה בפי השכבות התחתונות של העם. להג זה, שהוא פרימיטיבי, לא לוטש ולא רוסן, הוא אמנם גידול פרא, הבוסר על כבלי הדקדוק והתחביר, אבל כולו מקור. יותר מן הלשון התרבותית משמרת העגה בתוכה את הרוח האמיתית של הלשון והעם, אשר יצר אותו. ואולם, מה שמכונה אצלנו עגה הוא מין כתי ז'רגוני, מין קונגלומרט של יסודות לועזיים — אם שנתערבו, בצורה שרירותית, מלים לועזיות, פרזות, או שנסחפו עליה תרגומים מילוליים של דרכי דיבור וביטויים (בייחוד מאידיש, אנגלית וערבית), על תחבירם ורוחם הזרים בתכלית ללשוננו, לדוגמה, מאידיש: אל תקח ללב; הלך לו קלף; היא הולכת שמלה חדשה; מה אתך; הייתי על החתונה, נסעתי עם הרכבת, נפגשנו אתמול בלילה, ועוד פניני דיבור מקורי כזה לרוב. ומאנגלית — הוא חטף נזלת; כדאי לקחת „ציאנס"; צריך לתת למכונית „ספיד", להרוץ על ה„ברקסים" (שעטנז של ריבוי: ריבוי עברי על ריבוי אנגלי!) ולנסוע „רברס", ועוד ועוד. ומערבית — מן הון להון, מיסכן לאללה, מבסוט (בכל הגופים: מבסוטית, מבסוטים וכו'), דיחילאק, ג'ינאצה, כיף, כיפאק היי, וכיוצא באלה.

לא אומר, שאין לנו עדיין כל עגה עברית, שמציאותה מעידה על חיותה של לשון. יש ומתוך הבליל הז'רגוני של שיח הרחוב מבקיעה איזו פניה של דרך דיבור עממי, אמיתי, שנוצר לא על דרך הצירופים המלאכותיים־השרירותיים, אלא תוך התהליך הטבעי של השתרשות הלשון בתודעה של עם על אדמתו, בד בבד עם הוצרותו של פולקלור אמית. פניות אלה אינן נקיות משיבושים, אבל יש בהן החן של ראשונות וספונטאניות. ברם, חוששני שגרעין זה של עגה עברית טבעית הוא יותר מדי צעיר ודק משיוכל לפרוץ את שבע הקליפות של לעז המקיפים אותו, כדי לגבוה ולגדול לשיח רענן.

*

גברת נתיבה בן יהודה ושכמותה אצלנו רואים, כנראה, בלשון אמצעי תקשורת בלבד, שניתן להתאימו לנוחותם של המשתמשים בו, ולא הוא. לשון, כל לשון, היא הרבה יותר מאמצעי של תקשורת. לנו היא הגנזך, שבו, באמצעות כ"ב אותיותיה של לשוננו, גנוזה כל המורשה הרוחנית שלנו. היא הגשר אל העבר מזה ואל העתיד מזה, וכך היא מקשרת את תולדות האומה לרציפות היסטורית אחת, וממלא מלכדותה לחטיבה חברתית אחת, בעלת גורל אחד. מי שמוכן להניח ללשוננו לגדול פרא, כיבלית זאת, להשאירה חשופה וחסרת ישע לכל אונס, מזלזל בערכה החברתי והלאומי הרב. הזילזול בתפקידיה של לשון הוא סימן מבשר התפוררות החברתית ולאומית שכן כל התפוררות כזאת מתחילה תמיד כאשר מתחילים להזלזל כל אותם ערכי הרוח, שהם המלכדים יהודים ופלגי חברה לעם אחד; והלשון הלאומית הלא היא מן הראשונים בערכים העושים את הליכוד הלאומי.

אולי יש מי שנהנה מהמרץ המהפכני של הגברת נתיבה בן יהודה ומהשובבנות המבודחת של לשון הרחוב הבידורית, שאת דגלה היא נושאת ברמה — ברם, אפילו אלה לא ילמדו ממנה ולא מכתה תהיה לשונם. הלשון העברית, שהיא אחד היסודות העיקריים, שעליהם נכון עצם קיומנו הלאומי, יותר מדי יקרה לנו משנרשה להשחית את יפיה ולהפכה לשוקטנית רחוב מפוקפקת. אנו, נאמניה, מודעי יחודיותה לנו, נוסיף לעזקה ולסקלה, ונבנה מגדל בתוכה, כדי להגן עליה מפני שועלים מחבלים ומישתקי תעלולים.

יצא לאור

— נתיבי הקבוצה והקיבוץ, דיונים ועיונים בשאלות התנועה הקיבוצית, ליקט יעקב שמואל גדון, כרך שלישי, החברה הקיבוצית, הוצאה עם עובד — תרבות וחינוך, 571 עמ', תשל"ו.

— במשעול, מאת שמואל־הוגו ברגמן, ערך וכתב מבוא נתן רוטנשטרייך, ספריית מן המוקד — עם עובד — תרבות וחנוך, 192 עמ'.

— רקולי, שירים מאת אסיה (אברמוב), מקור רוסית, תרגם לעברית י. זמורה, הוצאת „שירה", ת"א תשל"ו.

— מלים פורחות, מסות (אידיש) מאת שמואל שחריה, הוצאת „אונדזער וועג", ירושלים ניו־יורק—טורונטו, תשל"ו, 462 עמ'. בחמשת שערי הספר באות מסות על אישים, ספרים, יהדות וחסידות, ועוד. בראש הספר מבוא מאת פרופ' סול ליפצין.

— חינוך בסיכסוך ובמאבק, טבע האדם וחינוכו לפי ג'ון דיואי, מאת ירחמיאל שקד, מורשת שדה בוקר, בהוצאת המחבר, תשל"ו, 180 עמ'.

— ללא כתונת פסים, מאת מוקי צור, ספריית אפקים — עם עובד, 225 עמ'.

هكذا من الأصل

שובע שמחות

של שמחת-קודש

הכללית השולטת בימים המיוחדים לתשובה, עם כל גודל שלה לזכך את הנפשות, לעדן את הרוח ולטהר את המעשים מוכרחה להביא איתה איזו חולשה, שלא נמלט ממנה ״יבור־שבגיבורים, — — — ועל כן באים אחרי־כך ימים של רים, של הדוה־הנפש, לקומם את הרצון הטוב ועוז־החיים ארות התשובה, סוף פרק ט׳).

זה המטהרת והסוכה המאחדת

ת אור־התשובה על ידי קדושת יום־הכיפורים מטהרת את חולאת־החטא — וכשבא אחר כך חג־הסוכות הננו מכשרים

ויחות הראי״ה. פרק ס״א

טו וסודרו ע״י הרב משה צבי נריה

יסת־חיים עליונה, מוארת בקרני־הוד אורה של תורה, הננו ליקרת האחדות השלמה, ו״כל ישראל״ נפשים ״ראויים לישב צד׳ (ערפלי טוהר).

ה המתחדשת והסוכה המתחדשת

, היא שמחה עליונה מאד, עד שאינה יכולה להיות קבועה, ירך ארעי. אבל היא עומדת במקום אחר מפני שכלי־האור זה שוטפים, האור מתעלה והיד בלא שום הפסק לירד ונשפע חודש, שהוא יותר מאיר ויותר משמח. על כן נראה כאילו סוכה אחת, ובאמת בכל רגע ורגע ובכל חלק מחלקי הרגע כה חדשה ממש. ומפני שהשמחה היא בהתחדשות ובאן ת היא תמידית, על כן היא זמן שמחתנו (ערפלי טוהר).

; — מבצר־הגנה היא לנו!

ה — מבצר הגנה היא לנו. ״תפסנו בסוכה מריב לשונות״ ל״א, כ״א). על אנשי כנסת־הגדולה שבטלו יצרא־דעבודה־ : לאמור, שעשו סוכות כאלה שלא נעשו כמותן מימי יהושע מה היו הסוכות המפוארות האלה? — ״ואגין זכותא עלייהו ערכין ל״ב, ב׳).

יפלא: היאך תוכל דירת־ארעי כסוכה להגן, עד כדי שתשמש ל הגנה? היאך יוכל בנין של ״שתים (דפנות) כהלכתן אפילו כמוהי ליהפך למבצר, נגד כל צר ואויב? נעיד גלוי באי־עולם: דבר־ה׳ הוא המחזק ומבצר את מחיצותיה של הסוכה: חוקת־התורה אשר קבעה שדירה לסוכה, היא ימת ומקיימת לעד. ואם כלי־משחית היותר חדישים יכולים רך גבעה גם במבצרים היותר חזקים, הרי אין בכחם ובכח יוצר, לפרוץ ולהפיל את החומה הבצורה של חוקת־התורה, ד׳.

סוכה היא לימוד לדורות: חוקת־התורה היא כחומה, היא יא המעמידה אותנו, בה אנו חיים וקיימים לעד (״בתלבות״, יצ״ה).

זוכות מחובר לקדושת־הארץ

סוכות בכללו, הוא כל כך מחובר לקדושת־הארץ ושמחת עד שלימדונו חז״ל שצריך לעבר את השנה, כדי שיהיה אסיפת הפירות״ (עי׳ ספרא ויקרא כ״ג, ל״ט).

: מרגישה היא האומה, את היחס המגול של קדושת־הארץ הגוף, התלוי במצוה חביבה זו, ו״ישראל אף על פי שאינם בני נביאים הם״ (פסחים ס״ו, ב׳), ומרגישים הם בקדושת את האורות הגדולים המתגלים יחד במצוה חביבה זו, קדושת־הארץ וקדושת־הגוף, ועושים אותה בשמחה ובהידור.

*

: קדושה וחביבה זו, של נטילת ארבעת־המינים בחג־הסוכות, ה לקיימה בשמחה ובהידור, בארצנו הקדושה והחביבה. : הרמב״ם במורה נבוכים (חלק ג׳, פרק מ״ג), שאחד הטעמים הגלויים ליחוד המינים הללו במצוה— — — הוא ״רוב מציאותם בארץ־ישראל״.

האתרוג דומה ללב

״פרי עץ הדר״ — יוחדו התורה ביחוד של חשיבות משאר המינים, שאינו בא עמם באגודה (סוכה ל״ד, ב׳). נראה מזה שהוא היותר עיקר במצוה מצד הענין הרוחני שבה, שהוא כולל את כולם וכולם מאירים בו, כדוגמת הלב שכללות־כחות־החיים של הגוף מתכנסים לתוכו, ושנינו ב״רעיא מהימנא״ (פ׳ פנחס דף רנ״ו) ״אתרוג — מלכות, דומה ללבא״.

מצוה במאמרה — אתרוגים בלתי־מורכבים

מרן הרב זצ״ל, יצא למאבק נמרץ נגד האתרוגים המורכבים, ועשה רבות לעידוד מטע האתרוגים הכשרים ושיווקם. אף הוא כתב ספר מיוחד ״עץ הדר״ (ירושלים תרס״ז), והוא ״משא ומתן של הלכה, על דבר היתרון אשר לאתרוגים הכשרים המשומרים של אחינו בני המושבות בארצנו הקדושה תובב״א, ופסולם של המורכבים״.

בהקדמת הספר כותב מרן זצ״ל:

״במשך הזמנים הלכה הגננות המלאכותית הלוך והתפשט בין כל עובדי האדמה, וביותר בין בעלי אילנות ופרדסים לסחורה, ומנהג הרכבה של אתרוג בלימון הלך הלוך וגדול, עד שעתה אין במציאות שום גנן, העושה מסחר באתרוגים, שידע מסדר אחר בנטיעה, כ״א ע״י הרכבה על גבי לימון. וזאת היא השיטה הכבושה לרבים, שקשה למצוא מי שמתנהג באופן אחר. וכאשר אילנות האתרוגים שאינם מורכבים, אינם מאריכים ימים רבים על עמדם, ומקץ תקופה לא ארוכה ימות גזעו, על כן במשך זמן של איזה מספר שנים, אין אנו מוצאים כמעט כלל אתרוגים בלתי־מורכבים, זולת אם יהיו נשמרים, בהשגחה מיוחדת, על ידי ישראל. וכאשר אין לנו בכל העולם, כפי המפורסם, מטע אתרוגים בחו״ל שיהיה משומר ע״י ישראל, בא המצב למדה זו שכמעט כל האתרוגים הנמכרים בכל העולם הם מורכבים.

והנה קמו בתקופה האחרונה, אחדים מאחינו עובדי האדמה אשר במושבות באה״ק, ויטעו מטע־אתרוגים כשרים ובדוקים, והנם נמסרים לשמירה ולהשגחה מעולה, ועל ידם נוכל לזכות את ישראל במצוה ברורה כדת וכדין, מצוה כמאמרה, על ידי אלו האתרוגים היחידים בעולם בבירור כשרותם.

*

בדור שלפנינו נעשה ענין כשרות האתרוגים, חוליא אחת מה־ שלשלת הגדולה של חביבותי דא״י, באשר מצאו כאן — על אדמת־ הקודש — מקום להשגיח על גידולם ונטיעתם. ולהמציא לאחינו הקרובים והרחוקים אתרוגים כשרים. ורוח־ד׳ לבשה את אחדים מגדולי עולם, גאונים גדולים, חסידים ואנשי מעשה (הגאון ר׳ יהושע מקוטנא זצ״ל והחתנו הגאון ר׳ חיים־אלעזר וואקס זצ״ל), שהכירו כמה גדולה היא מעלת חביבות א״י, שמתלבשת בתוכן המצוה הקדושה והחביבה הזאת, מצות אתרוג, וליבם הקדוש והטהור המה למאד על הדר המצוה היקרה הזאת וכשרותה, ואף הם נתנו דעתם לסכומים הגדולים מכספם של ישראל, שהיה אפשר להכניס לארצנו הקדושה, בבנינה וישובה. כשהיו כל האתרוגים נדרשים מאחינו עובדי אדמת־הקודש, המיישבים את ארץ־חמדתנו ביגיעם עמל כפיהם — — — וכך החלו היחידים הגדולים אוהבי אדמת־הקודש, וחפצים בקיום המצוה כמאמרה בכל לבבם ובכל נפשם, להכריז על הידור מצוה אתרוגי ארצנו הקדושה״.

״שמיני־עצרת — רגל בפני עצמו״

בכניסת שמיני־עצרת, תרצ״ה, זכיתי לשמוע מפי מרן הרב זצ״ל את שיחת־הקודש דלקמן, ורבה היתה רוממות־הלב לאחריה, בשמחת התורה של בני הישיבה:

״כי עמך מקור חיים באורך נראה אור״ (תהלים ל״ו, י׳) — באמצעות האור העליון, האלקי, רואים את האור עצמו. ואור־עליון זה שהוא אור־של־ישראל — בלי מחיצות הוא, שום דבר אינו חוצץ בפניו, הוא פולש בכל הבריאה, ״סובב כל עלמין וממלא כל עלמין״.

אכן, כשישראל צריכים להאציל מאורם גם לאומות־העולם, באלצים הם אז להקטין את האור, ואז נזקקים הם למחיצות.

בחג־הסוכות אנו מקריבים קרבנות גם למען אומות־העולם. הסוכה היא סוכת־שלום־לעולם כולו, ולכן מופיעה הסוכה על מחיצותיה, על ענני־הכבוד שלה — אור־הכבוד העליון מגיע אלינו דרך עננים וחוצצים.

לא כן בשמיני־עצרת — שמיני־עצרת הוא ״רגל בפני עצמו״, והוא מיוחד רק לישראל. זהו מסיבה אינטימית, שבה המלך מיסב רק עם בניו — ״קשה עלי פרידתכם, עכבו עוד יום אחד״. לפיכך אנו יוצאים מן הסוכה, כי ברגל זה אין מחיצות, אלא ״באורך נראה אור״, האור העליון והוא עלינו בשלמותו. ולכן מתגלה אז השמחה השלמה — שמחת התורה.

משמעות מצוות סוכה

מאת מ. טרופר

חג הסוכות, שלפי חז״ל[2]) הוא ״מרובה במצוות״ — שמותיו השונים ומצוותיו המגוונות נזכרים במקומות רבים בתורה ובנ״ך[3]), אך טעמה ומשמעותה של מצוות סוכה נאמר במקום אחד בלבד, בפרשת המועדים שבויקרא כג (פס׳ מב—מג). שם נאמר כך: ״בסוכות תשבו שבעת ימים כי האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים[4]״.

לכאורה, הטעם מפורש, ואפילו ב־ אריכות מה, ולא בקיצור הלשון ה־ אופייני לתורה. אולם כיון ש״טעם מפורש״ זה מכיל בתוכו כמה בי־ טויים, או צירופי לשון, הניתנים לפירושים שונים, לכן נתעוררו שא־ לות רבות באשר לטעם החג ונאמרו בו דעות שונות. הרי להלן כמה מ־ השאלות העיקריות.

השאלות

1. ״בסוכות הושבתי״ — באיזה מין סוכות מדובר כאן: ״סוכות ממש״, או ״ענני כבוד״?[5])

2. ״בהוציאי אותם מארץ מצרים״ — ביטוי זה המציין איפשהו את ה־ זמן של הושבת ה׳ את בני״י בסוכות? — האם זה ציון מצומצם של יום מסויים, בו חלה ההוצאה, היינו: ט״ו בניסן; ואז מתעוררת שאלה: מדוע נצטווינו לשבת בסוכה בתשרי ולא בניסן, מועד יציאת מצרים? או ש־ ביטוי זה הינו רק ציון כללי של הזמן וממילא תיפול גם השאלה האחרונה?

3. ובכלל: הושבה בסוכות ״עצ־ מה, האם היתה לזמן מצומצם, יום יומיים, או אולי לימים רבים ושנים ואפילו לכל תקופת המדבר?

4. ״כל האזרח בישראל ישבו ב־ סוכות״ — מדוע תלה הכתוב מצוה זו ״בכל האזרח בישראל״ הרי ביותר עשרות המקומות בהם משתמשת ה־ תורה במונח זה מתכוונת היא בפי־ רוש להדגיש שאין להפלות בין האז־ רח לגר ביחס לשום מצות מן המצ־ וות. כגון: במצוות העינוי ביוה״כ נאמר[6]):

״והיתה לכם לחקת עולם בחודש השביעי בעשור לחודש תענו את נפ־ שותיכם... האזרח והגר״.

וכן ביתר המקומות. ואילו כאן — הגר אינו נזכר בכלל ונשאר רק ״כל האזרח״, שבוודאי מתכוונת התורה להדגיש בו משהו. ואמנם דורשים אותו חז״ל מה שדורשים[7] אך פרשני התורה מתחבטים בפירוש פשוטו של מקרא.

5. ושאלה נדירה, אך שייכת ל־ עצם הענין ועשויה לשפוך אור עליו: היש איזה קשר גלוי בין מצות ארבעת המינים לבין מצות הסוכה? ואם יש — מהו קשר זה?

תשובת הרשב״ם

התשובה הקולעת ביותר לכל ה־ שאלות הנ״ל ובייחוד לטעמה של מצות סוכה נמצאת לדעתי בפירושו של הרשב״ם (לפס׳ דלעיל), המפתי־ ענו לעיתים קרובות בפירושיו הפש־ טניים והנועזים כאחת. אמנם פרוש זה של הרשב״ם ידוע וכל העוסק ב־ סוגיה זו מצטט אותו. אך דא עקא, שמצטטים רק את חלקו הראשון, ו־ לא את כולו והרי רק בחלקו השני מבסס הרשב״ם את פרושו על הנאמר בתורה עצמה במקום אחר וזהו דווקא החלק המאלף והמשכנע שבפירושו. אעתיק אפוא בזה את הפרוש במלואו.

״למען ידעו דורותיכם וכו׳״ פשוטו כדברי האומרים במסכת סוכה: ״סוכה ממש״. וזה טעמו של דבר: ״חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך״ [10]) ב־ אוספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב, דגן תירוש ויצהר. למען תזכרו, כי בסוכות הושבתי את בני״י במדבר ארבעים שנה [11]) בלא ישוב ובלא נחלה ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב ואל תאמרו בלבבכם ״כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה״. ד־ כסדר הזה נמצא בפר׳ עקב תש־ מעון: ״וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה׳ אלוקיך זה ארבעים שנה וגו׳ ויאכילך את המן וגו׳. ולכה אני מצוה לך זאת? ״כי ה׳ אלוקיך מביאך אל ארץ טובה ואכלת ושבעת[12]) ורם לבבך ו־ שכחת את ה׳ וגו׳ ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ה׳ אלוקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל״. ולכך יוצאים מבתים מלאים כל טוב בזמן האסיף ויושבין בסוכות לזיכרון שלא היה להם נחלה במדבר ולא בתים לשבת. ומפני הטעם הזה קבע הקב״ה את חג הסוכות בזמן אסיפת גורן ויקב לבלתי רום לבבם על בתיהם ה־ מלאים כל טוב ״פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה״.

נמצאנו למדים מכאן כמה יסודות חשובים לענייננו:

1. שאין מצות סוכה זכר ליציאת מצרים, כמקובל בפי כל ואפילו ב־ נוסח התפילה (ועל כך עוד ידובר להלן); אלא — זכר לנס ההליכה במדבר ארבעים שנה.

2. שהתורה ציוותה בפירוש, ואפי־ לו בהדגשה יתירה, ב״עשה״ וב״לא תעשה״, לזכור את נסי ההליכה ב־ מדבר. וזה יוצא ברור מתוך הפס׳ שרשב״ם מביאם מפר׳ עקב [13]).

3. שהתורה עצמה פרשה את טע־ מה של מצות זיכרון זו בכך, שבבוא טובה על האדם (וכן על העם) ידע להודות ולברך עליה לה׳, שרק ממנו היא באה לו, ולא תעבירהו הטובה על דעתו לחשוב לרגע שכחו ועצם ידו עשה לו את החיל, כי רק ה׳ הוא ״הנותן לך כח לעשות חיל״.

ג. ואימתי הוא המועד המתאים ביותר לעשותו זכרון לנס ההליכה במדבר? הוה אומר: חדש תשרי, שהוא זמן ״אסיפת גורן ויקב, זמן ש״הבתים מלאים כל טוב, היא השעה שאדם עלול להגיע לתחשבה הפסול של כוחי ועוצם ידי יותר מבכל שעה אחרת.

ביסוס שיטת הרשב״ם

כדי לבסס הסבר זה של הרשב״ם בכללותו וביסודותיו המפורטים לעיל יש להוסיף כמה הערות.

1. חשיבות יתירה נודעת לנס ה־ הליכה במדבר בתורה ובהר המקרא. כבר בפס׳ המובאים לעיל משווה ה־ תורה את נס ההולכה במדבר לנס ההוצאה ממצרים (ואין לך במקרא נס גדול יותר מיציאת מצרים) ב־ אומרה:

״ורם לבבך ושכחת את ה׳ אל־ קיך המוציאך מארץ מצרים... ה־ מוליכך במדבר הגדול והנורא ו־ גו׳.

דברים דומים לאלה נמצאים גם בסוף דברים[14]).

ויאמר משה אל כל ישראל... אתם ראיתם את כל אשר עשה ה׳ ל־ עיניכם בארץ מצרים ואולך את־ כם ארבעים שנה במדבר.

כן מזכירים גם הנביאים את שני המאורעות יחד כבנשימה אחת: עמוס[15]) — ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה״. ירמיהו[16]) — ״ולא אמרו איה ה׳ המעלה אותנו מארץ מצרים המוליך אותנו במדבר וכן הרבה. וכה רבה החשיבות שהתורה מייחסת לתקופת המדבר, עד שגם ״מדבר״ לה חומש שלם, ״במדבר״, שנועד, מהר, לתאר את חסדי ה׳ עם ישראל במדבר: לארגנו על שבטיו ועל דגליו מסביב למשכן ועבודתו, ולהוליכו ולהתנהגו בסדר מופתי; ו־ מאידך, לתאר גם את כפיות טובתם של ישראל, בהכאים שחטאו לפני ה׳ במדבר ב״קברות התאוה״, במרגלים ובעדת קרח וכו׳.

עם ראותנו את המקום הרב, שתופס ״המדבר״ במקרא, תמוה מאד היה בעינינו אלמלא קבעה התורה מצוה מיוחדת כדי להזכיר את נסי ההליכה במדבר; כשם שעשתה לגבי נס יציאת מצרים. ואכן, עשתה זאת ה־ תורה במצוות סוכה, כדעת הרשב״ם.

2. ואין זו דעתו של הרשב״ם בלבד. זוהי בעצם הדעה המקובלת ביותר אצל ראשונים ואחרונים: מדרשים, פוסקים ופרשני התורה.

בפסיקתא, הוצאת בובר, נאמר: ״כי בסוכות הושבתי וכו׳ (ויקרא כג, מג) — אמר להם הקב״ה ליש־ ראל: בני, היו אתם עושים את הסו־ כות, כדי שתהיו נזכרים הנסים ש־ עשיתי לכם במדבר״.

ובפסיקתא רבתי נאמר[17]): א״ר אלעזר בשם ר׳ סימון: כל מה ש־ עשה אברהם למלאכים, פרע הקב״ה לבניו... הוא אמר ״והשענו תחת ה־ עץ״, פרע הקב״ה לבניו ״כי בסוכות הושבתי את בני״י״.

הרמב״ם כותב ב״מורה״: ״ושני המועדים האלה, ר״ל סוכות ופסח מלמדים דעות ומדות. אמנם הדעה בפסח הזכרת אותות מצרים והתמדתם לדורות. אמנם הדעה בסכות — להת־ מיד זכר אותות המדבר לדורות״.

הטור, סימן תרכ״ה, כותב: ״תלה הכתוב מצוות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצוות, כגון: מצוות צי־ צית ועוד[18] ועל דברים אלה מעיר הט״ז: ״שאין עיקר המצווה להזכיר יציאת מצרים, כמו שאין גוף מצות ציצית להזכיר י״מ; אלא ודאי ש־ המצווה בשביל גם אחר והוא — הקפת ענני הכבוד במדבר. ורבנו רוצה לסתום כר׳ אלעזר[19] כמו ש־ פרש רש״י בחומש כר״א״.

3. יוצא מכאן, אגב, דבר חשוב, שגם ר״א הסובר בגמרא ״סוכות — ענני כבוד״ (וכן כל הסוברים כמותו) גם הם רואים בסוכה ״זכר לנס אחר״, שארע לבני״י במדבר, ולא זכר ל־ יציאת מצרים. ומבחינה זו הם מוד־ ים עם פרושו של הרשב״ם, שהובא לעיל, אף אם הוא סובר ״שפשוטו כדברי האומרים ״סוכה ממש״. מ־ כאן, שהדעה שמצוות סוכה היא זכר לנס ההליכה במדבר, ולא לי״מ, ל־ גמרי איננה תלויה בחלוקת שבין ר״ע ור״א בגמרא אם ״בסוכות — סוכה ממש, או ענני כבוד״. ואכן, כך סובר ומסביר הרמב״ן בפרושו לויקרא כג, מג (ומפני אריכות ל־ שונו לא אביאנו כאן) וכן מפרש ל־ אחרונה גם הפשטן המובהק והמע־ מיק רד״צ הופמן [20]).

״בסוכות הושבתי״ — הסבר חדש

כיוון שכך, שדעת הרוב היא ש־ מצוות סוכה היא זכר הניסים שנעשו לאבותינו בלכתם במדבר, כיון שכך נראה לי להסביר את הביטוי ״בסוכות הושבתי את בני״י״ הסבר לשוני חדש התואם מאד את הענין. צירוף לשוני זה הינו כנראה ביטוי קבוע (״אידיום בלע״ז), שבתוכנו הוא מקביל והזה לגמרי לביטוי ״ה׳ מוליך במדבר״, שהוא פשוט יותר ורגיל יותר במקרא[21]). שני הבי־ טויים מתכוונים לעובדה הניסית, ש־ לאחר יציאת בני ישראל ממצרים הנחה אותם ה׳ במדבר ארבעים שנה. שם סיפק כל צרכיהם היומיומיים ו־ סוכך עליהם מפני כל מכשול ופגע. ההליכה במדבר מתקשרת באופן טבעי במושגים ״סוכה ואוהל״, ש־ ההולך במדבר מקים לעצמו אם ״לצל יומם מחורב״ ואם ״למחסה ולמסתור מזרם וממטר״, כדברי הנביא ישעיה [22]). ובכאן צמח הביטוי ״ב־ סוכות הושבתי״, שמשמעותו זהה ל־ אמור למשמעות הביטוי ״הולכתי ב־ מדבר״. ונמצא אותו ביטוי, בשינוי קטן, עוד פעם במקרא, בהושע יב, ח:

״ואנכי ה׳ אלקיך עוד אושיבך ב־ אהלים כימי מועד״. שכך פרש אי״ע, ונכון פרש: ״הטעם, הלא תזכור כי אני העליתיך ממצרים בעושר רב, שלא יגעת בו, וכלכלתיך במדבר ב־ היותך באהלים״. וכבר הובא ש״או־ הל״ ו״סוכה״ הם במקרא שמות נרד־ פים [23]).

משמעות הביטוי ״בהוציאי אותם מארץ מצרים״

לפי כל שהוסבר לעיל היה הנס של הושבת בני״י במדבר בסוכות גם לא ליום אחד, לא ליומים ולא לעשרה ימים; אלא נס ״קיים ומתמיד״ (כלשון הרמב״ן), שנמשך ארבעים שנה, כל ימי לכת בני״י במדבר. מכאן מתבקש מאליו שהביטוי ״בהוציאי אותם מארץ מצרים״ לא יהיה ציון של זמן מצומצם, שבו נעשה הנס, אלא ציון כללי של זמן, שלאחריו נעשה הנס. היינו שפרוש הביטוי הוא: אחר שהוצאתי אותם מארץ מצרים.

ואכן, מצינו בכמה מקומות במקרא שאותו ביטוי, או הדומה לו מאד, אינו יכול להתפרש אחרת. בדברים ד׳, מ״ה נאמר: ״אלה העדות והחוקים והמשפטים אשר דבר משה אל בני״י בצאתם ממצרים״. ברור, אליבא דכולי עלמא, שהכוונה לעדות ול־ חוקים, שעליהם חזר בספר דברים והורה זאת נתקיימה, לפי הנאמר בראש הספר ״בארבעים שנה בעשתי עשר חדש וכו׳״ ובשום אופן לא — בצאתם ממצרים ממש! מן ההכרח שביטוי זה יתפרש לאחר שיצאו ממצרים ואפילו לא סמוך ליציאה אלא — ארבעים שנה אחריה![24])

משכנע לחלוטין הוא המקום השני, הסמוך לראשון, בו נאמר:

״בעבר הירדן... בארץ סיחון מלך האמורי... אשר הכה משה ובני״י ב־ צאתם ממצרים כי התורה מספרת כמה פעמים[25]) שאת סיחון ועוג הכה משה רק כשהגיעו בני״י לעבר הירדן והיה זה בשנת הארבעים לאחר צאתם ממצרים ובשום אופן לא — בצאתם ממש![26])

עם פרוש מבוסס זה לביטוי הנידון אין עוד מקום לשאלה: מדוע נצט־ וינו לשבת בסוכה בתשרי ולא ב־ ניסן?[27])

״כל האזרח בישראל ישבו בסוכות״

משום מה תלה הכתוב את מצוות סוכה ב״כל האזרח בישראל״?

קודם כל, עלינו להגדיר את המושג ״אזרח״ בתורה ובמקרא בכלל. וכבר עשה זאת בטוב טעם רד״צ הופמן בספרו הנזכר בהערה מס׳ 20 ע׳ רה׳ ואעתיק בזה מדבריו בהשמטות וב־ שינויים קלים. ״האזרח״ — יליד הארץ, בן הארץ וגם בכלל בעל נחלה בארץ (ההדגשה משלי — מ״ט), או תושב הקבוע בארץ. הניגוד לזה הם: בן נכר״; ״גר״, שבא רק להתגורר בארץ. או ״גר תושב״ והוא זר, שבא להתיישב בארץ, אך עדיין אין לו בה אחוזה ונחלה.

ועתה, אם הטעם למצוות סוכה הוא, כפי שהוסבר בזה בעקבות ה־ רשב״ם וכל האחרים, שהתורה בקשה לתת תריס, במצווה זו, נגד ההרגשה המסוכנת של ״כחי ועצם ידי״, ש־ עלולה להתגנב בלב עובדי האדמה, בזמן האסיף, כשהם אוספים את יבו־ לם מן הגורן ומן היקב ״והמלאים בתיהם כל טוב״ — מי הוא איפוא העלול ביותר להרגשה מסוכנת זו? הוי אומר: זה ״האזרח, יליד הארץ היושב בה בקביעות, שהוא גם, בדרך כלל, בעל האחוזות והנחלות. לכן התורה מדגישה ומבליטה בייחוד אותו ואומרת ״כל האזרח בישראל ישבו בסוכות״.

הסבר זה כבר נמצא בעיקרו ב״כלי יקר״ לפסוק הנידון. (יעויין שם) ר׳ תוד עליו ביותר בהירות רד״צ הופמן ואומר: ״ועוד מלמד הכתוב במילת האזרחי, שדווקא על האזרח בעל נח־ לה בארץ מוטלת החובה לצאת פעם אחת בשנה מדירת קבע שלו ולבוא בסוכה להסות בחסות אלקיו, כדי לזכור שלפנים הלכו אבותיו זמן רב במדבר ללא אחוזה ונחלה בחסות ענני הכבוד וישים אל ליבו כי רק בהשגחתו של ה׳ ימצא מחסה ומב־ טח״.

הקשר שבין מצוות ארבעת המינים לבין מצוות סוכה

תמוה במקצת, שאיש מן הקדמונים לא התעכב בכלל על הקשר שבין שתי המצוות הללו החלות בחג אחד. רק רד״צ הופמן מצא הסבר נאה ומתקבל על הדעת לקשר זה. הוא כותב[28]): ״מצוות ארבעת המינים כי שמשת השלמה למצות הסוכה. ארב־ עת המינים מכילים ארבע דרגות של מיני העצים: 1. ערבי נחל — עץ פשוט בלי טעם ובלי ריח. 2. ענף עץ עבות־עץ נדוף ריח טוב. 3. כפות תמרים — עץ פרי, עץ עושה פרי בלבד והוא מה שאינו נותן הנאה אחרת. 4. הדרגה העליונה, פרי עץ הדר — שהוא שיא ההתפת־ חות של כל מערכת הצמיחה. כל ה־ עצים הללו הם יבול האדמה, שאין להשיג במדבר. אך בהשגחת ה׳ הפך לישראל את המדבר לארץ פוריה, שלא חסר בו לישראל כלום. ולכן בבואו לארץ הקודש יקח מכל דרגות היבול וישמח בו לפני ה׳. ובאותו זמן עצמו ישב בסוכה כדי לזכור, שלאחר שה׳ הוציאו ממצרים, הגן עליו במדבר. באמצעות הסוכה וה־ לולב בכריז ישראל, שיבול אדמתו הוא מתנה מיד ה׳. לפנים הגן אותו ה׳ בחסותו ובהשגחתו במדבר, כמו שמגונן אותו בהן גם כעת בארצו הפוריה״.

במלים אחרות: הסוכה מציינת את העבר הרחוק של ישראל — ימי לכתם במדבר; ארבעת המינים — את ההווה, את ימי היותם בארצם ונהנים מיבולה. המשותף בשניהם הוא — השגחת ה׳ על עמו אז, ובכל דור ודור, השגחה הגלויה הנהדרת הבורא לברואיו בכלל ולעם בחירו בפרט[29]).

הערות:

1. מאמר זה במלואו נתפרסם ב׳ בטאון ארגון המורים הדתיים ״בשדה חמ״ד״, חו׳ א—ב, שנת תשל״ה. כאן הוא ניתן בקיצורים ובשינויים קלים. 2. יומא ג. 3. שמות כג, יד—טז. לד, כב. ויקרא כג, כה, לט—מג. במדבר כט, יב—לח ועוד. 4. כיון שהפס׳ לא נוקדו העתקתים בכתיב מלא וכן ב־ יתר הפס׳ שיצוטטו להלן. 5. ראה בבלי סוכה יא: והפרשנים למקום 7. ויקרא טז, כט. יח, כו. במדבר טו, יג ועוד. 8. ויקרא טז, כט. 9. ספרא למקום וסוכה כו ע׳. 10. דברים טז, יג. 11. הדגשה זו והבאה אחריה הן משלי — מ״ט. 12. כאן מדלג הר׳ רשב״ם על כמה פס׳ כנראה לשם הקיצור. 13. דברים ח, א—ב, ז—יח. 14. שם כט, א—ד. 15. שם, ב, י. 16. שם, ב, ו. 17. מהדורת מאיר איש שלום ע׳ כו א. חלק ג, פרק מג. 18. זוהי כנראה הסיבה לנוסח ה־ אחיד שנקבע בתפילת החג כבתפילת הרגלים האחרים — ״זכר ליציאת מצ־ רים״. 19. ראה סוכה יא: 20. בפרו־ שו לויקרא כרך ב ע׳ רד׳ 21. מלבד בפס׳ שצוטטו בתחילת המאמר ראה עוד תהל׳ קלו, טז. 22. ד, ו 23. ראה תה׳ כו, ה ועוד. 24. אמנם רש״י הר־ גיש בקושי שבפסוק, אך פרשו פרוש דחוק ואכמ״ל. 25. במדבר כא, כא— לא. דברים א, ד ועוד. 26. כך יוצא בהכרח מהקשר הענינים בשני המ־ קומות הנ״ל. 27. ראה תחילת המאמר שאלה 2. 28. בספרו הנזכר ע׳ רד׳ 29. רעיון זה הובע כבר ע״י אברבנאל בפרושו למקום.

האנצקלופדיה התלמודית

הופיע כרך ט״ו

מכיל ערכים: חיל — חליצה.

וביניהם ערכים גדולים: חלב וחלב, חלה, חלול-השם, חכמות-חיצוניות, חלוקת-שותפות, חלוק-מלאכות, חליפין ועוד.

המחיר — .60 ל״י

הזדמנות מיוחדת לחודש החגים

לפני עליית מחיר האנצקלופדיה בגלל ההתייקרויות הכוללות

בכל ענפי ההוצאה והדפוס

ניתנת בזה הזדמנות בלתי חוזרת לרכוש מיד

את כרכי האנצקלופדיה התלמודית

במחיר — 60.— ל״י לכרך

בתנאים נוחים.

הכתובת:

אנצקלופדיה תלמודית, בית־וגן, ירושלים

הפצה ראשית לא״י:

ביבים גיסלר, רחוב בילו 4, תל־אביב.

־מב״ן מתכונן לעלייה

מאת יעקב אבן-חן

א

ימים הגדולים, הימים הגדולים.

גירונה צלצלו הימים בפעמונים עתיקים. בלי־ דלקו אישונים בבתים, התפזרו לרסיסי אורות. ו אחרי ימים של תמול. ריצדו בחלונות. על־ ים הזיו לאבוקות. אנשים הלכו בשבילי העיר ״י של רבינו משה בן נחמן, האיש שעל ה־ ״, שביתו כלא אורה של תורה. הימים באו בזה זה דלוקי אורות. מגילות וסיעות של תלמידים : אל בית המדרש של גירונה וציפו לדברי ת מפי ר׳ משה בן נחמן. שער הרובע היהודי ״ על בריח בשעות הלילה, לבל יבואו בו דים. הימים נמשכו רחוקי חלומות. הלילות א פוחדים. באופק הופיעו אותות אחרות. סערה לה להתחולל. אך איש לא שעה לאותות הללו. ים נמשכו רגולים ומופגנים.

אביב שלם בשדותיה של גירונה שלטון בלי־ רים. הירק התפשט בשדות בזעקה של שמחה. יומם מעל האדמה, גבה הלך. יערות מסביב ר צמחו לרום והטילו צללים סביבם. בלילות יוסו חבורות של שודדים בדרכים. סכנה היתה ת. אך לאור היום, היום אנשים מרווים את ים בירקות ובירק הרים ועמקים.

י עם מאחורי ההרים הסתתרו סודות ורמזים. דנות גדולות הופיעו בלב האנשים עם בוא יב. ערגת לבבות. ערגת דורות. מפת לארץ ר כי פארה של העיר, בגאוה של העיר; נו משה בן נחמן, יעזבנה בקרוב ויעלה לארץ אל. אנשים סיפרו זה לזה, בבית המדרש, יובה של עיר, בצמתי הנסתר, כי בביתו של : נעשות הכנות לנסיעה ארוכה. איש לא ידע , אבל הדעה היתה כי הדרך הארוכה תסתיים פי ארץ ישראל.

אט־לאט היה הענין לשיחה בפי כל. יש שאמרו ברצונם להצטרף ויש שסברו שמן הראוי לבוא ״י רבינו הנחמני, רק לאחר שיתיישב בירושלים, שסברו כי טרם הגיע הזמן לעליה גדולה. ארץ ״אל חרבה, מלחמות התנהלו בה, בתיה נהרסים, ה חרבות, כפריה הרוסים. אך השמועה עשתה כנפיים. רבינו הנחמני עולה לארץ ישראל.

ב

לילות הארוכים, הלילות הארוכים.

היו הלילות בחדשי חורף הגדולים. אנשי גירונה ושו לעלות על ״הר היהודים״ המשקיף מבתיהם, ו נחצב בית הקלמין של העיר. משם נשקף נוף היב עין. הדרך משם מובילה לברצלונה. ככה מים מי הים אל החופים ואניות שגבה בנמל. לילות היו האנשים הוגים כמה שמעבר להם. המות רחוקים, בתקוה שלא התגשמו, בכשלו־ והישגים. עשו להם את חשבון עולמם וראו החיים הם אסורים, שגרתיים, והמשכים בזה ״ זה, ללא תמורה.

ק הכנסיות עלו קול צלצול פעמונים, קולות יומים, מפחידים.

ש שבאפלה היה מפציע אדם, לזעוק באוזני־ ון וזועק

— סערה באופק, כולם תברחו מכאן.

נשים התעוררו משנתם, הביטו בעין זועמת על ״צן של פורים, ויש שסברו שאין זה ליצן, אלא ״ד, ויש אף שסברו בתוקף כי רוחות רעות הן ״פקות בתריסים ומעוררות את האנשים משנתם הניקה, שנת העובד. אך הדפיקות לא פסקו. ״ד צמן הדפקות על הסערה המתחוללת באופק ״ולה להגיע עד גירונה.

גירונדים היו אנשים שקטים. מהלכים להם ופי ובנות. מהם שעסקו במסחר (ומהם שעסקו בחקלאות. בתי מדרש חבויים היו בחצרות הבתים לבל ירגישו בהם. בברצלונה שכן כבוד המלך יעקב הראשון, שנטה חסד ליהודים. רבינו הנחמני היה מכובד בעיניו כגדול היהודים בדורו. אך איש לא ידע עד מתי ימשכו הימים הטובים. יש שנפחדו מועקותיו של אותו אדם ליילי על דבר הסערה המתחוללת לבוא. הוסיף אותו אדם ליילי לזעוק בפתחים.

— כולכם תברחו מן העיר. כאן לא מקומכם.

אך לא היה לאן לברוח. שקועים היו בחיי יום יום, בחיי המעשה. משפחות ענפות עסקו במסחרם. האור שבקע מבית המדרש בגירונה, האיר את המחשכים של הלילות. עם שחר קמו להתפלל ופתחו ב״מה טובו אהליך יעקב״, לפני צאתם לעבודת יומם.

ג

ריחות הסערה, רוחות הסערה.

באופק הבויה היתה הסערה. איש לא חש בה עדיין, אבל היא התדפקה בשערי העיר המדינה. ארכו הימים עד שהיא הגיעה לבתים, לחצרות. אבל משבאה הסערה בבת אחת קהל יהודים ששכן בעיר הזאת שנים רבות, הוליד בנים ובנות ועשה חיים.

בינתיים היו אנשים מתקבצים בבתים ומדברים על ימות המשיח, על צרות הגלות, ועל גלויות אחרות.

אנשים מכל ארץ ספרד התדפקו על שערי ביתו של רבנו הנחמני. ביקשו עצות בעניני רפואה ובעניינים של תורה ודעת. רבנו הנחמני עסק ברפואה וידע את חכמת הרפואה. אך רוב זמנו הקדיש לתורה. לעתים הסתתר בחדרו לבל ימצא־ הו אנשים כדי לא להפריע לו בחיבור ספריו. אך משבאה משפחה של חולים ובידו היה לרפא אותם, התפנה ויצא מחדרו כדי לטפל בחולים. אנשים רבים הציל ממיתה של ודאי, בחכמת הרפואה שידע ולמד.

אך רוחות הסערה התדפקו על ביתו.

תחילה באו בהפסקה, רוח רדפה רוח. אחר באו בסערה.

כל ימיו חלם את חלום העליה לארץ ישראל. סבר שמצות כיבוש הארץ חלה גם בזמן הזה. כש־ אין מלכות ישראל שולטת בה. ראה בדמיונו חבורות של צעירים, חמושים, מטפסים על חופים הרריים, החודרים לפנימה של הארץ, יוצרים להם ראש בעד ושוללים דרך בפני יהודים אחרים שיבואו אחריהם. ידע כי הארץ היא שוממה ואין מהלך בה. מחכה היא לתשובת המקוריים שגלו ממנה. משיבואו, תחזיה האדמה ותפרח מחדש. התפלל כל ימיו שיזכה למגע יד עם אדמת ארץ ישראל, שיזכה לעלות להרי יהודה. אך הדברים הלכו והתעכבו. הדרכים היו משובשות בגייסות. מלחמות התנהלו בארץ ישראל וסכנה צפויה היתה לכל מי שדר בה. אף־על־פי־כן לא נטש את חלום העליה. תחילה, יסלול את הדרך, אחריו יבואו תלמידיו ותלמידי תלמידיו. הם ילכו אחריו. ידע כי דרושה סלולה עזה כדי להגשים את החלום. שבכוח המחשבה בלבד לא יגיע את עצמו ואת תלמידיו לכך. הסערה שבאופק נשאה את בשורת העליה.

ד

החלומות הכחולים, החלומות הכחולים.

כחול היה החלום של העליה, כחול כמו צבע השמים שמעל גירונה. אך סביבו בערכו מכשולים, רבים. לאין ספור. צריך היה להתגבר עליהם.

אותם ימים היו הדרכים בחזקת סכנה. שמנפות רדפו בזו אחר זו; כי ארץ ישראל חרבה מן המלחמות ואין בה ממשל. יהודים בודדים שהתגו־ ררו בירושלים ברוב מצוקה מחמת המציק. המונ־ גולים החריבו, רצחו ושדדו את העיר, אין יוצא ואין בא. רבנו הנחמני שוגה בחלום העליה. לציון וירושלים, אסף ידיעות על המצב. בידיו כל פרט. יש שבאו אליו אנשים שנתנו בתופה של ברצלונה ובאו מן המזרח. אלה הביאו עמם ידיעות של ממש. הדברים שסופרו לא היו משודרים. כנופיות של שודדים משתוללת בדרכים העתיקות. אין בה מלך ואין בה מושל. הארץ חרבה עד היסוד. מאידך, סבור היה רבנו הנחמני כי ידיעות אלו מנופחות הן, משמע שום אומה ולשון לא הצליחה עד עתה להשתכן בארץ ישראל, והיא מחכה ל־ בניה שיחזרו אליה.

החלומות הכחולים יש שהשחירו ויש שהורידו. הכל לפי הידיעות שהגיעו.

רבנו הנחמני סבור היה כי לשם כתיבת פרוש לתורה חייב הוא לעלות לארץ ישראל. אין אפש־ רות לכתוב את הפירושים למקרא מבלי לראות ולשהות במקום שהדברים התרחשו. חלם את חלום העליה וחלום פירוש המקרא, כשהוא סוקר, משוטט ומתרשם ממה שעיניו ראו.

הדברים נראים אחרת כאשר המחבר רואה את המקום, את שטח האירועים. על אחת כמה כשמדו־ בר בספרי אלפים, שאין לכתוב לפי הדמיון בלבד.

ביתו של רבנו הנחמני בגירונה היא בית ועד לחכמים. ימים ולילות עסקו שם בדברי תורה ובעניני דיומא. שליחים מקהלות אחרות באו וצרידות של שאלות הלכתיות בידם. רבנו הנחמני ענה על כל שאלה בכתב. בזכות ישיבתו בגירונה, הפכה העיר למרכז של תורה ויהדות. היא היתה המקור ממנו שאבו התלמידים בספרד את תורתם. כל דבר הביאו לבית המדרש בגירונה. המלך יעקב הראשון העביר כל שאלה בעניני היהודים לפסק דינו של הנחמני בגירונה. הוא היה גדול היהודים בדורו ובארצו.

ה

הערפלים השחורים, הערפלים השחורים.

דוק של ערפל בא על גירונה. עלה מן ההרים וירד אל העמקים. רבץ בדרכים. בביתו של הנחמני, ״לה קאסה דיל רבי״, התכנסו תלמידיו לשמוע מדברי תורתו. לבו היה נתון לארץ ישראל, דרש בשבחה. היה מהלך מפינה לפינה והתלמידים מפלסים לו דרך.

שוחח עם תלמידיו ומעריציו על יהודה של ירו־ שלים. עמד על הפסוק בספר דברים: ״במקום אשר יבחר ה׳ לשכן שמו שם״, ועוד נאמר: ״שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך במקום אשר יבחר״. העמיד שאלה שהוא מתלבט בה: ״ולא ידעתי אם לומר כי לאחר שיבנה בית המקדש לא נאסף להקריב קרבנות הרגלים אלא במקום ההוא אשר יבחר ה׳, כטעם שיאמר, לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך, או שיבאר כאן שלא יתחילו לעלות לרגל עד אשר יבחר ה׳ מקום לשכן שמו״.

ומכאן עבר לפסוק שני המבאר את הפסוק הר־ ראשון: ״והלכת אל המקום אשר יבחר ה׳ אלק־ קיך״. אבל גם בנוב ובגבעון יקריבו הבכורים, אף בבמת יחיד אין קריבין, דמזבח כתוב, ואולי ממה שכתוב: תביא בית ה׳ אלקיך — לא קרבו באהל ובמשכן, אלא בשילה שהיה שם בית אבנים ובבית העולמים״ משיחים את דבריו, התפזרו התלמידים כדי לחקור אחרי מקורותיו. לאחר שהעמיקו לדר־ רוש, מצאו כי אכן מיוחד הוא מקדש שילה, שהמקרא קורא לו ״היכל״. ואילו נוב וגבעון היו המשך למשכן המדבר, אם כי חולקים על הבנה זו. הלכו התלמידים והגו בדבריו בערפל.

בתוך הערפל השחור שבח על העיר וסביבותיה, הלך לבקר ב״הר היהודים״, שם נחים עדן גדולי ישראל. ביקש להתפלל על קברם. לבו ניבא לבו כי ימים רעים באים על עדת ישראל. שאיפתו לעלות לארץ ישראל, לחדש את הישוב העברי בה, המתה בקרבו ועדיין לא ידע כיצד יבואו הדברים בפועל. חקר ודרש על ספינות ודרכי המפלגה, אך חשש שמא יעכבו בעדו אנשי ביתו, הקשורים אליו בעבותות אהבה. עלה על קברו של הלוי, גדול רבני גירונה שנפטר וקברו בבית הקברות, והתפלל למען ביתו ולמען משפחתו. ביקש שיזכה להגשים את משאת נפשו, לעלות לארץ ישראל ולהתפלל על קברי אבות ומול הר הבית.

בביתו חשו כי הנחמני נעלם. חיפשו אחריו בכל העיר. כיון שרק לעתים רחוקות יצא מביתו, סברו כי נעלם בערפל. איבד את דרכו. הלכו לחפש אחריו בקצוי העיר ומצאוהו בדרך חזרה מהר היהודים. כשחזר לביתו, שאלוהו לאן הלך ומהיכן הוא חזר. השיב להם:

— חוזרתי מהדרך לירושלים.

— הכיצד?

— כן, הייתי בדרך לירושלים, עליתי על קברי אבות.

ו

צלצולי פעמונים, צלצולי פעמונים.

שמעו את האוויר צלצולי פעמוני הכנסיות, ההיידו אותו, הביאו אותו תמיד לידי התכנסות. ביקש לברוח מצלצולי פעמונים אלה, והדרך היא לארץ ישראל, לירושלים, שם גרשו זה עתה הצלבנים ובבא פרשים של תתרים ומונגולים נכנס לתוכה. אפשר יחדש את הישוב העברי בה, שהוש־ ביה ברחו ממנה אל הערים האחרות מחמת המלח־ מות. ההיה זו זכותו בעולם הזה ובעולם הבא. הרהור זה לא נתן לו מנוח. חידוש הישוב היהודי בירושלים. ביקש לשלוח איגרות לראשי הקהלות, ליסד קופה של צדקה, למען חידוש הישוב בירוש־ לים, ביקש ולא עשה, כיון שמעצורים רבים עמדו לפניו, חשש מפני השלטונות. מפני הפרנסים שלבו אינו שלם עמהם. אך החליט בלבו כי יעשה כן, רעיון גדול הוא, לייסד קופה של צדקה, קופה מרכזית, לכל היהודים, לשם ביסוס והחזקת הישוב היהודי בארץ ישראל.

צלצולי הפעמונים נפסקו. עתה הלכו הכמרים וצלביהם בראש הצבות, אל הכנסיות ועמם המון העם.

הרובע היהודי כנוס היה בתוך עצמו, מסביבו עמדו כנסיות ובראשן צריחים של צלבים. עמדו ואיימו, לא הרפו ממנו.

עמדו תלמידיו סביבו ודברו עמו על הגאולה. מתי תצלצל הגאולה באלפי פעמונים? כך שאלו. עמד רבנו הנחמני ונאנח.

— יסורי הגאולה גדולים הם. למעלה מכוח הסבל.

— ועד אז?

— עד אז נלך כעלים, קרועים ושסועים, תפלה בדדים לארץ ישראל, לחונן עפרה. נתקע בה יתד, קלוש אמנם, רופף אך ברבות הימים יהיה אבן פינה לבתים גדולים. הגאולה עצמה כרוכה במלחמת העמים.

— ומה פירושה של דעיכת מלכות הצלבנים בירושלים?

— הוא הפירוש הנכון. ראשית הגאולה, שלב משלבי הגאולה. הימים הגדולים באים.

— מאי משמע? מה יבוא אחר כך?

— אין אנו יודעים. בינתיים חורבן. מן החורבן תבוא הגאולה. נמוג השקר על גאולת הנשמות שתבוא על ידי הצבורים. כיון שנתגלה השקר, צריכה לבוא האמת של גאולתנו, אך הדרך ארוכה ורבת אימים. אנו לא במסעות של אבירים נבוא, אלא במסעות של עניים, תאבי גאולה, חושקי הקץ.

— מי יהיה בין הגואלים?

— רבים יהיו. גם אתם תלמידי תבואו, ואחריכם יבואו אחרים. הנגאלים. המחוננים עפר הארץ. מפלת הצלבנים היא אות מאותות הגאולה.

חרשו צלצולי הפעמונים, אך כיון שעסק רבנו הנחמני בעניני הגאולה, בסתמו אוזניו וקווב לא שמע את הצלצולים.

(פרק מספר שיופיע בקרוב)

مطابقة للأصل

מדרגת אדם ומדרגת יהודי

מאת מאיר אוריין

אין לגרוע מערכם של החיפושים עצמם, גם אם הם משוללים אופי דתי. בכריית אוזן להרהורים האלה, יש משום התחלה של תהליך העשוי להביא במרוצת הזמן להקרבות של ממש אל אמונה ואל קיום מצוות. ההתפכחות מהראייה החמרנית של העולם עשויה להביא להסתכלות על העולם. מתוך אספקלריה טרנסצנדנטלית המביאה להכרה בחובה של מצווה המוטלת על האדם. מה שדרוש הוא להפנות את ההתעוררות המעומעמת לאפיק היהודי הנכון.

לא מן הנמנע שרתיעתם של הלא דתיים מפני הדת נובעת, לפחות ב־ חלקה, לא מתוך התנכרות, אלא מ־ תוך אי־ידיעה, היוצרת אי־הבנה. אי הידיעה יוצרת אצל הלא דתיים דעות קדומות, לפיהן מצטיירת ה־ יהדות כגורם המפריע לחיים ה־ אורחיים וכגורם הפוגע בחופש ה־ פרט. וכבר לימדנו הרמב"ם, כי חוסר אהבה הוא תוצאה של חוסר דעת. שכן אין אדם מסוגל לאהוב אלא דבר הידוע לו. לפי הרמב"ם, דעת היא „אב האהבה". כביטוי ב־ „מורה נבוכים": „האהבה היא פרי ההשגה" (ג', נ"ה) ובלשונו ב„משנה תורה": „על פי הדעה תהיה האהבה אם מעט — מעט, ואם הרבה — הרבה" (הלכות תשובה, י', א'). ואי־הבנה שהיא פרי אי הידיעה לא תסולק על ידי קבלת חוק 'דתי' פרי הסכם קואליציוני, אלא על ידי הנחלת היהדות לאלה הרחוקים מ־ מנה.

לשם החזרת עטרת היהדות ל־ יושנה אנו נקראים לפתוח את שערי היהדות לרווחה, לחשוף את אוצ־ רותיה, לגלות את מקורותיה ולהע־ מיק את הקשרים הרוחניים של ה־ אדם מישראל עם היצירה של עם ישראל לדורותיו, לשבטיו ולעדותיו.

*

מוקד של מפגשים

ששת ימי המלחמה, ובייחוד יום שחרור ירושלים והר הבית, היו ימי מוקד של מפגשים. היה מפגש אפקי הנטוי כלפי הרוחב; באותם הימים נכרתה ברית חדשה בין שבטי היהודים מכל הגלויות לבין העם בישראל, בין בני הנעורים פה ב־ ישראל, לבין היהודי שבגלויות. בש־ שחרורה ירושלים — נאמר ב„שיח לוחמים" — „חשו הלוחמים לא את הישראליות אלא את היהודיות של העם", והיה מפגש אנכי כלפי בעומק ההיסטורי של העם; דור ההווה נפגש עם דורות העבר. ב־ אותו יום רביעי כ"ח לחודש אייר תשכ"ז, כשנגאל שריד בית המקדש השעינו חיילי ישראל ראשיהם על אבני הכותל, נצמדו אליהם והזילו דמעות כמו אבות אבותיהם, שהיו מתאבלים בחצות הלילות על חורבן הבית. אמנם היו אלה דמעות ממין אחר, דמעות גיל והתפעמות, אך הן ולמו מאותו נאד הדמעות של ששים דורות ציפייה וכיסופים.

בהשלמה למפגש האפקי ולמפגש של מעמקים דרוש מפגש של גבהים, מפגש הנטוי כלפי מעלה, מפגש ש־ יקשר את כל החוליות שבשרשרת היהדות. לשם כך דרושה העמקת הרקע ההגותי־הרגשי של דת יש־ ראל והרחבת היריעה של מחשבת היהדות בכללותה.

במשנת החסידות נאמר, (בשם רבי אלימלך מליז'נסק) כי בכל דור ודור מצווה השכינה לאותו דור. ואכן, אין האקלים של דור אחד דומה לאקלים של הדור שקדם לו. המצבים משתנים ושינוי האק־ לים מחייב העמדת הדגש על הנוגע בייחוד לדור זה.

ויפה לכאן אמירתו של רבי פנחס מפילץ, תלמידו של בעל ה„שפת אמת": כשאברהם אבינו שפך את לבו בפני בוראו עד שלא חונן אותו בבן, שיהיה ראוי להיות יורשו. אמר „ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר" (בראשית ט"ו, ב'). דרשו חז"ל נוטריקון של דמשק; „דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים". שאל רבי פנחס, הרי זו מידה טובה שהיתה באליעזר ולשם מה הזכירה אברהם בטיעונו? אלא, שכדי להעביר את הירושה הרוחנית מדור לדור, יש צורך לעתים לחדש דרכים בהתאם לבני הדור, יש צורך בכלים חדשים המתאימים לדור. עבד, יהיה נאמן ככל שיהיה, איננו בעל הבית על הירושה של אדונו. הוא אינו יכול לשנות דבר, אלא „דולה ומשקה מתורת רבו" בלבד. והרי זה חסרון. לעומתו, בן, השומר על ירושת אביו, יכול לשנות לעת ה־ צורך, ובכך דווקא, בכוח השינוי ש־ יש בו, נשמרת הפניניות לדורות הבאים.

מבחינה זאת אין אנו, אנשי־אמו־ נה, משוחררים מלהתבונן בשאלות הגדולות האוניברסליות הנכונות ב־ ימינו, העידן של הזינוק לגבהים, של הכיבושים הקוסמיים; עדן ה־ נצחונות הגדולים של כוח האנוש במאבקו עם הפיסיקה הכבצעת את היקום. רגליו של האדם כבר מהל־ כות בין כוכבי הלכת, שיני המכונה שבידו כבר נוגסות פרוסות מן ה־ קרקע של „המאור הקטן". אנשי מדע מבשרים לעולם, כי מעתה יהיו השחקים חלק מעולמו של האדם, שכן „המדע תמיד בדרכים". וכי אין עוד מקום ביקום אליו לא יוכל האדם ללכת. מסע נצחון זה של האדם על הטבע מעניק לו הרגשה של כל־יכול ובכך טמונה סכנה גדולה לרגש האמונה.

תמימים בלבד, הישנים בנחת את שנתם הרוחנית והעבים סביבם, כי חוני המעגל בשעתו, עיגול ואינם יוצאים ממנו — הם בלבד מתעלמים מ„ההלם המדעי" (כביטוי של פרופ' א. קציר), העלול להביא לידי שיתוק האמונה בדורנו. אנשי האמונה ה־ חיים באקלים דורם, חייבים להרהר על סימני השאלה המתרבים והידיעים נוכח ההישגים המדעיים של ה־ אינטלקט האנושי ולהצביע על ה־ תשובה הטמונה באמונה הייחוד ה־ רוחנית המזוקקת שביהדות, המסלקת סימני שאלה אלה.

למותר לזכור, כי האידיאה המהל־ כות ביהדות — לרבות אידיאות היסוד של „בראשית ברא אלקים" — מעוגנות בציוויים ובאיסורים המכוונים את אורח החיים של ה־ אדם יום־יום ושעה־שעה. כלל גדול ביהדות; „לא המדרש עיקר אלא המעשה". יהדות־אמת איננה תיאו־ לוגיה, המסתפקת בהכרת ה„תיאו־" היא מכניסה את האדם אל תוך מש־ טר משמעתי תמידי ומטילה עליו הוראות של תרי"ג עשיות והחדלים המלווים אותו בחייו הפרטיים. יחד עם זאת אין להצר את היהדות ולהעמידה על משטר של חוקים בלבד. יש בה, ביהדות, מערכת של אמונות ודעות העונות על השאלות העומדות ברומו של עולם היחיד ועולם החברה. הרואה את היהדות כאורח־חיים בלבד ללא יסוד של השקפת עולם, מצמצם את היקפה ודוחק את רגלי השכינה כהפילים. המעמיד את היהדות על העשייה בלבד — נאמר בלשונו של הפרופ' א.י. השל — „אינני יודע כי בזה הוא מאשר שיטת שפינוזה שהטיל בישראל את הכלל שאין היהדות דת אלא מערכת חוקים". („תורה מן השמים", מבוא).

*

הסברה וגילוי

ניסיתי לתנות את הרהורי אלה לפני אחד מראשי המדברים בתחום ההלכה, שנדבק לו גם תו של איש מחשבה. הצבעתי לפניו על השפע של ספרי הגות הרואים אור במחנה החילוני, ספרי מקור ותרבות, הכב־ הירים את בעיות האדם והחברה בזמננו, לעומת הבצורת בתחום ה־ מחשבה בת זמננו, השוררת במחנה הדתי. הרי מן הדין — טענתי — שאנשי התורה והמחשבה יסבירו ל־ דור החדש את בעיות התקופה ואת המשתמע מהן לאור היהדות.

הטיל בי הרב ה„הוגה" עיניים תמהות, והפליט ברוגזה וביותר מ־ שהגיע של התנשאות: מי צריך יצירות חדשות? יש גמרא, יש מד־ רשים, יש פוסקים ויש ספרות־שאי לות־ותשובות. שם אפשר למצוא את הכל. די לנו בכה שיש, ואין צורך להוסיף עליהם.

לשמע תשובה זו, חשתי שאנו משדרים על שני גלים שונים. אך בלבי הרהרתי: למרן הם שנהירים לו שבילי נהרדעא ופומבדיתא, אינו מודע כלל לתסיסה המוקדת את הנוער־היהודי. הבעייתיות המסער־ רה את טובי ההוגים בעולם הגדול ובעולמנו אנו, אינן קיימות בשבילו. אך נעלם כמנו, כי תורת משה וה־ נביאים דומה למעיין המפכה תמיד ולא לאגם של מים עומדים, כי ל־ יהדות היתה תמיד זיקה לכל הבעי־ יות שהכבידו על החיים והסעירו את העולם, וכי אילו היו מורי היה־ דות בשנים עברו חושבים כמותו, גם המדרשים לא היו בידינו, שהרי הם מבטאים את החידושים ואת ה־ התלבטויות שבדורות ההם.

תקופתנו העומדת בסימן כיבוש החלל, לא רק שהיא המסעירה ביותר והמפעמת ביותר בין התקופות ש־ עברו על עם ישראל מאז גלותו מארצו, היא גם ה„מלאה" ביותר בימיהן. היא כוללת את הימים האפ־ לים ביותר — ימי אושוויץ — מצד אחד; והזוהרים ביותר — ימי ירו־ שלים של מלכות — מצד שני. ואם יהודי־מאמין ממשיך את חייו ב־ תקופה כזו מתוך הרגל ושיגרה, כתמול שלשום, כאילו מאומה לא ארע — סימן שאוזניו אטומות מלק־ לוט הדי מאורעות הימים ולבו מאו־ בן מהתרחשויות המסעירות.

אינני גורס את המונח „הסברה דתית". מתפקידנו לא להסביר את היהדות, אלא לגלות את החבוי בה. הסברה קשורה בראציונאליות, ש־ בסיסה שכלי־דיאלקטי, ואילו את היהדות יש לגלות כבחינה חוויית. את משבר האמונה בעולם יפתרו לא פילוסופים בעלי תבונה, המחפ־ שים את היהר הבראשיתית עליה תלויה שלשלת הבריאה, אלא פייט־ נים, אנשי לב ורגש, המאזינים ל־ קולות הבוקעים מהנסתר שבבריאה. ביטא זאת נאמנה רבי צדוק הכהן באמרו: „דברי תורה נכנסים אל תוך האדם ולא דרך המוח אלא דרך הלב". ואכן, תורה ליהדות, משמעה הורה אל הלב ואל הנפש — שני מעיינות נבחיים לכמיהה לטוב ול־ נעלה שבחיים.

*

מורשה היסטורית ומורשה אקטואלית

המתנגים בישראל, המכירים את נפש הנוער בן־זמננו, מגדירים אותו בשם „נוער המחפש זהות". המדובר לא בנוער הרואה חזות הכל בחיי הדיסקוטק. נתברכנו גם בנוער אחר, רציני ומחפש דרך, נוער תוסס ש־ תסיסתו מבטאת אי השלמה עם ה־ עממים החברתיים, פרי באושים של תרבות המערב. רובו של הנוער הזה בישראל רואה את העולם ראייה אוניברסלית. זהו נוער הנתפס ל־ בעיות שהחיים הסוערים מולידים אותן, בעיות הרביתיות חברתיות כבדות־משקל. נוער זה בארץ מחפש את עצמו בתוך אותו המעגל ה־ מרחבי של התהוות והוא זכאי לדעת כיצד משתלבת המורשה ההיקה שלו, של העם שהוא חלק ממנו, ב־ תוך הבעייתיות החדשה; כיצד מת־ ייחסת תרבות עמו, היהדות, לזרמי הרוח השונים המהלכים בעולם.

הנוער הזה יודע, כי למורשתו ה־ רוחנית שורשים חזקים בעבר; הוא יודע, כי הדת היהודית היא שקיימה את העם במשך דורות של גלות והיא ששימשה שושבין לציונות ו־ למדינה. הוא גם יודע מה רבה היתה תרומתה של היהדות בהיכל התר־ בות. בבנין של האנושות ומה רב חלקה בעולם הרוח של אתמול. אך נוער משכיל זה, חניכי בתי אולפנא גבוהים, איננו מתפקד ביהדות ש־ מעמידים אותה בפנתיאון הלאומי, שמתגאים בתרומתה ההיסטורית, ב־ הפיכה שהיא מילאה בעבר — כשם ש... מעניינת אותו ה„היסטוריה" של דור המיסורים בארץ ותבלי הש־ תרשותם. הוא רוצה לדעת מה אומרת המורשת היהודית לו היום; במה היא שייכת לו אישית, כיליד הדור הזה; מהו האתגר שהיהדות מעמידה לפניו בהווה, בדור שהוא חי בו; מהי הבשורה שתכוון את דרכו ב־ אקטואליות של חיי יום יום.

באי בית המדרש החסידי של ה־ חכם רבי נוגים מפשיטתה מפרשים כך את האמירה שבמסכת עירובין „האי עלמא־להילולא דמיא" (עולם זה דומה לחתונה): רבות הן ההכ־ נות הנעשות לקראת כלולות הנישו־ אין ורבה התהולה. מזמינים אורחים, מכינים כלי־זמרים ובדחנים, תופרים בגדים חדשים לבני הזוג ולמחות־ נים, מתקינים מאכלים ומשקאות, והכל לצורך מלה אחת, המלה „לי". ירכוש החתן טבעת קידושין היקרה ביותר ואף ישים אותה על אצבעה של הכלה ויאמר בפני עדים כשרים „הרי את מקודשת", אם לא יוסיף המלה „לי" — לא אמר כלום.

לא מספיקה המלה מקודשת; אם ה„לי" חסר — הכל חסר. ההשתייכות ההדדית היא הקובעת, הוא העיקר. המורשה היהודית ודאי שהיא מור־ שת מקודשה. אך אם חסר בה ה־ „לי" הקונקרטי, השייכות הנפשית ההדדית, היא נטולה ערך של ממש.

על הנוער היהודי האינטלקטואלי לדעת כי האידיאלים האנושיים ה־ מדברים אל לבו כאן ועכשיו — כיבוד האדם וחירותו באשר הוא אדם, צמצום הפער בין עוני מנוון לבין עושר מופרז — האידיאלים שהוא מוצא בשפע בנכר, הם־הם האידיאלים שלו, של תרבותו, של היהדות; אותם אפקי מחשבה הנפ־ תחים בפניו כשהוא מעיין בספריהם של מתקני החברה בנכר, אפקים החובקים גורל העולם והאדם, תהיו־ תיו והתלבטויותיו, היו מאז ומעולם טמונים באוצר התרבות של עמו. אנו מצווים לגלות לפני נוער זה, ההוגה והתוהה, העורג להתקרב אל מורשת עמו, את חלקה של היהדות האידיאית בעולם הערכים האנושיים והרוחניים המעניקים לאדם את מר־ תרו.

*

סולם — זה סיני

האתגר העומד לפני טובי דורנו הוא האתגר האנושי. השכיל לתת ביטוי לכך הפרופ' אהרן קציר ז"ל, מן הנציגים הבולטים של אנשי ה־ עילית במדינת ישראל, מן היהודים שזכו לכתר המדע ולכתר הדת. הוא אומר: לנו אין קיום בלא הערכים ההומאניים והמוסריים, שהם יסוד היסודות של מדינת ישראל. וכי ל־ איזו תכלית הוקמה המדינה הזאת אם לא לשם הגשמתן של האידיאות היהודיות ולשם ביצוע הערכים ה־ אנושיים, שהעם היהודי נושא בלבו דורות רבים? („בדור המהפכה ה־ מדעית", 70).

האכזבה מהאידיאות החברתיות נובעת בעיקר מהעדר היסוד ההו־ מאני בקרבן. אלה הדבקים עדיין ב־ מארכס מתאמצים לגלות בהבליו ילו באמצעות מיקרוסקופ, שמשנתו כו־ ללת בתוכה לא רק פילוסופיה של ריפורמה כלכלית ומהפכה חברתית, אלא שיש בה גם „פילוסופיה של האדם".

במציאות זו של ימינו נראה לי, כי ניטיב לעשות אם נגלה לפני הנוער, השואל לנתיבות עולמו, את הפן האנושי שביהדות, את „הפילו־ סופיה של האדם" שבה, תוך הנחה שעל ידי גילוי הערך האנושי, עשוי להיפתח השער לאמונה בעל־אנושי, להכרת הנשגב שביקום. נתחיל ב־ יהדות של „עשות משפט ואהבת חסד" ונגיע ל„הצנע לכת עם ה' אלקיך"; נתחיל ביהדות של „וחי אחיך עמך" ושל „ואהבת לרעך" ובמרוצת הזמן נגיע לסוף הפסוק „אני ה'", העושה את ה„ואהבת" לכלל גדול בתורה. נגלה לפני הנער היהודי שאת משאלות הלב שהוא עורג להן ואיננו מוצא אותן באי־ דיאות חברתיות בחוץ — כגון אהבה לאדם, הושטת יד לכושל והסרת מחיצות בין אדם לאדם — ימצא בשפע בתרבות של עמו, ביהדות.

גלה לנוער הכמיה להכרת אדם מתוקנת, כי אידיאת היסוד המהלכת בתורה היא אידיאת השוויון בין בני־אדם, היא ה„בראשית" של כב־ קול המצוות שבתורה והיא באה לידי ביטוי בעצם תואר הכבוד ש־ היהדות מעניקה לאדם מיד עם בריא־ תו: בצלם האלקים ברא את האדם; אידיאה זו הפסיקה את חכמי ה־ תלמוד והמדרשים והם הלבישוה לבוש מוחשי: כאשר יצר האלקים את האדם נטל עפר על כל צבעיו מארבע רוחות העולם. בלשון רבי מאיר: אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו. (סנהדרין, ל"א). ורבינו משה בן מימון מתרגם את האידיאה לשפת ההלכה, לאמור: כל המקיים נפש אחת מישראל (לאו דוקא בישראל) כאילו קיים עולם מלא (הלכות סנהדרין, פרק י"ב, הלכה ג).

יהדות שאינה שמה את הדגש על ההומאניות אינה יהדות שלימה, שכן דת ישראל איננה מבדילה בין החטי־ בה של מצוות דתיות כובהקות ובין החטיבה של מצוות בעלות אופי אנושי. החובות שתורת משה, הנבי־ אים וחז"ל מטילה על האדם בישראל הן חובות אחיות לא פחות כחובות פולחניות. ביהדות משולבים ערכי אנוש וערכי אמונה אלה באלה. אין האדם יכול להיות דבוק בבורא כשי הוא מנותק מהאדם ומתנכר לו. מ־ עידה על כך משמעותו הכפולה של המושג „דעת אלקים". יש דעת א־ לקים שמשמעה הכרה מחשבתית ודבקות־חוויתית בבורא היקום. ו־ יש דעת אלקים שמשמעה עשייה פשוטה — הרבה מעשים קטנים של חסד המצטברים לעשייה גדולה, כ־ דבר ירמיה: דן דין עני ואביון אז טוב, הלא היא הדעת אותי, נאום ה' (כ"ב, ט"ז). ושתי המשמ־ עויות הללו משלימות אחת את רעו־ תה. כשם שהעשייה האנושית ללא דעת אלקים איננה עשייה שלימה, כך דעת אלקים ללא עשייה אנושית, דעת פגומה היא. עובדה אופיינית היא שבין מסכתות הש"ס הדנות במיגוון ההלכות העשיר המחייב כל אדם מישראל, ובצד המסכתות ה־ מוקדשות לשבת ולמועדים, מצויה בו גם מסכת אבות ודרך־ארץ.

אמנם, השלם העליון בדת היהודית הוא נעלה מהומאניות, הוא יותר מאהבת אדם. היעד העליון הוא „קדושים תהיו", אך אין להגיע לנעלה ולהיתהר ללא השלבים הנמו־ כים המוליכים אליהם. אין להגיע לשלב העליון של אהבת השם ללא כעבור דרך השלב של אהבת האדם.

האמירה בילקוט שמעוני (בראש־ שית) „סולם זה סיני" (כלומר הש־ בון אותיות של זה כחשבון אותיות של זה), מבוארת בחסידות כדלקמן: המערכת של מצוות התורה שניתנה בסיני, כמוה כסולם יעקב שבסיני מוצב ארצה, היינו שהוא מעוגן ב־ ענינים שבחומר, בדאגה פשוטה ל־ אדם הפשוט ולצרכיו הגשמיים, ו־ בפסגתו מגיעת השמימה, שמשמעה דביקות האדם בטרנסצנדנטלי. וכ־ שם שאין להפוך את הסולם להעמידו בשהפיסגה על הארץ והבסיס לשמים כך אל לו לאדם להתחיל את דינוקו אל המדרגה העליונה, אל הרקיעים הגבוהים, כל עוד לא הושיט ידו לאדם בשעת דחקו פה, על האדמה הקרובה. אין להגיע אל הראש ה־ נוגע השמימה, אל השלב הרקיעי, אלא אם כן עוברים תחילה את ה־ שלב הארצי, הוא השלב האנושי; יש קשר בין דביקות באלקים ובין דביקות באדם הנושא את צלם ה־ אלקים. יכול אדם לקיים את כל המצוות הדתיות שבין אדם למקום, אך אם חסרים לו המעשים הקטנים של חסד ורחמים כלפי האדם, אף עבודת השם שלו איננה שלימה. אה־ בת האנוש שבאדם היא בחינת כיור מבחן לאהבת האלקים שבו והכל האומר שאין לו בעולמו אלא אהבת השם — גם אהבת השם אין לו. מכאן שאין להפליג לספירות העל־ יונות ולדאוג לתיקון העולמות ה־ רחוקים כל עוד העולם הזה, הקרוב, איננו מתוקן.

המשורר ש. שלום, נצר לבית רוזין, מביא באחת מסמוחתיו בשם סבו, רבי חיים מאיר יחיאל שפירא, האדמו"ר מדרהוביץ: התואר יהודי הוא מדרגה גבוהה יותר מן התואר אדם. וכשם שאי אפשר לעלות על שלב עליון בסולם מבלי לעבור את השלב שלפניו, כך אי אפשר להגיע למדרגת יהודי בלי שמגיעים תחילה למדרגת אדם.

חייב אדם לטהר עצמו ברגל

מאת הרב מאיר הכהן קפלן

שנינו במס' ראש השנה ט"ז ב' ואמר' יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר ובנבלתם לא תגעו. תניא נמי הכי ובנבלתם לא תגעו. יכול יהו ישראל מוזהרין על מגע נבלה תלמוד לומר אמור אל הכהנים בני אהרן. בני אהרן מוז־ הרין, בני ישראל אין מוזהרין, הלא דברים קל וחומר ומה טומאה חמורה כהנים מוזהרין ישראל אינן מוזהרין טומאה קלה לא כל שכן? אלא מה ת"ל ובנבלתם לא תגעו — ברגל. בפירוש הר"ח שם מסיים: כאן אמ־ רו חכמים שחייבין ישראל לטהר עצמם ברגל בבואם ליראות לפני השם. הווה אומר, שאזהרה זו קשו־ רה במצות עלי' לרגל כי ישראל אסור ליכנס למקדש שהוא טמא לכן באה אזהרה זו לכל ישראל שברגל ישמרו מכל טומאה אפילו מטומאה קלה.

כן מפורש ברמב"ם בהל' טומאת אוכלין פרק ט"ז הל' יוד וז"ל: „כל ישראל מוזהרין להיות טהורין בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס ל־ מקדש ולאכול קדשים, וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד ואם נטמא אינו לוקה אבל בשאר ימות השנה אינו מוזהר". בדרך זו תפס את הענין בעל „שאגת אריה" בדיני יו"ט סימן ס"ו. פירוש הדבר אפילו אם היה מצוי אפר פרה ויש אפשרות להטהר מכל טומאה ברגל אינן חייבים לטהר את עצמן, כיוון שבעונותינו אין מקדש ואין קרבנות לא של יחיד ולא של צבור.

אולם בפסקי הרא"ש ובטור או"ח סימן תר"ו מובאה הלכה מחודשת מן הגאונים ר' עמרם ור' סעדיה ז"ל והגדה של הרא"ש על ההלכה היא שהחיוב לטהר ברגל היא החלטי, בכל מקום ובכל זמן, בין אם יש מקדש בין אם אין מקדש, וז"ל: ואמר רב עמרם גאון טובל אדם בשבע שעות ומתפלל תפילת מנחה בעיוהכ"פ; ואמר רב סעדיה, ב־ עליתו מלטבול מברך על הטבילה ואומר. דרא"ש בסוף מסכת יומא סימן כ"ד ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו בהש"ס רמז לטבילה זו ואין לה יסוד בנביאים ולא מנהג נבי־ אים ולא עדיפא מערבה (סוכה מ"ד ד'). דאמר לי חביב חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא, ואי משום דא"ר יצחק (ר"ה ט"ז ב') חייב אדם לטהר עצמו ברגל היינו לטהר עצמו מכל טומאות ואפילו מטומאת מת ולהזות עליו שלישי ושביעי. והאידנא אין לנו טהרות, וכיוון ש־ אין בעלי קריין טובלין כל השנה כולה גם אין חובה לטבילה זו ואין לברך עליה. אלא שנהגו העולם ל־ טהר עצמו מקרי לתפילת יום ה־ כפורים. סמכו אמדרש תנחומא ב־ פרשת ואתחנן ביום הכפורים שהם נקיים כמלאכי השרת".

בקרבן נתנאל שם אות ד' מסביר את שיטת הרא"ש שכתב כי כל השגתו על דברי ר' סעדיה היא מפני שאין לנו אפר פרה, (משמע שאילו היה לנו אפר פרה מודה הוא לר' סעדיה גאון שחייב להטהר ול־ ברך) ואומר' כזה הטעם השמיטו כל הפוסקים הך דרבי יצחק כי ה־ אידנא אין אנו מחויבים לטהר ב־ רגל.

עיין בשו"ת יד אליהו סי' ס"ה: הא דכתב רש"י ותוס' ביבמות (כ"ט ב') דברגל אסורה הארוסה לטמאות לבעלה דחייב אדם לטהר ברגל, היינו בזמן התנאים והאמוראים ש־ היה להם עדיין אפר פרה וכן מ"ש הטור או"ח סימן תר"ו גם כן ה־ כוונה על התקופה של התנאים וה־ אמוראים. דלא כבית שמואל באהע"ז סימן נ"ה שהביא דברי רש"י אפילו בזמן הזה.

מתוך דברי קרבן נתנאל למדים אנו מושג אחר לגמרי בדברי ר' יצחק: „חייב אדם לטהר עצמו ב־ רגל". פירוש הדבר יהיה הטעם מה שיהיה, החיוב הוא תמידי ואין לה־ חיוב הזה שום קשר עם המקדש וה־ קרבנות ואם אפשרי להשיג אפר פרה כדי להזות עלינו שלישי ושבי־ עי חייבים אנו ליטהר ברגלים ו־ מברכים על הטהרה.

כי גם בימי התנאים והאמוראים לא היו מקדש ולא היו קרבנות רק אפר פרה היה מצוי להם. ומה התו־ עלת היוצאת מן הטהרה? שמע מינה שהחיוב הוא תמידי והחלטי שחיי־ בים ליטהר ברגלים מן הכתוב ובנ־ בלתם לא תגעו שמשמעו לרגל. בזה גם מתישבת הקושיה של השאגת אריה על הרא"ש, מה שטוען עליו מדברי הרמב"ם, שכל עיקר הטהרה היא בשביל עליה לרגל ושלמי שמ־ חה הרי רואים אנו שרש"י ותוס' והגאונים סוברים שחיוב הטהרה ב־ רגלים היה נוהג בימי האמוראים, אף־על־פי שלא היה להם מקדש ו־ קרבנות.

ומתוך זה אנו מנסים לתרץ את דברי ר' סעדיה גאון, הסובר שגם ביום הכפורים יש חיוב להטהר ולברך על הטבילה. כאן ישנה השגה חדשה של בעל שאגת אריה על דברי ר' סעדיה: הרי יום הכפורים אינו נקרא רגל רק בשם מועד נקרא ויום הכפורים לא נכנס בחיוב של ר' יצחק לחייב להטהר בערב יוהכ"פ לפי דברינו מיושבים דברי ר' סעדיה כמו ברגל חייבים להטהר בגלל עצם הרגל אפילו אם אין קרבנות ואין מקדש, כך ביום הכפורים חייבים להטהר בגלל שכתוב בו „לפני השם תטהרו". זה מחייב טהרה במקווה, אלא מה שהרא"ש משיג על ר' סעדיה הרי אין לנו אפר פרה, זאת אומרת שהרא"ש מודה לר' סעדיה על עצם המושג דחייב אדם ליטהר ברגל, בין אם יש מקדש בין אם אין מקדש, כך ביום הכפורים חייבים להטהר משום דכתיב „לפני השם תטהרו" אף־על־פי שאין חיוב להקר־ ריב קרבנות יחיד במקדש ביוהכ"פ ואין חיוב לעלות לרגל ביוהכ"פ ד־ אינו נקרא בשם רגל.

אלא המענה של הרא"ש על רבינו סעדיה היא: אמת הדבר שלפני השם תטהרו מחייב טהרה אבל טה־ רה פירושה טהרה שלימה ולא טהרה חלקית היות והאידנא אין לנו אפר פרה? וגם לכך ישנה תשובה, כי הב"ח שם מסביר את דעת ר' סעדיה שחלק בטהרה האפשרי היינו הטבי־ לה במקוה גם כן נקראת בשם מצווה ומקיימים בזה מצווה שדרבנן ומבר־ כים על הטהרה במקוה בערב יוהכ"פ בשם ומלכות. לפי דברי רש"י ותוס' הרא"ש ור' סעדיה גאון גם ברגלים אם היו לנו אפר פרה, היינו חייבים להטהר בחגים וברגלים אף־על־פי שאין לנו מקדש ואין לנו קרבנות.

אולם לשיטת הרי"ת והרמב"ם אין חובה להטהר בזמננו ברגל אפילו שיהיה מצוי אפר פרה כל זמן שה־ מקדש חרב.

הנני להוסיף, מכיוון שר' סעדיה גאון לא הזכיר ברגלים חיוב טבילה בזמן הזה, ובפרט לברך על הטבי־ לה ברגל, ואם כן מוכח שדברי ר' סעדיה, מכוונים אך ורק ליוהכ"פ בעצם דכתוב לפני השם תטהרו, היינו שישנה מצווה מיוחדת בתורה להטהר ביוהכ"פ ומצוה זו איננה קשורה בדברי ר' יצחק אף־על־פי שר' סעדיה גאון מודה בעצם החיוב להטהר ברגל. מטעם ובנבלתם לא תגעו ברגל. אבל החיוב להטהר ב־ יוהכ"פ נלמד מלפני השם תטהרו ולא מן הלימוד של רגלים.

תפילה זכה

מאת גרשן וידון

סוֹדוֹת וְרָזִים
אַגָּדוֹת וּפְלָאִים
מִכְמַנֵּי הַחָכְמָה
וְהַדַּעַת.
רוּחוֹת צַדִּיקִים —
נִשְׁמַת הָאֻמָּה
תְּפִלָּתָם הַנִּצְחִית
הִיא שׁוֹמַעַת.
עֶרְגַּת תְּשׁוּקָה,
סִמְטָאוֹת אֲפֵלוֹת.
בָּם תְּפִלָּתוֹ מַה זַּכָּה,
שֶׁל בַּעַשְׁ"ט וְצַדִּיק
צוֹמַחַת וּבוֹקַעַת
וּבוֹקַעַת וְעוֹלָה
מִבָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת
וּמִבֵּין כְּתָלָיו
שֶׁל בֵּית כְּנֶסֶת עַתִּיק.
וְעַל גְּדוֹת סַמְבַּטְיוֹן — אִי
בְּבֹקֶר שַׁבָּת
נִצְּבוּ לְמַדְרֵךְ
צַדִּיקִים.
מְהַלְּלִים וְשָׁרִים
וּמְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים
וְרוֹמְמוֹת אֵ־ל
וּתְפִלָּה בְּפִיהֶם.
זוֹ תְּפִלַּת הָאֻמָּה
עֲתִיקַת הַיּוֹמִין
הַהוֹלֶכֶת
הוֹלֶכֶת
לִקְרַאת
גְּאֻלָּה.

מי היה בן־דרוסאי?

מאת אברהם מברך

מאכלו של איש בשם בן דרוסאי נזכר כמה פעמים בגמ' אנו מוצאים[1]: אמר ר' אלעזר אמר רב כדי שיצילו מבעוד יום כמאכל „בן דרוסאי", איתמר נמי אמר ר' אסא אמר ר' יוחנן „כל שהיה כמאכל ,בן דרוסאי' אין בו משום בישולי עכו"ם תניא חנני אומר: „כל שהוא כמאכל ,בן דרוסאי' מותר להשהו על גבי כירה ואע"פ שאין גריפה וקטימה" —.

רש"י אומר „בן דרוסאי" ליסטים היה ומבשל בישולו שליש — על זה כתב מר יוסיפון ב„הצופה"[2] על מאכל „בן דרוסאי" הנזכר פע־ מים הרבה בגמרא, ורש"י מציר שב „בן דרוסאי ליסטים היה, ומבשל בישולו שליש". לאחר שלא מצאתי בשום מקום בגמרא, מקור לדבריו של רש"י, שאלתי תלמידי חכמים בירושלים, מנין שאב רש"י את הי־ דיעה על האיש שליסטים היה, וש־ אכן כך היה מבשל בישולו, ולא ידעו להשיב לי. —

לשאלתי ב„הצופה" בנדון, באו כמה תשובות, וכולן השערות רחו־ קות ודחוקות, ומהן שאישרו את שאלתי, כמו הרב מגן מבני־ברק, שסיים את תשובתו אלי בעיתון ד' במילים: „ושאלתו של מר יוסיפון נשארת כבראשונה". מכל מקום, איש לא ידע את המקור לדברי רש"י על בן דרוסאי. —

מר יוסיפון מוסיף: „והנה באקראי בשעורי היומי[3] מצאתי את דברי תניגא לאמור, „בשר חי בשיל ולא בשיל כבשר כיבא דאכלי גנבי" ו־ רש"י, שם: „בשר חי כדמפרש ל־ קמן, בשיל ולא בשיל, דזו היא מידת גנב למהר, אבל בשיל שפיר, לא כמשיך לכעבד, כי האי גוונא, לפי שמתוך שהוא גנב, ועושה בסתר אין לו שהות. —

כאן הוא המקור לדעתו של רש"י על „בן דרוסאי" שליסטים היה, ו־ מבשל בישולו שליש, אכן מצאתי. כך כותב מר יוסיפון את התשובה לשאלתו מנין שאב רש"י את ה־ ידיעה על האיש בן דרוסאי, שליס־ טים היה, וכך היה מבשל בישולו. אכן, מר יוסיפון מצא תשובה ל־ חלק השני של שאלתו, על טיבו של המאכל של בן דרוסאי; ואולם שבן דרוסאי היה ליסטים, עדיין לא מצא מקורו של רש"י, ואין אנו יודעים עדיין לכאורה מי היה בן דרוסאי בעצמו.

והנה אנו מוצאים אצל יוסף בן מתתיה[4], שאחד מראשי היהודים — „דוסוסי" שמו[5] ואתו כמה מור־ דים ארבעה מספרם הסיתו את ה־ המון למרוד ברומאים. קוודרטוס, הנציב הרומי, ציווה להורגם, ועל זה אומר רבי זאב יעבץ[6] — אפשר כי „דורתי" זה הוא „בן דרוסאי" הנזכר בגמרא[7] וכי גם הוא נהג מנהג בן דינאי, לעבור בראש גדודים בארץ, לקצות ברומאים, ואולי מ־ התגרותו לפעמים, גם בבני ישראל, יצא עליו שם ליסטים, ותקון מזונו הדיך בישולו היה למשל, כתנורו של בן דינאי[8].

*

אמנם בשעת הדחק אפשר להסתפק בהשערה הזאת של ר' זאב יעבץ; ואולם אם נרצה לעיין היטב, כסדר האותיות של השם „דורתי" ובגירסות המתרגמים השונים על השם, קשה לקבל את ההשערה ה־ זאת שבן דרוסאי היה זה „דוסוסי" או „דורתי" של יוסף בן מתתיהו. לכן לדעתי, הגירסה הנכונה של השם בגמרא ושל רש"י היתה „בן דרומאי" — באות „מם" ולא „דרו־ סאי"[9] — באות סמך, והוא הגבור בן דרומא בהר המלך אשר עליו מסופר בגמרא[10]: „...אמרו ליה לקי־ סר בן יהודאי אתא עליהו, ה בהו ההוא ,בר דרומא' דהוי קפ מליא וקטיל בה, שקלי' קיסר תאגיה ואוביה אארעא. אמרי רי־ ניה דעלמא כוליה, אי ביתא לא תמסרי להוא גברא לדין ולמכותיה בידיה דוהד גברא —".

„בן דרומאי", זה גבור הר המ הוא אשר התנהגותו בבישולו שי־ שה דוגמה לחז"ל, כמו ששמש ד מה לאפיה תנורו של גבור שני: אלעזר בן דיני, אשר לפי יוסף מתתיהו[11], בהגיע שמועות ר' הגלילים ע"י השומרונים אל ירו־ לים סער לב העם ועולי הרגל על את חגם והורו אל שומרון, ובק ההמון התערבו גם שודדים ומורד ובראשם אלעזר בן דיני ואלכס רוס. הם פשטו על השומרונים יושבים בקרבת מתן עקרבים, המיתו אותם. —

בכן, בן דרומא זה הוא שה גבור ישראל בהר המלך, כמו שה אלעזר בן דיני גבור ישראל גבול שומרון. ואולם מפני התגרות לפעמים גם בבני ישראל, יצא על הם השם ליסטים, כמו ליוסף מתתיהו קורא בשם שודדים את הקנאים ובתוכם גם אלעזר בן יא, — גבור מצדה.

אמנם, שהמדובר היה כאן גבור ישראל, ולא על סתם ליסט או סתם גנב, אפשר לראות גם ב שאנו מוצאים[12] אצל ר' אלע ברבי שמעון ועל ר' ישמעאל בר יוסי, עליהם מסופר: „...אתי לר' אלעזר ברבי שמעון וקא תפ גנבי' אזיל שלח ליה ר' יהושע קרחה, חומץ בן יין עד מתי את מוסר עמו של אלקינו להריגה, של ליה, קוצים אני מכלה מן הכרם שלח ליה, יבא בעל הכרם ויכל את קוציו".

ואף רבי ישמעאל ברבי יוסי „מסא כי האי עובדא לידיה, פגע ב־ אליהו, אמר ליה עד מתי את מוסר עמו של אלקינו להריגה, אמ ליה מאי אעביד, הרמנא דמלכ הוא, אמר ליה, אבוך ערק לאסי את ערק ללודקיא".

מכאן שאפשר לראות שלא מדוב על סתם ליסטים או גנבים, אל על מורדים נגד הרומאים, כשנתנו הם הוצאו להורג, ולמרות שחז התנגדו באופן כללי להתנהגותם גם התנגדו למסור אותם ביד הר מאים; ולא רק זה אלא גם התנהג תם שימשה לדוגמה לקבוע הלכ בישראל כי הם היו גיבורי ישראל.

1) שבת כ', א', ע' וזה ל' א', ירוש' ע' וזה ב', ה'; 2) „צופה" כנ"א תשכ"ד, כ"ה. א' א', השל"ג מכהנים לבערכת; 3) סנהדרין ע' א'; 4) קדמו' כ', ב'; 5) שם תרגום שליס, ול תרגום ד"ר קלבנר: שם האיש ד' הורהסי; 6) תולדות ישראל ה', 134; 7) שבת כ', א'; 8) כל ה', י'; 9) בכתב העברי העת דומה האות סמך לאות מם; 10) גיטין נ"ז, א'; 11) קדמו' כ', ד ה' מלחמ', ב', י"ב, ד', שם, י' ב'; 12) בבא מציעא פ"ג ב'.

„אומה בין האומות"

מאת הרב אליהו יונג

המערכה שניהלו האומות הערביות לפני שנה לגירוש ישראל מהאו"ם, נחלה כשלון, עם חתימת הסכם ה־ בינים שבין ישראל למצרים. נשיא מצרים אמר באחד מנאומיו: „יש להכיר בישראל כעובדה קיימת, כי המעצמות הגדולות, אמריקה וגם רוסיה הסובייטית, לא יתנו את ידם למחוק את ישראל ממפת העולם". מדבריו אלו אתה למד מה היה בלבו עלינו: להרוס את מדינת יש־ ראל, ולא יזכר ולא יפקד שם ישראל בין האומות.

אנו, מאמינים בני מאמינים שכל מאורעות אלו הם בהשגחה עליונה, כעת נתקיימה הנבואה שנאמרה ב־ תורה: „הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך" — הוא עשך אומה ב־ אומות, רש"י (דברים לב, ו)*, ו־ כפי דברי רבינו מיוחס כאן בפירו־ שו על התורה: „תקנך הכינך לעם ולאומה". המאורעות שנתרחשו ל־ עינינו מסבירים וממחישים את דב־ רי הנבואה. לכאורה יש להבין: למה נשתבחו ישראל כאן שהם דומים ל־ אומה מן האומות, והלא בכל מקום הכתוב משבחם בזה שהם נבדלים מן האומות, כמו בתורי"כ (סוף קדושים) על הפסוק: „אני ה' אשר הבדלתי אתכם מן העמים", ראו כמה בינינם ולאומות וכו'. וכן נאמר: „ה' בדד ינחנו (דברים לב, יב) וכו'. „הן עם לבדד ישכון" (במדבר כג, ט) מוב־ דלין הן מן האומות בכל דבר. (יל־ קוט בלק תשסו).

ברם, הדברים מכוונים לזמנים של עקבתא דמשיחא, שאז כאשר אומות העולם ירצו למחוק לגמרי את שם ישראל מן העולם כמו שקרה ב־ זמנינו, ועדיין שונאי ישראל אינם שוקטים ממגמה זו, על כן הבטיחנו הכתוב בפסוק זה שלא יצליחו בכך „הוא עשך", שנהיה אומה באומות **.

וגם הרמב"ן על הפסוק: „אשבית מאנוש זכרם" (דברים לב, כו) פ פרש אותו שהוא נבואה לעתיד. זו לשונו: „אשביתה מאנוש זכ־ רם", גלותנו בין האומות — אנח יהודה ובנימין, שאין לנו זכר עמים ולא נחשב לעם ואומה כל והנה יאמר הכתוב: כי היתה במד הדין להיותנו כן בגלות בעולם... בגלותנו עתה תמה זכות אבות. ואנו לנו הצלה מיד העמים רק בעבו שמו הגדול יתי', כענין שאמר ביחז קאל: „וקבצתי אתכם מן הארצו אשר נפוצותם שם, ונקדשתי בכם ל עיני הגוים, וידעתם כי אני ה'. ב עשותי אתכם למען שמי, לא כדר כיכם הרעים וכעלילותיכם הנשחתו בית ישראל" וכו'. ועל כן ראוי מד־ הרצון שהיה בבריאת העולם, שיהי רצון מלפניו להקים לו לעם ב הימים, כי הם הקרובים אליו והיו דעים אותו מכל העמים, וזה טעו „כי ידין ה' עמו ועל עבדיו ית נחם" שיזכור ה' ברחמים כי הם עם מאז, ויזכור כי הם עבדיו שעמד לו בגלותם, כעבדים לסבול הצרו והשעבוד וכענין שנאמר: „ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו". עד כא דבריו.

בעת הצהרת בלפור כתב ברוח ז גאון הדור ר' מאיר שמחה הכה זצ"ל: „באלף ושמונה מאות שנה לגלותינו ידעו אמנם כי עם אנחנו ולמרות הצרות לא שכחנו ולא הסח־ נו דעתנו מזה אף רגע, אבל הגוים לא הכירו בזה ולא החשיבו אותנו כעם, ועתה בעזרת השם גם עמי ה־ עולם מודים ומכירים כי עם אנחנ נו".

התהליך זה של הכרת בני ישראל כאומה בין האומות התחזקה עם ה־ קמתה של מדינת ישראל והכרתה ע"י האומות כחברה שוות־זכויות ב־ משפחת העמים.

אנו כלאים תקוה כי עם ישראל מתקרב לזמן הגאולה, ובו ישובו שו־ פטינו כבראשונה — ומציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, וכל עמי העולם יכירו בעם ישראל כי הוא „אומה מאומות".

(„נתפרס" שנתן לבירור עטרת הלבב, תשל"ו)

*) מפרשי רש"י לא הביאו מקור לפירושו ולא ביארו כוונתו. מסתבר שמקורו בחז"ל (במדרשים שלפנינו ליתא) כמו פירושו על תיבת ויכוננך. בש"ח מפרש: „דקי"ל מה שבח זה שעשה אותם הרי כל העולם עשה, לכן פי' אומה באומות, ר"ל בחר בך מכל אומות העולם". ולפי פירוש זה היה ראוי לכתוב: „אומה מאומות". ברם, מצינו סגנון כעין זה בחז"ל, על הפסוק (מלאכי ב, טו) „ולא אחד עשה ושאר רוח לו", „לא מי שברא את ישראל הוא ברא את האומות" (בתורי"כ סוף פ' אחרי). ובספרי (ה־ אזינו פי' שיא) „ולא היתה „אומה באומות" שהיתה ראויה לקבל את התורה אלא ישראל".

**) חז"ל דרשו בפרק זה הרבה פסוקים על לעתיד, עי' רש"י (שם לב, יב) „ורבותינו דרשוהו על ה' עתיד". וראה ספרי ומדרש הגדול בפרק זה.

אין מסככין סוכה בבדי זהב

מאת אברהם ביק

ימי זכרון הם חגינו, זכרונות למאורעות עם היסטוריים, ואולם מלבד הזכרונות שהם גרעינים, המאורעות שעברו, שהם מייצגים, הנה הנם בעלי מהות עצמאים, גם יסודות מ־ שותפים לכולם. נתעכב על יסוד אחד, מה־ עיקריים והראשיים שביסודות־השתייה והוא הפסיכיקה של הפשטות ותיעוב הזהב.

שבת. הכסף מוקצה, בשבת ומועד. אסור לנגוע בכסף ובממון. „חייב אדם למשמש בבגדו בערב שבת, הלכתא רבתי היא ל־ שבתא" (שבת י"ב, א'). מעניין: דווקא עם רודף בצע „שאין לו אידיאל אחר תחת השמש מלבד הפרוסה המזומנת, הממושה" (זומ־ ברט) — דווקא אצלו יש דין כזה, שברגעים של חגיגיות ועליית נשמה — אסור לנגוע אפילו בממון.

הבלטת העיקר הזה והעמקתו אתה מוצא בכל יום מימים הנדונים, לפי דרכו ודינו.

ביטול הזהב והכסף בחגים

ראש־השנה. שופר שציפוהו זהב פסול (ראש־השנה כ"א, א'). גם הקול נפסל.

יום־כיפור. בלי מזון ובלי נעליים ובחלוק לבן של פשתן, בבגדים של זה, שהעני המות־ לם אך דומה לו. ועבודת היום. בנקודה היהו־ דה והמיוחדת במערכת המקום והזמן, ועל ידי אדם יחיד, נבחר מכל האומה, הכהן הגדול בלפני ולפנים ביום־הכיפורים, ביציא של היום. מקודם שנכנס היחיד לייחוד במקום היחיד ובשעה היחידה, הוא משליך מעליו את כל הכבוד של זהב. „זהבים מעביר ולבנים לובש־" (פיוטי הקליר לפי תלמוד ירושלמי). תאמר: הלא לבש מקודם זהב? אבל כל עיקר התי־ לבשותו מתחלה בבגדי זהב היתה רק כדי שיפשטם. אלמלא היה לובשם מקודם לא היתה ניכרת שלילת הזהב. „לובש בגדי זהב ופושטם להורות וללמד, שכדי להכנס לפני ולפנים, צריך לפשוט מקודם מעל עצמו את הזהב, ואפילו את ההדר והתפארת של הזהב, אפילו את בגדי הקודש וכהונה גדולה" (הרב א. חן, „במראות היהדות", חלק שני, ירושלים תשכ"ד).

שבועות. בטכס הביכורים: הקלתות של זהב, שבהן היו מביאין החקלאים העשירים את ביכוריהם, היו כועבים לחזרה. לעזרת בית המקדש היו עולים אך הסלים של נצרים. הגיעו להר הבית „אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו" (בכורים משנה ג', י"ג).

פסח. אפילו המזון — לחם עוני. אין יוצאים במצה עשירה.

הסוכה והטבע

וסוכות. — היציאה מפלטרין, מן הקבע והבצרון, לעראיות, לצריף. והרי סוכה היא פרשת טבע כולה. „באים אנו בחג האסיף, בגבורות הגשמים, הכבדת האכף (עפ"י איוב ל"ג, ז') של הטבע הסתוי, ואנו מתקרבים אל הטבע; יושבים בסוכה, נאחזים באגודת נטעים רעננים, שמחים בשמחת המים, בשמחת הרוויה הטבעית ההולכת במעגל המוגבל אשר בחוקי הברזל של הטבע" (ראי"ה קוק זצ"ל אגרות ראיה, ג', עמ' נ"ח).

וכך דרשו דרשנים „ולקחתם לכם פרי עץ הדר". אומות העולם מבקשות להן את ההדר והיופי בדברים מלאכותיים ואילו ישר־ אל מבקשים את ההדר רק בדברים טבעיים, מעשי ידיו של הקב"ה, באופן ישר, בפירות וצמחים שהטבע בעצמו מוציא מידי שנה בשנה במעגלי הטבע. אין לבקש חיקוי לטבע בעוד שהטבע בעצמו הוא כולו הדר. המבקש את החיקוי על המקור, את המלאכותי על הטבע דומה לעושה אליל, תמונה או פסל.

צמחי זהב

הלכה פסוקה בשולחן ערוך (סימן תר־ כ"ט): „אין מסככין את הסוכה בבדי זהב שצומחים מן הארץ". כלום זהב צומח מן הארץ?

בהגהות נוספות לסידור, שהגאון רבי יעקב עמדין זצ"ל השאיר בכתב יד, (נמצ־ אים בגנזי ספריית רוזנטליאנא באמסטרדאם וכותב הטורים זכה להוציאם לאור) כותב בעל הסידור המפורסם:

„בדי זהב צומחים מן הארץ נמצאים במחוז אחד בארץ הגר (הונגריה) וזה דבר מפורסם. וכן נמצא עם אחד בארץ פולין שבולת דגן של זהב כפי שהגידו אנשי אמת וכן נודע שבמחוז טוקיא (הונגריה) גדלים ענבים עם גרעיני זהב ובדי זהב מבחוץ במעט כל שנה. וכשהייתי בארץ מערדין (מורביה) ידעתי שהובאו אל הקיסר. נמצא שיש בעולם פסולת גורן ויקב של זהב ממש ופסולים לסכך".

הוה אומר: סוכה של זהב — פסולה!

ומידה זו, הזך והטוהר שבפשטות הטב־ עית, והכרת הזהב לפיגול בקדשים עוברת כחוט ארגמן בשאר הלכות. „תורה שכתובה בזהב פסולה. מעשה היה באלכסנדרוס מוקדון שכתב את התורה בזהב ושיגרה לחכמים וגנזוה מפני האזכרות שבה" (מסכת סופרים).

ועוד: „אבוב היה במקדש וחלק היה ושל קנה היה ומימות משה היה. ציווה המלך וציפוהו זהב ולא היה קולו ערב. נטלו את ציפויו והיה קולו ערב" (ערכין י', ב').

אין צל לכסף

כסף בגימטריא צלם. כסף גימטריא עמים — דרשו חכמי המיסתורין. הוסיף עליהם גאון הניגלה: „הכסף הוא רק צלם ואין לו חיות עצמית" (הקדמה לספר „שב שמעתתא) „אך בצלם יתהלך איש, יצבור ולא ידע מי אוספם".

ושוב הדברים שהם מכבשונו של עולם מתעשרים ומתאשרים בספר „ציצים ופרחים" להיעב"ץ (אלטונא תקי"ת, דפוס צילום ירו־ שלים תשל"ו). הזורש: „בצל החכמה בצל הכסף" — אין צל לכסף אלא לעץ, בעל ענפים וחודש מצל הסוכך. עטרת חכמים עשרם, שהם עשירי הדעת, אבל לעניי המדע, עליהם נאמר „כספם וזהבם לנדה יהיה" ויש עושר שמור לבעליו לרעתו ועמל לרוח ויאסף כסף לעשות ממנו מסכה, אלהי כסף ואלילי זהב. אשר לא יועילו ולא יצילו (ציצים ופר־ חים, לקט אורות, עמ' י', א').

שבתות חגים ומועדים הן דוגמות לעתיד, לימים של אחרית הימים. יום שכולו שבת, יום שכולו טוב ומנוחה לחיי עולמים. וכיום ההוא — בעידן אחרית הימים — ישליך אדם את אלילי כספו אלילי זהב וסוכם תהיה לצל, צל האילן, צל הטבע וצל האדם ולא צל הכסף והזהב.

סוכת שלם ולא סוכת זהב. ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון.

هكذا من الاصل

...יבות במקום אחדות ...עולם הערבי

מאת יעקב אדלשטיין

המדיניות במזרח התיכון במשך שלוש שנים, מאז הכיפורים, הביאו לשינוי פני העולם הערבי ולמהפכות אפשר היה לחזות אותן מראש. במשך שלוש שנים חל במפה המדינית הסובבת את ישראל. האחדות הערבית לפירוד ולמחלוקת. אותה אחדות שהפגינה עוצמה אדירה הכיפורים, התפוררה לגמרי מיד אחרי פתיחת המלחמה ליריבות חריפה. אף-על פי כן עדיין יש בידי הערבים ...יב לנושא ישראל, ברגע בלתי צפוי.

שנים פתחו סוריה ו... מתואמת על ישראל. ...תקפה מדינית ערבית ...הסתייעה בחרם הנפט ...על מדינות באירופה ...ם ידידותיים עם יש... זה הפיל חיתתו על ... וישראל עמדה נבו... זה, שהופעל זו הפעם ...דות המלחמות באיזור. ...ל כתוצאה מחרם הנפט ...ת ביותר. אירופה נב... הוציאה מסמך פרו ...המעצמה התעשייתית ...: התת איומים הזיזה ...יינית לפרו ערבית מו... עמדה במצב קשה, מ... ...ויה בנפט הערבי. ל... מן הדלק בארה"ב בא... תיכוניים. אחוז זה במקום להצטמצם, ר... 4 אחוז. כך שהתלות ...בוא דלק מארצות ערב ...ת שארה"ב תגיע ל... ...ר אנרגיה. בשנות ה... ...של הפרק. מבחינה זו ...צב. האיומים של סעו... ...ת יצוא הנפט לארה"ב, ...והרונה על ועדת הסנט ...ה נגד מכירת טילים ...רי הנפט האכזרו ר... ...ה זו חלה הרעה במצב. ...תיחות הדשה באיזור, ...ה, לוב וכוויית, לאיים ...חדש בחרם נפט. זהו ...צם אחת, אבל יש לו ...יוך ביותר. כך שאיום ...איום ממשי גם כיום. ארצות רבות תתחשב... כללה ארה"ב. אמנם ...רשא זה לא נעלמה גם ...יום הכיפורים, אבל ...אין שיעור אחרי מי... מלחמת יום הכיפורים. ...דעת שמשקל הנפט ו... ...ינות הנפט הערביות, ...גור, כאז מלחמת יום ...בין זה לא השתנה שום ...שהשתנה, הרי השינוי

...ויקה מסקנות

...קה מסקנות מחרם ה... ...יא הקימה מאגר דלק ...ם מדינות ערב תאימ... ...אחת באירופה, לא ...צה על מצב הדלק של ...יורת. ארה"ב לעומת זה ...בכיוון הטכנולוגי כדי ..., באמצעים חדישים, ...תלות ביבוא הנפט מן

...הוויתית חלו שינויים ...יק לרעה ובחלק גדול ...ם בין סוריה למצרים, ...המדרגה. שלוש שנים ...יום הכיפורים, כאשר ...למופת. למעשה החלה ...תפורר יומיים אחרי ...זה. מאחר שנוצרו צי... ...ברות של המדיניות. ב... ...המצרית בדרום הצי... ...הראשונים, הרי התח... ...בגולן, החלה להשבר ...שלישי למלחמה. משום ...יה בעצינות בהפסקת ...ילה את ברית המועצות ...זה. אך מצרים שהת... ...זה בחציית התעלה, ב... ...שיכנעו בעדה, היתה ...שך המלחמה. ברית ה... ...את עצמה במצב מ... ...היא עבדה בפני ניגודי ...בצרים וסוריה. ניגודים ...חריפו, לאחר שמצרים ...כם הפרדה, בלי לתאם ...ים, ובלי לצבב את ה... ...ם הסורים יתחמו עליו ...גבולם. אז חל למעשה ...בין מצרים לסוריה. ...עד היום, מצרים חת... ...ביניים ושוב בלי ל... ...ם האח לנשק, סוריה ...הבדיניות הערבית ה... ...בר החריף והלך עם ...האזורים בלבנון, כא... ...יתיצבה לצד המארונים ...התייצבה לצד אש"ף, ...יריבות חריפה עם אש"ף, ...הבינים ובניגוד למדי... ...שנים לאחר מלחמת ..., הגיעו היחסים בין ...ה לשיא של מחלוקת. ...לחשוב כי שתי מדינות ...לתאם מלחמה חדשה. ...בעולם הערבי, אולי ...לשלום עם ישראל, אבל ...למנוע מלחמה.

בין ש"ת

...ו סוריה לאש"ף שעמד ...בכלחמת יום הכיפורים, ...יריבות חריפה ולניגוד ...ארייה נלחמת כיום ב... ...אנשי „פתח" בחוצות ...הזה אי אפשר היה ...דעת לפני שלוש שנים. ...הה מדיניותה מן הקצה ...היא נלחמת כיום בבעלי ...בר, השמאל הלבנוני ו... ...קשרה ברית עם המא... ...זאת משום שמדינת ...ול בלבנון, פירוש הדבר, ...רה עם לוב ועם אלגיר ...עם סוריה. ואילו מדינה ...ארוגית בלבנון, פירושו ...בחסות סורית. ...שלחה צבא כדי לעזור ...חמת יום הכיפורים, נמ... ...ריבות חמורה עם סוריה. ...חיילים לעזרת השמאל ...לפגוע באינטרסים של ...שהיתה יריבה לסוריה, ...האש"ף. היא כיום בעלת ...; לסוריה והוכחה במיר... ...יה ששלחה הטיבה לעז... ...הציאה בימים אלה את ...יה והחזירה אותם לאר... ...מרת רוח על המעורבות ...נון. ...ה בת ברית למצרים ו... ...מר קדאפי רצה לכונן ...ת מאוחדת עם מצרים, ...ייבת למצרים והיריבות ...לבין קדאפי הגיעה ל... ...ה בין שתי המדינות.

ביחסי יה"מ

...ים הערבי עם ברית ה...

מועצות נשתנו הרבה מאד מאז מל-חמת יום הכיפורים, כאשר ברית ה-מועצות הפעילה רכבת אוורית ל-עזרת מצרים וסוריה. מעמדה של ברית המועצות באיזור ירד לשפל המדרגה. מצרים הקפיאה את היחסים עמה. סוריה נמצאת בחילוקי דעות עמה על המעורבות בלבנון. עיראק מנסה לרכוש נשק מערבי כדי שלא להיות תלויה רק בנשק הרוסי. לרו-סיה יש כיום אחיזה של ממש רק במדינות שוליות באיזור ולא במדינות מרכזיות. ברית המועצות הוציאה ב-ימים אלה הודעה על הצורך בכינוס ועידת ג'ינבה, שמטרתה היתה לפייס את אש"ף בשעה שפל, שכן לאש"ף יש הרושם שברית המועצות מנסה להתנער ממנו ולהמור בסוריה ובמ-עורבותה בלבנון. הרשם זה אינו רחוק מן האמת. ברית המועצות מש-למת מס שפתיים לאש"ף, אבל היא הגיעה למסקנה כי אש"ף הוא משענת קנה רצוץ ולא כדאי לה לקלקל את יחסיה עם סוריה בגלל התמיכה ב-אש"ף. ירידה זו של ברית המועצות באה לאחר שמעמדה בימי מלחמת יום הכיפורים היה איתן באיזור בזכות המיתוס הצבאי שהגישה למצרים ול-סוריה. מדינות ערב לא זכרו לה את החסד הזה. לעומת זה התחזקה עמ-דתה של ארה"ב באיזור והיא חזרה לקשרים נורמליים עם מצרים ואף סוריה המקבלות מכנה סיוע כלכלי. אפשר לומר בודאות כי ברית המוע-צות הפסידה ממלחמת יום הכיפורים, יותר מאשר כל מעצמה אחרת. היא יכלה למנוע את פריצתה, אך עשתה חשבון מוטעה שהמלחמה תביא לה רווחים.

באפריקה ירד ומת השליט הוותיק ביותר. הקיסר היילה סלסה, שבגלל בגידתו בישראל, וניתוק היחסים עמה במלחמת יום הכיפורים, ניתקו את היחסים חלק ניכר מארצות אפריקה המתונות שחיכו לראות מה יעשה הקיסר האתיופי. התיק השליטים ב-אפריקה. אך היחסים בין אפריקה ל-בין ישראל לא נשתנו. לעומת זה התחזקו היחסים בין ישראל לדרום אפריקה בשטח המסחרי והמדיני, יח-סים שפרסומם הזיק לישראל בזירה ההסברתית. הערבים מנצלים זאת לשם מתקפה על ישראל כתומכת ב-גזענות. אף שהיחסים המסחריים בין ישראל לבין אפריקה הדרומית אינם חורגים מן המקובל שבינה ובין רוב ארצות העולם.

השינויים ומשמעותם

השינויים שחלו בעולם הערבי ב-עקבות מלחמת יום הכיפורים מוכי-חים לנו כי דרושה סבלנות באיזור זה שהוא איזור משתנה מחודש ל-חודש ומשנה לשנה. במלחמת יום הכיפורים אי אפשר היה לחזות שי-נויים כאלה. במחלוקת שבין בעלי הדעות האומרים שפירוד העולם ה-ערבי הוא לרעת ישראל ובין אלה האומרים שהפירוד הוא לטובת יש-ראל, ניצחו בעלי הדעה השניה. ה-פירוד בעולם הערבי הוא בשלב זה טוב לישראל. אשר לשלום, הרי זה ענין למטרה רחוק, וגם אז לא ברור אם עולם ערבי מאוחד יוכל לחתום שלום עם ישראל. אולי להיפך, דוו-קא בשעת חולשתו תוכלנה כמה מדי-נות ערביות להגיע למצב של הפסקת לוחמה עם ישראל.

המדיניות של ארה"ב באיזור לא נשתנתה בהרבה. מאז מלחמת יום ה-כיפורים התחזק מעמדה של ארה"ב באיזור כפי שלא היה במשך עשרים השנים האחרונות. כל זה הודות לכך שד"ר קיסינג'ר יכול היה לתמרן בין ישראל לבין מדינות ערב ולהוכיח ל-

עולם הערבי כי רק ארה"ב מסוגלת לשכנע את ישראל לסגת, ואילו ברית המועצות יכולה רק לחולל מלחמות. מאידך, ישראל קיבלה בשנתיים ה-אחרונות סיוע צבאי וכלכלי מארה"ב, כפי שלא קיבלה במשך עשרים ושבע שנים. אלא שכל זה בא הודות להס-כם הביניים שהבטיח לישראל פיצוי על נסיגתה משטחים בסיני, בצורת מענקי סיוע. אבל כל המומחים סבו-רים, שאילו פרצה מלחמה חדשה במזרח התיכון, ספק אם ארה"ב היתה מסוגלת כיום להחליט על רכבת אוו-רית לישראל, כפי שהחליט הנשיא ניקסון לפני שלוש שנים. לא רק ב-של איומי הנפט אלא גם בשל נסיבות מדיניות חדשות שנוצרו שניטרלו את ארה"ב מכל התערבות בינלאומית. כתוצאה מן הלקח של מלחמת וייט-נאם. השינויים שחלו באיזור ובעולם במשך שלוש שנים הללו מעידים כי ר-עידת האדמה של מלחמת יום הכי-פורים, היתה זמנית והעולם חזר ל-עסוק בעניניו. ובתוך זה גם העולם הערבי שנכנס ליריבות חריפה בין שליטיו.

שיחה עם דן הלפרין, מנהל הרשות ללוחמה בחרם הערבי

העוצמה היהודית מול העוצמה של מדיניות הנפט הערבית

המשק הישראלי סובל נזקים חמורים מהחרם ה-ערבי ומפעילות ההון הערבי. הפגיעה נמשכת זה שנים מאז הקמת המדינה ולפני כן. הפעולה נגד החרם נעשתה בצורות שונות, יעילות ויעילות פחות. לאחרו-נה החליטה הממשלה על הקמת רשות ללוחמה כלכלית שעליה הוטל לרכז את הפעולה למניעת נזקים אלה.

מאת יצחק דויטש

הרשות פועלת באוצר והממשלה מינתה את מר דן הלפרין לעמוד בראשה, כאשר לידה מועצה מייעצת בראשות מר אברהם אגמון. שוחחנו עם מנהל הרשות דן הלפרין על דרכי הלוחמה בחרם הערבי.

מה החידוש אשר בהקמת רשות מיוחדת, ללוחמה כל-כלית? האם זהו מהלך מינ-הלי בעיקר?

דן הלפרין: החידוש איננו בצד הארגוני של הוספת התקנים וכוח אדם, משמעותו היא קודם כל בתחום ההכרה העקרונית. הממשלה רואה בדבר נושא חשוב המחייב להועיד יחידה בעלת מעמד אוטונומי בכדי לטפל בו. יש לראות בכך „הצהרת כוונות" של הממשלה, בדבר נחרצו-תה לטפל בנושא זה ולהעמידו ב-מקום גבוה בסולם העדיפויות.

בהקמת הרשות קובעת הממשלה מסגרות בשאלה מי יטפל בנושא. הדגש הוא על יחידה אחת המופקדת לטיפול בנושא, תוך הדגשה חלקו החשוב של משרד החוץ, אך הריכוז הוא בידי רשות מרכזית הפועלת באוצר.

אין בהקמת הרשות כדי לתת פתח לשיפור תנאי העבודה, השכר ל-עובדים וכיו"ב, כפי שנוצר לעתים הרושם כאשר מוקמת רשות מיוחדת.

הרשות פועלת כיחידת מטה

האם רשות המונה למעשה אנשים בודדים יכולה לעמוד במשימה זו של המלחמה ב-חרם הערבי?

— נקודת המוצא היא שהרשות פועלת כיחידת מטה, כאשר הביצוע של המשימות השונות נעשה ע"י גורמים שמחוץ לרשות. בחלק גדול מתבצעת העבודה בחו"ל. הרשות היא הגוף המתמחה בנושא: בגוף זה מתרכז הידע המקצועי והמידע החשוב. הוא מעביר מידע לנוגעים בדבר והנחיות לפעולה. ההנחיות מועברות לנציגויות של ישראל ב-חו"ל באמצעות משרד החוץ. שם עוסקים בדבר בעיקר הנציגים הכל-כליים שלנו. רק בארצות הברית מונה כנציג מיוחד, יש תרכז בעניני הלוחמה הכלכלית. זאת בשל היקפו הנרחב של העבודה בתחום זה ב-אמריקה. תפקיד זה הוטל על מיכה אבנימלך, שמלא בעבר תפקיד סגן מנהל על מטבע חוץ, ציר שר-האוצר ותפקידים חשובים אחרים. הוא מרכז שם את הפעילות בנושא הלוחמה הכלכלית, בכפוף לנציג הה כלכלי הבכיר שם, הציר הכלכלי זאב שר, תוך תיאום והשתתפות של הדרגים המדיניים בשגרירות. באר-צות אחרות לא מצאנו לנכון להועיד אדם מיוחד לצורך זה.

הכוונה שהרשות פועלת כ-יחידת מטה. היא נעזרת ב-נציגים הכלכליים שלנו בחו"ל ובגורמים אחרים. מי הם ה-גורמים האחרים אליהם אתה מתכוון?

אינני רוצה לתת פירוט מלא. או-לם אזכיר שאנחנו מקיימים קשר עם הארגונים היהודיים במדינות ה-שונות. ארגונים אלה פועלים מכחם הם ובעצם קובעים את דרכי פעול-תם. לגבי נושא החרם אנחנו ממצי-אים להם חומר רב, הכולל גם מידע על פעולות החרם ב„פריפריה" ש-להם, מידע וניתוח על פעולות לסי-כול החרם בארצות אחרות וכמו כן פרטים הנוגעים לפעולות מסוימות ומקרי חרם ספציפיים.

האם יש גם מקרים שהרשות מטפלת בהם ישירות?

בדרך כלל אנחנו פועלים במישור של מדיניות והסברה. אולם יש גם מקרים שאנחנו מטפלים בעניינים מיוחדים כאשר ידוע שישנה עיסקה מסויימת שאינה יוצאת לפועל בגלל סיבות של חרם, או כאשר ישנו משקיע היוצא מישראל בשל פחד מהחרם, אזי הרשות מטפלת במיש-רין בנושא. אף אז היא נעזרת, או מפעילה, גופים מתאימים: גופים כלכליים בישראל, שגרירויות, אר-גונים יהודיים בחו"ל.

אך יש לדעת כי הרשות היא גוף שעיקר כחו איננו במה שמרוכז ב-ידו, אלא בהפעלת הגורמים הנכו-נים. אנחנו עוסקים בנושא שהוא חובק זרועות רבות, מורכב ומסובך, עד שכמה אנשים שלא יעסקו בנושא בעצמם לא יסתפקו וכל תקציב יהיה מדי. לכן הדרך הראשונה היא, לדע-תנו, לרתום למשימה את הכוחות הנמצאים בשטח. כאן הפוטנציאל גדול יותר. האפשרויות להשיג תו-צאות הן טובות בהרבה.

מיהו האויב?

מיהו האויב במלחמה זו, או, ליתר דיוק, מי הם הכוחות הערביים נגדנו ואשר בהם עלינו להילחם?

עומדים מולנו שני גורמים הקשו-רים זה בזה, אך הם לא בהכרח זהים.

מצד אחד — החרם הערבי כמוסד. זהו גוף שיש לו ועדה מרכזית ב-דמשק. יש לו משרד בכל מדינה ערבית. כמו כן יש לו נציגים רבים בארצות לא-ערביות. בסך הכל זהו מנגנון גדול. דווקא בכל הנוגע ליעילותו של מנגנון זה אפשר להטיל ספקות. ספקות אלה מתחזקים כאשר רואים את הרשימות השחורות שהם מפרסמים. אפשר להיווכח שהם פו-עלים כגוף בירוקרטי, על כל הנוב-ע מכך. בעניין זה לא חלו שינויים בין מה שהיה לפני מלחמת יום הכפורים לבין המצב כיום.

הגורם השני העומד מולנו הוא — התדמית של העושר הערבי והיותו כפוף לשורת מטרות פוליטיות ער-ביות. עצם הידיעה על קיומו של עושר זה — עושה את שלה. יודעים לנו. מקרים רבים של חברות כלכ-ליות אשר לא נתקלו כלל מעודן במנגנון החרם הערבי, לא הופעל עליהן לחץ, אך הן מתנהגות לפי כללים המשתמעים מקיומו של אותו כח כלכלי ערבי. כאן האויב המסו-כן יותר. ההשפעה שלו היא בכך שנוצר מעין „חרם וולנטארי".

מה הם ממדי העושר הערבי?

ההכנסות של מדינות הנפט הערב-יות (אופ"ק) מהנפט הסתכמו בשנת 1974 ב־104 מיליארד דולר. בשנת 1975 הגיע הסכום ל־96 מיליארד דולר. בשנת 1976 יגיע הסכום עפ"י הערכה מוגזמת, ל־116 מיליארד דולר.

היתרות שלהן הסתכמו בשנת 1974 בכ־33 מיליארד דולר, בשנת 1975 בכ־30 מיליארד דולר ובשנת 1976 יגיעו היתרות לכ־62 מיליארד דולר. בידי מדינות הנפט הערביות ית-רות מצטברות בסכום הענקי של 126 מיליארד דולר!

אלה נותנים את אותותיהם וזהו האויב העומד מולנו בחזית הכל-כלית.

עוצמת העם היהודי

מול העוצמה הכלכלית של מדינות ערב יש לנו עוצמה של העם היהודי — כחו הקני-יה שלו וכח ההשפעה שלו. מה ערכה של עוצמה זו? האם היא מנוצלת?

בהחלט. אף ארחיק לכת. אנחנו יכולים להפעיל תרכובת של שני גורמים — הכח הכלכלי וכח ההש-פעה היהודי וכן גם את ההתנגדות הטבעית שהחרם במדינות השונות. החברה הרואה בכך התערבות מדי-נית ונסיון של גוף חיצוני להכתיב דרכי התנהגות הנוגדים את העקרו-נות של סחר חפשי. ההתנגדות הזו של החברה זוכה בשנים האחרונות לתנופה רבה. לדוגמה: החוק שעמד להתקבל בארה"ב קבע שחברה הנכ-נעת לחרם הערבי שמה יפורסם ברבים ע"י משרד המסחר האמרי-קאי. חוק זה לא התקבל בשל תכ-סיסים טכניים. אבל חשוב לראות מדוע קמה התנגדות לו מצד הממשל האמריקאי והחברות אמריקאיות ר-בות. כי אלה יודעים היטב שדי בפרסום שמה של חברה כמי שנכ-נעת לחרם שכזה, בכדי להזיק לה. כלומר, מודעים להתנגדות המבצית בחברה האמריקאית לחרם. חוק זה לא התקבל, על אף העובדה שהיה בעדו רוב מוחלט בבית הנבחרים — 320 נגד 60 בלבד. צריך לראות מהו המחיר שהממשל האמריקאי היה מוכן לשלם כדי למנוע אישור סעיף זה. הוא הסכים לוותר על כל חוק מינהל הייצוא האמריקאי. „הקפאה" זו נעשתה בדרך של תכסיס פרל-מנטרי וניצול פגרת הקונגרס האמ-ריקאי ערב הבחירות. לא יהיה זה מיותר להזכיר כי שלושה שבועות לפני כן עבר בקונגרס האמריקאי חוק אחר השולל מחברות אמריקא-יות הנכנעות לחרם הקלות ממס הכנסה שהיו זכאיות לו בתוקף עס-קאותיהן בחו"ל. כל חברות הנפט התגייסו למנוע את קבלת החוק זה. שרים סעודיים התערבו כדי למנוע את קבלתו. אולם הוא אושר.

ברור לכן שבארה"ב נותנים את תוצאותיהם הן הכח היהודי והן ה-התנגדות הטבעית בחברה האמרי-קאית לכניעה לחרם הערבי. אלה הם כוחות גדולים העומדים מ"ל העוצמה של מדינות הנפט הער-ביות.

המלחמה בחרם ותוצאותיה

מה הן התוצאות של המלחמה בחרם כיום?

לגבי מקרים ספציפיים שהובאו לידיעתנו וטיפלנו בהם, הרי באחוז גבוה מאד הניבה פעולתנו תוצאות חיוביות. ניתן לקבוע, לפחות לגבי ארה"ב, כי תחושת האנשים העוס-קים בנושא היא שיש היום פחות רתיעה של חברות להתקשר עם יש-ראל בגלל החרם הערבי. אינני רואה לנכון לפרט בדוגמאות כדי לא לגרום נזק.

השג בולט הוא האוירה הכללית בארה"ב הדוחה את פעולות החרם וכניעה לו.

האם יש היום רתיעה של גו-פים כלכליים לספק לנו ידע או חמרי גלם השרבים בגלל השפעת החרם?

בכל הנוגע להשקעות ומכירת ידע יש לא אחת רתיעה מוחלטת מצד גופים כלכליים להתקשר עמנו. ב-קשרים כלכליים אחרים אנחנו נת-קלים בתופעה שמעדיפים קשרים לא פומביים — מתחת לשולחן.

האם אפשר לומר כי מצב זה משבש את פעילותנו הכלכ-לית?

ניתן לערוך כאן הערכה כמותית. אבל אין ספק שהחרם הערבי ממלא תפקיד מרכזי בירידת היקף ההשק-עות בישראל ולפעמים בחיסול הש-קעות כאן. בהשוואה למצב שהיה לפני מלחמת יום הכיפורים יש הר-עה מסויימת.

האם זאת התשובה?

בגלוי לב, האם הרשות ללו-חמה כלכלית במתכונה הנוכחי שלה היא תשובה לבעייה? או שמא, אם היינו מוצאים אמצעים כספיים, היה מקום לכונן גוף גדול יותר?

למצוא נפט בכמויות גדולות ב-בטן האדמה של ישראל — זו ה-תשובה הטובה ביותר. ואילו הקצבת עוד כמה מאות אלפי דולרים למל-חמה זו — ספק רב אם בכך נשיג תוצאות טובות יותר במידה רצינית. מטבע הדברים הוא כי מי שעומד בראש יחידה עשוי לטעון כי תוספת אמצעים תשפר את המצב ואת יכול-תו לפעול. אולם עלי לומר בגילוי לב שבתחום הפעילות שלנו — לא זו הבעייה והיא מוגבלה. אם יש מיגב-לה פנימית הרי היא בכך שלא זכינו עד היום לשיתוף פעולה מלא מצד כל גורמי המשק. עד היום יש מקרים רבים של פגיעת החרם ה-ערבי שלא הובאו לידיעתנו, או שהובאו אלינו באיחור. ישנם יזמים רבים המעדיפים לעקוף את הבעייה ע"י הסדרים שונים ונמנעים מלחשוף אותה. גישה זו מפריעה. לכן בהחל-טת הממשלה על הקמת המועצה הציבורית המייעצת ליד הרשות, שבה ישתתפו אנשי משק, אשר מטרתם להגביר את שיתוף הפעולה בין הרשות לגורמי המשק — עשויה להביא תועלת רבה. יתכן שאם כתו-צאה מכך יגבר זרם הפניות לטיפול במקרים ספציפיים תידרש הרשות לתוספת אמצעים. את הצרכים ב-תחום ההסדרה הטיפול במקרים ה-ספציפיים המובאים בפניה ממלאה הרשות גם בכח האדם העומד ל-רשותה.

על אגדת „המאה אלף"

מאת צבי ברנשטיין

זה כמה חדשים שוקרים חברינו, מחוגי הצעירים במפד"ל, להח-דיר בתודעת הציבור הרחב: 1) שכל חבר המפד"ל חייב להשתייך לקופת החולים של ההסתדרות הכללית 2) שהמפד"ל סגרה הרכסית, את שורותיה מפני חברים חדשים וזאת מחשש שמא חברים חדשים יגבירו את השפעת הצעירים (הכוונה, כמובן, לסיעת הצעירים) במפלגה.

לפני זה כאילו ניתן לצרף למפד"ל, המוני חברים העומדים כמש בשער. כמה בדיוק? במאמר של סופר „ה-ארץ" לעניני מפלגות (שנתפרסם ב-עתון זה ב־28.9.76) מצוטט ידידי ח"כ יהודה בן מאיר: „לדעתו (נאמר במאמר זה) יכולה סיעתו ל-גייס תוך חדשים ספורים (נא לשים לב: במשך חדשים, בלשון רבים — צ.ב.) 10 אלף חברים חדשים למפ-לגה, מתוכם 90%, יצביעו בעד סיע-תו. תגבורת של תשעת אלפים חברי מפלגה חדשים, שהיו מצביעים בעד הצעירים, היתה הופכת את הקערה על פיה במפד"ל" אומר סופר „ה-ארץ" ומוסיף: „ההוכחה הטובה ב-יותר לכך שהמספרים שבפי יהודה בן מאיר אינם מוצצים מן האצבע, היא ההחלטה(!) לבצע קבלת חב-רים חדשים למפלגה".

עד כמה שהדברים הנ"ל „אינם מוצצים מן האצבע" — מוכיח אותו סופר מכובד של „הארץ" אשר ב-עמוד אחר של אותו גליון הוא מדווח על מסיבת עתונאים של הצעירים שנתקיימה בצום גדליה והוא כותב: „לדעת השניים (הכוונה לזבולון המר ויהודה בן מאיר) אפשר יהיה בתקו-פה של חודש, לגייס יותר ממאה אלף(!) חברים, שידרשו לשלם מס חבר סמלי". כלומר: הקצב זורז וה-תוצאות תפחו ועלו עשרות מונים: במקום עשרה אלפים במשך חדשים ניתן כבר לצרף מאה אלף במשך חו-דש!

דומני, כי שתי המובאות הנ"ל, ב-אותו גליון של אותו עתון מכובד ושל אותו סופר — דיין להצביע על גישה נטולת כובד ראש ורצינות לנושא של „צירוף חברים למפד"ל", וההנחות שבטלו מקצתן בטלות כולן. אלא שלדעת כותב הטורים האלה רצוי ומועיל להביא לידיעת הקוראים כמה עובדות כהווייתן ואז יבורר עד כמה רעוע כל היסוד שצעירינו החביבים רוצים לבנות עליו בנין עדי עד.

עובדה מס' 1: ההסכם עם קופת חולים של ההסתדרות

בעקבות שיתוף הפעולה המסורתי שבין הסתדרות הפועל המזרחי והס-תדרות הכללית, נחתם הסכם בין שני השותפים, המסדיר את היחסים ביניהם בשטח האיגוד המקצועי, קו-פת חולים וגביית מסים מחברי שתי ההסתדרויות. ההסכם מהווה מקשה אחת. לא זאת הזדמנות להעריך אם השיתוף הנ"ל נחוץ ו/או אם ההסכם נשמר. עובדה שההסכם קיים. מאחר והפועל המזרחי, משתתף בקופת חו-לים ולא רק לצרכנו, למען חבריו, מעוניין לזכות בחלק כלשהו של ה-בעלות במוסד צבור זה; ומאחר ש-לשם כך היה צורך להשוות את ה-זכויות והחובות של חברי הפועל המזרחי, לגבי מוסד זה, לאלה של חברי ההסתדרות — אומר אחד מ-סעיפי ההסכם כי כל חבר הפועל המזרחי, ככל חבר ההסתדרות, צריך לשלם מס אחיד, כולל מס קופת חולים. לעומת מילוי החובות כנ"ל — נהנה הפועל המזרחי גם מזכויות, כגון: חלק בבעלות, כאמור; נציגות בכל המוסדות המנהלים של קופת חולים וכו'.

יש להוסיף כי עצם הטלת החובה על חבר הפועל המזרחי להיות חבר בקופת חולים של ההסתדרות (והפועל המזרחי) דוקא, אינה גורמת לו כל רעה אלא להיפך. יחד עם זה אין להתעלם מכך שישנם חברים שמתוך הרגל הם נמנים על קופות חולים אחרות, שם אין להפועל המזרחי כל חלק ונחלה ואינו מהוה שם שום גורם. כל חבר בקופת חולים אחרת אשר בתוקף ההסכם יעביר לקופת חולים הכללית — לא יפסיד מזכוי-ותיו ויביאו עמו לקופת חולים זו, כאילו הוא חבר בה בתחילת חברותו בקופת חולים האחרת.

עיקר חובת החברות בקופת החו-לים של ההסתדרות הכללית, תגרור כמובן מאליו, פגיעה בזכויות הארגו-ניות של הפועל המזרחי במוסד זה.

הוי אומר: כל חבר הפועל המזרחי חייב להשתייך לקופת חולים הכללית המשותפת גם להפוה"מ וזאת, ל-דעתנו, לטובתו של החבר ומשפחתו. עם זה ישנם מקרים יוצאים-מהכלל, אשר מתוך הבנה עם קופ"ח הכללית משחררים אותם מחובה זו, הם יכו-לים לשלם להפוה"מ מס נפרד. שום מקרה מעין זה לא היווה עד עתה שום בעייה ולא היתה כל תלונה, על רקע זה, של „סגירת שערי המפד"ל".

עובדה מס' 2: על חברי המפד"ל אין כל חובה להשתייך לקופת חולים הכללית

אחרי המיזוג שבין המזרחי והפועל המזרחי והקמת המפלגה הדתית לאו-מית, לפני 20 שנה, נקבעו נוהלים (חלקם בחוקה וחלקם על פי הסדרים) ולפיהם נקבעו הדברים מאז, בהס-כמת כל הסיעות והחברים הנוגעים בדבר, כדלקמן:

א) חבר הפועל המזרחי נמנה אוטו-מטית על המפד"ל, ובתשלום המס האחיד הוא יוצא ידי חובת תשלום מס למפלגה.

ב) כל עובד שכיר חייב להשתייך להפועל המזרחי ובדרך זו, לזכות ב-חברות במפד"ל.

ג) עצמאי, שאינו שכיר, מובן ש-אינו חייב להשתייך לקופת חולים ועליו לשלם מס מפלגה כפי שייקבע על ידי מרכז המפלגה.

לפני כעשר שנים ומעלה נקבע כי מס מפלגה שבו חייב עצמאי בלבד, יהיה בגובה של 7 ל"י לחודש. עובדה מצערת היא, כי למעשה ישנם במפ-ד"ל מעט מאד חברים ולכן קביעת דרגת מס חדשה בפרופורציה לשיעור ערך הלירה, לא היתה מהבעיות החדופות במפלגה. היא נעשתה אק-טואלית לקראת הבחירות הפנימיות ולאו דוקא בגלל לחצם של אוהדים שנמשכו למפד"ל אלא מסיבות אחרות לגמרי ועליהן ידובר להלן. בוועדה שעליה הוטל לקבוע גובה המס למפ-לגה, נתחלקו הדעות והיו שטענו כי מאחר ושבע ל"י היום, ערכן שונה לחלוטין מערכן לפני 10 שנים יש להעלות את התשלום ומה גם שתש-לום מעוט למפד"ל, יכול לשמש פי-תוי לחברים בהפועל המזרחי לתת סיפוק למצפונם הדתי-לאומי על ידי חברות במפד"ל בלבד ((ואכן, זה היה אחד הנימוקים בעת ייסוד המפ-ד"ל כי שכיר חייב להיות חבר ב-הפועל המזרחי ולשלם מס אחיד). כידוע, לגבי רוב הדברים, ובעיקר לגבי בחירת מוסדות להנהגה וקביעת הקו המדיני, הכלכלי והחברתי ל-תנועה — זכויות שוות לחברי הפועל המזרחי והמפד"ל ואין זה סביר כי על חלק אחד מוטל עומס כספי גדול שיגיע בקרוב ל־125 ל"י לחודש ו-אילו החלק השני ימשיך לשלם 7 ל"י לחודש כלפני עשר שנים ויהנה מכל הזכויות שהמפלגה מעניקה לו.

ואף על פי כן אפשר היה להגיע לפתרון מהיר ומתקבל על הדעת לגבי גובה המס המוטל על חבר כמפלגה אילולא נתברר שאין כאן בעייה של קבלת חברים אלא בעייה של „מת-נדבים"!

„מתנדבים" מסוג חדש

כבר אמרתי קודם כי לצער כולנו, לא מורגשת נהירה למפד"ל של אוה-דים. לרבות אותם אוהדים שלפי הנחה אף הצביעו בעד המפד"ל ל-כנסת. אכן, אילו המפד"ל היתה שרויה במצב כתיקנו — היתה חייבת לעשות פעולות שונות, כדי להעביר את כל האוהדים למעמד של חברים — בהתאם למה שדרוש על פי החוקה. לעומת זה ישנה „נהי-רה" מסוג אחר — והיא דווקא לא מבאגר האוהדים שלנו. זאת היא נהירה דקיקה מאד, שאולי אפשר לספור גבוריה באצבעותיו של אדם אחד; כפה ומשם מגיעות פניות (כאמור: בודדות) של אנשים שרו-צים להצטרף למפד"ל, כדי לסייע לסיעה פלונית או אלמונית בהצבעה בבחירות הפנימיות (יש מהם שאומ-רים זאת במפורש!). הארץ קטנה והיישובים אף הם אינם גדולים ב-יותר וכמעט שכל אחד מכיר את כל אחד ויודעים השתייכותו המפלגתית וזיקתו הציבורית. כדי להגביר כהן יש רגליים לסברה כי סיעות במפ-ד"ל מ„גייסות" חברים „מתנדבים" במפלגות אחרות שיבואו להצביע ל-מענן. אם הללו באים ממפלגה דתית אחרת או מהליכוד — כל אחד מהם לפי נטיית נפשו — אחרי ההצבעה יגידו למפד"ל „שלום ולא להתראות". הרי לך צבא מתנדבים שיהפכו את המפד"ל לשדה-מערכה בין האגודה, הליכוד ואולי גם המערך. כלום זהו הדבר שחסר למפד"ל המפורצה והש-דודה בלאו הכי? אבל גם להללו אין המפד"ל יכולה לומר: אין כניסה! אלא מאי? לפחות ישלמו בעד זאת-רות הזכאי עד אחרי הבחירות. דרגת מס ראויה לשבח כגון: 30—25 ל"י לחודש. ומכיוון שכתברר כי לא ה-„חבר" החדש משלם את המס הזה בעד 9 חדשים שהוא חייב בו, כדי לקבל זכות בחירה, אלא הסיעה ש-הוא רוצה בקידה — אולי הדבר יגרום להפסקה נדידה זו, שכאמור, בלאו הכי זעומה אף היא.

הוצא מדברינו

מכל האמור יוצא:

א) חברי הפועל המזרחי חייבים להשתייך לקופת חולים.

ב) שכיר אינו יכול להשתייך ל-מפד"ל אם אינו חבר בהפועל המזרחי על כל הזכויות והחובות שחברות זו מקנה ומחייבת.

ג) הנוהלים כיום קיימים שנה ב-דבר קבלת חברים במפד"ל בלבד, שרירים וקיימים: הדלת פתוחה לכל יהודי דתי, המסכים בפרוגרמה של ה-מפד"ל — כנגד תשלום מס חדשי, כפי שייקבע על ידי המרכז.

לסעיף א' יש להוסיף כי ביטולו עלול לערער את כל המערכה הכס-פית הקשורה לגביית מס הפועל המ-זרחי — כזה: באיזה ישבע את העבדנו ויהינו בקופת חולים ובאי-גוד המקצועי. לעומת זה, ניתן ב-מקרים מסויימים, כפי שכבר צויין לעיל, לשחרר חבר הפוה"מ מחובת החברות בקופ"ח הכללית — אם יש-נם נימוקים רציניים לכך, אחרי בדי-קתם.

המפקד שייערך בהבל-פה

החברים זבולון המר ויהודה בן מאיר, על פי הדיווחים מסביבת ה-עתונאים בצום גדליהו, סבורים כי בהבל פה אפשר לערוך מפקד ובחודש אחד לגייס יותר ממאה אלף חברים חדשים בתשלום מס סמלי. נראה, כי לדעתם זו משימה של מה-בכך — דעה שאינה מחושבת כנראה, בתו-צאות הוזיות של המפקד שנערכת זה חדשים רבים במפלגת העבודה.

אם כן — כדאי להם לקרוא כהכה של סופר „הארץ", ביא בתשרי על מיפקד זה, בו נאמר בין השאר: „אכזבה בתוצאות המיפקד במפלגת העבודה ההנהגה לקבל את רשימות המתפקדים שנאספו על ידי המחוזות לקנה מידה לקביעת הייצוג בוועידה לכנסת — בגלל חשדה של זיופים — ואכבו בימים האחרונים על ידי גורמים בכירים במפלגת העבודה. מתברר כי עד כ־130 אלף חברים מכלל 300 אלף חברים רשמיים וב-ניגוד להודיות ההוצאות הגדולות במיבצע המיפקד, קיזזו את ההכנסות מתשלומי אגרת החבר — — — נודע כי בקרב גורמים מרכזיים במפלגת העבודה, גבר הספק בדבר נחיצותו של המיפקד. לאור ההוצאות המאכ-זבות שהושגו עד היום".

לדברי זבולון המר „באותה מסיבה, רק 25 אלף באותם מאה אלף הצביעו בעד המפד"ל בבחירות האחרונות והוא סבור שבנוסף אליהם יצליח ל-גייס, עוד 25 אלף חברים שאינם איתדים. אני מצדי מוכן לתת לשני החברים הטובים האלה למטרה זו, לא חודש אלא שנה שלמה ואפילו למעלה מזה. אם יביאו — או: נביא — מאה אלף חברים חדשים (ואפילו קצת פחות מזה...) למפד"ל, הייתי מסכים להטיל עליהם רק מס סמלי (אני מוכן להיות נדיב לב יותר ו-אפילו להסתפק בהתחייבתם על „ה-צופה"). בטוחני כי אחרי — ובאם — יקרה נס כזה רבים במפד"ל, בכל הסיעות, יברכו על כך בכל לב ו-רבים וכן טובים אף יהיו ברצי-נות על מיבנה חדש בהנהגה. אלא שלפי שעה תקוות כאלה, ככל ש-תהיינה ורודות ויפות, אינן מהוות סיבה מספיקה לשבירת כלים קיימים, העלולה לקעקע את היסוד כל קיר מנו, כהסתדרות הפועל המזרחי וכ-מפלגה דתית-לאומית, שהראשונה היא לה השדרה של השנייה.

מי הם ה„שבעים וחמשה אלף"?

מאז ישיבת המרכז עברו רק שבועיים על מסיבת העתונאים בצום גדליהו ופחות מזה עד שיחת ח"כ יהודה בן מאיר עם סופר „הארץ". על חוקת הבחירות החדשה שהוכנה בישיבה זו החליט המרכז פה אחד תוך חבלי לידה קשים בתקופה של יותר משנה, בעשרות ישיבות, בהן השתתפו נציגי כל הסיעות לרבות סיעת הצעירים. אין שום אסמכתא לא בחוקה זו, לא בחוקת היסוד, וגם לא בחוקות של מפלגות אחרות, לכך שאדם שהצביע בעד מפלגה כלשהי לכנסת — קונה לו את הזכות להצ-ביע בבחירות פנימיות של אותה מפ-לגה. והרי הבחירות הן חשאיות ו-כיצד אפשר בכלל לדעת מי הצביע בעד מי? מדובר על כך וכך אנשים בלתי ידועים. יתר מכן: איש אינו יודע את מספרם ואינו יכול לאמוד את אמנם כה רבים מההצביעים הרשו-מים בתנועה לא הצביעו בעד המפד"ל ואילו המצביעים היו דווקא 75,000 נצלנים, שאינם חברים לא במפלגה ולא בהפוה"מ ?! ואולי כל האומדן הזה אינו מבוסס כלל? צריך איפוא הרבה אומץ לב, כדי להצהיר, כפי שהצהיר השר זבולון המר כי „סיעתו לא הסכים לכך שה„שליל (!) מכ־75 אלף איש שהצביעו בעבור המפד"ל, בבחירות האחרונות, הזכות להשתתף בבחירות הפנימיות".

צר כאיד שהצעירים שלנו הכילו לתוך הקדירה הרותחת של המפד"ל חברים שלא ממין הענין והטעמה ו-ריקחו מירקחה ללא טעם וריח, ללא יסוד וללא תכלית. בשביל העתונאים שנוכחו במסיבה יש לפחות בכל ה-התנצפיה שהוצגה בפניהם ביינצא „היובי" אחד: המפלגה היחידה ב-עולם, שלפתחה נדחקים, כביכול, 100,000 חבר—ה. מבין והקוראים, יראו-שיה כמרבים להבלים! „צודה" זאת שטבעה ערב להיכם של העתונאים. ממילא אין לשאול: כלום העתונאים יחליטו על המבנה ועל הנוהלים ועל צורת הוועדה או היודיעות של ה-תנועה ואם לא במה זכו להיות הרא-שונים (עוד לפני מוסדות המפד"ל ובניגוד לחוקת המפד"ל) ליהנות מ-ה„שהופי" המירצים הזה? ואילו הם צבים יודעים כי כל הבנייה המיאויר וזהו אין בה כתוב יהיא כיבה רק לשיבוש חד פעמי ועתונאי בלבד.

צעירינו החביבים!

אין אתם עוד ילדי גלא במפד"ל שהכל נסלח להם. התכוונתם והתי-בטאתם יפה במפלגה ככל הסיעות האחרות. אתם מיוצגים במכילה וב-כנסת ומוטלת עליכם אחריות כבדה במיוחד כלפי הציבור הדתי-לאומי, מעבדו ועתידו. אנא, קצת ריסון עצ-מי ודיבור אחראי. אם הנהגנו כך — המפד"ל תהיה הרבה יותר יפה מש-היא עתה.

*

רציתי להכתיר את המאמר בכותרת: „על אגדת ה„מאה אלף" הימוסד באהוייה" ותוך שהירה האגדה, גם להוכיח כי כל הרעיון והכרוך בו, אינו אלא תכסיס שיתוף לכדי, כדי לצוד לכמה ארנבות בבת אחת, ההינו: לדחות את מועד הבחירות (עבדה שאין להטיל בה דופי אם היא נקבעת לגופה), להלביש את החזיה ב-צבעלה החמדה של טובת התנועה, לקרוץ לחוגים מסויימים כי בעלי ה-רעיון הם דורשי טובתם, ועוד.

רציתי למחות על אשר בדרך ל-השגת הישגים סיעתיים דורכים על גופת המפלגה ורוצים להתכבד ב-קלונה, שלאמיתו של דבר כלל אינו קלון, בלי להגיש לציבור הרחב וב-יחוד לציבור החברים, עובדות בדוקות ונכונות.

אך ימי הסליחה, הפיוס והכפרה מונעים בעדי מלהרהיב על כך את הדיבור וה' הטוב יסלח לנו, גם על הדרישה וגם על הפרישה.

יומן ניו-יורק

המתקפה הערבית באו"ם נמשכת

מאת ד"ר הלל זיידמן, סופר „הצופה" בארה"ב

הקרעים בין מדינות ערב והמלח-מות ביניהן בלבנון לכאורה היו צריכים להעסיק אותן בינן לבין עצמן, ולא הוא. הן זוממות מזימות ומתכננות קנוניות באו"ם נגד ישראל. יתכן שאין זה כל כך מוזר ושיש מידת הגיון בדבר שכן הדבר היחיד היכול ליצור מכנה משותף ביניהן, הוא איבתם לישראל. ולכן מת-אמצים ללקחו ולהפעילה. והזמים המת-אימים ביותר לזה הוא, לדעתם, עצרת או"ם שבה שורצים כל מיני ברנשים מ-עולם התחתון הדיפלומטי. ואמנם ראינו ביום פתיחת העצרת מספר שפוטים חד-שים, מפוקפקים וכמה סוטים.

לדוגמא „העתונאים" של „טאס", סוכנות הידי-עות הסובייטית. אנשי פניהם, עיניהם הקרוחות, המתפשטות, תנועותיהם הרוויות וכל התנהגותם המתוחה מעידות שאיך לפניך עתונאים רגילים... כיוצא בהם כמה דיפלומטים וביחוד עוזריהם ומשרתיהם של הארצות הערביות, הקומוניסטיות ושל העולם השלישי. אצלם אין משלחות בנות חברים במספר מסוים. יש שליט עריץ אחד, האחרים הם עבדים נרצעים, שנינים מפוחדים, שמבטיהם — מבטי כלב המסתכל בפני אדונו לנחש כוונותיו ורצונו...

בעוד שאידי אמין נתגלה באופיו ובמקומו האמיתיים הוא אינו היחיד מסוגו, אלא שהאחרים הצליחו בהסוואה, בהעמדת פנים, ומסתובבים פה בעמים-־ה האחרים, כאילו עוסקים במשהו מועיל ומקצועי.

ברים, כל אלה מהווים צבא של אמני קנוניות ותסיות המסכנות את החופש ואת הדימוקרטיה, ובמיוחד את ישראל.

שגריר ישראל באו"ם מודע להסכנה מאלה, והוא מתריע על השאננות האדישה של הציבור היהודי פה ובארצות חפשיות אחרות, שאינו דרוך לקראתן.

המשלחת הישראלית כן דרוכה לקראת הבאות. כמו כן המשלחת של ארה"ב שדעתה נחושה לעמוד איתן מול ההסתערות המצופה על יש-ראל. אולם ייתכנו הפתעות, וגם את אלה לוקחים בחשבון המשלחות האמורות ומתכננים להדוף את ההתקפות ולשים לאל עד כמה שאפשר את המזימות.

*****

חלוקת „העוגה"

*****

על סף השנה החדשה נתבצו ועלו כמה בעיות בחיים הצבוריים של יהודי אמריקה, שלרובן ישנה השלכה על ישראל. אחת מאלה היא חלוקת הכספים הנאספים במאוחד ובמרוכז בידי הפדר-ציות לצדקה בכל עיר גדולה. חלקם הארי מוקדש לצרכי ישראל, וחלקם לצרכים פנימיים של הישובים המקומיים. על חלוקה זו, כלומר, על חלקו של כל „צד" בה, היו לפעמים תכופות הדעות חלוקות, אבל איך שהוא התישרו הדעות כשהצדדים התפשרו ותמיד יצאה ישראל וידה על עליונה.

זאת היתה תוצאה מן המצב בארה"ב ובישראל. בארה"ב הממשלה הפדרלית, וזו של מדינות ועיריות, הקצינו יותר ויותר סכומים לסעד, לבתי-חולים, למוסדות צדקה וחסד. כי אמנם ארה"ב היא מלכות של חסד — גם מבחינה זו. הקצבות אלה הקילו על מוסדות יהודיים בסוגים אלה וכן על הפדרציות היהודיות לצדקה. עד כדי כך שהושמעו ביקורת נגד אלה שמקדישים סכו-מים עצומים לבתי-חולים יהודיים, שמרבית ה-משתמשים בהם אינם יהודים, ושהממשלה תומכת בהם ביד רחבה, בעוד שלמלא צרכים יהודיים חיוניים, בעיקר למען חינוך יהודי, היא מקציבה פירורים.

נוסף על זה המצב הכלכלי של יהודי אמריקה משביע את הדעת, ומעטים עניים יהודיים. לעומת זאת מרובים צרכי עם ישראל בישראל. לכן „בעלי דעה על המאה" הסכימו בדרך כלל שישראל זכאית לעדיפות.

אולם באחרונה חל שינוי במצב זה. הממשלה בוואשינגטון וממשלות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר הולכים ופוחתים את הסיוע לבתי חולים ולסעד. מוסדות יהודיים שקבלו תמיכות ניכרות מן הממשלה זקוקים כעת יותר לצדקה יהודית, ומנהיגי הפדרציות טוענים לתת יותר גדול מן העוגה לצרכים מקומיים, על חשבון הסיוע ליש-ראל.

*****

יהודים מבריה"מ

*****

זאת ועוד, באים יהודים מבריה"מ, אם כ„נושרים" בדרכם לישראל, אם כיורדים מישראל, ועל מוסדות הצדקה לדאוג לצרכיהם, כמו שנהגו בכל השנים, ע"י „האיאס", „ג'וינט", וכיו"ב. מעריכים שעד אחרי החגים יגיעו לארה"ב 6,200 יהודים רוסיים מרומא ומארצות אירופה אחרות.

נשמעות גם דעות שאם מקציבים מכספי צדקה לחינוך בישראל למה לא יהיה דין קדימה לחינוך יהודי בארה"ב?

אולם באשר לדעות אחרונות „למולטרי אלה שטוענים להם הם ברובם מתבוללים שאין להם ענין בהקניית חינוך יהודי לנוער פה, ולא יעמדו על הקצבות יותר גדולות למטרה זו, כמו שלא היה איכפת להם עד כה ויתכן שטענתם היא רק כיסוי לכוונות צדדיות.

*****

הדים שליליים

*****

יחד עם זאת לידיעות על שערוריות בספירת בישראל יש השפעה מצטברת. היא מחזקת ידיהם של אלה מבין החולשים על כספי הצדקה היהודית שאין דעתם נוחה מהעדפת ישראל בלאו הכי.

אף שליחים מישראל מסוג מסויים מעוררים תגובות שליליות בחוגים מסויימים. באחרונה פורסמה כאן ידיעה לפיה שליח שמאלי מישראל לחינוך, כאשר נכנס ל„תלמוד תורה", בו מקבלים הילדים חינוך יהודי חלקי, שעות ספורות בשבוע, אסף את סידורי התפילה והסילם לסל, באמרו לתלמידים: זה מיושן וכיותר... עליכם ללמוד עברית חדשה מישראל... כאשר הענין פורסם בטורו של מר דוד ויינגרטן, לשעבר פקיד בכיר בסוכנות היהודית, בשבועון הנפוץ באנגלית „דזהי ג'ואיש פרס", היה לכך הד שלילי ביותר, אם להתבטא בלשון המעטה.

גורמים אלה ואחרים שלא כאן המקום לעמוד עליהם, מעוררים ויכוח נוקב על חלוקת 500 מיליוני הדולאר שנגבו השנה למען ישראל ולמען צרכיהם של יהודי אמריקה.

*****

שותפים בבנין

*****

בעת ביקורו האחרון של שר הפנים ד"ר יוסף בורג בניו-יורק דווח למנהיגי התנועה הדתית לאומית ועסקניה על פעולותיה בישראל. בין היתר דן השר בעבודות רבות, ולעיתים קרובות בעמדות מפתח שותפים חברי התנועה בכל תחומי החיים הממלכתיים, המדיניים, החברתיים והכלכליים בארץ.

בהקשר זה היתה לו הזדמנות לברך את אחד מראשי התנועה הבולטים, מר שרגא כהן, נשיא המזרחי—הפועל-המזרחי בניו יורק רבתי להת-מנותו למנהל המחלקה של מפעל מלווה פיתוח „בונדס", לקהילות, בתי-כנסת ורבנים. בכך תופס כהן משרה מפתח במפעל העצום שסיפק לישראל 3 מיליארדים 47 מיליון דולר מיום היווסדו בשנת 1951.

שרגאי כהן כיהן במוסד זה במשרות חשובות כמנהל המחלקה לברוקלין, לניו יורק רבתי, והצטיין במרצו ותושייתו, בהתמסרותו ויעילותו. במשרה החדשה שהיא בממדים ארציים, הוא יעמוד במרכז הפעולות הכספיות למען ישראל. הפקיד ראשון בפעלה שבתחום זה ממלא ועד הרבנים למען „בונדס", הכולל ארגונים רבניים מכל שלושת הפלגים, האורתודוקסים, השמרניים והרי-פורמיים, אשר לפעות בשטח זה כשהפים פעולה בתנופה מאוהדת, מה שמקל על המנהל החדש את תפקידו.

מינויו של שרגאי כהן מהווה לכן ביטוי נוסף לאימון שרכש בעבודתו עד כה וגם כך נרחב למרצו וכשרונותיו. צדק ד"ר בורג בהצביעו על העובדה שחברי התנועה אינם בבחינת „שותפי-לנים" אלא שותפים מלאים בחיי ישראל ובבנינה.

مطابق للأصل

ערפאת בין „חזית הסירוב" לסוריה

מאת ד"ר יצחק בן גד (מכלוף)

תחת הכותרת „כדור בו בועטים ברגליים", תאר לאחרונה עתונאי ערבי את משחקם של מנהיגי ערב בפלשתינאים במלים אלה: „הבה נאמר את הדברים כפי שהם בלב שבור מצער ובפנים מלאי בושה וכלימה אנו העם הפלשתינאי הפכנו לכדור בו בועטים ברגליים. פעם במגרש זה ופעם במגרש שני ופעם מחוץ לכל מגרש. הבה נאמר את הדברים באומץ לב, הפכנו לסחורה המוצעת למכירה והשכרה: ארגון זה שייך לסוריה ארגון אחר שייך לעיראק, שלישי תחת השפעת לוב ורביעי ממתין עדיין לקונה או סוחר כלשהו. וכל זאת תחת הסיסמה של ‚פלסטין ושחרור פלסטין'".

ואכן מצבו של אש"ף חמור מאד. מצבו של ערפאת קשה, קשה מנשוא. סוריה מצידה הודיעה בפומבי כי עם ערפאת היא אינה מוכנה לנהל מו"מ. מצד שני היא מבקשת שירדן תיכלל בכל ועידה ערבית שתתכנס כדי לטפל בסכסוך הלבנוני. אלה הן התפתחויות חמורות מאד עבור האיש אשר לפני פחות משנתיים הופיע בעצרת האו"ם כנציג הבלעדי של הפלשתינאים וכאשר סוריה בראש תומכיו.

ההתמרמרות של ערפאת וארגונו נובעת ממבוכה, תסכול ומחולשה. מה טעם יש לכל ההחלטות, המבטיחות והמרגינות בנושא הפלשתינאי בוועידות הפסגה הערביות, בכנסים הערביים ובאירגונים הבינלאומיים השונים, אם סוריה יוצאת נגדם היום בגלוי, כדי להכריחם לציית להוראות שלה? אם מצרים חתמה בספטמבר אשתקד על הסכם הביניים עם ישראל, מבלי שאף טרחה להזכיר את הפלשתינאים. הרגשה קשה זו של המחבלים נובעת מכוחם האופרטיבי הדל, שאינו עומד בשום יחס לכוחם התעמולתי בעולם. כוחם התעמולתי אינו מקנה להם כמעט כל השפעה על אנואר סאדאת ואפילו אסד בתהליך קבלת ההחלטות. סאדאת, אסד ואחרים מקבלים את החלטותיהם בהתאם למה שנראה להם טוב ויעיל לשירות האינטרסים של ארצותיהם, אפילו אם זה מנוגד לרצונם המפורש של הפלשתינאים. הפלשתינאים יכולים למחות, לכעוס ואף להשתולל — אבל לא יכולו לשנות את ההחלטות.

הבעייה הכרונית של המחבלים

הבעיה הכרונית של המחבלים היתה בעבר והינה כיום שהם אורחים בבתים של זרים. הם היו חייבים לנהוג בארצות ערב — והיום גם במאחז האחרון שלהם בלבנון — בהתאם לרצון ולאינטרסים של מנהיגיהם. כל סטייה מעקרון זה סיכנה בעבר ומסכנת היום את קיומם בארצות אלו. דוגמא להמחשת דברינו ישמשו מצרים וירדן. בשנת 1970 הורה גמאל עבד אל נאצר לסגור את תחנת „קול פלשתין", אחרי שהפלשתינאים מתחו בקורת על „תוכנית רוג'רס", שנאצר צידד בקבלתה. למרבה האירוניה היה זה סאדאת שהורה

לפתוח את „קול פלשתין" בשנת 1971, לסגור אותה בספטמבר אשתקד משמתחו המחבלים ביקורת קשה על הסכם הביניים ולפתחה שוב לאחרונה.

הוכחה נוספת לכוחם הדל של המחבלים היו הקרבות בירדן בספטמבר 1970 („ספטמבר השחור"). ירדן חיסלה אז את קיני המחבלים לאחר שראתה, שהם פעלו בניגוד לאינטרסים שלה ואף סיכנו את קיומה. במיבחן הצבאי בין הצבא הירדני למחבלים הוכח, כי המחבלים שיכלו להרעיש עולמות בתעמולה שלהם, לא יכלו למנוע תבוסה בשדה המערכה. המערכת היום בלבנון היא, איפוא, חוליה נוספת בשרשרת המאבקים, שמנהל אירגון זה כדי לשמור על קיומו.

אבל, דומה שמכל המערכות שניהל אש"ף בעבר, המערכה הפעם היא הקשה והכואבת ביותר. מערכה קשה כי לבנון היא המדינה היחידה, הגובלת עם ישראל, שממנה היה רשאי אש"ף לפעול. חיסול פעילותם מלבנון עלול להיות תחילת הסוף לפעילותם נגד ישראל משטח מדינה שכנה לה. המערכת נגד סוריה כואבת, כי הפעם נלחם אש"ף ב„בת ברית נאמנה", שיותר מכל המדינות האחרות הוכיחה את נאמנותה לפלשתינאים. היתה זו סוריה שלחצה בפורומים ערביים ובינלאומיים, ללא לאות, להכיר באש"ף כנציג הלגיטימי הבלעדי של העם הפלשתינאי, ובינואר האחרון להביא את ענינם לפני מועצת הבטחון של האו"ם.

בחינה מדוקדקת של המאורעות תראה כי יאסר ערפאת נקלע למצב הקשה של היום ללא רצונו ובניגוד לפעולותיו ואמונותיו כפי שאנו מכירים אותם. בניגוד לידידיו ג'ורג' חבש, נאיף חוואתמה ואחרים שאימצו לעצמם אידיאולוגיות שמאלניות ועוררו את כעסם של המשטרים הערביים השמרניים — הרי ערפאת נמנע משגיאה זו. ה„פתח" בראשו הוא עומד לא אימץ לעצמו שום צורת משטר חברתית מלבד הצורך במלחמה בישראל לה הכל מסכימים.

מכל הארגונים המרכיבים את אש"ף שום ארגון לא שמר את כוחה ותוכנה של האמנה הפלשתינאית כמו „פתח" ארגונו של ערפאת. ערפאת עמד על כך שיחסו של אש"ף למדינה ערבית כלשהי ייקבע על פי יחסה של מדינה זו לתנועה הפלשתינאית ולא על פי צורת משטרה יהיה זה שמאלני או ימני. כן קבע ערפאת כי הסכסוכים בין המדינות הערביות הם ענייניהן הפנימיים ואל לפלשתינאים להתערב בהם. הוא הזכיר ליריביו באש"ף את הכתוב בסעיף 27 של האמנה הפלשתינאית המחייבת אותם: „ארגון השחרור הפלשתינאי... ידבק בחובת הנייטרליות... ועל יסוד זה לא יתערב בעניני הפנים של איזו מדינה ערבית שהיא".

התיאוריה שנכשלה

נאמן לתאוריה זו רצה ערפאת לשמור, גם בלבנון על נייטרליות במאבק הפנימי בין הנוצרים למוסלמים ולשמאלנים. הוא הבין, שהצטרפות אש"ף למחנה המוסלמי שמאלני היתה נתפרשת כהתערבות של אש"ף בעניניה הפנימיים של לבנון, פוגעת בסיסמת אירגונו בדבר מדינה חילונית דמוקרטית על אדמת „פליסטין", מרגיזה את סוריה, סעודיה ומדינות ערביות אחרות, והחשוב מכל — מתישה את כוחם של אנשיו במערכה הלא נכונה והלא דרושה.

אבל, כאמור, ערפאת נקלע למצב הזה בניגוד לרצונו עקב היעדר שליטה שלו על חלק גדול מאנשיו. הוא ניסה להשפיע על חלק זה של אנשיו — ברובם המכריע מחזית הסירוב — לקבל את תיאוריית הנייטרליות שלו, אך נחל כשלון חרוץ. לא עזרו לו כל להטוטיו הדיפלומטיים, כשרון התימרון המעולה שלו ויוקרתו הרבה. „חזית הסירוב" של אש"ף ראתה ב„חזית השמאל" של ג'ונבלאט בעל־ברית נאמן, שיעזור לה להתגבר על התנגדות של הנוצרים לפעילות בלתי מרוסנת של אש"ף נגד ישראל משטח לבנון. מאידך גיסא ראו אנשי השמאל באנשי אש"ף בעלי ברית, שיעזרו להם להחליש את ההשפעה הנוצרית ולחזק את ההשפעה המוסלמית בלבנון. האינטרסים ההופכים האלה של שתי החזיתות הביאו אותם לדחות כל פשרה סורית ורצה של ערפאת.

כאשר ראה ערפאת, כי נכשל בנסיונותיו להשפיע על אנשי חזית הסירוב באש"ף, הוא עמד בפני שתי ברירות קשות:

✡ להודות, כי אין לו יותר שליטה לפתות על חלק מאנשיו, עם כל המסקנות הקשות המשתמעות מכך.

✡ לא להודות כי איבד את השליטה וללכת עם חזית הסירוב וחזית השמאל, כאילו אין בינו לבינם חילוקי דעות.

משתי אלה בחר ערפאת בברירה השניה. בצורה כזו נראה, כאילו ערפאת מתנגד לסורים, בזמן שלמעשה הוא עשה כמיטב יכולתו להשפיע על אנשיו למנוע עימות עם סוריה. בדרך זו מנע ערפאת קרע גלוי וחמור בשורות אש"ף ושוב פעל בהתאם לאמנה הפלשתינאית בסעיף 8: „הסתירות בין הכוחות הלאומיים הפלשתינאים הם מסוג הסתירות המשניות אשר יש צורך לעצור בעדן למען הסתירה היסודית שבין הציונות והאמפריאליזם מצד אחד, לבין העם הערבי הפלשתינאי מצד שני".

לא למדו לקח...

מצב דומה היה קיים בשנת 1970. כאז גם היום איבד ערפאת את השליטה על „חזית הסירוב". גם בזמנו דרש מעמיתו הקיצוני ג'ורג' חבש ותומכיו, לא להתגרות שלא לצורך במלך חוסיין ובקציני הצבא הירדני. גם בזמנו סירבו אנשי „חזית הסירוב" לשמוע לעצותיו. הם רמסו את החוק הירדני וערערו על סמכות השלטון. שיא ההעזה היתה החטיפה של מספר מטוסים זרים והבאתם לירדן, שם החזקו הנוסעים במדבר במשך כמה ימים. ממשלת ירדן נראתה כגוף חסר כוח פעולה. זה אילץ את חוסיין לפעול ולשים קץ לאנדרלמוסיה בממלכתו.

אלה הם הקשיים האובייקטיבים בפניהם עמד ערפאת בעבר ועומד כיום. הם מהווים למעשה את עיקר חולשתו של אש"ף. בסופו של דבר מי שיקבע את גורלו של אש"ף בלבנון הן לא מצרים וסעודיה אלא סוריה. מדינה זו הקרובה מבחינה גאוגרפית ללבנון, יש לה אינטרסים מיוחדים בארץ הארזים. אם יש צורך בכך היא לא תהסס למחוץ את ערפאת וחבריו. אחרים, כולל הפלשתינאים, יכולים לפטפט, לגנות, למחות ולהרעיש עולמות, אבל סוריה תעשה מה שמשרת את האינטרסים שלה. אינטרס זה הוא בשלב זה סילוקו של אש"ף כגורם המפריע לסוריה, להגדיל את השפעתה בלבנון ולהבל ביחסים הידידותיים שסוריה מנסה לפתח עם ירדן. אתרע מזלו של אש"ף שהפעם האינטרסים של שלש מדינות: סוריה, ישראל וירדן — וכל אחת מזוית שלה — מנוגדים לאינטרסים שלו. ברור שמצבו של אש"ף הוא איפוא חמור ועלול להחמיר עוד יותר בימים הקרובים, במיוחד אם מנהיגי סוריה יבצעו את הבטחתם למצוא פתרון צבאי אם אש"ף לא ייכנע.

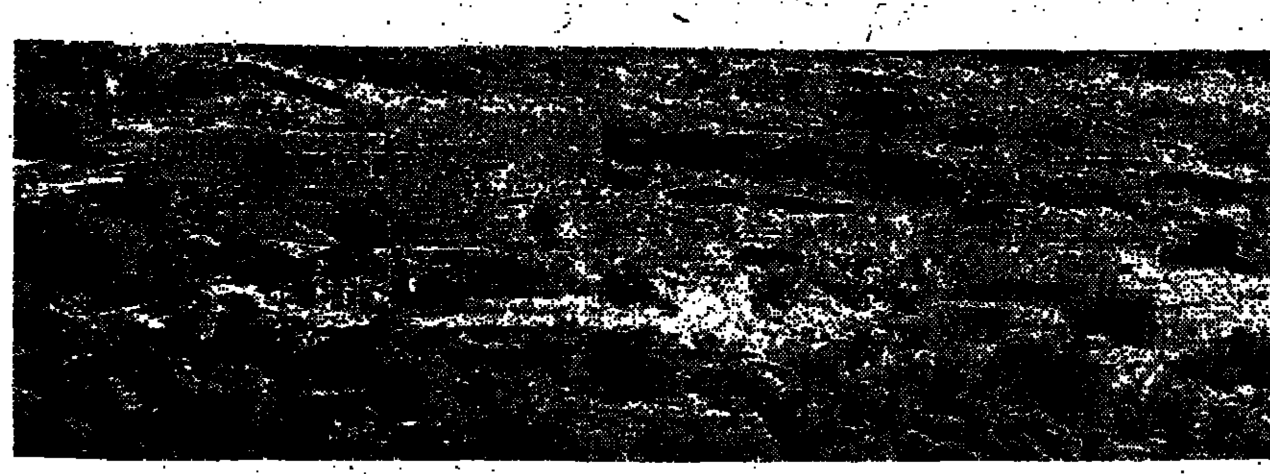

„מרכז שפירא" - מרכז לתורה ולחינוך צעירים

מאת שלום צוריאל

לפני כחודש מלאו חמש שנים ליסודו של המרכז ללימודי היהדות „רמות שפירא". המרכז שהוקם בהשראתו ועידודו הפעיל של השר המנוח משה חיים שפירא ז"ל, שם לו למטרה „להעמיק את האמונה ואת הזהות היהודית בלב בני הנוער בארץ ובחו"ל, לנטוע בלב המשתלמים בין כתלי המוסד את האהבה לארץ־ישראל ולכוון את הדור הצעיר לקיום מלא של תורה ומצוות.

שני עקרונות הנחו את יוזמי ומקימי המרכז. האחד הוא ההכרה בדבר חובתה של מדינת ישראל והיהדות הדתית בפרט לסייע במאבק נגד ההתבוללות הפוגעת בחלקים ניכרים של היהדות בתפוצות. האחר היא הצורך בהגברת התודעה היהודית הציונית והקניית ערכי המסורת בקרב הנוער שלא זכה להתחנך על ברכי התורה והמסורת. תוכנית המרכז בנוייה על כן לא במתכונת של בית־ספר רגיל, כי אם במדרשה שתקופת הלימודים בה קצובה למספר ימים או שבועות כשהלימודים מבוססים על נושאים שונים בהתאם לרמת התלמידים ומידת ידיעותיהם ביהדות ותולדות עם־ישראל.

המרכז וייחודו

מרכז „רמות שפירא" שוכן במושב „בית מאיר" שבהרי יהודה במרחק של כעשרים קי"מ מירושלים. הוא ממוקם על „דרך בורמה" הידועה מתקופת מלחמת השחרור, ולמרגלותיה של אחת משמורות הטבע היפות שבארץ הלא היא שמורת „המסרק".

מלבד הנוף המרהיב ומזג האויר הנעים והצח המאפיינים את האזור, מצטיין המרכז בתנאים נוחים המאפשרים לימוד מתוך הרחבת הדעת: מבנים חדישים ומשוכללים, חדרים ובהם שרותים צמודים והסקה מרכזית, חדרי אוכל חדישים, אולמות הרצאה מרווחים, חדרי עיון וספריות, בית כנסת מפואר ומתקני ספורט, כל אלה מאפשרים פעילות מקיפה ואינטנסיבית עבור אלפי בני הנוער הפוקדים את המרכז במשך השנה.

המרכז, שהוא כאמור בן חמש שנים בלבד, הצליח בתקופה קצרה זו לפתח תוכנית פעולה וקשרים מסועפים עם מוסדות חינוך, עד כדי כך שבשנה האחרונה נאלץ, מחוסר מקום, לדחות קבוצות רבות שביקשו לקיים השתלמויות וסמינריונים במקום.

„במשך התקופה שחלפה עברו את כותלי המרכז למעלה מעשרת אלפים בני נוער אשר התבסמו מרוחה של תורה התנסו באורח חיים יהודי שורשי" — מציין בסיפוק הרב ד"ר יעקב ויינשטיין, הרוח החיה של „רמות שפירא" ומי שעומד בראש המוסד מיום היווסדו.

מסתבר, שבשביל רבים מבני הנוער ששהו בין כותלי המרכז היה זה המפגש הראשון בחייהם עם אורח חיים יהודי ואווירה דתית שהשאירה את רישומה העז על בני הנוער, והרשמות הבאה לידי ביטוי בתגובות ובמכתבים המגיעים להנהלת המרכז בתום ההשתלמות.

„התגובות והמכתבים המגיעים אלינו מהורים ומתלמידים בתום תקופת הלימוד, מהווים עדות ניצחת לחיוניות המוסד והשפעת פעולתו על בני הנוער" — אומר ד"ר ויינשטיין, ומוסיף: „כל הגורמים החינוכיים הקשורים עם המרכז הגיעו יחד אתנו למסקנה בדבר הצורך להרחיב את המוסד על מנת שיוכל לקלוט מאות נערים נוספים המבקשים לקחת חלק בפעולות. ככל מוסד חינוכי צעיר, עברנו שלבים של הכנה ונסיון, ואנו יכולים לומר היום בבטחה כי הגענו לשלב בו התפתחות המאפשר את הרחבת התוכניות בכדי לענות על כל הדרישות שהן לדעתנו צורך השעה".

המטרה: להנחיל יהדות

מענין לציין שקבוצות נוער לא מעטות, מהורים לא דתיים, מבקשות בעת שהותן במרכז להתנסות בחיים דתיים מלאים, בכלל זה לימודי יהדות, תפילה, שמירת שבת וכיו"ב.

ד"ר ויינשטיין רואה בכך אחד המאפיינים המיוחדים את „רמות שפירא" מיתר המוסדות הפועלים במגמה להנחיל את ערכי היהדות. אומר ד"ר ויינשטיין: „דומני שזוהי תוכנית ייחודית ל„רמות שפירא" שזכתה להצלחה ולהדים חיוביים ביותר, הן בקרב בני הנוער עצמם שנטלו חלק בתוכנית והן בקרב מחנכים הרואים בדרך ההתכנסות אמצעי חינוכי חשוב להחדרת ערכי היהדות בקרב הנוער".

המבקר בימים אלה ב„רמות שפירא" יכול לעמוד על תנופת בינוי ופיתוח שמגמתה להגדיל את אפשרויות הקליטה של המוסד ולהרחיב את מעגל בני הנוער הנוטלים חלק בתוכניות. כך ניתן לציין את הנוכחן של הפנימיות החדשות והמפוארות המאפשרות קליטתם של 220 תלמידים. הקמתו של אולם רב־תכליתי המשמש גם כחדר אוכל, וכן בית מדרש ללימודי „הכולל" שליד המרכז.

כניסתו לתפקיד של המנהל החינוכי מר עמיקם שקל, בעזרת צוות המדריכים הפועלים לידו, תרמה אף היא לתנופה מיוחדת בתחום התוכנית החינוכית שהתפתחה בצורה מרשימה. בשנה החולפת בלבד השתתפו כארבעת אלפים בני נוער בתוכניות השונות והמגוונות, בכללם כ־250 בני נוער מחו"ל. משך הקורסים המיועדים לנערים מחו"ל הוא משישה שבועות עד לשנה תמימה. בפרק זמן זה נלמדים בצורה יסודית מספר נושאים ביהדות ובהכרת הארץ כשהמגמה היא חיזוק והעמקת הקשר עם היהדות וישראל. פעולה זו נעשית תוך שיתוף פעולה הדוק עם משרד החינוך וההסתדרות הציונית העולמית, בעיקר עם המחלקה לחינוך תורני בגולה.

הרב הראשי לישראל הגר"ש גורן בשיחה עם קבוצת תלמידים

בצלום: נואם — מר ח.ט. זיסלמן, יו"ר ועד הנאמנים, על הבמה שר הפנים ד"ר י. בורג, יוסף אלמוגי, יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית, מר בנימין כהן, יו"ר המועצה האיזורית מטה יהודה, הרב י. וינשטיין, יו"ר הנהלת רמות שפירא.

תוכניות מגוונות לנוער

המרכז מקיים תוכניות מגוונות לנוער של בתי הספר וסטודנטים בארץ. התוכניות נועדו להשלים, להרחיב ולהעמיק את מערכת חינוכם של הנערים בבתי הספר הממלכתיים והממלכתיים־דתיים, ולחזקם ולהתמודד עם בעיות השעה מבחינה דתית ולאומית כאחד. תוכניות אלו מיועדות לכיתות י"א—י"ב ומתנהלות במתכונת של הרצאות, דיונים, וסדנאות, ע"פ מקורות היהדות ובאספקלריה של חז"ל.

הקורסים המרכזיים בכסגרת זו הם: סמינריונים לאוריינטציה פעילה המיועדים לתלמידי כיתות י"א, ומטרתם להביא את התלמידים להיכרות ולהבנה עם דרכי הפעולה של המוסדות הממלכתיים, הציבוריים והדתיים במדינת ישראל.

סמינריונים למנהיגות דתית צעירה הנערכים בשיתוף עם משרד החינוך ומגמתם לטפח מנהיגות דתית צעירה.

סמינריונים לאוריינטציה דתית ושרות בצה"ל. תוכניות אלו מיועדות לתלמידי כיתות י"ב העומדים לפני גיוסם לצה"ל. סמינר זה עוסק בהכרת החיים הדתיים במסגרות השונות של צה"ל ובמגמתו להכשיר את בני הנוער לפתור בעיות בהן עתידים להיתקל בשירותם הצבאי.

מדרשה לירושלים ותולדותיה המיועדת לתלמידים ובני נוער, וכן סמינר מיוחד לתולדות הישוב היהודי בארץ ישראל המיועד לבני נוער וסטודנטים.

בקרוב תיפתח במרכז מגמה טרום־אקדמאית ליוצאי צבא שהלימודים בה יתנהלו בחסות אוניברסיטת בר־אילן. הלימודים במסגרת זו מיועדים ליוצאי צבא שלא הספיקו לסיים את לימודיהם ולא עמדו בבחינות הבגרות.

נבחנת גם הצעה להקמת בית־ספר תיכון יהודי לנוער מהארץ ומחו"ל.

אגף מרכזי אחר ב„רמות שפירא" היא בי"ס שדה בו מתנהלת הפעילות ללימודי ארץ ישראל. בפעילות בית הספר נוטלים חלק תלמידי בתי ספר, חוגי נוער ומבוגרים והיא משולבת בהעמקת ידיעת ארץ ישראל על רקע לימוד התנ"ך תוך כדי סיורים וטיולים במסלולים ובאתרים היסטוריים. לימוד התנ"ך מוצא את ביטויו המוחשי בהכרת עולם החי והצומח של המקרא. במסגרת בי"ס שדה פועלים כעשרה מדריכים שסיימו את הכשרתם במוסדות השכלה תורניים ואקדמיים.

חידוש חינוכי רב ערך

חידוש חינוכי רב ערך, שהוא בבחינת גולת הכותרת של מרכז „רמות שפירא" מהווה ה„כולל" „אהל יעקב" ע"ש הגאון הרב יעקב אביגדור ז"ל, מי שהיה רבה הראשי של מכסיקו ומנהיג ציוני בעל שיעור קומה.

על ה„כולל" ופעילותו אומר הרב ד"ר ויינשטיין: „בכדי לחזק את ההשפעה התורנית במוסד החליטה הנהלת המרכז להקים כולל אברכים, יוצאי ישיבות ההסדר, אשר לא רק יגדלו בתורה ובחכמה אלא גם ישמשו כמדריכים ומשפיעים על הנוער הנמצא בין כותלי המרכז. „כולל" זה אשר נוסד לפני למעלה משנה הוכיח את עצמו לא רק בלימודים כפי שמעידים הרבנים הראשיים לישראל אשר בחנו את תלמידיו, אלא השתלב בצורה מופלאה בתוכניות השונות של המרכז, והאברכים משמשים כמרצים, מדריכים, מגידי שעורים ועוד. גם הנשים משתלבות בתוכניות המרכז".

בראש הכולל עומדים הרב מאיר הוטנר והרב יעקב הרהפטיג. תוכנית הלימודים ב„כולל" היא לחמש שנים שבסיומן מקבלים האברכים סמיכות לרבנות וכן תעודת הוראה ללימודי הקודש בבתי ספר תיכוניים.

הרב ד"ר ויינשטיין מציין לשבח את הצוות החינוכי המעולה של המרכז, את ההישגים החינוכיים הוא זוקף לזכותו של הצוות הרואה בעבודתו אתגר אישי ושרות לאומי מיוחד במטרה לחזק את הנוער ביהדותו ובאהבת מולדתו.

דומה, שאחת הבעיות המרכזיות העומדות בפני הנהלת המרכז היא כיצד להדביק את כושר הקליטה של המרכז כדי להיענות לדרישות הרבות המופנות למרכז. לאחרונה הוחלה בנייתם של שני בנינים שיכללו חדרי לימוד, אולמי הרצאה, ספריה גדולה, ואולם התעמלות רב־תכליתי לארועים שונים. בתוכנית: הקמת מבנים נוספים לפנימיה בתפוסה של 150 מקומות.

ההתפתחות הגדולה התאפשרה, לדברי הרב ד"ר ויינשטיין, הודות לתמיכתן של קבוצות רבות של ידידים בחו"ל שסייעו מבחינה כספית ומוראלית כאחד, וכן הודות לסיועם של משרדי הדתות, הפנים והסעד.

יו"ר ועד הנאמנים הבינלאומי הוא העסקן והתורם הידוע חיים טוביה זיסלמן המקדיש מזמנו ומרצו למוסד.

לצידו של הרב ד"ר י. ויינשטיין פועלת הנהלה המלווה את המרכז ושוקדת לקידומו ושגשוגו.

בהנהלת המרכז מכהנים:

הרב ד"ר יעקב ויינשטיין — יו"ר
משה בר־סלע — סגן יו"ר
שמשון קרופניק — סגן יו"ר
יצחק עצמון — סגן יו"ר וגזבר
יצחק גולדשלג — מזכיר כבוד

ד"ר מאיר שחם, יהושע פרידמן, משה גרינגרס, אלישע בירנבוים, י. הרשקוביץ.

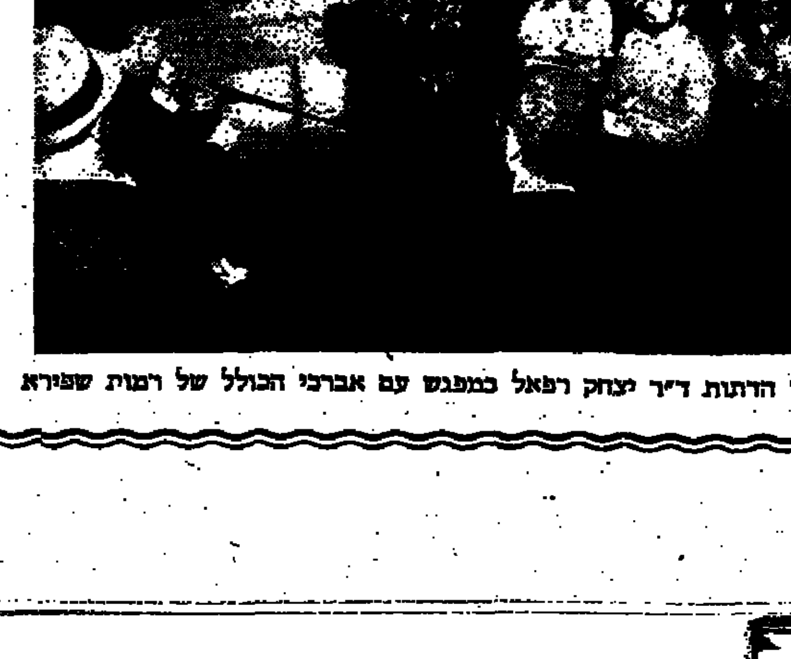

שר הדתות ד"ר יצחק רפאל במפגש עם אברכי הכולל של רמות שפירא

עוז
תמורה
חזון
ומעש
ברכת
כור
לשנה החדשה

יסר הראל על דמותו האפלה של „האדם השלישי"

מאת שאול מייזליש

...יעות חלוקות. „עסק הביש" ו... זה" פילגו את הישוב. יש אומ... – די, הרף! נקעה נפשנו מחיטוט ... שהמורסה שלו פגעה באנשים ... והרס את חייהם וחרטה צלי... בנפשותיהם של אחרים, לרדת ... ין! ויש הגורסים: להיפך! פעם ... יש לרדת לעומקם של דברים, ... דברים לאשורם, ובמידת הצורך ... ניקוי יסודי של הפצע המוגי... ורק משיגליד — תבוא מנוחה ... זל. אלה כאלה — משגילים מבט ... גידוני קהיר" שהצליחו להיחלץ ... א המצרי ולהגיע חיים ארצה.

...יברס דסא אומר: „לא מעניין אותי מי ... הזראה. הייתי חייל — וביצעתי את ... בה שמעניין אותי — כי הסגיר אותנו... ול להתחבק. דם העולים על הגרדום זועק ... ציניהם של הנידונים שבילו את מיטב ... מאחורי סורג ובריח במצרים — אינן ... לך כנות. הלכנו איפוא אל איסר הראל ... כבונה על שירותי הבטחון בתקופת „הפר... יקשנו מספר תשובות לשאלות שחוזרו ... עם פרסום שתי הגירסאות: ספרו של ... השלישי" אברי אלעד, ו„מבצע סוזאנה" ... של הנידונים.

מקור שהסגיר את הרשת

שאלה: הכרס דסא, אמר שחשוב לו לדעת מי הסגיר את הרשת. מי לדעתך, עשה זאת?

הראל: כשקרתה המפולת, איש לא ... דעתו שהיתה כאן הסגרה. הכל חשבו שה... באה בעקבות התקלה שאירעה עם גדלק ... תבערה בכיסו של חבר הרשת פיליפ נתנ... עם הפרסומים הראשונים בנושא, ובמיד... ר שהגיעו פרוטוקולים סודיים לישראל — ... שהיה למצרים מקור סודי, שהצביע על ... של הסגרה. בגלל סיבות שאפרט אחר... רה בשעתו השאלה כיצד נפלה הרשת. ה... שהיתה דומיננטית, יותר מאוחר, היתה „מי ... ההוראה". מאחר שלא ברור כיצד נפלה ... לא התבררה מיד השאלה האם היתה בגי... עם מעצרו של „האדם השלישי" מחקירתו ... התשורה שאלת מהימנותו של האיש ... על היחידה. ואז הבחנו בכמה סימנים ... שהובילו לחשש שהוא בעצם הסגיר ... זות. חסר לנו אלמנט אחד להוכחה: עדות ... שתסייע להעמדתו למשפט, ועדות זו הס... יל והפרשה התרחשה בארץ אויב. לכן, ... התרכז בעצם במעשיו של אלעד באירופה, ... —1955. לבסוף נמצא אשם במגע בלתי ... עם הנספח הצבאי המצרי, והעביר לספק ... ידיעות על ישראל וכן על גניבת מסמכים ... מיחידתו הסודית — ונגד כתב לשוכרים ... בעניין ההסגרה אכן לא דנו במשפט, אך ... ים היה פרוש על המשפט. לא לי, ולא ... לא נתנה כנות ובמחשבה שמפקדים הישיר ... ורים הסגיר אותם. משך השנים המשכנו ... גדיות. — אבל היה ברור שזו המצא ... נידוני קהיר ארצה. ואכן סיפקו — עם ... את החולייה האחרונה, שהבהירה שאלעד ... אחריות לטרגדיה.

כיצד נתגלה בגלל שאלעד שיתף פעולה עם המצרים?

...המן מקורי לגמרי. גרמני אחד מצוכר ב... ל אלעד כנושא כליו, עמד אתנו בקשר ... זור למצרים ויעבוד שם בשבילנו. המגע ... לא בשכנו, ותוך כדי אתו מגע סיפר ... שחברו פאול פרנק (שם הכיסוי של ... הטיל עליו ליצור מגע עם הנספח המצרי ... ולהציע לו ידיעות על ישראל, תמורת ... שיתחלק ביניהם.

...דוע לא חקרו ביסודיות?

— מדוע באמת לא נחקרה הפרשה ביסודיות ב־1954?

...לי כל קשר למקרה, להוציא על אמ... של אלעד היתה כפופה לו, שיחרור ... ביתה. לא ייתכן — טענתי — שאדם ... בזהותו האמיתית כסוכן ישראלי בכיסוי ... מציף לסובב באירופה. הוא עלול להיתפס ... המצרים או ע"י הגרמנים. איש לא שעה ... ספק כי אילו חזר אפשר היה לברר את ... ביותר קלות. אין גם ספק שאילו דיווחותיו ... הי' נבדקים בקפדנות, — כבר ניתן היה ... למסקנה שהוא קשור עם המצרים. היו ... אות מפוקפקות, ואני מתפלא שאנשי אמ"ן ... לב אליהן. גם כשחזר, לא נחקר באורח ... על התקלה במצרים, ולא עוד אלא שמצאו ... שהפו בעדות שקר ב„ועדת אולשן", דבר ... ר לו להמשיך ולהתמרן משך שנים, עד ... לנו — לאנשים שמחוץ ליחידתו — דבר ... גם המצרים.

האם בגילוי הרשת שלא אלעד היה כדי לסכן גם את אנשיך שלך, אנשי ב„מוסד", שפעלו במצרים

...הד" שציינתי בראשו, היה אחראי לעבודת ... חומר המודיעין במדינות ערב בשביל כל ... הביטחון של ישראל. היחידה אליה היה ... האדם השלישי" — תפקידה היה כוננות ... בסיכים למקרה של מלחמה. מובן שברגע ... את היחידה בלי ידיעתנו, במצרים — ... יאום עם אנשינו היתה סכנה של שיבוש ... רכה.

כי לא תיאום?

...בון, כשר הבטחון החדש עם עזיבת ב.ג. ... לבון היה שאפתני ולא מילא חובות ... יות של לויאליות לממשלה ולראשה משה ... היה זה זלזול בממשלה, הימנעות מדיווח ... מעשים ללא סמכות. מלבון, למד אלי"ם ... שהיה ראש אגף המודיעין „לצפצף" על ... לשירותי הבטחון האחרים. שניים אלה, לבון ... הם שכמעט את התקציר האלמנטרי לאחר ... ב. במיוחד היה פעיל בנושא זה לבון שטען ... משה שרת, שהחקירה. עלולה להזיק — ... — לצגורים. מובן שטענה זו היתה חסרת... כי החקירה היתה חייבת להיות חשאית, ... ד לרשותנו כל החומר וניתן היה לבדוק ... ת מי הסגיר את הרשת. אני טוען שהחקירה ... קירה לא נעשתה בתום־לב. עובדה, כשפרצה ... זה בין לבון לג'יבלי מי נושא באחריות — ... לבון בתוקף על מינוי ועדה. פתאום לא ... חקירה, ופתאום החקירה כבר לא הזיקה ... ם.

...ידעו על עברו הפלילי..."

אלוף (מיל.) יוסף גבע, שהיה ראש מינהל הכלל באותה תקופה, טען שגייסו את אלעד בניגוד לדעתו, שכן ידע על עברו המפוקפק. האם היה נהוג לגייס לשירותי הבטחון אנשים בעלי רקע פלילי?

...יוסו של „האדם השלישי" לא היה במקרה, ... וך ויסר ידיעה. מגייסיו ידעו על עברו ... גייסו אותו מתוך הנחה שאדם שרוצה ריהבליטציה מוכן להקריב את חייו למען המדינה, למיטב הכרתי, הנחה זו מוטעית ביסודה. אנשים בעלי אופי מפוקפק נשברים ברגעים הקרי־טיים ולא מתחשלים, ברגעים קשים מתגלים בהם דווקא הצדדים האפלים. לא רק יוסף גבע התנגד מיי גם אחרים שהזהירו את ג'יבלי, אבל הוא החליט לגייסו בכל מחיר וניצל לשם־כך את יציאתו של גבע לחופשה.

גם כשאלעד יצא לגרמניה נתגלו אצלו ליקויים מוסריים ובטחוניים עד כדי כך שחשבו שיש צורך להפסיק את התוכניות ולבטל את נסיעתו למצרים. היא מטפט ודיבר על היותו סוכן ישראלי עם כל מי שפגש. במסגרת בניית תדמיתו היה עליו להתרחק ממוסדות ישראליים — והוא דווקא התחובב בהם: אצל משלחת השילומים בגרמניה ובשגרירות ישראל בפריס. בזבז כספים, רכש מכונית מפוארת ללא אישור, „שויצר" ולא־אכין, ובכל־זאת שלחו אותו למצרים.

בינית את אלעד כבגוד. האם ידוע לך על מקרים דומים של בגידות?

לא ידוע לי על שום מקרה בחומרה כזו. לא היה לכך אח ורע שאדם שנשלח לפקד על אנשים — יבגוד בהם ויסגיר אותם לאויב.

מה דעתך על הויכוח ענית־דיין בקשר לפדיית חברי הפרשה הכרת השבויים המצריים?

הויכוח איבד חדש. יש לבחון את הבעייה מנקו־דת מבט אובייקטיבית. האם ניתן היה ב־1957 לשחררם? הכל היה נתון בידי נאצר, וכמובן שיש הבדל גדול בין 1957 ל־1968. אחרי 57 היה נאצר תקיף בדעתו שלא לשחרר את הצעירים. מי שמנסה לרמוז שלדיין ולבן־גוריון היה חלק ב„עסק הביש" ב־1954, הוא מנסה לגרור אותם לכך ע"י פרשת אי־שחרור נידוני קהיר — עושה זאת בצורה זדונית וחמורה.

ב־1968, כל השרים היסוס בממשלה, ורק שניים מהם (אלון ובגין) ביקשו ארכה וגם זה היה קשה בשל לחצם של הורי שבויינו. מי שמנסה לזרוק את העניין על ב.ג. ודיין משרת את מטרותיו של „האדם השלישי" המעורב אותם מתוך מחשבת־זדון מכוונת. ידוע לי לכשל, שדיין הציע — עוד לפני מבצע קדש — שורה של פעולות כדי לשחרר את אסירי הפרשה. כך למשל הציע חטיפת אישים מצריים כדי להחליפם באסירינו. אני התנגדתי לכך, מפני שלא האמנתי בכשיותן. לימים, התנגדו לכך גם שרת ובן־גוריון.

■ מדוע לא בוצעה העיסקה ב־1956?

קודר „אחיקר אלירוי" מהספה אמין, אבל לאסירי הפרשה, כשעוסק עוסם סבלא, כי הנבחרים היו בטוחים שהישראליים יתבעו את שחרורם ב־1956. מכיון לא בא לחץ כזה, מדוע?

יש לזכור שנאצר לא היה שש לקבל את השבויים המצריים. זוהי קונצפציה של מדינות טו־טאליטריות, לכן לא היה בכוח ללחוץ עליו. יש הבדל בין נאצר של 1956 לבין נאצר של 1968, בהן עברו 12 שנים.

כששוחררו אסירי הפרשה והגיעו ארצה ביקשו פגישה עם אלעד, כדי לעמת את בגידתו. מדוע לא סודרה פגישה כזו?

— אין לי תשובה לכך. לא הייתי אז בתפקיד ולא שיתפו אותי כשחזרו אפילו לא הפגישו אותי איתם. אני מתייחס בחומרה ובצער לכך שלא עימתו בינם לאלעד, מכיוון שאחת ההמלצות של הוועדה שחקרה את ההאשמות נגד „האדם השלי־שי" היתה שעם שובם של נידוני קהיר ייערך עימות בינם לאלעד כדי שתתקיים תשובה משפטית מוסמכת להאשמות. במיוחד חמור הדבר כשאלעד מנסה להטיל האשמות על שמואל עזאר ז"ל ורומז כי ידו של עזאר היתה בהסגרת הרשת. זו בגידה כשיוע לשבוויות שאלעד עצמו הציג בזמנו, עזאר הוצג על ידי אלעד כציוני מסור ונאמן, בעל תכו־נות תרומיות, שעונה בשיטתיות ע"י המצרים עד לעלייתו לגרדום, בלי לפתוח פה, שמו הטוב ודמו של עזאר זועקים מן האדמה ודורשים בירור יסודי של הפרשה. דורשים פרסום פסה"ד של בית המשפט המחוזי שניתן ב־1960 שבו נחשפה דמותו האמיתית של האדם השלישי.

אלעד מבקש בספרו על היחסים המעורע־רים בין ה„מוסד" לאמ"ן, כאחד הגורמים למפולת. מה דעתך?

— „האדם השלישי" מנסה לבנות על המיתוסים של יחסי תחרות בין ה„מוסד" לאמ"ן, ומציג את העניין כאילו הוא נפל קרבן ליחסים אלה. הוא טען זאת גם בעת משפטו ב־1960, ובהימ"ש קבע אז שהוא מעלה טענה זו כדי לנסות ולהיחלץ מעונשו. דווקא בעת שהכשירו את האדם השלישי לירידתו למצרים היו היחסים תקינים בין המוסד שעמדתי בראשו לבין אמ"ן. יהושפט הרכבי היה אז מ"מ ראש אמ"ן. (ובמקום ג'יבלי שיצא לשנת לימודים בחו"ל) והיו בינינו יחסים מצויינים. מאוחר יותר, הפסיקו לבון וג'יבלי את שיתוף הפעולה עם שירותי הבטחון — ומכאן באמת נבעה התקלה, שכן אני לא הייתי מתיר פעולה כזו. אני לא שותפתי בשום פרט בנושא — ובמילא לא יכולתי למנוע.

אבל אין ביחסים אלה ובין נפילת הרשת ולא כלום. איזה קשר יש לזה ולהאשמות נגדו? הוא מנסה בצורת טענות אלו לסתום פרצה בסיפוריו.

לכשל?

ב־1958, כאשר נחקר על־ידינו, לא זכר אלעד כיצד העביר את מכשיר הקשר לחו"ל. ב־1974, פתאום נזכר שהעביר אותו באמצעות אותה אישה...

עוד דוגמא: הוא טוען כי כשבא לבית נתנזון פגש את אמו והיא כבר ידעה שהוא „רוברט". הוא מביא זאת כראייה שחברי הרשת נהגו באי־זהירות. היום ידוע שהוא לא פגש את אמו של נתנזון, אלא את נתנזון עצמו שכמובן ידע שהוא „רוברט".

■ „הקונצפציה של הפרשה: שטות מוחלטת"

אם היינו חוזרים לאותם ימים, האם היית תומך בשיטה זו של יצירת סכסוך בין מצרים לארה"ב בעזרת פרובוקציה כאלה?

— הקונצפציה הזו היתה שטות מוחלטת. רעיון אינפנטילי כזה אשר היה לאמץ רק כאשר הבטחון מצפצף על רה"מ, וראש אמ"ן יודע שי־לו גיבוי אצל השר, ולכן גם הוא מרשה לעצמו „לצפצף" על הרמטכ"ל. בצורה כזו פעולות פרובוקטיביות אפשר להרוס יחסים בין מדינות? זה כמו לנסות לסתום עם מקל סכר שנפרץ ע"י זרם אדיר.

אילו מסקנות היית מסיק מהפרשה?

א. הארל: ראשית, להקפיד על המועסקים בשירותים החשאיים. לברור היטב את האנשים ולבחון את אופיים ואת הרקורד שלהם. הוא חייב להיות נקי לחלוטין.

שנית כל פעולה צריכה להיות מאושרת עד לדרג ממשלתי.

כל תקלה בפעולה מדינית, חייבת להיבדק ול־החקר עד תום לאלתר ובמקום. בלי להתחשב באינטרסים אישיים המעורבים, או נסיון של גור־מים להימלט מאחריות ולטשטש האמת.

בפעולות מדיניות חייב להיות שיקול־דעת ו' אחריות מקסימלית. צריך להקפיד על האמת, ו' להיות בעל בנוות נפשית לשאת באחריות מו־סרית־ציבורית בעד כל מעשה.

ויקטור נקראסוב בישראל

מאת משה אפרת

לא לעתים קרובות יקרה שסופר רוסי מבקר ביש־ראל ואף לא סופר רוסי גולה, כמו המספר הנודע ויקטור נקראסוב, שקשר את ביקורו בישראל למלאות 35 שנה לטבח של „באבי יאר". גם הוא נמנה על אלה, שאם כי ניצלו וחונכו בברית המועצות, לחמו ונפצעו למענה, ואף זכו לכבוד גדול — הוא חתן „פרס סטא־לין" לשנת 1947 — ובכל זאת נטשו אותה, מתוך הכרח או מתוך רצון חופשי.

ויקטור פלאטונוביץ' נקראסוב נולד בשנת 1911 בקייב ולמד אדריכלות בעירו. „בן עשרים ו־שלוש היה כאשר, בשנת 1944, האחרונה לפני תום המלחמה ה־עולמית השניה, הצטרף למפלגה הקומוניסטית. הוא היה אז כתב צבאי וכתבותיו מן החזית זכו ל־הד רחב ולהערכה כללית. ...לכהונה הוא גילה כעדותו אמי־נות"ים מובהקים הן בשטח הבמה והן בשטח הציור. ליד קרבות סטאלינגרד נפצע קשה ושוחרר מן השירות הצבאי. זמן קצר אחרי כן יצא לאור ספרו הראשון בשם „בחפירות סטאלינגרד", ש־הוכתר כעבור שנה בפרס הספ־רותי החשוב ביותר בברית המוע־צות שנושא את שמו של סטאלין.

יוצא איפוא שבגיל שלושים ו־חמש הוא נעשה לסופר, דבר ש־גרם הפתעה אף לו לעצמו. יותר מזה: ביד עם צאת ספרו הרא־שון לאור — כפי המלצת סטא־לין עצמו, אם כי הוא נזכר כך פה ושם הדרך אגב בספר — היה לסופר ידוע ומפורסם. אמנם ניסו תהילה לגדף את הספר, אולם כשהוענק לו הפרס הגדול, נש־תתקו המבקרים. הוא המשיך לכ־תוב וזכה לבקורות ולתשבחות לא רק ברוסיה, אלא בכל העולם כולו: כמאה ועשרים מהדורות של ספריו יצאו לאור בלמעלה משלושים שפות.

כך נמשך הדבר עד השמיני במרס 1963. ביום ההוא נפל ב־חלקו של הסופר כבוד מפוקפק לכדי. חרושצ'וב, השליט הכול־יכול על הימים ההם, פתח ביק־ורת קטלנית על יצירותיו של נקראסוב שזכו בהד נרחב „משני עברי האוקיאנוס" ורצה לגנות בזה את הצלחת הסופר בעולם המערבי. חרושצ'וב הביע באומר ספק בכנות עובדת המצאותו של נקראסוב בשירות חברי ה־מפלגה הקומוניסטית. אין צורך לומר שמיד החל מסע שקצים נגד נקראסוב בעתונות ובאסיפות. במפלגה נפתח תיק נגדו והובן כאליו שדבריו לא הופיעו עוד בדפוס.

נפילת חרושצ'וב שינתה את מצבו של נקראסוב, אולם לא ב־הרבה. דבריו החדישים על אמ־ריקה נדפסו בצורת ספרון, אך הפתח הצר שנפתח לפניו לעולם העתונות והספרות, נסגר שוב, בשנת 1969.

זאת על שום מה?

באבי יאר נמצא ליד קייב, עירו של נקראסוב. הסבה האיום שאינו ניתן להגדיר במלים בכלל — כמאה אלף קרבנות שכמעט כולם היו יהודים, — לא נתן מנוחה לנקראסוב והוא התקומם נגד הנסיונות החוזרים של הש־לטונות הסובייטיים לטשטש את הטראגדיה היהודית ולהתעלם ל־חלוטין מן ההיבט היהודי של הטראגדיה הנוראה. והנה נקרא־סוב מצא לנכון לנאום ליד ה־מצבה הסתמית שהוקמה במקום בשנת 1966 המדברת על „אזרחים סובייטיים" בלבד לרגל מלאות עשרים וחמש שנים לטבח, היינו לפני עשר שנים בדיוק. נקראסוב הזכיר כמובן את הקרבנות היהו־דיים וזה היה דבר שלא ייעשה בברית המועצות. הוא נקרא ל־בירור קפדני במוסדות המפלגה. הוא טען:

„אמרתי מה שאולם הייתם צרי־כים לומר ובכלל הגיעה השעה לשים קץ לשנאה המבישה הזאת כלפי היהודים."

החקירה הסתיימה בנזיפה חמו־רה. העניין נשתתק אולם כעבור זמן מה עלה שוב. הוציאוהו מן המפלגה, כעבור זמן שקלו שנית והחזירוהו למפלגה. בתחילת 1974, אחר ביקוריה התכופים של הבולשת בדירתו גורש סו־פית מן המפלגה. הנימוק לא השאיר מקום לספק והוגדר ב־בירור:

— על אשר הירשה לעצמו ש־תהיה לו דעה משלו שאינה עולה בקנה אחד עם הקו המפלגתי.

כך נסתיימה חברות נקראסוב במפלגה אליה הצטרף לפני שלו־שים שנה עוד בהיותו בחפירות סטאלינגראד.

מובן מאליו שמאז חדל נקרא־סוב להיות סופר, היינו הוא רשאי היה לכתוב, אולם לעצמו בלבד, מכיון ששום דבר מפרי עטו לא זכה לראות את אור העולם. לא בלבד ששמו נמחק מכל מקום, מן הקבצים, מן האנתולוגיות, אלא גם הופסק ייצור של סרט לפי תסריטו על קיוב.

המשטר לא הסתפק במחסום ששמו על פיו. בפברואר 1974 הופיעו תשעה אנשי המשטרה ה־חשאית בדירתו וערכו חיפוש ש־נמשך ...ארבעים ושתיים שעות. סוכנות מיוחדת של ה„ק.ג.ב." ערכה חיפוש בגופן של הנשים שהיו בדירה. בסוף החיפוש ש־נמשך שתי יממות נטלו הסוכנים החשאיים אתם שבעה שקים של כתבי יד, ספרים, כתבי עת, עתו־נים, מכתבים, תצלומים, מכונת כתיבה, רשמקול עם סרטים ועוד. באותו יום נערך חיפוש דומה אצל חמשה ידידי הסופר, אחד מהם „סופר־קומוניסט" ונפתח תיק נגדו.

לא היה די בכל אלה, כפי ש־נקראסוב מספר. עם תום החיפוש הוא נקרא במשך ששה ימים רצו־פים למשרדי ה„ק.ג.ב." ונחקר בדבר בדבר „ספרות בעלת תוכן אנטי־סובייטי ומעלילה"...

נקראסוב שואל בצדק גמור מה זה „אנטי־סובייטי", סופרים כמו באבל, זושצ'נקו, אחמאטובה, בולגאקוב, מאנדלשטאם בזמנן היו בשעתם אנטי־סובייטיים ואח־דים מהם — היהודים באבל ו־מאנדלשטאם אף נרצחו במחנות בגם הוהוקו ואילו כתבי כולם זוכים היום למהדורות אין קץ.

בין כתבי היד שנלקחו מדירתו של נקראסוב היה גם כתב יד על באבי יאר, על הטראגדיה של שנת 1941. הוא תאר שם איך יישרו אחר המלחמה עם גדותיו ערוץ בעומק של ארבעים מטר, מילאוהו וכיסוהו וכמעט שכחוהו. נקראסוב צילם את שלבי הכיסוי והחזיק את תצלומיו באלבום וגם הוא נלקח ממנו.

אכן קל להבין שאחר עשיית חשבון נוקב עם המשטר חצי שנה לפני צאתו שפורסם ב„סאמיזדט" עזב נקראסוב את ברית המועצות.

הוא סיים את חשבון הנפש שלו עם ארצו בשורות המזעזעות ה־ללו:

— „ישבתי בחפירות זמן רב ל־מדי. לחמתי בעד ארצי. בעד הי־לד ויטיה שאיני מכירו, קוויתי שויטיה יהיה מוסיקאי, משורר או פשוט אדם, אך לא לשם כך נלחמתי שילד זה, אחר שגדל, יבוא אלי עם צו, יחטט בארכיוני, יחפש אצל הבאים אלי וילמד אותי פרק בסאטיריסטיים בנוסח שלו.

יש בזה משום סמל שביום הי־שנה השלושים וחמשה לבאבי יאר — שלא צויין אצלנו בשום מקום ובשום צורה — בא נקרא־סוב אלינו, להמצא אצל אחיהם ואחיותיהם של קורבנות באבי יאר...

תפארת שנגנזה בנווה צדק

מאת חיים פיקרש

מבין הסימטאות העזובות והמוזנחות של שכונת נווה צדק, ערשה של תל־אביב הקטנה, עולים בימים אלה קו־לות של נהי ובכי אלמים. בתי כנסת ובתי מדרש, שפיארו את השכונה בימיה הראשונים, ממקומות שבהם נשאו מרן הגראי"ה קוק זצ"ל וגדולי תורה אח־רים קולות תורה ותפילה, מהיכלי ה־קודש המרשימים ביפי תזותם, עולה כיום העזובה. זוהר בתי המדרש הועם, תפארתם נמוגה.

בבית הכנסת „שערי תורה", בבית הכנסת „קהל חסידים" הרנ"ב, בבית הכנסת „קהילת יעקב", בבית הכנסת ובית מדרש של חסידי חב"ד, בחל־קם עוד מצטופפים לעת ערביים ובאשמורת הבו־קר, שרידי חבורת הראשונים. ובחלקם נעולים על מסגר ובריח. שוב אין אורות הקודש נדלקים בהם ואין קולה של תורה מהדהד עוד בתוכם.

השכונה כולה גוססת, אומרים פרנסי העיר תל־אביב, ותושבי השכונה מאשרים זאת. „פחד להלך כאן בלילות" — נאנח שמעון הסבל, הזוכר עדיין כיצד היה עובר מרן הרב קוק. על יד החלון בבית הכנסת „שערי תורה" שברחוב שמר־לינג חורק את מבטו הטוב אל אופקו של הים, ולידו נפזם לו ש"י עגנון את הניגון הכיגוג... „למה שלא ידאגו לשמר את הבקיצות הקדושים? מדוע אין חסידי חב"ד מאמצים את בית מדרשם הנושן, שהוא אחד מבתי המדרש העתיקים ב־ארץ, שנבנה בשנת הרס"ד?" — שואל בתמיהה מר שלמה שבא, הסופר־העתונאי, חוקר צפונות עברה של ארצנו, המרבה להלך בסימטאות ה־שכונות הללו וכואב יותר ויותר את כאב ההזנחה וההידלדלות. ואמנם בבית הכנסת קהל חסידים, שהיה אחד מבתי הכנסת היפים בארץ בתקופה ההיא סותמים את פתח הכניסה בקרשים והוא ריק וספסלי צבורים במקום אחד, עד הריצפה מתגוללים ספרים ישנים ועל קיר המזרח תלוי נר תמיד, עקום וארון ריק. לא הרחק משם, ב־סימטה צרה, נמצא בית הכנסת הכהנים, שאינו אלא פרוזדור צר, גדוש עיטורים ולוחות זיכרון; נוסחאות תפילה על הקיר וחפצי קודש וקמיעות. כאן, עוד מנסים וותיקי הוותיקים להחיות את חיי בית הכנסת — ולשוא, כי בתרבית ימות השבוע כמעט שאין אפילו „מנין".

*

● מה כואב לתושבי השכונה?

כואב לתושבי השכונה, המצב בבתי הכנסת? כואב גם למבקרים בו. בין אלה נמנה אילן הכהן, צעיר רמת גני, המעיד על עצמו כי בא „סתם כככה" לבקר בשכונת נווה צדק, והוא, שאינו דתי, מעיר כי קדושת בתי הכנסת המחוללים כאן, זועקת ממש עד השמים. „נדהמתי לראות את בית הכנסת העזוב ברחוב רוקח; חלונותיו פרוצים, ספרי התפילה זרוקים על הריצפה, ובכל — לכלוך ועזובה, אבק ואשפה" — אומר אילן. ואזרח תל־אביבי אחר, קבל באוזני אחד מפרנסי הכרך, על כי הרשות הנוגעת בדבר, מתעלמת מהחובה הי־מוטלת עליה לשמר מקומות קודשים אלה. הי־אמנם?

ח"כ פנחס שיינמן, ראש המועצה הדתית לתל־אביב־יפו, אינו מתעלם מהמציאות הקודרת ה־שוררת במקום. לדבריו, עושה המועצה הדתית כל שביכולתה כדי לשמר את בתי הכנסת, ובימי החופש הגדול, אף גוייסו למבצע ניקיון ושיפור, עשרות מתנדבים הבוגרים של ארגון בני עקיבא. אך מה לעשות שבריונים פורצים למקום שוב ושוב. ייתכן שהפתרון היחיד הוא בסתימת מוצ־איהם ומבואותיהם של בתי הכנסת והחלונות בבלוקים: ובכך תימנע החדירה אליהם — אומר איש שיחנו.

הרב ישראל רווח, מנהל המחלקה לבתי ה־כנסת במועצה הדתית, מסביר לנו שוב ושוב את הקשיים בהם נתקלים בכל הקשור בשמירת קדו־שת בתי הכנסת. „כשנודע לנו על העזובה השור־רת במקום, אומר הרב רווח, נטלנו על עצמנו לדאוג לקדושתם ושמירתם של בתי הכנסת הללו. בתחילה הוצאנו את ספרי התורה וספרי הקודש האחרים ואחסנו אותם בבניין הרבנות הראשית, וזאת מתוך חרדה לשלומם של הספרים. לפני שנה וחצי גייסה המועצה הדתית עובדים מקצועיים כדי לבצע את עבודת הנגרות בבתי הכנסת שבר־חוב שמרלינג וברחוב רוקח, אך שוב, גם כש־הותקנו הדלתות החדשות והחליפו את החלונות, בהשקעה כספית לא קטנה, פרצו בריונים וילדי הסביבה את דלתות הכניסה ונטלו חפצים רבים, הפכו שולחנות ופזרו את שאר ספרי הקודש על רצפת בית הכנסת. כמה עשרות מתלמידי בית ה־ספר הדתי התיכון „צייטלין" הביעו אז נכונותם לבוא אל המקום, לבצע את הניקיון המחודש ולהחליף שוב את המנעולים".

*

● מי מתנכל לבתי־כנסת?

מי, איפוא, מתנכל לבתי הכנסת הנושנים, שקדושת המקום עדיין מרחפת עליהם? חקרנו את הנושא, אומר הרב רווח, ובעזרת השכנים מתברר שחבורות של נערים פוחזים, שכמוהם לא חסרים בשכונה הדלה והמוזנחת, המתגודדים באפס מעשה סביב בתי כנסת אלה, הריקים מאדם, ויש מהם המקיימים גם תחרות „מי ינפץ ראשון את שמשות בית הכנסת ומי יצליח להטיל את כס־בורי האשפה „ישר דרך החלונות הפרוצים".

יתירה מזו. בקומה השניה של בית הכנסת, בעזרת הנשים, התמקמו להם זוג זקנים, קבצ־נים, אח ואחות האלה הכניסו למקום כל מיני גרוטאות ולוחות עץ, קרטונים וקופסאות פח כוח־לדים והפכו המקום ל„דירתם הכרוחתית". נעשו כמה ובמה נסיונות לסלק את הפולשים, ואף אנשי המחלקה לתברואה של העיריה הבטיחו לפ־נות את הגרוטאות, אך הללו מתעקשים להשתכן דווקא בעזרת הנשים של בית הכנסת הנושן!

לדברי ראשי המועצה הדתית, לא תיתכן פעו־לת שיקום של בית הכנסת בלי התכנון הכולל של שיקום ושימור השכונה ההסטורית. ואמנם, בעירייה רוכזו סכומי כסף ניכרים, באמצעות קרן „עזרה ובצרון" להתחיל בשיקומה של שכונת נווה צדק. בשלב הראשון תוכנן לשקם גם את שני בתי הכנסת של מרן הרב קוק זצ"ל ושל הרב בן ציון מאיר־חי עוזיאל זצ"ל, ובשלבים הנוס־פים, את בתי הכנסת, שבימים אלה — ימי החדש הסליחות והרחמים וה„ימים הנוראים" מורגשת ביתר שאת, עוצמת כאב נטישתם. הן בעבר הלא רחוק, היו אלה מוקד ההתרכזות לתפילה של אלפי תושבי השכונה, ועד לפני מספר שנים, עוד למדו כאן תורה, חבורת המקובלים, כתלמידיו של הרב אשלי"ג זצ"ל. וכיום? שממון ויתמות בהלכים ב„מקדשי מעט" אלה שגם מעט הקדושה שבהם, נעלמה!

מסע באפריקה [ד]

במרכז הרוחני של הפלשים

מאת אהרן כהן

יצאתי לאמבובר בג'יפ „לנדרובר", בעל הנעה קדמית. אי אפשר לעבור את הדרך בין גונדר לאמ־בובר בכלי רכב אחר. כדי לצאת מן הבוץ, כדי לעבור נהדר בדרך, כדי לטפס ממש על ההרים, אתה זקוק לרכב חזק בעל „כוחות סוס" בכל המובנים...

הדרך עוברת בשפולי השדות כדי לא לפגוע בתבואה. מפעם לפעם אנו נעצרים, או כדי לאסוף פלשים „טרמפיסטים" לאמבובר, או כדי לסלק עדרי בקר מן הדרך. התוואי עצמו נוצר ע"י הג'יפ שלנו. פעמיים שלוש בשבוע, הוא עושה בקביעות דרך זו. בזכותו נפתחה הדרך להולכי רגל הצועדים לאמבובר. בתוך הג'יפ ישבו יחד אתי עוד כעשרה פלשים. צפיפות רבה, מעל גג המכונית בלטו כמה סארונים וחבילות רבות. זה היה ליתרון לג'יפ לחלץ את עצמו בגלל הכובד, בקלות רבה יותר מן הבוץ.

הפלשים מרבים ללכת ברגל. הם מועגים סחורה על גבי בהמות ויוצאים לדרך ארוכה בזמן של שעות אחדות. הילדים מגיעים לביה"ס אחרי הליכה של שעתיים־שלוש בממוצע הלוך וחזור. כאן המקום להזכיר כי אין דוורים באטיופיה. יש תיבות דואר בלבד בערים הגדולות, ויושבי הכפרים הולכים ברגל כדי לקחת את הדואר מן הערים. בין כפר לכפר מעבירים ידיעות ע"י שליו־חים־רצים. יש והם מעבירים הדעות של שמחה או צער המחות באמצעות קריאות או יללות. הפלשים מבחינים בקלות בין יללת אבל וצהלת שמחה. כדי להתפרנס הם מוכנים לנדוד ימים שלמים ברגל. אני נזכר בשני ילדים פלשים צנומים אשר עשו כברת דרך ארוכה, למעלה משלש שעות ברגל, על מנת למכור לי דגים ולהרוויח כמה פרוטות. הגענו לנהר. הג'יפ כמעט ושקע בתוכו. אחרי כמה „תרגילים" של נסיעות קדימה ואחורה הצליח הנהג לעבור את הנהר בשלום. אנו ממשיכים לנסוע בשטח של דשא ושדות מרעה. „טוקולים" בודדים מבצבצים פה ושם. אני מרגיש כי אני הולך ומתרחק מן הציביליזציה, הולך ומתקרב לעולם שכולו בדידות ומסתוריות, ומשום כך גם מעניין. הפלשים בג'יפ מספרים לי בגאוה כי באמבובר יש בי"ס יסודי בן שש כתות בו בזמן שבכל בי"ס פלשי יש שתי כתות בלבד. בכל אטיופיה יש כ־20 „בתי ספר" כאלו. מספר התלמידים בכל כתה מגיע בקושי למנין. אין חלוקה לגילים. ילד בן 6 יושב עם נער בן 14 — הכל לפי רמת הלימוד. כתות של מתחילים ושל מתקד־מים. המצטיינים בעברית הם מבוגרים. מהם תלמידי ביה"ס היהודי באסמרה ומהם כאלה שלמדו בביה"ס הישראלי באדיס־אבבה, בזמן שהיתה קיימת כאן שגרירות ישראלית. השפה הרשמית היא אמה־רית, אך הם לומדים הרבה שעות גם שפה אנגלית. הדור הצעיר בקיא יפה בשפה זו. כמה מיודעי העברית המצטיינים ביותר, אלו תלמידיו של פיטלוביץ. אלו בסיוע חניכי כפר בתיה, מנהלים היום את ביה"ס. הם משרתים בביה"ס ויודעים בעיקר „גאז" והמובן אמהרית. רבה קנאתם בדוברי העברית. הם משתדלים ללמוד עברית היום יותר מתמיד — כאשר שמעו כי בישראל התפילות מנוהלות בעברית.

כאשר הגעתי לאמבובר וראיתי את ביה"ס, חשבתי כי עלי לבחור במלה אחרת. בשום אופן אי"א לכנות את מה שראיתי בשם הזה. כשם שאי"א לקרוא לאמבובר בשם „כפר". כאן חיים ביבשת קרקע שונה מן הרגיל „פלסטינה" מיוחדת המחייבת שימו־שים בכיניים לא מן העולם שאנו רגילים לו. ב„בית הספר" שראיתי אין רצפה. יש בקושי לוח ויושבים על ארגזים ובמקרה הטוב ביותר (וזה קיים רק באמבובר) יושבים על ספסלים של לוחות עץ „המזכירים" את ספסלי ביה"ס הרגיל. מספרים לי כי בזמן הלימודים יכול להכנס חמור לכתה ולאכול עשב מן האדמה ואיש לא שם אליו לבו. הגעתי לאמבובר בשעות הצהרים ותשומ־מיד מחסה מפני „המונסונים" שלא נפרדו ממני גם בעונה נדחת זו של העולם. הג'יפ של חניים קיבץ סביבו עשרות ילדים וצעירים. בכל פעם שמגיע ה„לנדרובר", יש הרגשה של חג במקום. מציצים לתוכו בעיניים סקרניות: את מי הוא מביא הפעם? אלו מצרכים הוא מביא לפלשים? האם הביא בגדים או תרופות? בעצמי עשה את צעדי הראשונים באמבובר, זוחל והרהרתי בפעם המי יודע כמה על תולדותיו של השבט העתיק הזה...

■ לתולדות הפלשים

נזכרתי בהגדרה של המלה „פלשים" במילונים השונים. „קבוצה חסרת שורשים באטיופיה" או „אנשים הרגילים להתפזר פה ושם, מעוט אשר בגלל רעב או בשפר קשה עוזב את אדמתו ונודד". המלה „פלשים" מוכרת באופן רשמי ע"י שלטונות אטיופיה. היא מציינת קבוצה של „פולשים". (בוודאי סמיכות מלים לשפה העברית) זרים המתישבים ל„נטע זר" בארץ זו. כמעט כל הפלשים גרים באיזורים הסמוכים זה לזה ובצינות רשמית במפה בשם „איזור הפלשה". הפלשים אינם אוהבים להיקרא בשם זה שהוא שם גנאי עבורם. הם מעדיפים את השם „קהילת בית ישראל באטיו־פיה". בתפילות הפלשים הם אומרים „כי בני תמותה אנחנו, גולים ושבויים, יתומים אנחנו וגולים".

על ראשיתם של הפלשים באטיופיה, יש כמה גירסאות. החוקר ד"ר ישראל בן זאב הידוע בחבתו לגרי הצדק ובפעלו המיוחד למען שילובם בעם ישראל, כותב בעניין זה „ראשיתם של הפלשים שקבלו את דת ישראל, נעוצה בתקופה הראשונה של בית שני, בשעה שיהודים ממצרים פלשו עם הנילוס הכחול ויובליו, אל מרומי הרי חבש, והיהודים בארץ תימן עברו בים סוף והדרו אל אקסום, הפיצו בה את תורת משה והרסו את האמונה באלילים" (מתוך הפתיחה לחוברת „הפלשים" של ראובן קשאני).

פרופ' אשתור מחזיק בדעה כי הפלשים הם שבט מישראל אשר עזב את העם בתקופה קדומה מאוד. הם אבדו קשר חי עם העם היהודי, ולכן שכחו את רוב ההלכות והמנהגים החשובים, ובעיקר תורה שבע"פ. הם התערבו לדעתו עם יהודים מזרע ישראל אשר במצרים והקימו את שבט הפלשים. כמו ליהודי מצרים בימי התלמיים, גם לפלשים היו כהנים שהקריבו קרבנות ונהלו את חיי הדת. עד היום יש כהנים בין הפלשים, אולם מעטים מאוד, בערך כ־30 כהנים אלו הם היחידים המוסמכים לשחוט בהמות, לנהל את התפילה בביהכ"נ, ולעסוק בשרותים הדתיים של הקהילה. כיום נותרו כ־26 אלף פלשים באטיופיה (קרוב ל־250 עלו לישראל מאז קום המדינה) שהם כ־6000 בתי אב. באמבובר יושבים כ־40 בתי אב, ריכוז גדול יחסי של פלשים.

הכפר אמבובר נחשב למרכז רוחני של הפלשים מכמה סבות: ראשית בו נמצא ביה"ס העברי הגדול ביותר באטיופיה, בו גרים פלשים בלבד ללא אוכלוסיה אטיופית, והסיבה העיקרית והחשובה ביותר — 5 חניכי כפר־בתיה קבעו להם את מקום מושבם באמבובר ומכאן הם משפיעים על כל „בית ישראל" באטיופיה. הם בולטים לעין מיד בכפות סרוגות, בשפה העברית הרהוטה השגורה בפיהם ובמנהגי ישראל — לפי ההלכה, כפי שהביאו אתם מכפר־בתיה.

יש להזכיר כי באמבובר גר הכהן זכריה, מי שנחשב לזקן הכהנים של הפלשים, בעל ידיעות מופלגות במסורת ישראל וב־מנהגים העתיקים של הפלשים. יחד אתו נמצא הכהן ברכיה והכהן הדני (שם משפחה עתיק המתייחס לשבט דן) שניהם כהנים בעלי השפעה רבה בין הפלשים.

אני מניח את חפצי ומתכונן לשבות כמה שבועות בין הפלשים. אנשי הכפר באים לקראתי ומסייעים לי להתארגן במקום. קשה להתרגל כאן לשעון האתיופי. החל משעה 7 בבוקר, מתחילים לספור את השעות. שעה 7 בבוקר, היא שעה 1 וכך הלאה. 12 בצהרים — שעה 6 ואילו 6 בערב זוהי שעה 12 ואפשר כבר להתכונן לישון.

בכלל אין הרגשה של זמן באפריקה. איש אינו ממהר וה־יהודים שיש להם שעון, לא מרבים להביט בו. יש להם זמן והם לא צריכים למדוד אותו. זה נראה להם נגד הטבע. חשמל כמובן אין בכפר. יש בקושי נפט עבור מנורות ועששיות. הם מכניסים את התרנגולות לתוך ה„טוקול" וישנים בו ביחד עם הנשים ואסם התבואה.

אורח החיים שלהם נשאר פרימיטיבי עד היום. קשה להאמין אך מצאתי פלשים שאינם יודעים כיצד לאכול ביצים. צריך היה ללמד אותם מה זאת חביתה, ביצה קשה וכו'. המאכל שלהם הוא ה־חד גוני — בדרך כלל אנג'רה (פיתה) עם „ווט" (נזיד עדשים). הם חורשים אדמותיהם במחרשת עץ. מעטים מהם עוסקים באריגה, נפחות או קדרות.

■ בית הכנסת „המסגד"

עשרות „טוקולים" מפוזרים על רכס הר גבוה, כך נראה הכפר אמבובר. סיור ראשון בכפר: מבקרים בבית הכנסת, הנמצא על אם הדרך והנקרא „מסגד". חדר קטן עם ארון קודש. שתי כניסות המשמשות גם לגברים ולנשים יחד. הנשים מצטופפות ויושבות בפנה אחת, כאשר מכוון יושבים הגברים. כולם יושבים על מחצלות. לפני הכניסה לביהכ"נ, חולצים נעלים או בלשוננו, את המנעלים. ההסבר הרשמי — אסור להכנס בנעלי עור של בהמה טמאה. הסבר נוסף — כדי לא לכלך את המחצלות.

בארון הקודש מצאתי סידורים רבים שהגיעו מאדיס אבבה, תרומת תיירים שונים. בתוך הארון אני מגלה ספר תורה קטן שהוא מודפס על נייר ואינו כשר. משתמשים בו להוצאת ספר תורה, אך לא קוראים מתוכו. מתברר לי שאין כלל ספר תורה לפלשים, והספר שברשותם כתוב ב„גאז", אך זה אינו תרגום של ספר התורה שלנו. בעבר נהגו להקיף את ארון הקודש בבדים צבעוניים וקראו לחלק פנימי זה בשם „קדסתא קודוסי" (קודש הקודשים). מי שנכנס לביהכ"נ, משתחוה אפים ארצה מול ירושלים ומנשק את הקרקע. בעיקר משתחוות הנשים, וכל המרבה להשתחוות, הרי זה משובח. אם תגיע נערה לבית הכנסת, מיד תקבל רמז מן המבוגרת להשתחוות. יש נשים המסוגלות להשתחוות, מלוא הגוף ארצה, למעלה מעשר פעמים ורק אחרי שהן מתעייפות, הן מפסיקות.

מזהים את בית הכנסת לפי ה„מגן דוד" הנמצא בראש הבנין, (כבר ציינתי כי „מגן דוד" באתיופיה, אינו סמל יהודי בלבד, והאתיופים מרבים להשתמש בו עם צלב באמצע). בבית הכנסת מתפללים בכל יום, עם הנץ, הכהנים. הם מתאספים במעגל ומתפל־לים ב„גאז". רוב התפילה היא בעמידה. במרכז המעגל עומדים שני כהנים, אחד מכה בתוף והשני במצלתיים. רוב הקטעים הם ב„גאז" ומרבים לשיר על ירושלים ובית המקדש. יש קטעים שאומר אותם חזן והקהל עונה. אין הפלשים רגילים להתפלל כל יום, לבד מן הכהנים. הם באים בליל שבת או שבת בבוקר לתפילה.

■ בית ספר ו„בית הנדה"

יצאתי לבקר בכפר וראיתי מרפאה קטנה, בית ספר ו„בית הנדה". בית קטן זה נמצא בין כמה בתים ומשמש כמה משפחות. נוכחתי לדעת כי הפלשים שומרים בקפדנות על דיני טומאה וטהרה. כל אשה, בזמן המחזור שלה, עוזבת את משפחתה ל„בית הנדה" ורק כאן, מקבלת את מזונותיה. במקרה של לידת זכר, היא יושבת בבית הנדה 40 ימים, ובהולדת בת היא יושבת 80 יום כמו שזה כתוב בתורה. היא נמצאת כאן יחד עם התינוק שלה, ולכאן מביא בעלה ובני משפחתה את צרכי האוכל.

ישבתי בתוך עדה זו שבועות אחדים כאשר אני מלקט בסקר־נות ובעניין, באהדה ובפליאה מנהגים שונים שלהם. הרגשה כפולה: מצד אחד אתה מרגיש עד כמה הם „משלנו", ממש קשורים לשם היהודי בשעה שאתה פוגש אותם בביהכ"נ, או בשעה שאתה רואה כהן הרוצה לשחוט בהמה ומכוון בכל מאודו במיסב הכהונת את צוארה לירושלים. ומצד שני אתה ממשיך להתפלא על הקשר שלהם לעם היהודי. אין להם ספר תורה ואין הם יודעים להתפלל בעברית, לא מכירים בחנוכה ההלכה וצמים שלושה ימים בתענית אסתר (מבלי להכיר את „חג הפורים"), אין להם מצוות ציצית ומערבבים כלי בשר וחלב. ובכל זאת, אתה נוטה להאמין ולהחזיק בהרגשה הראשונה. אתה מאמין שהם צאצאיהם של אחד השבטים הקדמונים של העם היהודי אשר נשתכח מהם מנהג אבותיהם והתבוללו בין הגויים.

אתה נזכר בדעתו של הרדב"ז, ר' דוד בן זמרא, שחי במאות ט"ו־ט"ז כאשר הוא פוסק, בשאלות ותשובות, על אשה מבנות כוש: „ונתברר הדבר שהיא מזרע ישראל משבט דן אשר שוכנים בהרי כוש... והולכים אחרי פשוטו של מקרא רק מפני שלא היו חכמים ביניהם, על כן יש לראותם כתינוקות שנשבו בין הגויים"...

אתה גם נזכר באגרתו של הרב קוק זצ"ל שנכתבה לרב שמואל צבי מרגליות באיטליה בשנת תרע"ב. הרב מעודד לעזור ל„אחינו הנדחים הללו" וכן לסייע „בטהורי הנשמה שבדור, להתעסק בתקנתם ובהצלתם משחת הכליון".

הרב חיפש תלמיד חכם „חשוב וירא ובעל רגש קודש, שיוכל להלהיב בדבריו את לב נדחי צאן קדשים אלה, להתקשר בעבותות אהבת התורה והיהדות".

שמחת האסיף של חקלאי ישראל

מאת ברוך אולר

לקראת „חג האסיף". חג הסוכות, הלך ונשלם אסיף הכותנה, אחד הגידולים החקלאיים שיותר מכל גידול אחר יכול להעיד על „המהפכה החקלאית" בישראל, שהחלה מראשית ההישבות ובאה לידי ביטויה המרשים בעיקר מאז הקמת המדינה.

לפני 23 שנים הגיע לארץ מגדל כותנה יהודי מארה"ב, סם המבורגר, שהציע לגדל כותנה בארץ. החקלאים לא התלהבו תחילה מרעיון זה לאחר כשלונות של נסיונות שנעשו בראשית ההתישבות בשנות ה־20.

אולם, המבורגר היה יהודי עקשן, ובעיקר מומחה בענף הכותנה. הוא הצליח לשכנע את החקלאים ואלה באותו לזרוע כמה מאות דונם כותנה, הנסיון עלה יפה והחקלאים הגדילו מידי שנה בשנה את השטחים. כיום זורעים 400 אלף דונם ב„זהב הלבן", וכשמו כן הוא — מכניס למדינה זהב, בצורת דולרים, 31 בשנה שעברה והשנה 40 מיליון לפי ההערכה. 50 אלף טונות כותנה גלמית מניבים השטחים הזורעים כיום, ואליהם נוספים עוד 80 אלף טונות גרעינים, המשמשים לייצור שמן כותנה. כמות זו של כותנה, שאותה מניבים שדות ישראל, מספקת את כל תצרוכת הארץ וכותרה עוד כמות בגודלה 25 אלף טונות, לייצוא. 1.2 מיליארד ל"י הוא היקף ענף זה כיום — מציין צבי נויברק, איש עין הנציב המשמש שנים רבות כמנכ"ל מועצת הכותנה, בהביעו את צערו על שלא ניתן להרחיב את מסגרת הענף מעבר ל־40 אלף הדונם בשל המגבלות של מיכסות מים.

*

סיפור ההצלחה של הכותנה

המספרים המרשימים של היקף ענף הכותנה וההכנסות שלו אינם אלא חלק מסיפור ההצלחה הגדול של ענף חקלאי זה. 23 שנים בלבד מגדלת ישראל כותנה, כשמולה עומדות מדינות בעלות מסורת של גידול כותנה במשך מאות שנים. אולם, ישראל הגיעה להישגים שום מדינה לא הגיעה אליהם בענף זה. היא נחשבת כיום בעולם כבעלת הטכנולוגיה המפותחת ביותר בכל הקשור לגידול הכותנה, איסופה ועיבודה. ההתפתחות בענף הגיעה לידי כך שישראל מתקשה למכור מכונות חקלאיות משוכללות שפיתחה בשום שהן מדי טובות ואינן מתאימות לרמה הנמוכה יותר של גידול הכותנה בארצות שבהן רוצה ישראל למכור את תוצרתה. יצרנים של מכונות חקלאיות מספרים לנו, כי ניסו לעניין את דרום אפריקה בכלים החקלאיים שלנו, אך זו אמרה כי רמתם גבוהה מדי לצרכים שלה.

הכלים החקלאיים שישראל פיתחה כוללים בעיקר מכונות לעיבוד הקרקע ומכונות לאיסוף הכותנה. בימים שסם המבורגר החל לגדל כותנה בארץ היו קוטפי הכותנה הולכים עם שקים על כתפיהם ובידיים היו מורידים מהשיחים את הכותנה. מאז התקדמנו הרבה ואת העבודה עושות קטפות — מכונות ענק לקטיף כותנה, שהן מהיחידות בענף שאין מייצרים אותם בארץ. אלו קיימות כבר שנים רבות בארץ וכיום עושים את כל עבודות השיפוץ בהן במפעל מקומי, מפעל המתכת של ניר דוד, המייצר גם חלקים למכונות. עד לזמן האחרון היו אוספים את הכותנה לתוך כלובים גדולים, שבהם היו עובדים מהדקים ברגליהם את הכותנה. עתה הכל ממוכן וכלים חקלאיים שפותחו במשמר דוד עושים תוך 3—4 דקות את העבודה שעשו בעבר 16 איש בשתי משמרות — מסבירים לנו אנשי המקצוע.

*

פירות אקסוטיים מתוצרת ישראל

מה שקרה בכותנה קרה גם בפירות של ענפים חקלאיים רבים אחרים, אם כי ההתקדמות בהם לא היתה כה מהירה ומרשימה. גידולים חקלאיים רבים, שעד לפני מספר קטן של שנים לא היו ידועים בכלל בארץ נקלטו יפה וההישגים שלנו בהם מרשימים אף את הארצות שמהן העתקנו גידולים אלה. דוגמא לכך יכול לשמש האבוקדו, פרי שעד לפני כמה שנים לא היה ידוע כמעט בכלל באירופה. פרי אקסוטי זה מתוצרת ישראל מגיע עתה לשולחנות של אניני טעם רבים, המזהים את הפרי עם ישראל. בפרי זה שהפך לגורם מרכזי בייצוא הפירות של ישראל, אחרי ההדרים, יש כבר כיום זנים „ישראליים", שטופחו כאן ועולים בתכונותיהם ובטעמם על זנים מארצות המוצא של הפרי.

כמעט בכל ענף חקלאי אפשר להצביע על התקדמות עצומה ועל הישגים מרשימים, בעיקר תודות לחקלאים עצמם, שהינם כיום מהמתקדמים בעולם, ולמוסדות המחקר ולמדריכים של משרד החקלאות המיישמים הלכה למעשה את המחקרים של החוקרים.

כיום מספקת החקלאות הישראלית את רובה ככולה של תצרוכת הארץ ופרט לחיטה, מספוא ובשר בקר, כמעט אין צורך לייבא תוצרת חקלאית. ישראל מספקת אף לעצמה הן פירות אירופאיים כתפוחים ואגסים והן פירות של ארצות סובטרופיות וכיום ניתן להשיג בשפע מלבד אבוקדו שהוזכר, גם אנונה, אפרסמון, מנגו ובשנים הבאות יצאו לשוק, בקנה מידה מסחרי, עוד פירות שכיום שמותיהם ידועים רק למתי מעט. אולם, הישגה הגדול של החקלאות הוא בייצוא הגדל והולך שלה. כיום ישראל הופכת בהדרגה, לאסם ולגן של אירופה והיא מספקת לה, בעיקר בחורף, תוצרת חקלאית מגוונת, החל בירקות וכלה בדבש ובפרחים.

הייצוא החקלאי הוא הענף היציב ביותר מבחינת קצב הגידול הקיים בישראל — מדגיש משה שביט, מנהל החברה הממשלתית „אגרקסקו" לייצוא חקלאי. השנה צופה החברה לייצוא בהיקף של כמאה מיליון דולר, לעומת 40 מיליון דולר בשנה החולפת. כלומר: גידול של 40%. הייצוא החקלאי הטרי הכולל הסתכם בשנה החולפת ב־26 מיליון דולר, לעומת 183 מיליון דולר בשנה הקודמת. סיכום השנה החקלאית הנוכחית יראה גידול נוסף והייצוא יסתכם ב־310 מיליון דולר.

*

ספק החורף של אירופה

הייצוא החקלאי העיקרי, פרט להדרים, שהכניסו בשנה החולפת 8 מיליון דולר, הוא ירקות. ישראל, בשל תנאי האקלים שלה, יכולה לספק, כאמור, תוצרת זו לאירופה בתקופה שבה היא לא נמצאת בשל הקור, בחורף. וכך נגיע השנה לייצוא 105 אלף טונות לאירופה, שיכניסו לפי ההערכה, 34 מיליון דולר, 24% יותר מאשתקד. הגידול הנרשם ביותר הוא בירק, שעד לפני כמה שנים אפשר היה להשיגו בקושי בחורף בארץ — עגבניות. השנה נשלחו להגיע לכעשרת אלפים טונות עגבניות לעומת 3000 טונות בלבד אשתקד. התקדמות זו אף היא פרי ההתקדמות הטכנולוגית בארץ ובבד מציאת זנים מתאימים לייצוא — עמידים בקור ובמחלות, ועוד — פותחו גם השיטות לגידול החרפי של ירק זה — חממות וכיסוי פלסטי.

מה שקרה בעגבניות קרה גם בתות־שדה, גידול חקלאי שרק לפני כמה השנים בקושי ידעו על קיומו בארץ. כיום זהו גידול ייצוא מובהק והתות של ישראל שמו הולך לפניו באירופה. תות השדה הכניס מהפכה בכפר הערבי והמבקר בכפרים המגדלים אותו, במשולש בעיקר, יכול להרגיש בעליל את מה שחל להתנת. עדות לכך וילות הפאר ורמת החיים הגבוהה של חקלאים בטירה ובכפרים אחרים, שהשכילו ללמוד מהמדריכים הישראליים את סוד גידול התות ושיווקו. כיום מתפשט תות השדה גם לרצועת עזה וגם חקלאים באזורים אלה מתחילים לעשות חיל.

לצידם של גידולים אלה ואחרים מתווסף השנה גידול אירופאי מובהק, תפוחי אדמה, שעקב הכפור באירופה נפתחו בפניו שווקים נרחבים. וכך צפוי השנה ללא תכנון מוקדם, ייצוא של 14 אלף טונות. אם יימצאו זרעים — ואותם קשה להשיג בשל הכפור — אפשר יהיה להגיע, לדעת המומחים של „אגרסקו" לייצוא של 3 אלף טונות.

שקרות הבית האירופאיות יוכלו השנה לקבל מתוצרת ישראל גם כרוב סיני, בצל, סלרי, ועוד, ולראשונה גם צנונית — יחד 25 סוגים של ירקות.

*

הנהירה אל החקלאות

מלבד פרי היוקרה הישראלי, אבוקדו, שבו יגיע הייצוא ל־16 אלף טונות והכנסה של 16 מיליון דולר, תייצא ישראל גם ענבים, משמש רימונים ופירות אקסוטיים כמנגו ופרחים — עם הכנסה של 22 מיליון דולר, 22% יותר מאשתקד — כבד אווז, בשר הודו, דגים, פרות כבשים ושורה ארוכה נוספת של מוצרים, שכיום ההכנסה מהם מעטה אך הסיכויים לעתיד הם טובים. עם זאת גם בעתיד ישארו ענפי הייצוא העיקריים הדרים וירקות.

להתקדמות הגדולה בחקלאות, בעיקר בשנים האחרונות, עקב פריחת הייצוא, יש השלכות מדיניות ובטחוניות. התקדמות זו ביססה את ההתישבות ואפשרה פיתוח אזורים חדשים להתישבות יהודית. פיתוח רפיח והערבה, הערבה ובקעת הירדן מבוססים למשל, בעיקר על ייצוא חקלאי ועל אספקה לשוק המקומי בתקופה שבה אין ירקות מאזורים אחרים. אף הוקמו ויוקמו בעתיד ישובים המבוססים רק על גידולי יצוא, דוגמת הישובים המגדלים פרחים. העדות המוכחת ביותר להצלחת החקלאות הישראלית היא התבססות הכלכלית של החקלאים, דבר המוצא את ביטויו בנהיה הגדלה והולכת להתישבות חקלאית. כיום יש כבר רבים הפונים להתישבות, אף באזורים נידחים, לא משיקולים חלוציים בלבד, אלא משיקולים כלכליים. כיום, מתברר לרבים, כדאי להיות חקלאי.

מבטח
סוכנות לבטוח חקלאי הדתי
אגודה שיתופית בע"מ

ע"י אגוד המושבים של הפועל המזרחי
תל־אביב, רח' אבן גבירול 166
ת.ד. 22233 * טל. 449482, 440316

כל סוגי ביטוח
לחקלאים
למוסדות
ולישיבות

הטרקטורים החדשים של פורד. עצמה ואמינות!

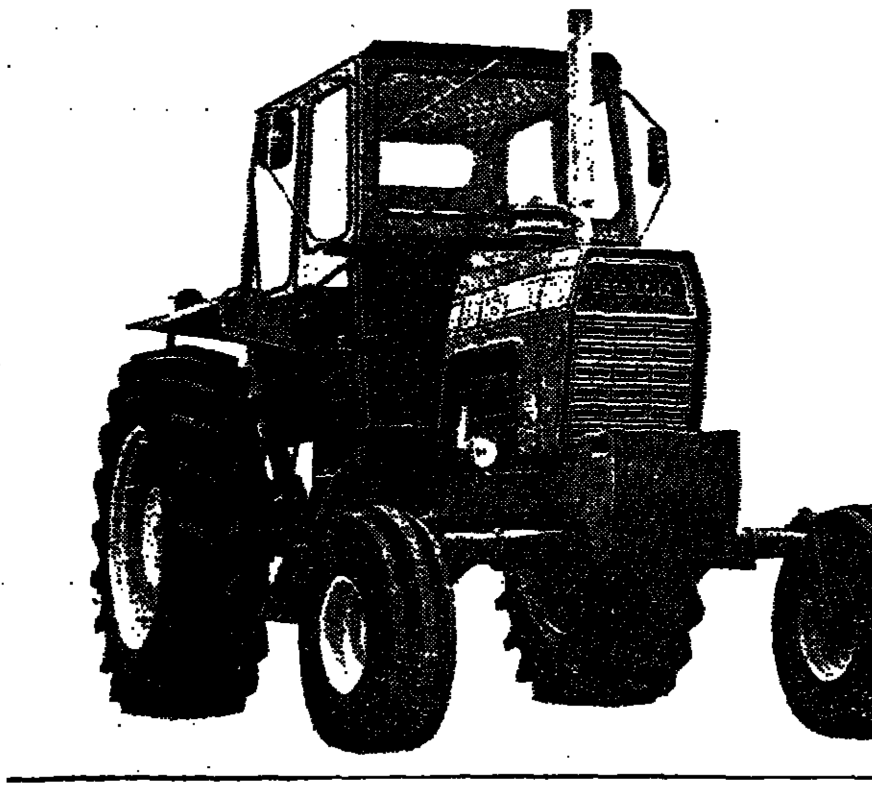

כ"ס	דגם
37	2600
47	3600
52	4100
62	4600
78	6600
97	7600
126	8600

לרכישה בתנאי אשראי נוחים לתקופה של 4½ שנים

חב' ישראלית לאוטומובילים בע"מ
תל־אביב, המסגר 43
חיפה, יפו 145 ● ירושלים, דוד המלך 14
סוכנים מורשים:
אשדוד, ש.א.מ., רכב אשדוד, מרכז מסחרי ב'
באר שבע, בית רסקו
חדרה, שרותי רכב שומרון, הרברט סמואל 1
נתניה, סרגעת, הרצל 54
קרית־ביאליק, „מרוץ", מרכז רכב וצויד — אזור התעשיה
רמלה, אלי מזרחי, תחנה מרכזית

* מנועים עם ניצולת דלק חסכונית
* תיבת הילוכים 8+2 מהירויות או 16+4 מהירויות
* מערכות הידראוליות. תפוקה גבוהה יותר, דיוק רב יותר
* מערכות חשמל משופרות עם אלטרנטור
* שפורים רבים נוספים.
* מלאי חלפים מקוריים ורשת מוסכי שרות

Ford
'פורד' אמינות ועצמה

בחוג המשפחה

מאת בתיה כרמ

הילדים שרצו סוכה

בליל התקדש חג הסוכות של השנה שעברה עת כל בני־ישראל אשר טרחו, הקימו, קישטו והכינו — כבר נהנו מעמל כפיהם וישבו בסוכותיהם, עלתה לפתע הלמות פטישים מאחת החצרות בשכונה. קולות ילדים עליזים ליוו את רעש הבניה. שחר יום חדש הפציע — יום ראשון של חג — והסוכה — סוכתם של הילדים ניצבה במלוא הדרה אל בוקרו של החג.

המולת־שמחה ועליזות עלתה ובקעה, כשהילדים עולים ויורדים, נושאים מגשים עמוסים, מדירותיהם שבקומה השניה, אל הסוכה שבחצר. השמחה היתה מעל ומעבר לשמחתם של ילדים אחרים. היתה זו שמחה של גאוה — הם הצליחו במשימתם — הצליחו לבנות סוכה. הנה אף הם מקיימים מצות אכילה בסוכה. העובדה שסוכתם נבנתה בעיצומו של החג נשכחה מהם זה מכבר — נותרה רק השמחה. במשך היום כולו שהו הילדים בסוכה ולא משו ממנה. קולותיהם שבו ועלו מדי פעם יחד עם שקשוק הצלחות. ההורים, הלא־דתיים, עמדו כל הזמן מנגד. לא ריפו ידי בניהם, אך לא שיתפו פעולה של ממש.

אילו ידעו ילדיהם להסביר להם חשיבות משמעותה הסמלית־לאומית של הסוכה — כזכר ליציאת מצרים — ומשמעותה הסוציאלית — כשכולם דרים בדירת ארעי — הסוכה בה שוהים העשיר והדל — או לו ידעו לספר להוריהם את סיפור המשמעות הסמלית של ארבעת המינים, המלכדים את כל העם על כל שכבותיו, באגודה אחת, או משמשת של — אתרוג כנגד הלב, לולב — כנגד חוט השידרה וכו' — אך גם הילדים עצמם לא ידעו על מה ולמה האיך ומה אסור ומה מותר...

פתע עלו קולות חדשים מתערבבים בקולותיהם העליזים של הילדים. — ההורים נמשכו ובאו אף הם אל הסוכה ושקשוק הצלחות בארוחה החגיגית המשותפת של הילדים והוריהם עלתה כמקהלה עליזה.

השנה שפר חלקם של הילדים שרצו כל כך בסוכה. בשכנותם באו לדור שתי משפחות חדשות — שתיהן משפחות דתיות וילדיהן כגיל אותם הילדים. הידידות נקשרה עד מהרה. התכנית לבנית הסוכה נערכה מבעוד זמן — כבר במוצאי יום הכיפורים.

השנה יקיימו הילדים, מצוות ישיבה בסוכה כשרה, עפ"י ההלכה, בהתאם להדרכת הילדים הדתיים ועם התקדש ליל החג תעמוד הסוכה על תילה במלוא הדרה. בוודאי רבים מארחים בסוכותיהם את שכניהם. ואולי יעודד סיפור זה ילדים נוספים לתת דעתם לילדי־השכנים החילוניים — להזמינם לסוכתם ובשנה הבאה לעזור להם לבנות סוכה כשרה ובזמן.

הסוכה בתחנה

אחד הסיפורים האהובים על אמי הוא סיפורה של הסוכה — בימי ילדותה.

כשתל־אביב היתה עוד „תל־אביב הקטנה" והתחנה המרכזית של אגד היתה — ברחוב פרץ... עמד ביתם במרכזה של התחנה הסואנת.

היה זה בית פתוח ואורחים רבים היו באים בו, שכן סבי ר' אהרון ברזל ז"ל (ראשי התיבות של השם ברזל — בני רבי זלמן ליב) שהיה חבד"ניק יליד חברון וסבתי שרה־פייגה ז"ל מכניסי אורחים היו. מעולם לא אמרו: שלי שלי ושלך שלך. בחנותו היה סבי מוכר לעתים קרובות בהקפה ולא הקפיד אם החזור החוב אם לאו. תכונה אופיינית זו שלהם מצאה ביטויה גם בסוכה.

עוברי־אורח, שרצו לקיים מצוות אכילה בסוכה, מצאו את המקום — בסוכתו של סבי. בני־הבית, שרגילים היו לאורחים רבים, לא נתנו דעתם על עוברי־האורח שנכנסו לסוכה, לא שאלום — מי הם, ועוברי־האורח, אף הם, לא שאלו שאלות — קיימו מצוות אכילה — בסוכה, הפתוחה לכל והמשיכו לדרכם.

הצעת מסלול לטיול

ב„חול־המועד" אתם מתכננים בודאי טיול משפחתי עם הילדים.

מסלול מעניין יכול להיות טיול „אפקי" שליד הירקון, מסלול בו לא תחושו שהטיול נערך בחול המועד סוכות. הערבות הרבות הצומחות בו לאורך הירקון ובקרבת העיר.

כיצד מגיעים?

נוסעים לראש־העין. עולים מזרחה אל „מגדל־צדק" שהוא „מגדל אפק" בתחילת המסלול. משם צופים אל „אפק". זהו המעבר היחיד בו סמוך הים ועברה בין הירקון למדרונות ההר ממשיכים מזרחה ל„תל־אפק" העיר מוזכרת בספר יהושע ברשימת המלכים הכנענים המובסים הנמצאת בפארק של פתח־תקוה ליד מעינות ראש־העין מסיירים בתל ובחפירות הארכיאולוגיות.

ממשיכים בטיול לאורך הירקון בין אקליפטוסים, הצפצפות, האשל וה... כשהסיור בכללו יש בו ענין הטבע.

בדי שלא לבייש

„ועד ההורים המרכזי" המייצג הורים מאזור תל־אביב ויפו, מתרכז מזה שנים, בנושא ההלבשה, מחלקים לילדים מעוטי יכולת תלבושת־אחידה במחיר סימלי.

„קבענו" מסבירה גב' אהובה רוזנטוסר, יו"ר ועדת ההלבשה של „ועד ההורים המרכזי" „שאם הילד אינו יכול להשיג את ההלבשה ככל ילד אחר, אנחנו נותנים לו: סודר, נעלים, מכנסים לבנים וחצאית לבנות.

בדרך כלל, משתדלים שהאיכות תהיה טובה כי הילד המקבל את התלבושת צריך להשתמש בה משך כל השנה. החלוקה נעשית על פי המלצת אחות בית הספר ובמחיר סמלי של 20—30 ל"י בלבד. לילדים המקבלים תלבושת אין בדרך כלל תיק בלשכת הסעד, אלו יכולות להיות משפחות שמתביישות לבקש תמיכה או מכל סיבה אחרת. אלא שצריך בכל זאת לעזור להם. לכן פונים לאחות בית הספר ומבקשים ממנה להמציא את רשימת הילדים הזקוקים לעזרה.

מדי שנה נוספים ילדים מכיתות א' ולכן קיימת רשימת הילדים מהשנה הקודמת. בדרך כלל רשומים כארבעת אלפים ילדים ונהנים מחלוקה זו בתל־אביב־יפו מהשכונות הדרומיות וכלה בצפון — הלבושת הילדים נאותה יותה וועדת התלבשת אינה רוצה שהילד ירגיש עצמו נחות לגבי האחרים. למרבית ההפתעה גם בצפון ישנם ילדים רבים שמקבלים עזרה. פרט חשוב הוא שכל החלוקה נעשית על ידי מתנדבות של ועד ההורים. אמהות שכנראה המטרה חשובה להן ומוצאות לכך את הזמן.

החלוקה מתבצעת במחסן מדי יום אחה"צ. בתחילת החורף דואגים שהילדים יקבלו את התלבושת וכבר אחרי סוכות מתכוננים לפתוח את המחסן.

זוהי פעולה חשובה וטוב שההורים יתנו דעתם לעזור בתרומות שכן הועד יוצא ליום התרומה. עד כמה חשובה חלוקת התלבושת מסבירה גב' רוזנטוסר בסיפור הבא: „לפני שלוש שנים, רצינו לצמצם את החלוקה כי לא עמדנו בתקציב שעמד לרשותנו. פנינו לאחיות בתי הספר והודענו להן שאנחנו נותנים לצמצם ומבקשים רשימת הזקוקים ביותר. הוצפתי בגל מכתבים של אחיות שזעקו שלא נעשה זאת וסיפרו ספורים על ילדים שבאים בסנדלי־אילת או בנעלי האב בחורף. האחיות אמרו שהילדים סומכים עלינו ולא יכולנו לצמצם אלא לתת לכולם. למעשה יש בועד ההורים המרכזי תיקים המספרים על משפחות מרובות ילדים שאם לא ניתן להם הם ישארו ללא תלבושת אחידה.

כוונתנו שהילד יופיע לבית־הספר בצורה שלא יקופח ולכן התרכזנו בתלבושת האחידה. במיוחד היום כשמחירי הבגדים הם בסביבות 300 ל"י לכל ילד. אנחנו לוקחים סכום סמלי של 20—30 לירות בלבד כדי שלא יחשב כאילו מקבלים חינם. ותהיה הרגשה טובה לאמא ולילדיה. המתנדבות באות יום יום לחלק בגדים, הן עושות זאת ברוח טובה בהרבה רצון ובאמונה. הן עומדות על הרגלים במשך שעות. המקבלים באים לפעמים בצעקות אך הן שבות וחוזרות לחלק מדי שנה.

סרוג אך עדיין קליל
צעיף וכובע תואמים בצבע ירוק־זית זהה, סרוגים במסרגה אחת.

סיבה מוצדקת

בת השמונה צמה ביום הכיפורים. בשעות הצהרים משהחל הרעב מציק לה, ציפתה לשמוע מאמא — שילדים קטנים אינם צריכים לצום... זאת — כדי שתוכל לאכול — ואם ישאלוה: עד איזה שעה צמת? תשיב עד הצהרים.

אם יאמרו לה — כל כך מעט? תהיה הסיבה המוצדקת מוכנה: — אמא הכריחה אותי לאכול...

אם תאכל

אביה של בת השלוש משתדל לשכנעה לאכול.

שואלת הבת:

— אם אוכל את הכל אלך לבית־הספר?

כיבוד לאורחי־פתע

בסוכות את בוודאי מרבה לארח אורחים בסוכה. אם גמרו את העוגה ואולי מלאי הממתקים במה תמלאי את החסר?

רקיקי ענק:

2 ביצים, קמח לבצק עלים, מעט מלח, רדדי לעלה דק, וחתכי בסכין צורות מעוינים גדולים מאד. טגני בשמן עמוק עד שישחימו מעט. פזרי מעט סוכר דק על מעוין והגישי — חם או קר — במגש.

תופיני קוקוס:

ערבבי קוקוס טחון, מעט קינמון, סוכר, קקאו, מעט ליקר, צרי כדורים, בזקי קוקוס מעל כל כדור והגישי בצלחות־נייר קטנות על מגש.

נקניקיות בבצק עלים

רדדי בצק עלים סדרי מעליו נקניקיות בשורות, גלגלי ואפי בתנור. חיתכי לחתיכות קטנות והגישי חם.

זיתים:

הגישי זיתים ירוקים וגדולים בצלחת נאה ככיבוד־קל שאינו צורך הכנה...

בחברון – למחרת הפרעות

(סוף מעמוד 3)

תרפים וגם על המאורעות של שלשום... אבל, השלטונות, השלטונות... הם מתנגדים להקמת בניני צבור: אין אישור להקמת אולפן לציונות, אין אישור להקמת אולפנא לבנות, אין אישור להקמת מבנה מתאים למוזיאון, אין מרשים כלל להקים מבני צבור... גם מלון אין מרשים להקים בקריה... כן, קרית־ארבע היא, כנראה, אבן־נגף לכמה מן ה„יוני"ם בממשלה, ומפריעה לשרטוט מפותיהם... האם חושב אתה כי קל לחיות כאן בקרית־ארבע? אין זה קל כלל־וכלל. בלילה אינך יודע מה ילד לילה. חיים של מתח תמידי אנו חיים כאן — הן מבחינה צבורית והן מבחינה חברתית, הן כלפי חוץ והן כלפי פנים... ועוד זאת: אני מניח כי קרית־ארבע היא ישוב עירוני יחיד בצורה, שלהלכה אין בו דין ולית בו דיין, אין בו חוק־צור ואין בהנהלתו כח לשלוט — והכל מתנהל על־פי רצון חברתי וכח־חברתי... כן, המאורעות האחרונים גורמים לנו שברון־לב המור, וכולנו בוכים בגלוי או בסתר... כל הקדוש, כל העליון — חולל... התביעה בתקופה שלנו היא: הפקעת מערת־המכפלה מרשות הוואקף המוסלמי והעברתה המוחלטת לרשות צה"ל...

אנו מפסיקים שיחתנו עקב שידור החדשות. מצטרפים תושבים נוספים, מקשיבים, ובפיהם זעם על דברים ורצות מפי חברי־כנסת, שאינם יודעים על הקריה ועל אנשיה ועל חיה — ומרימים קולם המסד־לגתי. כגון מי? ותשובות הסובבים אותנו אינה מאחרת לבוא: כגון דבריו של מנחם הכהן... ולא זו בלבד, „האם קראת את מאמר המערכת האנטישמי שפורסם היום ב„הארץ"... העתונים הערביים צריכים לתרגם אותו ולהפיץ אותו ברבים... מי שקורא בימים אלו את „הארץ" שוב אינו זקוק לשופרות הערביים... הרי „הארץ" היה מראשי המפיצים את הדיבה הזדונית על קריעת ספר קוראן... השקר הזה, בעתון זה וברדיו, גרם יותר מכל לשילהוב הרוחות בין הערבים..."

הלילה כבד. כבד עוד יותר כאן, בקרית־ארבע. התושבים יודעים כי מצפה להם מחר יום קשה: הלווית הגוילים המחוללים לבית־הקברות העתיק, שם מעבר לגבעה...

אנו צועדים בחוצות קריה־ארבע. תושבים עסוקים בהקמת סוכות. גם כאן, בפתח ביתו של הרב משה לוינגר עוסקים בהקמת סוכה. אנו נכנסים לביתו של הרב לוינגר, לברכו בברכת גמר־חתימה־טובה. הבית הומה ידידים ביד־דיו של הרב. הנה גם ראשי תנועת „גוש אמונים", וקריאות טלפון, והקשבה לחדשות הראדיו — —

לילה כבד. אנו יוצאים לדרכנו חזרה לירושלים. יורדים בכביש האפל. אין מכונית מאחורינו, אין מכונית מולנו. חלחול, בית־צור, בית־לחם, גילה — וכבר עומדות רגלנו בשעריך ירושלים...

חקלאי!
לרשותך כל זני הירקות וגידולי שדה הדרושים לעונה.

הזרע
גידול מיון והספקת זרעים
חיפה, ת.ד. 1565 טלפון: 4־668810